SPRAWOZDANIE

IZBY RZEMIEŚLNICZEJ

WE WŁOCŁAWKU

za rok 1936

WŁOCŁAWEK
1937 ROK

SPRAWOZDANIE
IZBY RZEMIEŚLNICZEJ WE WŁOCŁAWKU

ZA ROK 1936

NAKŁADEM IZBY RZEMIEŚLNICZEJ we WŁOCŁAWKU
1937.

ZAKŁADY GRAFICZNE
Bł. PIOTROWICY
WŁOCŁAWEK

SPIS RZECZY

OGÓLNE POŁOŻENIE RZEMIOSŁA.

Koniunktura gospodarcza w Polsce zaznaczyła poprawę we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego, oczywiste nie w tak znacznej skali, jak to daje się zaobserwować w niektórych krajach świata. Nie mniej jednak poprawa nastąpiła, w mniejszym, czy większym stopniu w zależności od sprzyjających warunków, w jakich pracują poszczególne gałęzie gospodarstwa narodowego, a zatem rzemiosło, jako jedna z gałęzi tego gospodarstwa, musiało również odczuć poprawę sytuacji.

Województwo Warszawskie jest terenem wybitnie rolniczym z wyjątkiem 2-ch ośrodków przemysłowych, a mianowicie: Włocławka i Żyrardowa, oraz pow. Warszawskiego i kilku ośrodków najbliżej położonych Warszawy, które pracują dla Stolicy.

Z tego też względu sytuacja rolnictwa ma zasadniczy wpływ na układ stosunków gospodarczych rzemiosła woj. Warszawskiego. Już w drugiej połowie roku 1935 zaobserwowano pierwsze objawy poprawy w rolnictwie. Rok 1936 przyniósł zdecydowaną poprawę sytuacji rolnictwa a zatem zdecydował o poprawie sytuacji rzemiosła.

Rolnictwo od szeregu lat, jak to wspominaliśmy w sprawozdaniach lat ubiegłych, wstrzymywało się od czynienia najbardziej nawet koniecznych zakupów. Spowodowało to maksymalne zużycie przedmiotów codziennego użytku, oraz zespołów narzędzi rolniczych. Rzemiosło znów, nie mając popytu, nie produkowało na zapas i wysprzedało posiadane z lat lepszej koniunktury zapasy. W roku 1936 zaś warsztaty rzemieślnicze, chcąc pokryć wzmożone zapotrzebowanie rolnictwa, musiały zwiększyć ilość produkcji.

Drugim odbiorcą wyrobów rzemieślniczych jest mieszczaństwo — ściślej mówiąc miejski świat pracy.

W ubiegłych latach, w latach złej koniunktury, wspomniany świat pracy, ograniczając do minimum swoje zapotrzebowanie był jednak głównym odbiorcą wyrobów rzemieślniczych. W roku sprawozdawczym, ze względu na podniesienie się cen wyrobów, a utrzymanie zarobków na poziomie lat ubiegłych, możliwości nabywcze mieszczaństwa zmalały, a w najlepszym wypadku utrzymały się bez zmiany w porównaniu do roku 1935. Należy zatem stwierdzić, że zapotrzebowanie mieszczaństwa nie miało wybitnego wpływu na polepszenie sytuacji rzemiosła. Zwiększenie zapotrzebowania mieszkańców miast dało się wyraźnie zauważyć tylko w kilku miejscowościach, w których zaobserwowano nasilony ruch budowlany, oraz intensywne prowadzenie robót publicznych.

Ruch budowlany, wywierający wpływ na położenie gospodarcze całego szeregu zawodów, których produkcja jest ściśle związana z budownictwem wzmógł się znacznie w roku sprawozdawczym na tut. terenie. Wpływ na wzmożenie budownictwa w większych miastach naszego terenu, wywarła tendencja lokowania płynnych kapitałów w domy czynszowe, spowodowana nieufnością do waluty, rentownością budowli mieszkalnych, ulgami podatkowymi od nowowznoszonych budynków i t. d.

Poza tym rok sprawozdawczy był może najbardziej zachęcającym okresem do udziału w budownictwie, ze względu na możliwości uzyskania dogodnych kredytów budowlanych i stosunkowo niskie koszty budowy.

Należy jednak podkreślić, że nie we wszystkich miastach naszego terenu dało się zauważyć w. w. zjawisko, przypuszczalnie dlatego, że budownictwo w tych miastach nie znalazło odpowiednich warunków. Jeżeli chodzi natomiast o wieś, to ruch budowlany zaznaczył się tam silniej, niż w miastach; jednak wznoszono przeważnie budynki drobne w większości gospodarskie.

Udział legalnego rzemiosła w budownictwie miejskim, zarówno prywatnym, jak i publicznym, był znaczniejszy, niż w latach ubiegłych, w wiejskich zaś pozostał dalej niewielki i prace budowlane po wsiach wykonane zostały przeważnie przez nieuprawnionych, lub sposobem gospodarczym. Dlatego ożywienie ruchu budowlanego nie przyniosło poprawy sytuacji rzemiosła, w takim stopniu, w jakim tego należało się spodziewać.

Nie można pominąć faktu, że na zwiększenie konsumcji wszelkiego rodzaju wyrobów, miały wpływ roboty prowadzone przez Fundusz Pracy, które specjalnie w roku sprawozdawczym w pewnych ośrodkach były wzmożone.

Nakreślone wyżej uwagi, zgrubsza charakteryzują czynniki, jakie miały wpływ na koniunkturę rzemiosła w roku sprawozdawczym.

Izba opiera swoje uwagi i spostrzeżenia co do stanu gospodarczego rzemiosła na materiałach uzyskanych od Cechów, Organizacyj rzemieślniczych i poszczególnych rzemieślników drogą ankiet gospodarczych i statystycznych, oraz przez odbycie szeregu konferencji gospodarczych w terenie.

Niemniej jednak zdobycie dokładnego i wyczerpującego materiału od rzemieślników w dalszym ciągu jest trudne, ponieważ rzemiosło nie umie dostarczyć danych, o jakie Izbie chodzi, a sama Izba bez pomocy rzemiosła, ze względu na różnorodność przejawów życia gospodarczego i różnych warunków pracy pojedyńczych warsztatów, nie może w wielu wypadkach ściśle uchwycić rzeczywistego stanu rzeczy.

Dużo cennego materiału Izba otrzymała od Starostw, Zarządów Gmin Miejskich i Wiejskich, Kas Komunalnych, Banków Spółdzielczych i t. d., którym to Instytucjom Izba w tym miejscu składa podziękowanie.

Przechodząc do bardziej szczegółowego omówienia uzyskanych materiałów, należy w pierwszym rzędzie podkreślić, że ilość produkcji warsztatów rzemieślniczych we wszystkich zawodach, za wyjątkiem fryzjerstwa i częściowo szewctwa, w roku sprawozdawczym w mniejszym lub większym stopniu wzrosła.

Wraz z wzrostem ilości produkcji, siłą rzeczy zwiększył się stan zatrudnienia, który w latach ubiegłych był minimalny. Powiększenie ilości produkcji zmusiło również rzemiosło do zwiększenia kapitałów obrotowych. Potwierdzenie tej okoliczności znajdujemy w omówieniu działu kredytów, z którego wynika, że rzemiosło wykorzystało kredyt w sumie wyższej, niż w roku ubiegłym i w większości kapitał ten zużyło na cele obrotowe. Należy również zaznaczyć, że rzemiosło korzysta z kredytów towarowych, udzielanych przez kupców na okres od 2 do 4 miesięcy. Wysokość tych kredytów wzrosła tylko nieznacznie.

Ceny wyrobów rzemieślniczych albo zaznaczyły niewielką zwyżkę, albo utrzymały się na poziomie roku ubiegłego. Ceny surowców dla wszystkich niemal zawodów zaznaczyły poważną tendencję zwyżkową. Wynagrodzenienie pracowników albo utrzymało się bez zmian w porównaniu do roku ubiegłego, albo się nieznacznie zwiększyło. Stąd zyskowność samoistnych rzemieślników, mimo ożywionych obrotów, nie podniosła się proporcjonalnie.

Mówiąc o surowcach, należy też wspomnieć, że sposób ich nabywanie nie uległ żadnym zmianom Rzemiosło nadal nabywa surowce po przez łańcuch pośredników, a wszelkie próby Izby zorganizowania spółdzielni surowcowych nie dały rezultatów.

Położenia gospodarczego rzemiosła nie można generalizować, nie tylko ze względu na różnorodność warunków poszczególnych zawodów, ale i ze względu na różnorodność warunków gospodarczych obszernego terenu województwa. Chcąc zatem mieć dokładniejszy obraz warunków gospodarczych całego terenu, już w latach ubiegłych pozwoliliśmy sobie podzielić województwo na 4 okręgi, łącząc miejscowości gospodarczo zbliżone W roku sprawozdawczym podział ten z małymi zmianami utrzymujemy, gdyż obserwacje poczynione wskazują na słuszność dokonanego podziału.

Jednak kolejność poszczególnych okręgów, która ustalana jest na podstawie położenia gospodarczego rzemiosła, w roku sprawozdawczym zmieniła się, z uwagi na zmianę warunków rzemiosła w tych okręgach.

Na podstawie nowego układu warunków gospodarczych rzemiosła, ustalono następujące okręgi:

Okręg pierwszy — do okręgu tego zaliczono ośrodki, w których rolnictwo, ze względu na posiadanie żyznej gleby i wyższą kulturę rolną jest zamożniejsze, a co za tym idzie, rzemiosło tego okręgu znajduje się w najlepszej sytuacji.

Ośrodkami takimi są: Kujawy i część Mazowsza w prawym i lewym dorzeczu Wisły od Wyszogrodu w dół z wyłączeniem m. Przedcza w pow. Włocławskim, Gąbina w pow. Gostynińskim, m. Skiernie-

wic, Kutna, Aleksandrowa Kuj. i os. Służewo w pow. Nieszawskim. Do okręgu tego w roku sprawozdawczym zaliczony został Włocławek, który aczkolwiek jest miastem wybitnie przemysłowym, to jednak położenie warsztatów rzemieślniczych w tym mieście, ze względu na specjalnie sprzyjające warunki lokalne, zbliżone jest do warunków warsztatów zaliczonych do okręgu pierwszego.

Okręg drugi — do okręgu tego zaliczono powiaty, w których rolnictwo jest gospodarczo słabsze, a zatem warunki gospodarcze rzemiosła układały się słabiej, niż w okręgu pierwszym. W skład tego okręgu weszły: powiaty leżące w prawym dorzeczu Wisły w górę od Wyszogrodu z wyłączeniem pow. Pułtuskiego, m. Makowa Maz. i m. Płońska, poza tym powiaty Warszawski i Grójecki, choć posiadające indywidualne warunki, to jednak gospodarczo zbliżone.

Okręg trzeci — do okręgu trzeciego zaliczono m. Kutno, Żyrardów, Skierniewice i powiaty: Mińsko-Maz., Radzymiński i Pułtuski, w których sytuacja rzemiosła uzależniona była od indywidualnych warunków poszczególnych miejscowości i była słabsza niż w dwu poprzednich.

Okręg czwarty — do okręgu tego zaliczono miejscowości największego skupienia pewnych rodzajów rzemiosł jak: Przedecz (pow. Włocławski) Aleksandrów Kuj., os. Służewo (pow. Nieszawski), Maków Maz., Kałuszyn (pow. Miński), Gąbin (pow. Gostyniński) i Płońsk. W okręgu tym rzemiosło znajduje się w najgorszej sytuacji.

O ile w roku 1935 w okręgu pierwszym nie zaobserwowano znaczniejszego zwiększenia ilości produkcji, to w roku sprawozdawczym z uwagi na zwiększoną siłę nabywczą rolnictwa zaznaczył się dość duży wzrost.

W mniejszym stopniu wzrost produkcji dał się zanotować w okręgu drugim, gdzie siła nabywcza ludności wiejskiej jest słabsza.

Okręg trzeci, gdzie praca warsztatów rzemieślniczych, uzależniona jest raczej od potrzeb rynku miejskiego, zaznaczył słaby wzrost ilości produkcji.

W okręgu czwartym ilość produkcji utrzymała się na poziomie roku 1935, gdyż w dalszym ciągu nie wykonano większych prac na wywóz, a rynek miejscowy nie zwiększył swego zapotrzebowania.

We wszystkich omówionych okręgach, w których stan gospodarczy warsztatów, jak to już powiedzieliśmy w wielkiej mierze uzależniony jest od warunków lokalnych, wciąż dają się zauważyć znaczne różnice w położeniu pojedyńczych warsztatów. Bezsprzecznie wpływ na to wywierają indywidualne zdolności handlowe rzemieślnika, szczególnie jeżeli chodzi o umiejętność pozyskania klienta i przystosowanie się do potrzeb rynku.

Izba w dalszym ciągu dużo pracy poświęca podniesieniu sprawności handlowej rzemiosła. Wszystkie konferencje, zebrania, wszystkie urządzane przez Izbę Kursy, były do maksimum wykorzystane dla tego zagadnienia. Należy też stwierdzić, że z każdym rokiem rzemiosło coraz liczniej przyswaja sobie nowoczesne metody organizacji pracy warsztatowej i handlu. Jednak warsztatów takich jest jeszcze stosunkowo nieduży procent i ich położenie nie może być obrazem położenia ogółu rzemiosła.

Poważne rezultaty pracy jeśli chodzi o podniesienie poziomu zawodowego i sprawności handlowej rzemiosła dały w roku sprawozdawczym przeprowadzone kursy zawodowe i kursy uproszczonej księgowości. W planie prac swoich na rok sprawozdawczy, Izba przewidziała przeszkolenie zawodowe rzemiosł grupy budowlanej, oraz rzeźnictwa. Plan ten został wykonany. Dalsze zawody zostaną stopniowo przeszkolone.

Sprawdzianem zainteresowania się rzemiosła zagadnieniem podniesienia swojej sprawności handlowej jest wzmożony udział rzemiosła we wszelkiego rodzaju imprezach wystawowych, a szczególnie w lokalnych „targach" i „kiermaszach",

na których Izba stara się specjalnie, by strona reklamowa i obsługa klientów była na właściwym poziomie.

Mówiąc o sprawności handlowej rzemiosła, (reklamie i obsłudze klientów) mówimy w pierwszym rzędzie o rzemiośle miast. Rzemieślnik wiejski, którego produkcja nastawiona jest wyłącznie dla potrzeb ludności wiejskiej, nie jest zmuszony zdobywać klienta przez odpowiednią reklamę. Chcąc zdobyć klienta musi on tylko utrzymać produkcję swoją na możliwie wysokim poziomie. Należy też zwrócić uwagę, że warsztaty wiejskie w roku sprawozdawczym znajdowały się w znacznie lepszej sytuacji od warsztatów miejskich. Przyczyną tego jest bezpośredni kontakt z klientem wiejskim, który znacznie zwiększył swoje zapotrzebowanie i pokrywa je w warsztatach miejscowych. Poza tym koszty utrzymania warsztatu i koszty produkcji są znacznie niższe, niż warsztatów miejskich i mimo, że ceny gotowych wyrobów wiejskich są niższe, zyskowność jest większa.

W województwie Warszawskim 59% ogółu warsztatów znajduje się na terenie gmin wiejskich, mimo to, jak wykazują materiały zebrane przez Izbę, dotyczące rozmieszczenia rzemiosła, ilość warsztatów w niektórych gminach wiejskich jest niewystarczająca. Według załączonego dalej wykazu 87 zamożniejszych gmin wiejskich zapotrzebowało rzemieślników 39 zawodów. Najwięcej jednak zapotrzebowano krawców i rzemieślników grupy budowlanej.

Jeżeli chodzi o gminy miejskie, to 17 gmin zgłosiło brak rzemieślników różnych drobnych zawodów, jak: zegarmistrzów, czapników, kuśnierzy, powroźników i t. p.

Na całym terenie, we wszystkich większych środowiskach poszukiwani są rękawicznicy.

Izba, zbierając omówione wyżej materiały, miała na celu nie tylko stwierdzenie rozmieszczenia rzemiosła na terenie województwa, gdyż te dane mogła uzyskać z posiadanych liczb statystycznych. W pierwszym rzędzie miała na celu akcję przesiedlenia rzemieślników do tych miejscowości, które zgłosiły zapotrzebowanie i zapewnią możliwe warunki rozwoju warsztatu. Przeprowadzone prace zapoczątkowały wyżej wspomnianą akcję Izby, która przez szereg najbliższych lat prowadzić będzie dalsze prace, jeżeli zajdzie potrzeba, rozszerzając

je na inne tereny w porozumieniu z odnośnymi Izbami przez Związek Izb.

Na podstawie tych samych materiałów Izba stwierdziła również, że powszechnie odczuwany nadmiar rzemieślników szewców w miastach, daje się również odczuć w gminach wiejskich. I tak 69 gmin zgłosiło nadmiar szewców, a tylko 11 gmin zapotrzebowało tych rzemieślników.

Powyżej stwierdziliśmy wzrost ilości produkcji rzemieślniczej, należy jednak wyjaśnić, że wzrost ten nie w całości trafił do legalnych warsztatów rzemieślniczych w zrozumieniu ustawy przemysłowej. Ilość warsztatów nielegalnych w szczególności wiejskich w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu zaznaczyła wzrost aczkolwiek nieznaczny. Działalność tego typu warsztatów. jak już niejednokrotnie omawialiśmy, jest szkodliwa ze względów na posiadanie możliwości konkurowania cenami. Z tych samych względów bardziej szkodliwą działalność przejawiają warsztaty nielegalne z punktu widzenia ustawodawstwa skarbowego nie wykupujące świadectw przemysłowych, których wciąż jeszcze jest duża liczba bo 53,1% ogółu zarejestrowanych warsztatów. Liczba tych warsztatów w porównaniu z rokiem 1935 zmniejszyła się o 6,8%.

Mimo że w roku sprawozdawczym zanotowano poprawę koniunktury to jednak ilość konsumentów jest jeszcze mała. Powoduje to, że pojedyncze warsztaty, chcąc zdobyć większą klijentelę, konkurują, obniżając ceny. Inicjatywę w tym względzie mają warsztaty drobne, których koszty administracyjne i produkcji są niskie. Obniżając ceny, zmuszają warsztaty większe do przystosowania się. Nie zawsze jednak warsztat większy może w takim stopniu obniżyć ceny, jak warsztat drobny, to też w roku sprawozdawczym zaobserwowano w silnym stopniu dalsze przejście produkcji do warsztatów drobniejszych.

Chałupnictwo, którego stan szczegółowo rozważamy w omówieniu każdego zawodu zainteresowanego tym zagadnieniem w dalszym ciągu wywiera niekorzystny wpływ na sytuację legalnych warsztatów, tworząc typ najtańszego pracownika i dając możność nakładcom odciągnięcia od warsztatów rzemieślniczych znacznej ilości produkcji.

Stan chałupnictwa pod względem liczebnym utrzymał się na poziomie roku ubiegłego. Położenie jego materialne raczej pogorszyło się.

Reasumując przytoczone uwagi, należy przyjść do wniosku, że polepszenie się koniunktury przejawiło się w pierwszym rzędzie w zwiększeniu ilości produkcji, a wymienione wyżej przyczyny hamująco wpływały na zwiększenie się zyskowności rzemiosła Nie mniej jednak z całego terenu sygnalizowano niewspółmierne zwiększenie wymiaru podatku obrotowego, a bardziej jeszcze nieproporcjonalne zwiększenie podatku dochodowego. I ten moment również miał wpływ na zmniejszenie się zyskowności i tak już bardzo ograniczonej.

Szczegółowe omówienie sytuacji poszczególnych rodzajów rzemiosła wojew. Warszawskiego jest uwzględnione w następnych rozdziałach.

Wykaz Gmin Wiejskich i Miejskich, które zgłosiły do Izby zapotrzebowanie na brakujące warsztaty rzemieślnicze.

Miejscowość	Nazwa zawodu i ilość warsztatów zapotrzebowanych
Pow. Błoński	
gm. Wiskitki	1 zegarmistrz
Milanówek	1 zegarmistrz
Młochów	1 zegarmistrz, 1 czapnik
Guzów	1 krawiec
Pow. Ciechanowski	
m. Ciechanów	1 czapnik, 1 kuśnierz, 1 zegarmistrz, 1 blacharz, 1 cholewkarz
gm. Bartołdy	1 kołodziej
Pow. Gostyniński	
m. Gąbin	1 kuśnierz
gm. Dobrzyków	1 piekarz
Duninów	1 fryzjer
Lucień	2 krawców
Pow. Grójecki	
m. Grójec	krawców rynkowych
Warka	1 blacharz, 1 malarz, 1 cieśla

Miejscowość	Nazwa zawodu i ilość warsztatów zapotrzebowanych
gm. Błędów	1 czapnik
Jasienica	1 krawiec
Kąty	1 szklarz, 1 czapnik, 1 rymarz, 1 cholewkarz
Komorniki	1 zegarmistrz
Konary	2 krawców
Lechanice	1 malarz
Lipie	brak rześlników wykwalifikowanych
Rykały	1 mularz, 1 cieśla
Wągrodno	1 krawiec, 1 stolarz, 1 szewc
Pow. **Kutnowski**	
m. Kutno	3 kotlarzy, 3 garbarzy
Krośniewice	1 kuśnierz, 1 zegarmistrz, 1 rymarz, 1 tapicer
gm. Kutno	1 krawiec, 1 czapnik, 1 cholewkarz
Rdutów	1 krawiec, 1 czapnik, 1 blacharz
Dąbrowice	1 krawiec
Łanięta	1 szklarz
Plecka Dąbrowa	1 zegarmistrz, 1 rymarz
Wojszyce	1 mularz, 1 cieśla, 1 stolarz
Pow. **Lipnowski**	
m. Dobrzyń n/W.	2 cholewkarzy
gm. Chalin	1 mularz
Czarne	1 bednarz, 1 kołodziej, 1 krawiec dam. i krawiec m.
Kikół	1 bednarz
Skępe	2 cholewkarzy
Szpetal	1 piekarz
Pow. **Łowicki**	
gm. Kompina	1 rymarz
Pow. **Makowski**	
m. Różan	1 szmuklerz
gm. Smrock	1 fryzjer
Płoniawy	1 krawiec m.
Sypniewo	1 krawiec
Pow. **Mińsko-Maz.**	
gm Iwowe	1 kowal

Miejscowość	Nazwa zawodu i ilość warsztatów zapotrzebowanych
gm. Kuflew	1 bednarz, 1 czapnik, 1 kuśnierz, 1 zegarmistrz, 1 ślusarz, 1 blacharz, 1 rymarz, 1 cholewkarz
Latowicz	1 zegarmistrz, 1 ślusarz
Rudzienko	1 zegarmistrz, 1 czapnik
Wielgolas	1 krawiec
Pow. **Mławski**	
m. Mława	1 koszykarz
gm. Dębsk	1 krawiec m.
Kosiny	2 mularzy, 1 cieśla, 2 stolarzy, 3 krawców, 1 piekarz, 4 szewców
Mława	1 stolarz, 1 mularz, 1 krawiec m., 1 dam., 1 rzeźnik, 1 wędliniarz, 1 szewc
Niechłonin	1 rzeźnik, 1 piekarz, 1 fryzjer
Ratowo	1 cieśla
Szczepkowo	1 bednarz, 1 cholewkarz
Pow. **Nieszawski**	
m Nieszawa	1 cholewkarz
Aleksandrów	1 garbarz, 1 powroźnik
Radziejów	1 szewc
gm. Bądkowo	1 zegarmistrz, 1 ślusarz mech.
Bytoń	1 krawiec męski
Sędzin	1 krawiec, 1 fryzjer
Pow. **Płocki**	
m. Wyszogród	1 cieśla, 1 blacharz
gm. Drobin	1 brukarz, 1 szklarz, 1 zdun, 1 zegarmistrz
Kleniewo	1 bednarz, 1 czapnik, 1 blacharz, 1 fotograf
Pow. **Płoński**	
gm. Naruszewo	1 krawiec, 1 piekarz
Szumlin	1 krawiec, 2 rzeźników, 1 piekarz
Wychódzć	1 rymarz
Pow. **Przasnyski**	
gm. Karwacz	1 krawiec, 1 kowal
Duczymin	1 kowal, 1 szewc
Krzynowłoga M.	2 krawców

Miejscowość	Nazwa zawodu i ilość warsztatów zapotrzebowanych
Baranowo	1 krawiec
Janowo	1 krawiec, 1 rzeźnik, 1 szewc
Jednorożec	1 stolarz, 1 krawiec
Pow. **Pułtuski**	
m. Pułtusk	1 szklarz, 1 tokarz, 1 czapnik, 1 bieliźniarz, 1 szmuklerz, 1 kuśnierz, 1 zegarmistrz, 1 grawer, 1 jubiler, 1 blacharz
Wyszków	1 garbarz
gm. Gołębie	1 mularz, 1 krawiec
Kozłowo	1 kołodziej, 2 krawców m., 1 dam., 1 powroźnik, 1 ślusarz
Pow. **Rawski**	
gm. Budziszewice	1 krawiec, 1 rymarz
Czerniewice	1 rymarz
Inowłódz	2 krawców, 1 piekarz
Lubanie	1 koszykarz
Żelechlin	1 mularz, 1 stolarz, 1 krawiec, 1 kowal, 1 szewc
Pow. **Rypiński**	
m. Dobrzyń n/Dr.	1 brukarz, 1 kowal, 1 rymarz
gm. Chrostkowo	1 stolarz, 1 kołodziej, 1 piekarz, 1 rymarz,
Pręczki	1 kołodziej
Pow. **Radzymiński**	
gm. Klembów	1 kołodziej, 1 krawiec, 1 kowal
Kobyłka	1 kołodziej, 2 krawców, 1 ślusarz mech. 1 rymarz, 2 szewców
Międzyleś	2 mularzy, 1 zdun, 2 cieśli, 2 stolarzy, 2 kołodziei, 1 tokarz, 2 krawców m. i 2 dam. 1 ślusarz, 1 kowal, 1 rymarz, 2 szewców
Radzymin	1 krawiec, 1 szewc
Strachówka	1 krawiec
Tłuszcz	4 dekarzy, 4 mularzy, 4 malarzy, 4 blacharzy
Zabrodzie	1 krawiec m, 1 fryzjer

Miejscowość	Nazwa zawodu i ilość warsztatów zapotrzebowanych
Pow. **Sierpecki**	
m. Raciąż	1 dekarz, 1 stolarz
Żuromin	1 zegarmistrz
gm. Gójsk	1 fryzjer
Gutkowo	1 krawiec, 1 czapnik, 1 rymarz, 1 szewc, 1 fryzjer
Pow. **Skierniewicki**	
gm. Doleck	5 krawców, 2 czapników, 1 piekarz, 2 cholewkarzy
Pow **Sochaczewski**	
gm. Tułowice	1 mularz, 1 krawiec m.
Głusk	1 mularz, 1 malarz, 1 czapnik, 1 rymarz
Pow. **Warszawski**	
m. Otwock	1 szklarz, 1 tokarz, 1 tapicer, 1 kuśnierz, 1 zegarmistrz, 1 ślusarz, 1 rymarz, 1 introligator
Piaseczno	1 kamieniarz 1 brukarz, 1 cholewkarz, 1 mularz, 1 farbiarz, 1 czapnik, 1 zegarmistrz
Zakroczym	1 krawiec
gm. Falenica	1 kamieniarz, 4 brukarzy, 2 bednarzy. 2 kuśnierzy, 1 kotlarz
Pow. **Włocławski**	
gm. Baruchowo	1 bednarz, 1 kołodziej, 1 krawiec, 1 czapnik, 1 fryzjer
Chodecz	1 brukarz
Dobiegniewo	1 krawiec
Kowal	1 mularz
Łęg	2 mularzy, 2 stolarzy, 2 bednarzy, 2 krawców, 2 czapników, 1 kowal
Kłóbka	1 krawiec, 1 rymarz

GRUPA BUDOWLANA

Grupa budowlana (3346 zarejestrowanych warsztatów), która jak w latach ubiegłych, zostanie omówiona łącznie z zawodem ciesielskim (1332 zarej. warszt.) liczyć będzie 4678 zarejestrowanych warsztatów.

Od położenia gospodarczego tej grupy uzależniony jest stan rzemiosł bądź takich, których produkcja jest ściśle związana z budownictwem, bądź też innych, dostarczających przede wszystkim produkty pierwszej potrzeby.

Stwierdzić należy, że rok 1936 przyniósł dla położenia gospodarczego tej grupy rzemiosł znaczne polepszenie, ponieważ ruch budowlany przeciętnie na całym terenie wzrósł od 30 do 40% w porównaniu do ruchu roku ubiegłego. Są również miejscowości na terenie Województwa, gdzie odsetek ten jest wyższy, dochodzi do 50 czy nawet 60%. Nie mniej jednak są miejscowości, w których ruch budowlany zaznaczył się słabiej niż w roku ubiegłym lub utrzymał się bez zmian.

Zebrane przez Izbę materiały od Zarządów Miejskich i Wydziałów Powiatowych, umieszczone w załączonej do niniejszego tabeli, potwierdzają wspomniany wyżej stan.

Cyfry tam uwidocznione należy omawiać poszczególnie w odniesieniu do każdego powiatu, ponieważ nie wszystkie Zarządy Miejskie i Wydziały Powiatowe nadesłały informacje, tymbardziej, że w roku 1936 te Zarządy Miejskie, które nadesłały dane, w roku ubiegłym mogły ich nie nadesłać i stąd zachodzi niemożliwość czynienia porównań w cyfrach ogólnych.

Tabela ta zawiera dane wyłącznie o ilości wzniesionych nowych budynków, plany których podlegają zatwierdzeniu i tylko częściowo dane o budynkach, których plany zatwierdzenia nie wymagają. Nie zawiera ona zupełnie ilości doko-

nanych przebudówek i remontów, stanowiących poważną część prac rzemiosł grupy budowlanej.

Rozpatrując tabelę, należy stwierdzić odmienne niż w roku ubiegłym zjawisko, mianowicie zwiększenie się ilości wykonanych budowli na terenie gmin wiejskich. O ile w roku 1935 nastąpiło osłabienie ruchu budowlanego na wsi, to w roku sprawozdawczym nastąpił znaczny wzrost. Jeżeli zaś chodzi o budownictwo w miastach, to niezmiennie ruch ten nasila się. Większych jednak budynków w roku sprawozdawczym wzniesiono niewiele, na co wskazuje zamieszczona w tabeli cyfra pobudowanych izb.

Przechodząc do omówienia ruchu budowlanago na terenie poszczególnych powiatów, weźmiemy pod uwagę te powiaty, które i w roku 1935 i 1936 dostarczyły dane, tak, że przeprowadzone porównanie da właściwy efekt.

Dla przykładu weźmiemy powiat Grójecki. W roku 1935 zatwierdzono planów budowlanych w Zarządach Miejskich i Wydziale Powiatowym 131, z czego 43 w miastach i 87 w gminach wiejskich — w roku zaś 1936 na ogólną liczbę 524 zatwierdzonych planów — 448 w gminach wiejskich i 76 w miastach. Widać z tego, że liczba zatwierdzonych planów na budynki wiejskie wzrosła w znacznie silniejszym stopniu niż na miejskie. To samo zjawisko zachodzi w stosunku do ilości wzniesionych budynków i nawet, co jest dość dziwne, w stosunku do ilości pobudowanych izb.

Jeszcze jaskrawiej wzrost budownictwa wiejskiego zaznaczył się na terenie pow. Radzymińskiego. W roku 1935 zatwierdzono ogółem planów — 128, z czego na budynki w miastach 76, po wsiach — 52, w roku zaś 1936 zatwierdzono ogółem 638 planów, z czego miejskich tylko 78, a wiejskich resztę, czyli 560. Ilość wzniesionych budynków w roku 1935 w miastach — 129, po wsiach — 93, w roku 1936: w miastach — 115, po wsiach — 566.

Z tabeli tej można również stwierdzić, że poważną liczbę budynków wiejskich (w niektórych powiatach dochodzącą do 90% np. pow. Rawski) wykonali nieuprawnieni, w najlepszym wypadku posiadacze tylko kart rzemieślniczych, co jest zresztą zgodne z ustawą. Na terenie wielu gmin wiejskich budynki wznosili sami gospodarze.

Jak niejednolicie pod względem uprawnień układała się

sytuacja w terenie, a co za tym idzie i warunki gospodarcze samoistnych legalnych warsztatów, może służyć kilka przykładów:

Na terenie pow. Błońskiego zarówno w miastach, jak i w gminach wiejskich wszystkie budynki, o których Izba posiada dane, wykonali mistrzowie mularscy i ciesielscy. Na terenie zaś pow. Ciechanowskiego na ogółem wybudowanych po wsiach 461 budynków tylko 11 wykonali mistrzowie, 431 posiadacze kart rzemieślniczych i 19 nieuprawnieni. Tak samo jeżeli chodzi o miasto Gąbin, pow. Gostynińskiego, wszystkie wzniesione budynki wykonali posiadacze kart rzemieślniczych. W powiecie Łowickim około 10% wzniesionych budynków wiejskich wykonali nieuprawnieni, a już chyba w najwyższym stopniu pow. Rawski odczuł skutki działalności nielegalnych rzemieślników, gdyż na całym terenie znaczną część budynków wiejskich wznieśli nieuprawnieni Np. na terenie gminy Marianów tegoż powiatu 82% wykonali nieuprawnieni, 1% mistrzowie, 7% posiadacze kart rzemieślniczych i 10% właściciele budynków.

Aczkolwiek zatem w roku sprawozdawczym budownictwo wiejskie znacznie wzrosło, nie wywarło ono wpływu na podniesienie stanu gospodarczego rzemiosł grupy budowlanej, w takim stopniu jakby to wynikało choćby z danych ilościowych, zawartych w omawianej tabeli.

Należy również wspomnieć, że budynki wiejskie w 40 procentach są wykonane z drzewa, oraz że znacznie więcej wzniesiono budynków gospodarskich aniżeli mieszkalnych. Budynki gospodarskie w miastach natomiast stanowią mały odsetek, w porównaniu do wzniesionych budynków mieszkalnych.

Podstawowym zawodem grupy budowlanej jest **mularstwo** liczące 2007 zarejestrowanych warsztatów. Liczba ta w porównaniu z rokiem 1935 nie wykazuje przyrostu warsztatów legalnych. Na wyżej wspomnianą liczbę warsztatów — 657 właścicieli posiada uprawnienia do wykonywania wszelkich robót mularskich, reszta zaś to posiadacze kart rzemieślniczych, posiadający uprawnienia do wykonywania robót nie objętych art. 333 i 334 Prawa Budowlanego z roku 1928.

Sytuacja gospodarcza w zawodzie tym w roku sprawozdawczym na ogół się poprawiła. Wpływ na poprawę wywarło ożywienie zarówno w budownictwie prywatnym jak

i prowadzonym przez instytucje państwowe czy samorządowe.

Z większych robót dla instytucyj państwowych lub samorządowych, jakie rzemiosło wykonało w okresie sprawozdawczym, należy wymienić: budowa rzeźni miejskiej w Rypinie i Sierpcu, roboty przy odcinku kolejowym Lipno—Sierpc, drobniejsze roboty dla wojska w kilku miejscowościach województwa i t. p.

Budownictwo prywatne zaś, tylko w większych ośrodkach dało obiekty większe. Naogół budowane były domy małe o niewielkiej liczbie izb.

Na wstępie do grupy budowlanej wspomniano już o znacznym nawet wzroście ilości wykonanych budynków na wsiach i omówiono kwalifikacje rzemieślników, którzy je wykonali. Należy i na tym miejscu jeszcze podkreślić, że najważniejszym momentem, który głęboko i niekorzystnie odbija się na warunkach gospodarczych mularzy, to nielegalne wykonanie rzemiosła we wszystkich jego formach.

Nielegalnym bowiem należy również nazwać i taki warsztat, który choć z punktu widzenia kwalifikacji zawodowych i wymogów Prawa Przemysl. odpowiada wszystkim warunkom, to jednak uchyla się od płacenia podatków i ponoszenia obciążeń socjalnych i ma możność przyciagania klienta niższymi cenami.

Nie można stwierdzić, że ogółem zarobki większości warsztatów nie wzrosły w porównaniu z zarobkami roku ubiegłego. Choć zyskowność poszczególnych prac pozostała nadal niska, to jednak biorąc pod uwagę zwiększoną ilość prac, siłą rzeczy suma uzyskanych zarobków musiała się powiększyć. Gdyby jednak ilość pracy wzrosła w takim stopniu, by nie zachodziła potrzeba wyszukiwania i zdobywania tej pracy, nie miała by miejsca tak powszechnie odczuwana w tym zawodzie konkurencja mularzy, choćby nawet i uprawnionych do prowadzenia robót. Ceny oferowane przez mularzy przy składaniu kosztorysów, różnią się często o 1/3 ogólnej ceny, w najlepszym wypadku o 1/5. Zrozumiałe jest, że podobne postępowanie załamuje ceny na rynku i pozostali mularze muszą również obniżać ceny.

W związku z omówioną konkurencją, ceny za wykonanie prac, bądź utrzymały się w wysokości roku 1935, bądź nieznacznie wzrosły i wynoszą za wykonanie 1 m^3 muru przeciętnie od zł. 4 gr. 50 do zł. 5 gr. 50.

Są miejscowości, w których ze względu na słabiej odczuwaną konkurencję ceny są wyższe i wówczas wynoszą za wykonanie 1 m^3 muru od zł. 5 do zł. 6 gr. 50 maksimum.

Mularze na terenie woj. Warszawskiego z reguły wykonywują roboty z surowców powierzonych. Przy drobnych obiektach prywatnych surowiec dostarcza właściciel, przy większych lub dla instytucyj państwowych czy samorządowych — przedsiębiorca. Stąd też ceny surowców, jak również zmiany, zachodzące w tych cenach tylko w nieznacznym stopniu dotyczą rzemieślników.

Niezależnie od tego jednak, należy podkreślić, że i cena surowców nie jest jednolita na całym terenie: np. w Włocławku za 1000 szt. cegły płacono przez cały okres 1936 roku zł. 43.—, a w Sierpcu w I i II kwartale po zł. 34.—, w III-cim zł. 35.—, a w IV-tym zł. 40.—, a w Płocku w I i II-gim kwartale zł. 52.— do 54.—, w III-cim i w IV-tym zł. 46.—.

Cena wapna natomiast niższa była w Włocławku, gdyż o ile w Sierpcu przez cały rok płacono za 100 kg. zł. 3.50, to w Włocławku tylko zł. 3.—, a w Płocku zł. 3.20 do zł. 3.50.

Cement zaś w Włocławku za 100 kg. przez cały rok zł. 5.40, w Sierpcu od zł. 4.— do zł. 5.—, w Płocku od zł. 6.— do zł. 6.50.

W związku z wzmożonym ruchem budowlanym stan zatrudnienia w mularstwie podniósł się w granicach od 10 do 30% w porównaniu do roku ubiegłego, i przeciętna liczba zatrudnionych w warsztacie wynosi od 3 do 8-miu pracowników, oczywiście w sezonie. Niektóre poszczególne warsztaty zatrudniają do 20, a nawet do 40 pracowników.

Uzasadnieniem dość znacznego wzrostu zatrudnienia w mularstwie jest konieczność wykonania podjętych prac w czasie określonym, gdyż roboty mularskie można wykonywać tylko w sezonach i przy sprzyjających warunkach atmosferycznych. Napływ uczni w zrozumieniu przepisów Ustawy Przemysłowej, do zawodu mularskiego jest w dalszym ciągu minimalny, jednak w roku sprawozdawczym nastąpiła już daleko idąca poprawa. Ze względu na konieczność dostarczenia rzemiosłu mularskiemu wykwalifikowanych należycie sił, za-

chodzi potrzeba uruchomienia niższej szkoły mularskiej, co wreszcie w planach prac Izby roku 1937 znajdzie miejsce.

Płace czeladnicze utrzymały się na poziomie roku ubiegłego i wynosiły do 90 gr. za godzinę, dla pomocnika do 50 groszy za godzinę.

Rzemiosło mularskie w dalszym ciągu wysuwa konieczność uregulowania sprawy podpisywania przez wykonawców budowy deklaracji na wzór podpisywanych przez kierowników budowy, co pozwoli uniknąć podejmowania robót przez nieuprawnionych.

Ciesielstwo — 1332 zarejestrowane warsztaty (w tym 362 właścicieli uprawnionych do wykonywania wszelkich robót ciesielskich), w roku sprawozdawczym odczuwało te same wpływy i w ten sposób kształtowało sytuację co i w omówionym już zawodzie mularskim.

Trzeba jednakże zaznaczyć, że ciesielstwo miało jeszcze większe możliwości podniesienia stanu swoich warsztatów ze względu na wzmożony silnie ruch budowlany po wsiach, gdzie w dużej części wznoszone były budynki drewniane. Niestety jednak na skutek opanowania robót wiejskich przez nielegalne rzemiosło, wzrost budownictwa nie mógł dodatnio wpłynąć na sytuację samoistnych uprawnionych warsztatów ciesielskich.

Konkurencja, przejawiająca się w oferowaniu niższych cen, przejawia się również i w tym zawodzie, co i tu sprowadza obniżenie cen kosztem zmniejszenia zysków. Za 1 m. roboty ciesielskiej płacono od 30 do 45 groszy t. j. cena utrzymała się w wysokości roku ubiegłego.

Stan zatrudnienia wzrósł, płace pozostały bez zmian i wynoszą do 80 groszy za godzinę dla czeladnika wykwalifikowanego, do 50 groszy dla pomocnika.

W malarstwie, liczącym 609 zarejestrowanych warsztatów, aczkolwiek uzależnionym również w dużej mierze od zmian w budownictwie, sytuacja gospodarcza w mniejszym stopniu poprawiła się, jak to miało miejsce w mularstwie.

Do wykończenia nie każdego bowiem wzniesionego budynku (duża ilość wzniesionych budynków gospodarskich) potrzebna jest pomoc malarza, stąd ilość pracy malarskiej jest mniejsza od prac mularskich w budynkach nowo wzniesionych. Z drugiej znów strony nasuwa się spostrzeżenie, że zawód malarski ma znaczniejszą ilość prac remontowych. Słusznym

by wtedy było, że i w tym zawodzie bezwzględnie winna nastąpić równoznaczna poprawa. Należy jednak niestety stwierdzić, że lwią część prac remontowych w mieszkaniach prywatnych w roku sprawozdawczym, tak jak i w latach ubiegłych wykonali rzemieślnicy nielegalni, (z punktu widzenia prawa przemysłowego oraz ustawodawstwa podatkowego i socjalnego, świadomie uchylający się od ponoszenia ciężarów podatkowych, których nie uwzględniają wogóle w swej kalkulacji).

Pobieranie niskich cen przez wyżej wspomnianych rzemieślników, powoduje, że warsztaty legalne, najczęściej nie mają możliwości dostosowania swoich cen, co pociąga za sobą albo utratę pracy albo zysków.

Wszelkie roboty remontowe, jak również częściowo i w nowo wznoszonych budynkach, malarze wykonują z materiałów własnych, które nabywają u miejscowych składników w ilościach każdorazowo potrzebnych. Surowce otrzymują na kredyt do zł. 200.— czy 300 — w zależności od stopnia odpowiedzialności danego rzemieślnika, na okres maksimum do 1 miesiąca. Zrozumiałe jest, że surowiec brany na kredyt musi być droższy od zakupywanego w pierwszym źródle za gotówkę. Rzemiosło malarskie jest jednak zbyt biedne, by mogło o własnych siłach zorganizować składnicę. Składnica zaś oparta na kredytach przy niewielkim jeszcze stosunkowo zapotrzebowaniu surowców (mała ilość prac) i ponoszeniu choć minimalnych kosztów administracyjnych, nie utrzymała by się.

Ze względu na nabywanie surowców nie w pierwszych źródłach, ceny te są niejednolite na całym terenie i wykazują poważne rozpiętości, np.: 1 kg. pokostu w Grójcu kosztował przez pierwsze 3-y kwartały po zł. 1,40, a w 4-ym zł. 1,35, w Płocku przez cały rok po zł 1,70, we Włocławku w I-szym i II kwartale po zł. 1,75, w III-cim zł. 2 —, a w IV-ym zł. 2 20.

Biel cynkowa we Włocławku 1 kg. w I-szym i II-gim kwartale po zł. 0,82, w III-cim zł. 0,90, a w IV-ym zł. 1,10, kiedy w Grójcu zamiast wzrostu ceny w IV-ym kwartale, zaznaczyła się obniżka i ceny wynosiły w I-szym kwartale zł 0,65 za kg, w II-gim i III-cim po zł. 0.70, w IV-ym zł 0,65, w Płocku natomiast przez cały rok ceny były wyższe bez zmian i 1 kg. kosztował zł. 1.—.

Ceny pobierane za prace w malarstwie utrzymały się w w sokości roku ubiegłego i przeciętnie wynosiły:

Za wymalowanie pokoju małego 3,5 m. X 4 m.:

a) w jednym kolorze (praca nieluksusowa) od zł. 10 — do zł. 12.—.

b) z nałożeniem desenia od zł. 15.— do zł. 25.—,

za wymalowanie pokoju średniego 4,5 m. X 6 m.:

a) w jednym kolorze od zł. 15.— do zł. 18.—,

b) z nałożeniem desenia od zł. 25.— do 35.—,

za wymalowanie pokoju dużego 5 m X 8 m.:

a) w jednym kolorze od zł. 20.— do zł. 25.—,

b) z nałożeniem desenia od zł. 35.— do zł. 50.—.

Nielegalne natomiast warsztaty, o których wspomniano wyżej, wszelkie roboty wykonują o 20 do 30% taniej.

Należność za wykonane prace rzemieślnicy w większości otrzymują pokrytą wekslami, które oddają za surowce. Częściowo zaś prace wykonują za gotówkę, bądź na rachunek t. j. otrzymują à conto pewne zaliczki. Naogół wypłacalność klienteli prywatnej nie jest zbyt dobra. Następują częste prolongaty weksli, a nieraz i protesty.

Należy jeszcze wspomnieć, że malarze tut. terenu prócz prac już omówionych wykonywali również prace dla instytucyj państwowych i samorządowych. Przeprowadzali remonty w Zarządach Miejskich, Urzędach Skarbowych i t. p., jak również w nowo wzniesionym i ostatecznie wykończonym w roku 1936 gmachu Urzędu Pocztowego w Włocławku. Na wypłacalność tych klientów rzemiosło również narzeka. Praca jak wiadomo w zawodzie malarskim także jest sezonowa Ze względu więc na to, przy zwiększonej ilości prac w odnośnym warsztacie liczba zatrudnionych musi się zwiększyć Przeciętnie w roku sprawozdawczym warsztaty malarskie tut. terenu zatrudniały po 2-ch pracowników z płacą utrzymaną na poziomie roku ubiegłego t. j od 50 do 65 groszy na godzinę.

Zduństwo — 198 zarejestrowanych warsztatów.

Położenie gospodarcze tego zawodu w roku sprawozdawczym pozostało bez zmian w porównaniu do roku 1935, ponieważ właściciele wznoszonych drobnych budowli poszukują tańszych wykonawców, których w większości znajdują pośród nielegalnych rzemieślników, większe zaś budowle państwowe

czy samorządowe posiadają urządzenia centralnego ogrzewania i czynności zdunów ograniczają się tam do stawiania pieców kuchennych. Stąd też większe warsztaty w pewnych miejscowościach odczuwają nawet nieznaczne pogorszenie się sytuacji.

Pozostają remonty jako podstawa prac legalnych i nielegalnych warsztatów zduńskich. Oczywiste więc, że ubieganie się o uzyskanie wszelkich prac jest znaczne i powoduje obniżanie oferowanych cen w sposób często gospodarczo nieuzasadniony.

Rzemiosło zduńskie przeważnie wykonuje roboty z towarów powierzonych, a tylko maksimum w 20% z towarów własnych.

Za postawienie pieca wraz z surowcami pobierano od zł. 100 do zł. 120, za postawienie bez surowców od zł. 25 do zł. 30.

Stan zatrudnienia jak również i płace utrzymały się bez zmian w stosunku do roku 1935. Wynagrodzenie czeladnika wyzwolonego wynosi przeciętnie od zł. 2,50 do zł 6, pomocnika od zł. 1 do zł. 2 Pracownicy jednak otrzymują najczęściej wynagrodzenia od ilości wykonanej pracy: i tak za postawienie pieca od zł. 20 do zł. 25.

Garncarstwo — 67 zarejestrowanych warsztatów. Zawód, pracujący w przeważającej części na usługi rolnictwa i ogrodnictwa, w roku sprawozdawczym odczuł nieznaczne tylko polepszenie, gdyż jeżeli chodzi o wyroby dla rolnictwa jak dzieże, miski i t. p., to zostają one wypierane przez produkcję tanich fabrycznych fajansów Wyroby zaś dla ogrodnictwa t. j. doniczki, w roku sprawozdawczym nie miały większego popytu niż w roku ubiegłym. Ceny wyrobów garncarskich kształtowały się następująco: doniczki ogrodnicze (zależnie od rozmiarów) od zł. 0.10 do zł. 0.50

miski	od zł. 0.10	do zł. 0.80
dzbanki	od zł. 0.10	do zł. 1.—
dzieżki	od zł. 0.10	do zł. 0.50
garnki	od zł 0.10	do zł. 0.80

Na naszym terenie istnieją również zakłady garncarstwa ludowego w Bolimowie, pow. Łowickiego i w pow. Ciechanowskim, jak również garncarstwa artystycznego w Aleksandrowie Kuj. Warunki gospodarcze tych warsztatów pozostały niezmienione.

Szklarstwo — 260 zarejestrowanych warsztatów, jako zawód związany z budownictwem, w roku sprawozdawczym odczuł polepszenie się sytuacji. Nie może być oczywiste tu mowy o szklarzach, których prace ograniczają się wyłącznie do drobnych reperacyj. Szklarzy takich jest jednak dużo.

Szklarze w 80-ciu procentach wykonują prace z materiałów powierzonych i otrzymują przeciętnie za oszklenie 1 m^2 z dodaniem kitu, gwoździ i tp. od zł 3 do 3,50.

Dekarstwo — 73 zarejestrowane warsztaty.

Rok sprawozdawczy nie przyniósł poprawy tym warsztatom, ponieważ ilość robót aczkolwiek wzrosła, została wykonana, jeżeli chodzi o roboty po wsiach, bądź przez nieuprawnionych, bądź przez właścicieli domów, w szczególności o ile chodzi o krycie dachówką, jeśli znów chodzi o roboty w mieście — to częściowo przez blacharzy.

Brukarstwo — 30 zarejestrowanych warsztatów.

O warsztatach tego zawodu trudno jest mówić w sensie samoistnych warsztatów, ponieważ przeważnie rzemieślnicy ci zatrudnieni są na robotach miejskich w charakterze wykwalifikowanych robotników i odpowiednio są wynagradzani.

Pozostałe zawody grupy budowlanej to: kamieniarstwo 36 zarejestrowanych warsztatów, lakiernictwo 23, rzeźba w kamieniu 17, studniarstwo 24 i sztukatorstwo 2 zarejestrowane warsztaty, w położeniu gospodarczym których nie zaszły zasadniczo inne zmiany od położenia zawodów szczegółowo omówionych, ponieważ wszystkie prócz lakiernictwa i rzeźby w drzewie ściśle związane są z budownictwem.

TABELA PORÓWNAWCZA DANYCH O RU

Miejscowość	Ilość zatwierdzonych planów budow. w roku 1935	Ilość zatwierdzonych planów budow. w roku 1936	Ilość wzniesionych budowli: Rok 1935 — Ogółem	Rok 1935 — w tem mieszkalnych — wykończonych	Rok 1935 — w tem mieszkalnych — niewyk.	Rok 1935 — w tem gospodarczych — wykończonych	Rok 1935 — w tem gospodarczych — niewyk.	Rok 1936 — Ogółem	Rok 1936 — w tem mieszkalnych — wykończonych	Rok 1936 — w tem mieszkalnych — niewykończon	Rok 1936 — w tem gospodarczych — wykończonych	Rok 1936 — w tem gospodarczych — niewykończon.
pow. Błoński	40	275	40	23	7	10	—	321	126	108	87	—
w tem: miasta	40	163	40	23	7	10	—	153	73	49	31	—
gminy wiejskie	—	112	—	—	—	—	—	168	53	59	56	—
pow. Ciechanowski	252	342	352	105	37	200	10	481	130	53	242	56
w tem: miasta	28	18	39	21	3	15	—	20	6	6	8	—
gminy wiejskie	224	324	313	84	34	185	10	461	124	47	234	56
pow. Gostyniński	55	48	97	23	21	18	35	79	24	18	27	10
w tem: miasta	55	48	97	23	21	18	35	79	24	18	27	10
gminy wiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
pow. Grójecki	131	524	149	71	50	27	1	709	274	119	278	38
w tem: miasta	43	76	116	55	38	22	1	109	59	38	12	—
gminy wiejskie	88	448	33	16	12	5	—	600	215	81	266	38
pow. Kutnowski	463	133	748	286	10	445	7	143	33	72	18	20
w tem: miasta	99	132	384	144	10	223	7	142	33	71	18	20
gminy wiejskie	364	1	364	142	—	222	—	1	—	1	—	—
pow. Lipnowski	16	8	16	7	1	7	1	8	—	7	1	—
w tem: miasta	16	6	16	7	1	7	1	6	—	5	1	—
gminy wiejskie	—	2	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—
pow. Łowicki	56	544	43	33	—	10	—	654	266	30	338	20
w tem: miasta	52	81	39	29	—	10	—	35	22	2	9	2
gminy wiejskie	4	463	4	4	—	—	—	619	244	28	329	18
pow. Makowski	166	30	106	53	10	40	3	25	7	13	4	1
w tem: miasta	8	30	8	4	3	1	—	25	7	13	4	1
gminy wiejskie	158	—	98	49	7	39	3	—	—	—	—	—

Dalszy ciąg

CHU BUDOWLANYM W LATACH 1935 i 1936

Ilość wybudowanych izb w roku 1935	Ilość wybudowanych izb w roku 1936	Kto wykonał te budowle — Rok 1935: mistrzowie	Rok 1935: posiadacze kart rzem.	Rok 1935: nieuprawnieni	Rok 1936: mistrzowie	Rok 1936: posiadacze kart rzem.	Rok 1936: nieuprawnieni	Uwagi — Rok 1935	Uwagi — Rok 1936
69	736	27	5	8	321	—	—	Brak danych z Grodziska i Żyrardowa oraz gmin wiejsk. Mistrzowie składali deklaracje.	Brak dan. z Mszczonowa Budynki wyk. mistrz. mularscy i ciesielscy.
69	585	27	5	8	153	—	—		
—	150	—	—	—	168	—	—		
429	515	37	2	—	31	431	19		Wszystkie budynki mieszk. i większość gospodar. wykonali mistrz. jedynie parę bud gospod. wykonali posiadacz. kart rzem. Dokładnych danych brak.
131	76	37	2	—	20	—	—		
298	439	—	—	—	11	431	19		
91	143	—	—	—	65	14	—	Brak danych z gmin wiejskich W Gąbinie posiadacze kart rzem. gdyż mistrz. niema. W Gostyninie mistrzowie.	Brak danych z gmin wiejskich. W Gostyninie budynki wykonali mistrzowie. W Gąbinie posiadacze kart rzemieśl.
91	143	—	—	—	65	14	—		
—	—	—	—	—	—	—	—		
316	1196	17	87	—	353	356	—		W Grójcu bud. wyk. mistrz. w pozostałych miast. posiad kart rzem. W Górze Kalw. bud. drewniane oraz w murowan. rob. ciesiel. wyk. mistrz. ciesiel.
206	272	10	61	—	53	56	—		
110	924	7	26	—	300	300	—		
743	520	62	—	—	143	—	—	Brak danych z Żychlina oraz niektórych gmin wiejsk. Rob. wyk. przeważ. mistrz którzy składali dekl. i zatr. posiadacz kart rzemieślniczych.	Brak danych z Żychlina co do zatwierdzonych planów budowlanych.
389	509	62	—	—	142	—	—		
354	11	—	—	—	1	—	—		
21	14	—	—	—	—	8	—	Dane z terenu Dobrzynia n/W.	Brak danych z Lipna. W Dobrzyniu n/W. brak danych o ilości izb.
21	—	—	—	—	—	6	—		
—	14	—	—	—	—	2	—		
110	614	39	—	—	36	580	38		Dane z Łowicza oraz z nast. gm. wiejskich Bielawy, Kompina, Jeziorko, Łyszkowice, Dąbkowice, Bolimow, Zduny, Antoniewo, Domaniewice, Kiernozia, Nieborów Co do 76 bud. wznies. na terenie gm. Łyszkowice brak danych kto je wyk.
86	117	39	—	—	35	—	—		
24	497	—	—	—	1	504	38		
183	43	6	89	11	5	20	—	Brak danych z Różana n. N. i niektórych gmin wiejsk.	Brak danych z gmin wiejskich.
12	43	6	2	—	5	20	—		
171	—	—	87	11	—	—	—		

na str. 30 i 31.

Początek

Miejscowość	Ilość zatwierdzonych planów budow. w roku 1935	Ilość zatwierdzonych planów budow. w roku 1936	Ilość wzniesionych budowli Rok 1935 Ogółem	Rok 1935 w tem mieszkalnych wykończonych	Rok 1935 w tem mieszkalnych niewyk.	Rok 1935 w tem gospodarczych wykończonych	Rok 1935 w tem gospodarczych niewyk.	Rok 1936 Ogółem	Rok 1936 w tem mieszkalnych wykończonych	Rok 1936 w tem mieszkalnych niewykończon.	Rok 1936 w tem gospodarczych wykończonych	Rok 1936 w tem gospodarczych niewykończon.
pow. Miński Maz.	68	36	114	35	26	31	22	36	4	19	1	12
w tem: miasta	68	6	114	35	26	31	22	6	4	1	1	—
gminy wiejskie	—	30	—	—	—	—	—	30	—	18	—	12
pow. Mławski	674	78	775	247	76	422	30	78	35	7	33	3
w tem: miasta	23	78	40	20	3	17	—	78	35	7	33	3
gminy wiejskie	651	—	735	227	73	405	30	—	—	—	—	—
pow. Nieszawski	51	649	52	40	3	9	—	745	388	13	335	9
w tem: miasta	49	16	50	39	2	9	—	56	29	1	25	1
gminy wiejskie	2	633	2	1	1	—	—	689	359	12	310	8
pow. Płocki	92	761	122	62	46	14	—	848	293	87	395	73
w tem: miasta	92	117	122	62	46	14	—	108	52	44	12	—
gminy wiejskie	—	644	—	—	—	—	—	740	241	43	383	73
pow. Płoński	342	332	365	140	35	164	26	414	144	29	222	19
w tem: miasta	10	28	12	5	5	2	—	13	5	2	6	—
gminy wiejskie	332	304	353	135	30	162	26	401	139	27	216	19
pow. Przasnyski	331	36	449	114	37	272	26	49	23	10	16	—
w tem: miasta	—	36	—	—	—	—	—	49	23	10	16	—
gminy wiejskie	331	—	449	114	37	272	26	—	—	—	—	—
pow. Pułtuski	52	745	43	26	8	9	—	563	222	121	137	83
w tem: miasta	30	114	25	16	4	5	—	114	28	48	29	9
gminy wiejskie	22	631	18	10	4	4	—	449	194	73	108	74
pow. Radzymiński	128	638	222	106	22	86	8	681	290	46	321	24
w tem: miasta	76	78	129	54	22	45	8	115	54	14	45	2
gminy wiejskie	52	560	93	52	—	41	—	566	236	32	277	22
pow. Rawski	50	494	48	7	18	14	9	605	217	42	302	44
w tem: miasta	48	51	46	7	16	14	9	56	19	13	19	5
gminy wiejskie	2	443	2	—	2	—	—	549	198	29	283	39
pow. Rypiński	22	862	21	6	6	9	—	847	282	41	502	22
w tem: miasta	22	38	21	6	6	9	—	39	22	9	8	—
gminy wiejske	—	824	—	—	—	—	—	808	260	32	494	22

Dalszy ciąg

na str. 28 i 29.

Ilość wybudowanych izb w roku 1935	Ilość wybudowanych izb w roku 1936	Kto wykonał te budowle — Rok 1935: mistrzowie	Rok 1935: posiadacze kart rzem.	Rok 1935: nieuprawnieni	Rok 1936: mistrzowie	Rok 1936: posiadacze kart rzem.	Rok 1936: nieuprawnieni	Uwagi — Rok 1935	Uwagi — Rok 1936
154	103	114	—	—	30	—	—		Brak danych z Mińska Maz. Bud. wyk. częściowo posiadacze kart rzemieśl.
154	8	114	—	—	—	—	—		
—	95	—	—	—	30	—	—		
944	164	46	688	41					Na terenie gm. wiejskich nie wznoszono budynk wymagających ze zwolenia Wydz. Pow.
140	164	40	—	—	brak danych				
804	—	6	688	41					
109	1048	45	7	—	41	481	—		Brak danych z Aleksandrowa Kuj. Co do 11 bud. w Nieszawie brak danych, kto je wykonał. Z gmin wiejsk. dane nieścisłe.
96	68	43	7	—	21	24	—		
13	980	2	—	—	20	457	—		
317	309	62	18	—	104	111	7	Ostatnia rubryka obej. tylko Płock gdyż Wyszogród nie podał dokładnych danych	Wydz. Pow nie podał ile wybudowano izb.
317	309	62	18	—	87	21	—		
—	—	—	—	—	17	90	7		
547	443	—	353	—	—	401	—		Na terenie Płońska większe domy bud. mistrz. a mniejsze parter. i bud. gosp. posiad kart rzem. Dokładn dan brak.
101	33	—	—	—	—	—	—		
446	410	—	353	—	—	401	—		
464	83	7	283	29	2	44	3	Brak danych z Przasnysza i Chorzel.	Brak danych z gmin. wiejskich.
—	83	—	—	—	2	44	3		
464	—	7	283	29	—	—	—		
171	713	23	20	—	124	439	—	Brak dan. z Wyszkowa i niektórych gm wiejskich.	
92	148	13	12	—	102	12	—		
79	565	10	8	—	22	427	—		
703	1225	209	70	—	426	198	57		
323	302	140	46	—	115	—	—		
380	923	69	24	—	311	198	57		
107	575	12	3	—	19	37	—	Brak danych z gmin wiejskich.	W gm. wiejsk bud. wykon. w 900/0 nieupraw i właściciel. buduj. się domów.
87	114	12	3	—	19	37	—		
20	461	—	—	—	—	—	—		
22	823	14	7	—	76	651	92	Brak danych z gmin wiejsk.	W Rypinie pracow. około 20 mul., cieś. i stol. mistrz. i ok. 5 z kart. rzem. Dane z gmin wiej. Czermin, Chrostkowo, Dobrzyń. Osiek, Okalewo, Pręczki, Płonne, Rogowo, Skrwilno Szczutkowo, Starorypin, Sokołowo, Wąpielsk, Małe.
22	103	14	7	—	—	11	—		
—	720	—	—	—	76	640	92		

na str. 32 i 33.

Początek

Miejscowość	Ilość zatwierdzonych planów budow. w roku 1935	Ilość zatwierdzonych planów budow. w roku 1936	Ilość wzniesionych budowli — Rok 1935 — Ogółem	w tem mieszkalnych — wykończonych	w tem mieszkalnych — niewyk.	w tem gospodarczych — wykończonych	w tem gospodarczych — niewyk.	Rok 1936 — Ogółem	w tem mieszkalnych — wykończonych	w tem mieszkalnych — niewykończon.	w tem gospodarczych — wykończonych	w tem gospodarczych — niewykończon.
pow. Sierpecki	51	72	25	14	2	9	—	69	19	19	26	5
w tem: miasta	25	72	25	14	2	9	—	69	19	19	26	5
gminy wiejskie	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
pow Skierniewicki	485	81	490	147	—	343	—	110	33	27	30	20
w tem· miasta	485	81	490	147	—	343	—	110	33	27	30	20
gminy wiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
pow. Sochaczewski	41	76	42	22	9	9	2	78	44	22	10	2
w tem: miasta	41	59	42	22	9	9	2	56	32	17	5	2
gminy wiejskie	—	17	—	—	—	—	—	22	12	5	5	—
pow. Warszawski	1730	131	1970	1577	207	145	41	141	45	66	17	13
w tem miasta	219	131	288	126	58	63	41	141	45	66	17	13
gminy wiejskie	1511	—	1682	1451	149	82	—	—	—	—	—	—
pow. Włocławski	283	289	218	130	29	51	8	465	160	33	252	20
w tem: miasta	268	54	188	116	28	44	—	55	15	18	16	6
gminy wiejskie	15	235	30	14	1	7	8	410	145	15	236	14
Ogółem na terenie woj. warsz.	5579	7184	6507	3274	660	2344	229	8149	3059	1002	3594	494

na str. 28 i 29.

Ilość wybudowanych izb w roku 1935	1936	Kto wykonał te budowle Rok 1935 mistrzowie	posiadacze kart rzem.	nieuprawnieni	Rok 1936 mistrzowie	posiadacze kart rzem.	nieuprawnieni	Uwagi Rok 1935	Rok 1936
78	148	13	10	—	brak dokładnych danych			Brak danych z gmin wiejsk.	Brak danych z gmin wiejsk.
78	148	13	10	—					
—	—	—	—	—					
447	106	—	—	—	110	—	—	Brak danych z gmin wiejsk.	Na teren. gm, ruchu bud. w zakr. powst. bud. podleg. zatw. Wydz. Pow nie było
447	106	—	—	—	110	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—		
132	271	brak danych			67	11	—		Brak danych z gmin wiejsk.
132	211				56	—	—		
—	60				11	11	—		
8520	336	1250	720	—	97	44	—		Brak danych z Pruszkowa, Piaseczna oraz gmin wiejsk.
590	336	242	46	—	97	44	—		
7930	—	1008	674	—	—	—	—		
582	480	—	—	—	62	191	188		Brak danych z Włocławka, Dane z nast. gm.: Pyszkowo, Łęg, Fałborz, Piaski, Śmiłowice, Baruchowo, Dobiegniewo, Lubień, Kłóbka, Wieniec, Chodecz, Przedecz, Kowal.
496	71	—	—	—	18	37	—		
86	409	—	—	—	44	154	188		
15259	10608	1983	2359	89	2112	4017	404		

GRUPA DRZEWNA

Grupa drzewna — 5444 zarejestrowane warsztaty.

Już w roku ubiegłym zanotowano w grupie tej nieznaczny wzrost produkcji w związku ze zwiększonym zapotrzebowaniem na wszelkie wyroby omawianych niżej zawodów. Objawy te występują jaskrawiej w roku sprawozdawczym z uwagi na większe nasilenie ruchu budowlanego na terenie woj. Warszawskiego, oraz polepszenie się sytuacji gospodarczej w rolnictwie, które między innymi stanowi poważnego odbiorcę wyrobów grupy drzewnej.

O ile w roku 1935 warsztaty pracowały przeważnie kosztem zmniejszonego zysku, o tyle w roku sprawozdawczym zysk ten stopniowo podnosi się. Zwyżka cen głównego surowca t. j. drzewa, dochodząca w ostatnim kwartale roku sprawozdawczego do 40% w porównaniu z ceną drzewa roku ubiegłego wywarła pewien ujemny wpływ na kształtowanie się sytuacji w grupie drzewnej, gdyż mimo, że równocześnie zaznaczała się stopniowo zwyżka cen gotowych wyrobów, to nie była ona jednak proporcjonalna do zwyżki cen drzewa i nie pozwoliła na właściwe zwiększenie zysku warsztatów.

Nie mniej jednak należy stwierdzić, że naogół położenie gospodarcze rzemiosł grupy drzewnej, za wyjątkiem bednarstwa i koszykarstwa, w roku sprawozdawczym doznało dalszej poprawy w porównaniu z okresem ubiegłym.

Stolarstwo, które w grupie drzewnej wysuwa się na czoło, liczy 2523 zarejestrowanych warsztatów. Przy omawianiu zawodu stolarskiego należy uwzględnić: dział meblowy i budowlany. W dziale stolarstwa budowlanego, dało się zauważyć w roku sprawozdawczym pewne ożywienie, a to w związku

ze zwiększonym ruchem budowlanym, od którego ilość produkcji oraz stan zatrudnienia w dziale tym w zupełności zależy.

Na niektórych terenach woj. Warszawskiego stolarze budowlani otrzymali roboty od samorządów miejskich jak, np. w Aleksandrowie-Kuj., Dyrekcji Kolei Państwowych, (budowa odcinka Lubicz-Sierpc), oraz drobne roboty dla instytucyj wojskowych.

Ceny za wykonanie robót, które w roku ubiegłym były b. niskie, wykazują obecnie tendencję nieznacznie zwyżkową, aczkolwiek winny były być znacznie wyższe z uwagi na podrożenie surowca. Ujemny wpływ na kształtowanie się cen ma w dużej mierze wykonywanie potrzebnych robót stolarskich sposobem gospodarczym przez właścicieli budujących się domów przy pomocy niewykwalifikowanych pracowników, lub przez stolarnie mechaniczne (fabryki), które z powodzeniem konkurują z warsztatami rzemieślniczymi.

Ceny za wyroby stolarskie kształtowały się następująco: za otwór okienny pobierano przeciętnie zł. 36.—. W miejscowościach, w których działały wpływy konkurencyjne, pobierano za takiż otwór 28 zł. maksimum. Płace czeladników stolarskich podniosły się nieco w porównaniu z płacami okresu ubiegłego, przy czym w miejscowościach położonych bliżej stolicy jak np. Piaseczno, Pruszków, Grodzisk-Maz. Żyrardów, Wołomin, Nowy Dwór jak również w Włocławku wynosiły przeciętnie od 4 — 6 zł. dziennie, a pomocników od zł.2,50 do zł. 3 50 dziennie, w pozostałych zaś miejscowościach wahały się w granicach od zł. 2,50 do 4 zł. dla czeladników i od zł, 1 do zł. 2,50 dla pomocników.

Podobnie kształtowała się w roku sprawozdawczym sytuacja w stolarstwie meblowym. W dziale tym zarówno ilość produkcji, jak i stan zatrudnienia powiększyły się w porównaniu do okresu ubiegłego. Zwiększony popyt na gotowe wyroby, przeważnie ludowe ze strony ludości wiejskiej, musiał wpłynąć, siłą rzeczy na podniesienie się zyskowności warsztatów stolarskich. Zyskowność ta jednak, jak już wspomniano na wstępie, była mniejsza od możliwej do osiągnięcia, gdyż każda raptowna i znaczna zwyżka cen surowca odbija się niekorzystnie, ponieważ stolarze nie posiadają zapasów surowców.

Poniższa tabelka orientacyjna ilustruje ceny pewnych surowców używanych w stolarstwie, oraz gotowych wyrobów w latach 1934, 1935 i 1936.

Rok	Ceny drzewa sosn. za 1 m³ I gat. zł.	II gat. zł.	III gat. zł.	Cena arkusz dykty wielk. 2 mx 1,20 zł.	Cena 1 mtr² fornieru dęboweg. zł.	Płace czeladnicze zł.	Ceny gotow. wyrobów: Komplet sypial. ze złotej brzozy zł.	Szafa dwudrzw. forn. zł.	Stół zwykły ludowy zł.
1934	75-80	63-60	55-60	3,35	0,85-0,90	2-4	600-700	80-100	8-10
1935	85-90	70-75	60-65	3,60	0,85-0,90	2-4	500-550	80-100	8-10
1936	100-120	80-90	65-75	4,50 5.—	90-1,20	2,50 4,50	600-650	90-120	9-12

Osiągnięcie normalnych gospodarczo-uzasadnionych cen za gotowe wyroby przez legalne warsztaty stolarskie uzależnione jest od stopnia nasilenia uprawianej konkurencji, która w tym dziale występuje nagminnie.

Do czynników ujemnych, hamujących rozwój legalnych warsztatów stolarskich należy z kolei również zaliczyć chałupnictwo miejskie i wiejskie, które pracuje dla magazynów gotowych mebli.

Chałupnictwo stolarskie posiada odmienną formę organizacji pracy, niż w innych zawodach i jest jak gdyby ukryte. Nakładca-kupiec, sprzedający gotowe meble, najczęściej (w około 85%-ch) powierza rzemieślnikowi legalnemu, lub nielegalnemu wykonanie pewnej sztuki stolarskiej, nie dając mu surowców. Ponieważ jednak rzemieślnik nie posiada kapitału, otrzymuje on od nakładcy polecenie do składu odnośnych surowców wydania mu potrzebnej ilości drzewa, dykty i t. p. Należność za pobrane materiały potrąca rzemieślnikowi kupiec-nakładca z ogólnej sumy umówionej ceny za wykonaną sztukę. W tym właśnie tkwi różnica między właściwym chałupnictwem, a często spotykaną formą chałupnictwa w stolarstwie. Nie mniej jednak należy stwierdzić, że forma chałupnictwa stosowana w stolarstwie jest bardziej niekorzystna dla chałupnika, niż w innych zawodach, ponieważ zmuszony on jest nabywać surowiec w miejscach mu wskazanych, a zatem bez względu na wysokość ceny, niema możliwości wyboru źródła zakupu, Poza tym ceny płacone przez kupców są bardzo n i s k i e

Jeżeli chodzi o zbyt produkcji stolarskiej, to warsztaty rzemieślnicze są w znacznie gorszej sytuacji od składów mebli, ponieważ nie posiadają one gotowych zapasów, sklepy natomiast w każdej chwili mogą zaopatrzyć klijentów w niezbędne meble bądź to produkcji fabrycznej, bądź też chałupniczej.

Z powyższego wynika, że warsztaty stolarskie, aczkolwiek w roku sprawozdawczym miały dogodne warunki rozwoju, nie mogły jednak z uwagi na omówione momenty odczuć poprawy sytuacji w takim stopniu, w jakim właściwie poprawa winna się zaznaczyć. Płace czeladnicze w okresie sprawozdawczym nieco się podniosły i wynosiły przeciętnie od zł. 2.50 do zł. 5.— dziennie.

Większe warsztaty stolarskie, wyrabiające meble luksusowe odczuły tylko w niedużym stopniu wzrost zamówień i w sytuacji gospodarczej tych warsztatów nie zanotowano większych zmian. Ceny za gotowe wyroby luksusowe zaznaczyły również niewielki wzrost w stosunku do cen w roku 1935. Napływ uczniów do zawodu stolarskiego w dalszym ciągu nie zwiększył się i jest nie duży.

Kołodziejstwo — Zawód ten liczy 1197 zarejestrowanych warsztatów. W tym dziale produkcji rzemieślniczej zaobserwowano wyraźne polepszenie się sytuacji warsztatów wiejskich w związku z podniesieniem się stanu gospodarczego, gdyż ilość produkcji, stan zatrudnienia, oraz zyskowność warsztatów kołodziejskich w zupełności zależy od koniunktury gospodarczej wsi. Jak wiadomo gros warsztatów kołodziejskich znajduje się po wsiach i obsługuje klientelę wiejską, wykonywując prace przeważnie w formie reperacji i remontów. W roku sprawozdawczym wzrosła również, aczkolwiek nieznacznie, ilość obstalunków na nowe wyroby kołodziejskie. Wyżej wymienione momenty, działające dodatnio na ukształtowanie się stanu materialnego i gospodarczego w tym zawodzie, spowodowały wzrost stanu zatrudnienia. W latach ubiegłych praca wykonywana była przeważnie przez samego właściciela warsztatu bez najemnych sił pomocniczych. Obecnie część warsztatów zatrudnia już przynajmniej jednego pracownika. Sytuację warsztatów wiejskich polepsza jeszcze i ten fakt, że prowadzenie warsztatu na wsi pociąga za sobą minimalne koszty i choć ceny są kalkulowane niżej, to zyskowność właściciela

warsztatu wiejskiego jest większa od zyskowności właściciela warsztatu miejskiego. Praca w warsztatach kołodziejskich trwa przeciętnie od 6—8 miesięcy w ciągu roku Warsztaty kołodziejskie w miastach naogół odczuwają w dalszym ciągu brak pracy i w roku sprawozdawczym doznały tylko w bardzo nieznacznym stopniu poprawy ogólnej sytuacji gospodarczej. Ujemnie wpływa również na normalny rozwój warsztatów kołodziejskich w miastach wzrost pojazdów mechanicznych. Naogół stan zatrudnienia, oraz ilość produkcji nie wykazują większych zmian w stosunku do okresu ubiegłego. Ceny za gotowe wyroby kołodziejskie w związku ze zwyżką cen na twarde drzewo i inne surowce kształtowały się nieco wyżej, aniżeli w okresie ubiegłym. I tak przeciętna cena koła dębowego wynosiła od zł. 6—9 zł., koła jesionowego od 8 do 10 zł., wozu jednokonnego od zł. 45 do 55 zł., bryczki jednokonnej od zł. 90 do 105 zł., oraz zwykłej bryczki parokonnej od 130 do 140 zł. przeciętnie. Płace czeladnicze w warsztatach miejskich i wiejskich wykazywały tendencję zwyżkową i wynosiły od zł. 2.50 do 4 zł.

Bednarstwo — 146 warsztatów i **koszykarstwo** 115 warsztatów. Nie wykazały większych zmian w roku sprawozdawczym, ani pod względem ilości produkcji, ani pod względem stanu zatrudnienia, a co zatem idzie i poprawy ogólnej sytuacji gospodarczej, w porównaniu z okresem ubiegłym. Produkcja tych zawodów jest w dalszym ciągu minimalna, z uwagi na brak większych odbiorców. Konkurencja przemysłu domowego z jednej strony, oraz zwyżka cen wikliny z drugiej, w roku sprawozdawczym ujemnie wpłynęła na stabilizację warunków w tych dwóch zawodach.

Tokarstwo drzewne — 127 warsztatów, **rzeźba w drzewie** jeden warsztat i **wyrób instrumentów muzycznych** 3 warsztaty w życiu gospodarczym rzemiosła na terenie województwa Warszawskiego specjalnej roli nie odgrywają.

GRUPA WŁÓKIENNICZA

Grupa włókiennicza, licząca 6020 zarejestrowanych warsztatów, zajmuje na terenie woj. Warszawskiego pod względem liczebności 3-cie miejsce z pośród 7-miu grup zawodowych.

Stan gospodarczy rzemiosł tej grupy naogół utrzymał się na poziomie roku 1935 i nie dały się zauważyć zmiany na gorsze. Przeciwnie w indywidualnych wypadkach, aczkolwiek nie możnaby było objawów tych uważać za powszechne, zaznaczyło się polepszenie, uwidaczniające się w zwiększonej produkcji.

Jak z omówienia poszczególnych zawodów wynika w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu hamująco na rozwój stanu gospodarczego warsztatów wpływa nielegalnie uprawiane rzemiosło, konkurencja rzemieślników między sobą i cały szereg innych momentów, spowodowanych warunkami czy to lokalnymi, czy zawodowymi.

Dla wszystkich zawodów tej grupy surowce w III-cim i IV-tym kwartale roku sprawozdawczego zaznaczyły zwyżkę w granicach do 15%, nie można jednak tego zauważyć przy cenach gotowych wyrobów rzemieślniczych lub przy cenach pobieranych przez rzemieślników za robociznę.

Krawiectwo, liczące łącznie na terenie woj. Warszawskiego 5117 warsztatów składa się z 1179 warsztatów krawiectwa męskiego, 945 krawiectwa damskiego, reszta zaś to warsztaty, które posiadają karty rzemieślnicze wydane przed 30 VI.36 r., uprawniające ich do wykonywania obu gałęzi rzemiosła.

Należy stwierdzić, że sytuacja gospodarcza obu gałęzi krawiectwa w roku sprawozdawczym, albo utrzymała się na poziomie roku 1935, albo uległa poprawie.

Rozpatrując szczegółowo sytuację gospodarczą każdej z tych gałęzi krawiectwa, należy zaznaczyć, że krawiectwo męskie samo w sobie stanowi jakby 2 odrębne działy. Jedno t. zw. „miarowe" i drugie „ludowe".

Na terenie woj. Warszawskiego ludność w przeważającej liczbie jest rolnicza i robotnicza. W związku z tym, produkcja krawiectwa męskiego w głównej mierze nastawiona jest na zaspokojenie potrzeb tej właśnie ludności, a więc na produkcję ubrań t. zw. roboczych lub straganowych, przeważnie z materiałów tanich — cejgu lub kortu.

W związku ze zwiększoną w roku sprawozdawczym siłą nabywczą ludności wiejskiej oraz ludności robotniczej (dzięki prowadzonym znacznym robotom przez Fundusz Pracy) popyt na produkcję warsztatów krawieckich, trudniących się działem krawiectwa ludowego — wzrósł.

Nie znaczy jednak, by ze względu na to podniosła się w dużym stopniu dochodowość warsztatu. Ubrania tych rzemieślników sprzedawane są po b. niskich cenach. Wystarczy przytoczyć, że za ubranie „straganowe" z kortu lub podobnego materiału, rzemieślnicy pobierają od 15 do 25 złotych, za parę spodni od 3 do 5 zł. Za spodnie cajgowe od 2 50 do 3 zł., przyczym materiał i dodatki kosztują od zł. 2 20 do 2 40 na 1 parę takich spodni.

Krawiectwo męskie „miarowe" w roku sprawozdawczym w niewielkim stopniu zwiększyło swoją produkcję. Ceny ubrań miarowych ze względu na akcję Rządu zostały nieco obniżone, względnie utrzymały się na poziomie roku ubiegłego. Mimo jednak zwiększenia produkcji nie wpłynęło to na zwiększenie się pracy w poszczególnych warsztatach, ze względu na dalszy ich przyrost. Zjawisko ciągłego powstawania nowych warsztatów w krawiectwie ma 2 źródła: albo brak pracy dla czeladników w istniejących warsztatach, albo chęć usamodzielnienia się.

Poza tym w większych środowiskach w silniejszym niż dotychczas stopniu wywarła wpływ na ilość pracy w warsztatach działalność t. zw. nakładcy — pośrednika, dostarczającego klijenteli choć po cenach wyższych, to jednak na bardzo dogodnych warunkach spłaty ubrania męskie, płaszcze i t. d. Przyjęte przez niego obstalunki zostają wykonane najczęściej w warsztatach chałupniczych lub nielegalnych, z ma-

teriałów wybranych przez klienta w jednym ze sklepów wskazanych przez pośrednika — nakładcę. W pewnych znów miejscowościach województwa poza wpływem na zmniejszenie produkcji w warsztatach rzemieślniczych, jaki wywierają sklepy z gotowymi ubraniami, przywożonymi z obcych terenów, wpływa również to, że właściciele tych sklepów przyjmują obstalunki „na miarę" i oddają do wykonania chałupnikom nieuprawnionym.

Ze względu na konieczność uzyskania pracy rzemieślnicy i w tym zawodzie starają się w gospodarczo nieuzasadniony sposób obniżać ceny do minimum. W ten sposób na całym terenie konkurują między sobą sami rzemieślnicy, nie biorąc już pod uwagę konkurencji nielegalnych warsztatów, oraz pośredników — nakładców lub wreszcie wykonywania robót przez czeladników w godzinach wieczorowych po zajęciach w warsztatach.

Krawcy męscy na terenie tut. województwa przeciętnie tylko w 10 do 15% wykonują roboty z towarów własnych (oczywiste mowa tu o krawcach „miarowych") tak, że obniżka czy zwyżka cen surowca nie ma decydującego wpływu na zmniejszenie lub podniesienie zyskowności rzemieślnika. Ceny zaś za wykonanie robót krawieckich męskich w roku 1936 spadły ze względu na prowadzoną przez rzemieślników jak to wyżej wspomniano taktykę zachęcania i przyciągania klienta niższymi cenami W wyniku tego na terenie województwa ceny są niejednolite i obok krawca, pobierającego za uszycie garnituru 50, 60 czy nawet 70 zł. pracują krawcy, pobierający 20 do 30 zł. Przeciętnie na terenie Województwa ceny za uszycie garnituru wraz z dodatkami wynoszą od 30 do 35 złotych. Za uszycie płaszcza męskiego „miarowego" przeciętna cena wynosi zł. 25 do 35. Za uszycie ubrania t. zw. „straganowego" rzemieślnik czy to w kalkulacji własnej czy też dostarczając robotę dla nakładcy uzyskuje zł. 3 gr. 50 do zł. 4 za garnitur.

Ilość zatrudnionych pracowników w krawiectwie męskim z małymi wyjątkami utrzymała się w wysokości roku 1935 i przeciętnie każdy warsztat zatrudniał od 1 — 2 pracowników, oczywiste w sezonach. Należy jednak podkreślić, że sezony roku 1936 trwały dłużej tak, że warsztaty były czynne od 7 — 9 miesięcy, czyli przeciętnie w ciągu roku 3 do 4 dni w tygodniu.

Płace czeladnicze i pomocnicze, należy stwierdzić — są niskie, istnieje bowiem szereg miejscowości, w których wynagrodzenie pomocnika krawieckiego wynosi zł. 1 do 1 zł. 20 gr. dziennie. Przeciętne jednak wynagrodzenie pracowników krawieckich męskich w roku 1936 pozostało bez zmian w stosunku do płac roku 1935 i wynosi: a) dla czeladnika wykwalifikowanego od 5 do 6 zł, dziennie, b) dla pomocnika od 3 do 4 zł. dziennie.

Sprawa dostaw i robót dla instytucyj państwowych i samorządowych dla życia gospodarczego tego zawodu jest kwestią zasadniczą.

Produkcja dla potrzeb wyłącznie miejscowego rynku, nie może być wystarczającą podstawą egzystencji warsztatów w wielu ośrodkach naszego województwa jak np.: Płock, Płońsk, Żyrardów, Rawa-Maz. i inne, skupiające znaczne ilości rzemieślników tego zawodu. Rozszerzenie zatem rynków zbytu jest sprawą konieczną i dostatecznie omówioną w sprawozdaniach lat ubiegłych. Władze wojskowe chcąc w razie potrzeby korzystać z dostaw mundurów wykonanych w drobnych warsztatach, winny te warsztaty w czasie pokoju przygotowywać do prac z tym związanych. Dwie bardzo ważne przyczyny wskazują na konieczność oddawania rzemiosłu robót na rzecz wojska, a mianowicie troska o podniesienie stanu gospodarczego licznej grupy rzemiosła i wyszkolenie jej dla usług armii na wypadek wojny.

W rzeczywistości zaś w roku 1936 według otrzymanych z terenu informacji krawcy woj. Warszawskiego tylko w nielicznych wypadkach i niewielkich ilościach wykonali roboty dla wojska. Są to roboty „miarowe" dla podoficerów. I tak np. w Skierniewicach wykonano 116 kompletów à zł. 14 gr. 50 za komplet. Podobno roboty w niektórych innych garnizonach wykonane zostały t. zw. sposobem gospodarczym na terenie koszar przez zaangażowanych cywilnych pracowników krawieckich. Centralizacja dostaw wojskowych uniemożliwia krawcom woj. Warszawskiego ubieganie się o otrzymanie tych dostaw ze względu na brak kapitału i odpowiednich urządzeń technicznych.

Poza robotami dla wojska, krawcy w Żyrardowie wykonali robotę dla Opieki Społecznej Magistratu i dla Opieki Szkolnej w Sierpcu 100 kompletów drelichowych dla kom-

panii Junaków, w Płocku drobne roboty dla różnych instytucyj państwowych i samorządowych. Poza tym żadnych większych robót nie wykonano.

Krawiectwo damskie dzieli się również na 2 działy t. j. rzemieślników, wykonujących okrycia i rzemieślników, wykonujących suknie.

Krawiectwo okryć damskich pracuje w odrębnych warunkach od krawców sukien. O ile bowiem w pracowniach okryć damskich w roku 1936 ilość pracy utrzymała się na poziomie roku 1935, to należy zaznaczyć, że w pracowniach sukien ilość pracy wzrosła Wynikałoby z tego, że stan gospodarczy tej grupy warsztatów krawieckich winien się poprawić. Istnieje jednak cały szereg przyczyn, który hamująco wpływa na rozwój tych warsztatów i wyjście z ciasnych izb, pozbawionych najbardziej prymitywnych urządzeń.

W żadnym może zawodzie nie ma tak bezprzykładnie wielkiej liczby warsztatów nielegalnych, w szczególności po wsiach. Uszycie lepiej czy gorzej prostej sukienki czy bluzki stwarza często w przypadkowy sposób „krawcową", która w początkach wykonywała tę umiejętność dla potrzeb własnych, później zaś przeszła na pracę zarobkową. Konkurencja w tym zawodzie ogromna. Za uszycie sukni przeciętnie na terenie województwa pobierają od zł 4.— do zł. 10.—. Tylko już za t. zw. „lepsze suknie" maksimum do zł. 20.—. Podmiejskie i wiejskie krawcowe wykonują prace za ceny jeszcze niższe, tak, że letnią sukienkę szyją za zł. 2 — do zł 3 —.

Stan zatrudnienia w warsztatach krawiectwa damskiego utrzymał się na poziomie roku 1935. Należy jednak zaznaczyć, że gros tych warsztatów zatrudnia młodociane pracownice, które w niewiele lat później dalej powiększają liczbę warsztatów, pracujących bez uprawnień przemysłowych.

W dziale krawiectwa damskiego część warsztatów wykonuje, tak, jak i warsztaty krawiectwa męskiego roboty z własnych towarów. W związku z tym oraz w związku z koniecznością posiadania własnych dodatków, warsztaty krawieckie obu gałęzi wysuwają jako przeciętne zapotrzebowanie kredyt od zł. 200.— do zł. 500.—.

Jeżeli natomiast krawiec męski, czy damski chciałby skutecznie przeciwstawić się konkurencji sklepów z gotowymi ubraniami, musiałby posiadać warunki umożliwiające mu do-

starczenie klienteli dogodnych warunków spłaty. W związku z tym potrzebny jest mu kredyt bądź gotówkowy, bądź towarowy. Obecnie rzemieślnik otrzymuje kredyt towarowy w granicach maksimum do zł. 300.— na okres 4 do 5 miesięcy. Zrozumiałe jest, że towar wzięty na kredyt jest droższy.

Sprzedaż produkcji krawieckiej, jak również odbiór wynagrodzenia za wykonane roboty odbywa się w krawiectwie męskim i okryć damskich przeważnie na raty z pokryciem wekslowym lub na otwarty rachunek, w krawiectwie sukien przeważnie za gotówkę lub na otwarty rachunek. Wypłacalność klienteli w roku 1936 nie była zła, nastąpiła znaczna poprawa w stosunku do lat ubiegłych.

Kuśnierstwo, liczące na tut. terenie 89 zarejestrowanych warsztatów, w roku sprawozdawczym nie odczuło poprawy sytuacji gospodarczej, lecz utrzymało stan roku 1935.

Produkcja — przeważnie z tańszych gatunków futer, poza tym gros prac warsztatowych stanowią przeróbki.

Kuśnierze woj. Warszawskiego, to przeważnie kuśnierze, trudniący się szyciem futer męskich lub damskich dla sklepów futer i krawców. W nieznacznej tylko ilości produkują z własnych surowców. W Kałuszynie pow. Mińsko-Maz. istnieje większe skupienie kożuszkarzy, których warunki gospodarcze uległy nieznacznej poprawie ze względu na zwiększone zapotrzebowanie ludności wiejskiej, dla której produkcja ich jest głównie przeznaczona.

Czapnictwo — Zawód ten liczy 369 zarejestrowanych warsztatów. Rok 1936 albo nie przyniósł poprawy sytuacji, albo w poszczególnych warsztatach poprawa ta zaznaczyła się tylko w niewielkim stopniu.

Ilość produkcji warsztatów czapniczych pozostała bez zmian, dochodowość zaś warsztatów zmniejszyła się, ponieważ surowiec w III-cim i IV-tym kwartale podrożał, a ceny gotowych wyrobów spadły. Przeciętna cena czapki męskiej zależnie od gatunku waha się od zł. 1.— do zł. 3.— maksimum.

Warsztaty czapnicze to z reguły warsztaty drobne, w których najczęściej rzemieślnicy pracują bez pomocy sił najemnych lub co najwyżej z jednym pomocnikiem. Wynagrodzenie wykwalifikowanego pracownika pozostało w wysokości roku 1935 i wynosi od zł. 15.— do 20.— zł. tygodniwo,

podręcznego-pomocnika od zł. 5.— do 6.— zł. tygodniowo. Są również t. zw. „lepsze siły", które osiągają wyższe wynagrodzenie, wynoszące do 30 i więcej złotych tygodniowo.

Produkcja i tego również zawodu w większej części przeznaczona jest dla ludności wiejskiej i robotniczej. W związku z tym czapnicy zmuszeni są obsyłać swoją produkcją targi i jarmarki. Część czapników wyjeżdża sama na jarmarki, w większości jednak wyroby swoje dostarczają kupcom jarmarcznym. W zawodzie czapniczym znaczna część pracy zostaje wykonana przez chałupników dla wspomnianych już kupców jarmarcznych. Zarobki chałupników czapniczych utrzymały się w wysokości roku 1935, pozostają nadal niskie i wynoszą od 25 do 30 groszy za uszycie czapki.

Kapelusznictwo 120 warsztatów rzemieślniczych — to w przeważającej części warsztaty kapelusznictwa damskiego, których zakres działania jest ograniczony.

Część kapeluszniczek naszego terenu przywozi t. zw. gotowe fasony z fabryk i praca ich polega na dopasowaniu i przyozdobieniu, część zaś wyrabia kapelusze ręcznie z rozmaitych surowców jak filce krajowe, pilśnie, różnego rodzaju słomki i jedwabie w zależności od mody.

W roku 1936 w stanie gospodarczym warsztatów kapeluszniczych w porównaniu do roku 1935 nie można było stwierdzić głębszych oznak polepszenia konjunktury. Należy jednak stwierdzić, że o ile do roku 1935 włącznie stan gospodarczy z roku na rok pogarszał się, to w roku 1936 nastąpiło w poszczególnych warsztatach polepszenie w mniejszym czy większym stopniu.

O ile np. w latach ubiegłych berety miały szerokie zastosowanie, to w roku 1936 ilość noszonych beretów zmniejszyła się bardzo. W dalszym ciągu wpływ na zmniejszenie popytu wyrobów kapeluszniczych mają sprzedawane przez sklepy galanteryjne rozmaitych fasonów i kolorów czapki, bądź to z materiałów dzianych, filcu czy innych. Czapeczki te nabyć można w cenie od zł. 1 do zł 1,75 za sztukę.

Ceny za kapelusze damskie w roku 1936 utrzymały się na poziomie roku 1935 i wynoszą za kapelusz damski filcowy lub słomkowy I gatunku 8 do 10 zł , II-giego 5 do 6 zł., III-go 3 do 4 zł. i IV-go 2,50 do 3 zł.

Dużą część prac warsztatów kapeluszniczych stanowią przeróbki szczególnie w t. zw. „demi-saison'ach", które winny w normalnych warunkach dawać pokaźne zyski. Zyski te jednak są niewielkie, gdyż ze względu na taniość gotowych kapeluszy, cena za robociznę nie może być wysoka.
Za przerobienie kapelusza warsztaty tut. terenu przeciętnie pobierają od zł. 1,50 do 2 najwyżej do zł. 2,50,

Jeżeli chodzi o stan zatrudnienia, to właściciele warsztatów kapeluszniczych w 90% pracują sami bez pomocy, reszta zatrudnia najwyżej 1 siłę pomocniczą i to w sezonach. Wynagrodzenie pracowników pozostało bez zmiany i wynosi przeciętnie od zł. 10 do 15 tygodniowo. Z uwagi też na niskie wynagrodzenie pracowników i brak stałej pracy w warsztatach, pracownicy usamodzielniają się i z roku na rok przybywają nowe warsztaty, bądź to zalegalizowane, bądź też pracujące bez kart rzemieślniczych.

Jako dowód małej opłacalności warsztatów kapeluszniczych na naszym terenie może służyć fakt, że część kapeluszników wprowadziła sprzedaż galanterii, trykotarzy i t. p. w warsztatach przez siebie prowadzonych.

Bieliźniarstwo — 7 zarejestrowanych warsztatów.
W zasadzie zawód ten liczy znacznie więcej warsztatów, ponieważ jednak został on uznany za rzemiosło dopiero w dniu 30.VI.36 r. to z uwagi na zbyt krótki okres czasu, właściciele tych warsztatów nie dokonali jeszcze rejestracji.

Bieliźniarstwo w przeważającej części uprawiane jest przez kobiety bądź w warsztatach samoistnych, bądź też sposobem chałupniczym, bądź też wykonywane jest w mieszkaniach klientek i stąd w bieliźniarstwie będzie bodajże największa liczba nielegalnych warsztatów.

W powroźnictwie liczącym 142 warsztaty, stan gospodarczy w okresie sprawozdawczym nie zaznaczył poprawy na lepsze, należy stwierdzić, że ogólna sytuacja pozostała bez zmian w stosunku do roku 1935. W zawodzie tym w roku 1936 przybyło 13 zarejestrowanych warsztatów, co przy ogólnej jego liczbie jest przyrostem znacznym, bo wynoszącym 10%, nie licząc już warsztatów nielegalnych, których również pewna ilość w okresie tym powstała.

Produkcja aczkolwiek nie zmniejszyła się, przeszła do warsztatów drobnych i obecnie większych warsztatów powroźniczych na terenie województwa jest zaledwie kilka.

Produkcja powroźników woj. Warszawskiego przeznaczona jest wyłącznie dla rybołówstwa i rolnictwa i od stopnia zapotrzebowania ludności zajmującej się tymi zawodami uzależniony jest stan gospodarczy warsztatów powroźniczych

Jeżeli chodzi o produkcję dla rybaków, to w roku sprawozdawczym ilość produkcji nieco się zmniejszyła, gdyż wprowadzona opieka i ochrona zarybionych wód zmniejszyła t. zw. rybołówstwo dzikie, które jest poważnym odbiorcą wyrobów rzemieślniczych. Popyt na powrozy dla potrzeb rolnictwa w okresie sprawozdawczym tylko nieznacznie wzrósł, ponieważ coraz częstsze zastosowanie w gospodarstwach rolnych mają łańcuchy.

Celem zdobycia klienta powroźnicy prowadzą ostrą konkurencję, przejawiającą się w obniżeniu cen. Niestety jednak należy stwierdzić, że w wielu miejscowościach pociągnęło to za sobą spadek jakości gatunku danego wyrobu. Warsztaty, które mimo wszystko chcą utrzymać swoje wyroby w wysokim gatunku, zmuszone do ustępowania z ceny już i tak nisko wykalkulowanej, czynią to kosztem zmniejszenia do minimum własnego zysku.

Omówiona w sprawozdaniu roku 1935 niska cena tapicerskiego szpagatu fabrycznego w roku sprawozdawczym została przez fabryki podniesiona i wynosi zł 2 za kg. (w roku 1935 zł. 1,70 gr.), rzemieślnicy zaś przez kalkulowanie wybitnie niskiego zarobku sprzedają kilogram takiego szpagatu również za złotych 2 i to umożliwiło zbyt tego produktu. Szpagat zaś do wiązania mat ogrodniczych sprzedają za zł. 1 gr. 90 za kg., co przy sposobie fabrykacji ręcznej jest równoznaczne z zupełnym wykreśleniem pozycji zysku z racjonalnie przeprowadzonej kalkulacji.

Znaczny spadek, bo od 10 do 25% zaznaczyła cena sznurów konopnych. W roku 1936 sznur konopny sprzedany był za zł. 1 gr. 80 do zł. 2 gr. 40 za kg. (rok 1935 od zł. 2 gr. 40 do zl 2 gr. 60). Cena lin konopnych utrzymała się z małymi odchyleniami w wysokości roku 1935 i wynosi zł. 2 gr. 50 za kg. (w roku 1935 zł. 2 gr. 50 do zł. 2 gr. 80 za kg.).

Należy to przypisać okoliczności, że drobne warsztaty, nie przeprowadzające rzeczowej kalkulacji lin tych nie produkują.

Najczęściej używany przez powroźników surowiec-konopie w roku 1936 staniał i o ile w roku 1935 1 kg konopi kosztował zł. 1 gr. 80 to w roku 1936 — od zł 1 gr. 40 do zł. 1 gr. 50 za kg. (loco Włocławek). Wynagrodzenie pracowników powroźniczych w okresie tym zwyżkowało od 23 do 28% i wynosi od zł. 4 do zł 4 gr 50 dziennie dla czeladnika wykwalifikowanego (rok 1935 od zł. 3 gr. 25 do zł. 3 gr. 50) i od zł. 1 do 2 zł. dziennie dla pomocnika niewykwalifikowanego.

Warsztaty powroźnicze zatrudniają minimum pracowników na jakie pozwala ich struktura t. j. po jednym pracowniku, tylko nieliczne zatrudniają po 2-ch, maksimum do 4-ch.

Praca w warsztatach trwa przeciętnie 8 do 10 miesięcy, po 7 do 8-miu godzin dziennie i w tym czasie pracownik zobowiązany jest wyprodukować ustaloną ilość pracy, za którą otrzymuje t. zw. „lon", o ile więc w ustawowe 8 godzin pracy wyprodukuje ponad ustaloną ilość, otrzymuje wynagrodzenie wyższe. Jako minimum 8-mio godzinnej produkcji w warsztacie powroźniczym ustalone jest 15 kg. liny grubości od 10 do 40 mm. lub 15 kg. sznura do 10 mm. grubości.

Należy jeszcze zaznaczyć, że wyroby powroźnicze sprzedawane są albo bezpośrednio nabywcy na targach i jarmarkach obsyłanych przez samych powroźników, albo do sklepów, które prowadzą przy innych artykułach dział sprzedaży wyrobów powroźniczych.

Tapicerstwo — liczące 87 warsztatów, w roku sprawozdawczym nie odczuło dalszego wzrostu produkcji, jak to miało miejsce w roku 1935. Okres sprawozdawczy dla niektórych warsztatów przyniósł znaczne pogorszenie się sytuacji w związku z brakiem prac, w innych znów ilość pracy zaledwie utrzymała się w wysokości roku 1935.

Czy wstrzymanie się od zakupywania wyrobów tapicerskich spowodowane zostało nasyceniem rynku — trudno to stwierdzić, ponieważ w żadnym roku nie było gwałtownego zapotrzebowania na te wyroby, tymbardziej, iż wyroby tapicerskie w ostatnich latach straciły charakter sprzętu luksusowego. Należy jednak przypuszczać, że w warsztatach, w któ-

rych nastąpił spadek ilości pracy, powodem była przeprowadzona staranniej selekcja klientów w udzielaniu im kredytu która w latach ubiegłych nie była stosowana.

Przeprowadzenie selekcji klientów przy udzielaniu im kredytu spowodowane zostało ich niewypłacalnością, co pociągnęło z kolei ograniczenie rzemieślnikom przez kupców kredytu towarowego, który był pokrywany wekslami klientowskiemi.

Niemniejszy wpływ na wzrost czy spadek ilości produkcji warsztatów tapicerskich wywiera również sprzedawanie starych sprzętów przez specjalne sklepy, oraz produkcja warsztatów nielegalnych, których wyroby tandetne ale tanie znajdują licznych nabywców.

Wyprodukowane przez warsztaty nielegalne kozetki t. zw. „rynkowe" sprzedawane są w cenie od zł. 14.— do 18.— maksimum do zł. 25.—, wówczas kiedy należycie wykonana i wykalkulowana kozetka winna kosztować od zł. 40.— do zł. 50.— za sztukę.

W okresie roku 1936 prace warsztatów tapicerskich w 40-tu procentach stanowiły przeróbki mało rentowne, poza tym duża ilość prac dla sklepów z meblami, które płacą za wykonane roboty niskie ceny.

W warsztatach tapicerskich prace trwały tylko w sezonach t. j. wiosną i jesienią, natomiast przez lato warsztaty w większości prawie były nieczynne. Warunki te powodują niemożliwość zatrudnienia w warsztacie pracowników i najczęściej rzemieślnicy roboty wykonują sami lub przy pomocy dorywczo zaangażowanych mniej lub więcej wykwalifikowanych pracowników. Wynagrodzenie czeladnika wykwalifikowanego wynosi od 30 do 40 groszy za godzinę, pomocnika zł. 1 gr. 50 dziennie.

Ceny surowców używanych przez tapicerów zaznaczyły wzrost w III-cim i IV-tym kwartale. Jeżeli chodzi o główny surowiec — trawę morską — cena jej wzrosła do 50% i w IV kwartale 1 kg. kosztował gr. 50. Pokrycia zwyżkowały od 10 do 15% w stosunku do cen I-ego kwartału roku 1936, to samo sprężyny — od 5 do 10% — oraz szkielety tapczanów wykonywane przez stolarzy. Cena natomiast gotowego wyrobu albo utrzymała się na jednej wysokości lub nieznacznie

zwyżkowała i wynosi od 70 do 80 zł. za średni tapczan, za lepszy od 80 do 100 zł.

Szczotkarstwo reprezentowane na terenie województwa przez 36 warsztatów w większości drobnych, właściciele których pracują sami lub w rzadkich wypadkach z 1 siłą najemną, produkcję swoją w roku sprawozdawczym utrzymało na poziomie roku 1935.

Żadnych większych prac na wywóz czy to na rynki wewnętrzne, szczotkarze nie wykonali, praca ich ogranicza się do zaspokojenia potrzeb miejscowej ludności w gatunkowo tańsze wyroby, gdyż wyroby drobne t. zw. galanteria szczotkarska, jak szczoteczki do zębów i t. d., na których zysk jest większy stanowi przeważnie produkcję warsztatów fabrycznych.

Z pośród rzemiosł grupy włókienniczej na terenie woj. Warszawskiego reprezentowane jest jeszcze: **bandażnictwo**— 1 warsztat, **chemiczne czyszczenie odzieży** — 17 warsztatów, **gorseciarstwo** — 14 warsztatów i **szmuklerstwo** — 20 warsztatów, które w zależności od warunków gospodarczych bądź innych zawodów, bądź też ogólnej koniunktury, kształtują swoje warunki i nie mogą mieć wpływu na układ stosunków gospodarczych rzemiosła tutejszego terenu.

GRUPA METALOWA.

Grupa metalowa liczy 5141 zarejestrowanych warsztatów.

W roku ubiegłym 5150. W rzemiosłach grupy tej, za wyjątkiem jubilerstwa, grawerstwa, zegarmistrzostwa i innych drobnych zawodów, dało się zauważyć w roku sprawozdawczym pewne ożywienie, wyrażające się przedewszystkim w stopniowym wzroście ilości wykonanych prac, oraz stanu zatrudnienia.

Na ożywienie to znaczny wpływ miały wzmożony ruch budowlany oraz zwiększona siła nabywcza rolnictwa. Polepszenie się stanu gospodarczego szczególnie dało się odczuć w wiejskich warsztatach kowalskich i warsztatach ślusarskich działu budowlanego.

Ceny surowców utrzymały się na poziomie cen ostatniego okresu roku 1935. Niektóre tylko gatunki surowców zaznaczyły zwyżkę.

Aczkolwiek w roku sprawozdawczym zanotowano pewne momenty, wpływające dodatnio na ukształtowanie się warunków w rzemiosłach omawianej grupy, to jednak nie należy przeceniać istotnego stanu gospodarczego tych rzemiosł z uwagi na istniejącą w dalszym ciągu silną konkurencję ze strony: nielegalnych i chałupniczych warsztatów, wędrownych ślusarzy, fabryk metalowych, oraz bezrobotnych czeladników. Wreszcie nie można pominąć konkurencji uprawianej przez samych rzemieślników w celu zdobycia rynku zbytu dla swych wyrobów. To wszystko przyczynia się do spadku cen za wykonane prace i w konsekwencji hamuje naturalny rozwój warsztatów rzemieślniczych tej grupy, pomimo istnienia sprzyjających warunków.

Kowalstwo. W grupie metalowej najliczniej reprezentowane jest kowalstwo, które liczy 3340 zarejestrowanych warsztatów, z czego 80% ma siedzibę na terenie gmin wiejskich. W roku sprawozdawczym w porównaniu z okresem ubiegłym dało się zauważyć pewne polepszenie sytuacji gospodarczej w warsztatach kowalskich, zwłaszcza wiejskich. W związku ze znaczną poprawą koniunktury gospodarczej wsi oraz kompletnym zużyciem posiadanych przez rolnictwo narzędzi, wzrosło zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju wyroby kowalskie. Oczywiste zapotrzebowanie to zostało w lwiej części pokryte przez wytwórczość warsztatów wiejskich. Jako naturalny wynik wzmożonego zapotrzebowania wzrosła również ilość produkcji oraz stan zatrudnienia w warsztatach kowalskich wiejskich co w konsekwencji przyczyniło się do podniesienia rentowności tych warsztatów. Jeśli dodać, że kowale wiejscy są przeważnie jednocześnie drobnymi posiadaczami rolnymi, to jaskrawiej uwydatni się ich korzystniejsze położenie gospodarcze w porównaniu z kowalami miejskimi, którzy żadnych innych źródeł dochodów, po za warsztatem pracy, nie posiadają. Ta okoliczność umożliwia im przetrwanie okresu braku pracy w warsztacie i prowadzenie skutecznej walki o zdobycie klienta, wypierając kowala miejskiego. Należy również wspomnieć, że warsztaty kowalskie wiejskie wykonywują, prócz prac z zakresu własnego zawodu, większe i mniejsze roboty ślusarskie, jak remonty różnego rodzaju maszyn rolniczych, lokomobili, młockarni i t. p jak również i roboty wchodzące w zakres ślusarstwa budowlanego, naprzykład: haki, ankry żelazne i t. p. Nie od rzeczy będzie nadmienić, że i tu istnieją czynniki wpływające ujemnie na zyskowność warsztatów kowalskich. Tak zwani kowale folwarczni i gromadzcy, wykonywują poza pracą dla swoich pracodawców, roboty na własny rachunek po cenach znacznie niższych, gdyż uzyskane w ten sposób zarobki traktują jako poboczne. Z warsztatami legalnymi konkuruje również, lecz z mniejszym powodzeniem, przemysł fabryczny, produkujący masowo podkowy o różnych rozmiarach, które sprzedawane są w sklepach żelaza.

Jeżeli chodzi o kowalstwo miejskie, które na terenie woj. Warszawskiego liczy zaledwie 633 zarej. warsztaty nie wykazało ono w roku sprawozdawczym większych zmian w ogól-

nej sytuacji gospodarczej swych warsztatów, w porównaniu z okresem ubiegłym.

Produkcja warsztatów miejskich aczkolwiek również nastawiona dla potrzeb rolnictwa zostaje ograniczona jak to już powiedziano, przez warsztaty wiejskie i siłą rzeczy w większości pokrywa zapotrzebowanie tylko klienteli miejskiej. Wyłącznie te roboty, które z tych czy innych względów nie mogą być wykonane w warsztatach wiejskich trafiają do warsztatów miejskich. Z uwagi na większe koszty, związane z prowadzeniem warsztatu w mieście, brak odpowiedniej ilości pracy, zyskowność warsztatów miejskich tylko nieznacznie się podniosła w stosunku do roku 1935. Tem nie mniej praca w warsztatach kowalskich miejskich i wiejskich trwała naogół normalnie przy 8-mio godzinnym dniu pracy przez cały okres sprawozdawczy.

Rzemiosło kowalskie woj. Warszawskiego w roku sprawozdawczym brało czynniejszy udział niż w latach ubiegłych w wykonywaniu prac dla różnych instytucyj i tak np. w Pułtusku dla 13 p. p. wykonano remont kuchen polowych na sumę około 1.500 zł, w Grójcu dla Samorządu Miejskiego na sumę zł. 1.000, dla Biura Drogowego przy Sejmiku Powiatowym na kilka tysięcy złotych i t.d. Ceny za wykonanie prac oraz gotowe wyroby kowalskie kształtowały się prawie na wysokości roku ubiegłego i wynosiły: podkowa od 0 80 — 1 zł., hacele od 3 — 5 gr., okucie wozu t. zw. rolniczego (bez materiału) wynosiło przeciętnie od 50 do 70 zł., cena wozu średniego od 130 do 150 zł., pług od 20 — 30 zł., brona od 30 do 35 zł, bryczka dwukonna od 250 — 500 zł. Osie za 1 kg. wagi od 0,44 — 0,50 gr.

Omawiana w latach ubiegłych rozpiętość cen surowca w różnych miejscowościach woj. Warszawskiego w dalszym ciągu utrzymała się. Ceny surowców notowano jak następuje: żelazo sztabowe i kontowe w zależności od gatunku od 0,28 do 0,45 zł. za kg. Koks od 5 — 8 zł. za 100 kg., b l a c h a od 0,70 do 1 zł. za m^2, cyna ang. 7,50 zł., stal resorowa do 1,20 za kg.

Stan zatrudnienia w warsztatach kowalskich podniósł się w porównaniu z okresem ubiegłym. W przeciętym warsztacie rzemieślniczym zatrudnionych było od 1 — 2 pracowników. Płace czeladnicze w okresie sprawozdawczym zostały

nieco podwyższone i wynosiły przeciętnie od 2 — 4 zł. (rok 1935 — 1,50 do 3 zł.), a pomocnika od 1,50 — do 2,50 zł. dziennie

Ślusarstwo — które liczy łącznie 811 zarejestrowanych warsztatów (w r. 1935 — 896) zostało w czerwcu roku sprawozdawczego Rozporządzeniem Min. Przem. i Handlu podzielone na ślusarstwo w ogólnym pojęciu, ślusarstwo precyzyjne (mechanictwo) i ślusarstwo samochodowe.

W sprawozdaniach z lat ubiegłych, Izba omawiała wszystkie te działy łącznie. Wobec tego, że nie zdolano jeszcze przeprowadzić ścisłego podziału tych rzemiosł, w dalszym ciągu zawód ten zostanie omówiony łącznie z uwzględnieniem pewnych zasadniczych momentów, charakterystycznych dla każdego z tych zawodów.

Przechodząc do omówienia położenia gospodarczego w ślusarstwie, należy na wstępie zaznaczyć, że ilość produkcji, która w roku 1935 spadła około 30% zwłaszcza w dziale ślusarstwa mechanicznego zaczyna w roku sprawozdawczym wykazywać tendencję stałego wyrównywania spadku do poziomu produkcji roku 1934 W dziale zaś ślusarstwa budowlanego zaobserwowano również wzrost ilości produkcji i stanu zatrudnienia.

Przeważna jednak część robót ślusarskich — drobniejszych jest wykonywana przez warsztaty kowalskie po wsiach a tylko bardziej precyzyjne zostają przesyłane do warsztatów ślusarskich. Sytuacja gospodarcza w obu działach ślusarstwa kształtowała się odmiennie z uwagi na rodzaj i przeznaczenie wykonywanych przez każdy dział prac. Warsztaty ślusarstwa mechanicznego, w znacznej większości wykonują prace dla rolnictwa, które ograniczają się przeważnie do remontów i reperacyj wszelkich maszyn rolniczych, parowych i silników spalinowych. Pozostałe prace dotyczą remontów rowerów, samochodów, autobusów, maszyn do szycia, pisania i t. p. Specjalizacja w dziedzinie remontowania różnego typu maszyn i montowania rowerów doprowadziła do wyeliminowania z ogólnego ślusarstwa jak to wspomniano na wstępie specjalnych zawodów: ślusarstwo samochodowe i precyzyjne (mechanictwo).

Na ilość prac w warsztatach ślusarstwa mechanicznego wywiera ujemny wpływ przyjmowanie robót reperacyjnych przez fabryki przemysłu metalowego, a w szczególności przez

fabryki maszyn rolniczych. Nie mniej jednak należy stwierdzić, iż w roku sprawozdawczym ilość wykonanych prac w wspomnianych fabrykach zmniejszyła się. Ten obiaw należy zaliczyć jako korzystny dla ślusarstwa mechanicznego. gdyż zwiększa on ilość pracy w warsztatach ślusarskich. Poza tym na warunki gospodarcze ślusarstwa mechanicznego ujemny wpływ wywierali wędrowni wiejscy ślusarze sprzedający swe wyroby ślusarskie jak kłódki, zamki, zawiasy i inne na targach i jarmarkach. Mimo to stan zatrudnienia w warsztatach legalnych nieco się powiększył w stosunku do roku 1935. Płace czeladnicze wynosiły przeciętnie od 4—6 zł., (w 1935 roku 3,50—5 zł.) dziennie, a pomocników od zł. 2.50 do 3,50 dziennie. Ceny za wykonane prace i gotowe wyroby kształtowały się następująco: sieczkarnie od 75 — 120 zł., maneż od 130— 300 zł., wialnie od 80 — 100 zł., młockarnie dwukonne od 160 — 230 zł. Wypłacalność klienteli lepsza aniżeli w roku 1935.

W dziale ślusarstwa budowlanego zanotowano w roku sprawozdawczym wzrost ilości produkcji z przyczyn podanych na wstępie niniejszego działu. Poza tym wykonano szereg prac dla instytucyj i przedsiębiorstw państwowych i samorządowych, np. w Rypinie przy budowie rzeźni, w Włocławku przy budowie mostu na Wiśle itp. Jednak roboty te były stosunkowo drobne. Ceny za wykonane prace nie zaznaczyły wzrostu, mimo że koszty robocizny i ceny niektórych gatunków surowca wzrosły.

Niezależnie od tego należy stwierdzić, że sytuacja gospodarcza tego działu ślusarstwa również się polepszyła.

Wspomnieć jednak trzeba, że ślusarstwo budowlane odczuwa, ale już w mniejszym stopniu konkurencję ze strony fabryk metalurgicznych, które wykonywują prace wchodzące w zakres ślusarstwa budowlanego. Miało to pewien wpływ na normalne kształtowanie się cen wyrobów ślusarskich i ilość wykonywanych prac tego działu w roku sprawozdawczym Większa część warsztatów ślusarskich produkowała z materjałów powierzonych, czyli ograniczała się do roli okuwaczy, a mniej warsztatów pracowało z materjałów własnych, względnie własnych i powierzonych Cena za 1 kg przerobionego żelaza wynosiła w roku sprawozdawczym od 0,60 do 1 zł. Płace czeladnicze wynosiły od 0,40 zł. do 0,80 zł. za godzinę.

Stan zatrudnienia naogół wykazywał nieznaczny wzrost w porównaniu z okresem ubiegłym.

Blacharstwo — liczy 489 zarejestrowanych warsztatów (w roku 1935 — 492).

Blacharstwo dzieli się na budowlane i galanteryjne. Ogólny stan gospodarczy obu tych działów nie wykazuje większych zmian na lepsze, ani pod względem stanu zatrudnienia, ani pod względem dokonywanych obrotów. Jedynie w dziale blacharstwa budowlanego zaobserwowano naogół pewien nieznaczny wzrost ilości produkcji w związku z wzmożonym ruchem budowlanym. Nieznaczny tylko wzrost produkcji w tym dziale tłumaczy się tym, że przy nowych budowlach używa się przeważnie do krycia dachów materiały tańsze jak: płyty, dachówkę i inne. Czynności zatym blacharza zostały doprowadzone do minimum i prace jego ograniczają się wyłącznie do zakładania rynien i wykonywania innych drobniejszych robót, związanych z budownictwem. Mimo istnienia warunków sprzyjających rozwojowi, blacharstwo budowlane nie mogło podnieść i w roku sprawozdawczym zyskowności swych warsztatów. Do takiego stanu rzeczy, prócz omówionych momentów przyczynia się, przedewszystkim walka warsztatów blacharskich między sobą o zdobycie klienta przez oferowanie jak najniższych cen za wykonanie prac. Siłą rzeczy doprowadza to do znacznej obniżki cen za roboty blacharskie, a w konsekwencji do zmniejszania się zysków. Ceny za krycie dachów naogół w roku sprawozdawczym nieco się podniosły i wynosiły przeciętnie za krycie 1 m^2 dachu od 0,55 do 0,60 zł. (w r. 1935 0,50 zł.) Jednak cena ta w niektórych miejscowościach naszego terenu ulegała znacznym wahaniom i za tą samą czynność rzemieślnicy pobierali znacznie niższe wynagrodzenie. Za wykonanie z materiału powierzonego ułożenie i przytwierdzenie rynny wraz z dodaniem cyny, kwasu i t. p. pobierano za 1 mb. od 0,60 do 0,70 zł. (w r. 1935 od 0,50 — 0,60 zł.) Cena surowca kształtowała się następująco: 1 m^2 blachy ocynkowanej grubości 0,5 mm zł. 2,60 (1935 r. 3 zł), a cynkowej tej samej grubości 3,10 zł. (r. 1935 — 3,50 zł.) Cyna ang. od 7,50 — 8 zł. Zatrudnienie pozostało bez zmian w porównaniu do roku ubiegłego. Płace pracowników zaznaczyły zwyżkę od 10 do 20%.

W dziale blacharstwa galanteryjnego sytuacja gospodarcza naogół nie doznała poprawy w porównaniu z okresem ubiegłym.

Warsztaty tego działu w dalszym ciągu zmuszone były ograniczać produkcję do minimum z uwagi na wzrost chałupnictwa, które pracuje przeważnie dla nakładcy - właściciela składu żelaza. Będąc całkowicie zależnym od nakładcy, chałupnik-blacharz oddaje swoją pracę za minimalne wynagrodzenie, co wpływa niekorzystnie na kształtowanie się cen wyrobów legalnych warsztatów blacharskich. Produkcja narzędzi ogrodniczych jak: konewek, kubłów i innych, w roku sprawozdawczym nie powiększyła się, gdyż wyroby te dostarczane są w dalszym ciągu przez fabryki po cenach niższych.

Zegarmistrzostwo — liczy 354 zarejestrowane warsztaty (w roku 1935 — 329). Warsztaty tego zawodu ograniczały swą pracę wyłącznie do reperacji zegarków, względnie do składania szablonów zegarkowych, sprowadzanych z zagranicy.

Zegarmistrze przeważnie pracują sami, nie zatrudniając ani terminatorów, ani też czeladników. Położenie gospodarcze warsztatów zegarmistrzowskich nie uległo większym zmianom w stosunku do roku 1935.

Jubilerstwo — 17 warsztatów, **Pozłotnictwo** — 2 warsztaty i **Grawerstwo** — 7 warsztatów nie wykazały w roku sprawozdawczym większych zmian w stanie gospodarczym. Jak w latach ubiegłych, tak i obecnie zawody te odczuwają stały brak pracy, co spowodowało, że rzemieślnicy tych zawodów przeszli na chałupnictwo, wykonując prace dla sklepów jubilerskich.

Stan zatrudnienia w tych zawodach — niski, jak w zawodzie zegarmistrzowskim.

Kotlarstwo — 19 warsztatów, **Tokarstwo metali** — 1 warsztat, **Bronzownictwo** — 2 warsztaty, **Mosiężnictwo** — 4 warsztaty i **Pilnikarstwo** — 3 warsztaty, ze względu na małą liczebność, większego znaczenia gospodarczego na terenie naszym nie mają.

GRUPA SPOŻYWCZA

Grupa spożywcza, licząca ogółem 8,559 zarejestrowanych warsztatów, w skład której wchodzą zawody produkujące wyroby pierwszej potrzeby, biorąc pod uwagę polepszenie się ogólnej koniuktury, winna wykazać w największym stopniu poprawę sytuacji.

Jednak ze względów omówionych poniżej, w poszczególnych zawodach zasadniczej i wszechstronnej poprawy nie zanotowano.

Piekarstwo — liczące 1,659 zarejestrowanych warstatów tów (w porównaniu do roku ubiegłego więcej o 50 warsztatów czyli 3,1%, co stanowi dla zawodu piekarskiego znaczny przyrost), w roku sprawozdawczym zasadniczo nie odczuło poprawy sytuacji gospodarczej.

Jak z poczynionych obserwacji i uzyskanych materiałów wynika, w piekarstwie albo nastąpiła nieznaczna poprawa, albo stan posiadania roku 1935 został utrzymany. W nielicznych tylko miejscowościach, ze względów lokalnych stan się pogorszył.

Ilość produkcji na całym terenie zaznaczyła dalszy niewielki wzrost w stosunku do roku poprzedniego. W niektórych tylko miejscowościach z przyczyn wybitnie uzależnionych od rynku wewnętrznego konsumcja, a zatym i produkcja skurczyła się, ale w nieznacznym stopniu

Rodzaj produkcji piekarskiej zmienił się na niekorzyść pieczywa pszennego, konsumcja którego spadła w granicach od 20 do 25% w stosunku do roku poprzedniego. Bazowanie więc zyskowności piekarzy na pieczywie pszennym stało się mniej istotne. Zmieniła się również w pewnych ośrodkach na niekorzyść jakość zarówno pieczywa pszennego jak i żytniego, co zostało spowodowane koniecznością przystosowania

się piekarzy do ustalonych cen. Piekarze podjęli próby wprowadzenia do obiegu chleba okrągłego i bułek większych (co daje wyższy przypiek), jednak na skutek żądań konsumentów musieli wrócić do wypieku chleba podłużnego i bułek drobnych 50-cio gramowych.

Zyskowność warsztatów piekarskich w roku sprawozdawczym, w szczególności w 2-gim półroczu zmniejszyła się w stopniu b. silnym. Wpływ na to miały między innymi przedewszystkim: nieoczekiwany i nierównomierny wzrost cen mąki oraz wzrost cen drzewa opałowego przy jednoczesnej konieczności utrzymania niskich cen pieczywa. Dalej konkurencja piekarzy ujawniająca się w udzielaniu coraz wyższych rabatów t. zw. gospodom t. j. sklepom spożywczym sprzedającym pieczywo, następnie konkurencja pieczywa wiejskiego i t. d.

Przechodząc do bardziej szczegółowego omówienia sytuacji piekarstwa, należy podkreślić, że zauważona już w roku 1935 zwiększająca się produkcja warsztatów drobnych, kosztem piekarni większych, w roku sprawozdawczym dała się jeszcze silniej odczuć.

Warsztaty drobniejsze ponoszą mniejsze koszty administracyjne, pozatem właściciele tych warsztatów z reguły mają niską stopę życia, co pozwala im kalkulować ceny znacznie niżej. Wobec zaś istniejącego na terenie województwa współzawodnictwa w zdobywaniu hurtowych odbiorców pieczywa przez ofiarowanie coraz wyższych rabatów, warsztaty omawiane prawie całkowicie opanowały dostawy pieczywa do gospód. Mimo zwiększonej produkcji zysk tych piekarń nie jest duży, ponieważ produkcję ich stanowi w przeważającej części pieczywo żytnie. Zyskowność na pieczywie żytnim jak już wspomniano jest mała, a poza tym pieczywo to zbywane jest prawie w 90% za pośrednictwem gospód, zabierających większą część zysków piekarza.

Wysokość udzielanych sklepikom rabatów wynosi od 2 do 3 groszy na kg. chleba od 10 do 20 groszy na kg. bułek. Nietylko produkcja drobnych piekarń zbywana jest za pośrednictwem gospod. Cała produkcja zawodu piekarskiego na terenie województwa zbywana jest w 50-ciu do 90-ciu procent (zależnie od miejscowości) za pośrednictwem gospód. Gospody (sklepy spożywcze) w zawodzie tym stanowią zło konieczne. Utrzymanie bowiem przez piekarzy własnych kilku punktów

sprzedaży, umożliwiających sprzedaż całej ilości pieczywa jest również nieopłacalne, gdyż związane jest z ponoszeniem dodatkowych ciężarów podatkowych i kosztów administracyjnych. Sprawa istnienia w piekarstwie cennika hurtowego (dla gospód) i detalicznego (dla konsumenta) nie jest brana pod uwagę przez Urzędy Skarbowe przy ustalaniu wysokości obrotu dokonanego w warsztacie i z reguły obrót zostaje ustalany na podstawie cenników sprzedaży detalicznej.

Wprowadzona reglamentacja cen, ze względu na niewłaściwe jej pojmowanie przez rzemiosło, wniosła do prac rzemiosła piekarskiego niepokój i spowodowała w szeregu wypadkach straty. Władze wprowadzające reglamentację cen miały na celu inne względy niż przy reglamentacjach lat powojennych, wprowadzonych w celu zapobiegania spekulacji artykułami pierwszej potrzeby. Dążeniem Władz było ustalenie cen pieczywa w takiej wysokości, by wahania cen mąki jak najmniej odbijały się na cenach pieczywa. To znaczy chodziło o osiągnięcie możliwie stałej ceny pieczywa Jednak usiłowania te napotkały na trudności przy wprowadzeniu ich w życie, przedewszystkiem ze względu na nieoczekiwany, zbyt wysoki wzrost cen mąki, który zmuszał do częstych zmian cen pieczywa Ustalenie zaś nowej ceny pieczywa z uwagi na konieczność każdorazowego badania przyczyn i trwałości tendencji zwyżkowej na zboże i mąkę nie mogło być załatwione w szybkim tempie. Stan ten z kolei sprowadzał zmniejszenie zysku piekarzy do minimum, a często nawet straty.

Z drugiej znów strony należy stwierdzić, że intencja Władz nie była należycie spopularyzowana wśród zainteresowanych, a zatem piekarze nie byli do akcji tej odpowiednio przygotowani i utożsamiając reglamentację obecną z poprzednio prowadzoną walką z lichwą i podnoszeniem cen, w momencie słabego nawet spadku mąki wnosili o przyznanie im niższych ceników. Do obniżki cen pieczywa w tych momentach zmuszała również konkurencja piekarzy, rezygnujących z większych dochodów, nie biorących jednak pod uwagę, że dochody te w zasadzie winny stać się pokryciem ewentualnych przyszłych strat, wynikających przy zwyżce cen mąki.

Po stwierdzeniu tego stanu, który wyraźnie dał się wyczuć w drugim półroczu roku sprawozdawczego, Izba podjęła prace w terenie celem spopularyzowania właściwych intencji

wprowadzonej reglamentacji. Izba przypuszcza, że rok 1937 przyniesie dla piekarstwa unormowanie stosunków i pozwoli warsztatom na podniesienie ich rentowności.

Dalej, ustalona przez Władze sztywna cena kosztów produkcji w sumie zł. 10 gr. 50, nie wszędzie dawała pokrycie kosztów rzeczywistych. Ustalony przez Władze przypiek w wysokości 32 kg. chleba na 100 kg. mąki nie odpowiada również rzeczywistości, ponieważ na całym terenie przypiek ten wynosi maksimum 29$^{1}/_{2}$ kg.

Powyższe miało duży wpływ na zmniejszenie zyskowności piekarzy i w związku z tym omawiana sprawa wymaga szybkiego uregulowania przez Władze w sposób który najbardziej gospodarczo będzie odpowiadał interesom konsumentów i producentów.

Zamieszczona na stronicy 62-63 tabelka wskazuje ceny mąki i pieczywa w czterech kwartałach roku 1936 na terenie poszczególnych miejscowości województwa, posiadających równy charakter i układ gospodarczy oraz podlegających nie jednakowym wpływom lokalnym

Dane zawarte w tej tabeli wskazują na b. poważne wahania ceny chleba, które zostały wywołane wahaniami cen mąki. Cena chleba żytniego na terenie województwa wynosiła w I-szym kwartale od 22 do 28 groszy, w II-gim od 23 do 28 groszy, w III-cim od 23 do 30 groszy i w IV-ym od 25 do 32 groszy za kilogram. Cena zaś chleba razowego w I-szym kwartale wynosiła od 17 do 22 groszy, w II-gim od 18 do 23 gr., w III-cim od 18 do 24 groszy i w IV-ym od 20 do 25 gr. za kilogram.

Stan zatrudnienia w warsztatach piekarskich w zasadzie nie uległ zmianom. Warsztaty drobne, mimo, że w niektórych wypadkach zwiększyły nawet produkcję, liczby pracowników nie zwiększyły, natomiast niektóre warsztaty większe przy skurczeniu się ich produkcji, szczególnie pieczywa pszennego, nieznacznie zredukowały liczbę pracowników. Wynagrodzenie pracowników pozostało bez zmian i wynosi od 20 do 30 zł. tygodniowo oraz 2 kg. chleba dziennie, oczywiste za wyjątkiem miejscowości małych, gdzie zarobek czeladnika wynosi od zł. 2 do 3 zł. dziennie plus deputat. W nielicznych większych znów ośrodkach zarobki te wynoszą od 30 do 40 zł. tygodniowo oraz deputat.

Miejscowość	cena mąki w 1936 roku							
	pszennej				żytniej			
	w czasie							
	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
pow. Warszawski	0,35	0,37	0,42	0,46	0,21	0,23	0,26	0,32
m. Wołomin	0,34	0,34	0,40	0,45	0,23	0,24	0,24	0,30
m. Aleksandrów Kuj.	0,32	0,36	0,38	0,40	0,24	0,24	0,26	0,29
m. Rawa Mazow.	0,27	0,27	0,30	0,27	0,24	0,24	0,26	0,24
m. Sierpc	0.30	0,28	0,30	0,37	0,22	0,18	0,19	0,27
m. Włocławek	0,27 do 0.30	0,32 do 0,33	0 32 do 0,33	0,41 do 0,37	0,19	0,21 do 0,23	0,24 do 0,22	0,28 do 0,27
m. Gostynin	0,30	0,33	0,32	0,35	0,20	0,22	0,22	0,25
m. Płock	0,22	0,28	0,32	0,36	0,17	0,24	0,27	0,29
m. Rypin	0,29	0,30	0,38	0,37	0,18	0,23	0,26	0,27
m. Przasnysz	0,28	0,30	0 30	0,40	0,20	0,23	0,22	0,30
m. Płońsk	0,25 do 0.28	0,26 do 0,28	0,27 do 0,29	0,30 do 0,32	0,17 do 0,18	0,18 do 0,19	0,19 d● 0,20	0,20 do 0,24
m. Pułtusk	0,29	0,32	0,32	0,38	0,20	0,23	0,25	0,30

Konkurencja wiejskiego pieczywa, która w latach ubiegłych w większym czy mniejszym stopniu dawała się odczuć prawie na całym terenie, w roku sprawozdawczym dzięki wprowadzeniu przez piekarzy pieczywa gatunkowo zbliżonego, straciła na nasileniu i właściwie mówiąc daje się odczuć tylko w powiecie Warszawskim i częściowo Radzymińskim.

Reasumując więc powyższe wywody należałoby stwierdzić, że rok 1936 dla warsztatów piekarskich nie przyniósł spodziewanej i skądinąd zdawałoby się uzasadnionej poprawy sytuacji gospodarczej.

Cukiernictwo — 237 zarejestrowanych warsztatów.

W cukiernictwie piekarnianym (mącznym) w roku sprawozdawczym ilość produkcji uległa dalszemu nieznacznemu zmniejszeniu. Nie znaczy to by konsumcja tych wyrobów zmniejszyła się. Na ograniczenie ilości produkcji w warsztatach cukierniczych (piekarnianych) wywiera wpływ wypiek pieczywa domowego, gdyż na naszym terenie w miastach nie mających charakteru wielkomiejskiego mieszkańcy wciąż jesz-

za 1 kg.				detaliczna cena pieczywa w zł. za kg.											
razowej				pszennego (bułki)				żytniego				razowego			
w czasie															
I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw	III kw.	IV kw.	I kw.	I. kw.	III kw.	IV kw.
0,16	0,17	0,21	0,25	1,—	1,—	1,—	1,—	0,27	0,28	0,29	0,32	—	—	—	—
				przy wadze 50 gr. szt.											
—	—	—	—	0,70	0,70	0,75	0,75	0,28	0,28	0,30	0,32	—	—	—	—
0,20	0,20	0,22	0,24	0,60	0,60	0,60	0,80	0,26	0,26	0 28	0.30	0,22	0,22	0,24	0,25
				przy wadze 50 gr. szt.											
0,19	0,19	0,20	0,19	0,70	0,70	0,75	0,70	0,25	0,25	0,30	0,25	0,20	0,20	0.21	0,20
—	—	—	—	0,40	0,38	0,43	0,45	0,24	0,20	0,22	0,28	—	—	—	—
0,15	0,17 do 0,18	0,20	0,23 do 0,24	0,60	0,60	0,60	0,70	0,23	0,26	0,28	0,30	0,20	0,20	0,23	0,24
—	—	—	—	0,70	0,70	0,75	0,80	0,23	0,25	0,25	0,30	—	—	—	—
—	—	—	—	0,44	0.50	0,55	0,62	0,22	0,26	0,27	0,30	—	—	—	—
—	—	—	—	0,40	0,40	0,50	0,50	0,22	0,25	0,28	0,28	—	—	—	—
0,16	0,23	0,19	0.22	0.45	0,50	0,50	0,49	0,22	0,23	0,23	0,30	0,17	0,23	0,20	0,22
0,14	0,15 do 0,16	0,16 do 0,17	0,18 do 0,22	0,45	0,46	0,55	0,60	0,22	0,23	0,24	0,30	0,18	0,19	0,20	0,20 do 0,22
				bułki maślane 1 zł. za kg.											
0,14	0,17	0,17	0,21	0,45	0,50	0,50	0,58	0,22	0,25	0,27	0,30	0,15	0,18	0,18	0,20
				przy wypieku szt. drobn.											

cze chętnie ze względów oszczędnościowych konsumują to właśnie pieczywo, wypiekane wg. przepisów dołączanych do proszków do pieczenia firmy Oetker i innych.

W małych miasteczkach gdzie konsumentem jest przeważnie rolnik, zadawalnia się on słodką produkcją piekarzy, oraz produkcją warsztatów pokątnych — nielegalnych. Natomiast w cukiernictwie wyrobu karmelków i czekolady ilość produkcji warsztatów rzemieślniczych pozostała bez zmian w stosunku do roku 1935, aczkolwiek należy stwierdzić, że konsumcja nieco się zwiększyła. Nadwyżka produkcji jednak została pokryta wyrobami pokątnych małomiasteczkowych warsztatów, których liczba w roku sprawozdawczym wzrosła.

W obu działach cukiernictwa wzmożony ruch odczuwa się jedynie w okresach przedświątecznych.

Ceny surowców, jak masła i jaj wzrosły w granicach do 30%, ceny zaś gotowych wyrobów pozostały bez zmian ze względów konkurencyjnych.

Przeciętna cena 1 kg. ciastek t. zw. deserowych wynosi od zł. 3 do 4 za kg. za 1 ciastko od 15 do 20 gr,, za pączek od 8 do 15 groszy. Oczywiste są to oceny legalnych warsztatów. Wyroby warsztatów pokątnych — nielegalnych są znacznie tańsze np. pączki 5 groszy sztuka, ciastka do 10 gr. i t d. Również ceny cukierków i czekolady pozostały bez zmian i wynoszą za kg. przeciętnej mieszanki owocowej do zł. 2-ch. Należy zaznaczyć, że w tym dziale cukiernictwa, produkuje się wyroby drobne, tak by cena ich była nie wysoka co daje możność łatwiejszego zbytu.

Rzeźnictwo — 3758 zarejestrowanych warsztatów.

W roku sprawozdawczym w całokształcie gospodarki odczuło w porównaniu do roku 1935 dalsze stopniowe polepszenie sytuacji. O ile w roku 1935 zaznaczać się poczęła poprawa tylko w poszczególnych ośrodkach w zależności od miejscowych warunków, o tyle w roku 1936 w pozostałych miejscowościach, w których jeszcze rok 1935 nie mógł zmienić na lepsze koniunktury — poprawa ta również nastąpiła.

Wpływ na ugruntowanie polepszenia się sytuacji wywarła w pierwszym rzędzie zwiększona konsumcja ludności wiejskiej, jak również miejskiej-robotniczej, oraz zakupy szynek przez firmy eksportowe.

Jeżeli chodzi o poszczególne warsztaty — to odczuły one zmianę na lepsze w bardzo nieznacznym stopniu. Przyczyną tego jest dalszy wzrost liczby warsztatów rzeźnickich, który w porównaniu do roku 1935 wynosi od 12 do 15% i stąd ilość produkcji aczkolwiek wzrosła, została rozdrobniona.

Popyt na tłuszcze, które w roku 1935 były na rynku bardzo poszukiwane, co zostało omówione w sprawozdaniu za rok ubiegły, w roku sprawozdawczym zmalał.

W niektórych ośrodkach produkcja tłuszczów ograniczyć się musiała tylko do miejscowych potrzeb.

Poniżej zamieszczona tabelka wykazuje ilość ubitych zwierząt gospodarskich w poszczególnych latach od 1933 do 1936 włącznie.

Nazwa ubitych zwierząt	u b ó j			
	w 1933 r.	w 1934 r.	w 1935 r.	w 1936 r.
	Ilość sztuk	Ilość sztuk	Ilość sztuk	Ilość sztuk
buhaje, woły, konie	1243	1007	1176	974
krowy	42977	35652	35486	40694
jałowizna	38496	28038	34837	48083
cielęta	97467	87197	100606	125369
owce	5139	4901	7706	9854
kozy	—	—	611	568
świnie	121082	133494	145390	181818

Z liczb w niej zawartych wynika, że sztuki bydła dorosłego wykazują albo nieznaczny wzrost albo spadek na korzyść sztuk bydła młodego t. j. jałowizny i cieląt, natomiast ubój nierogacizny wykazuje stały, stopniowy wzrost. Zjawiska te zostały już przez Izbę wyjaśnione w sprawozdaniu roku 1935, a mianowicie, że sztuki bydła drobnego są łatwiejsze do zbycia, szczególnie jeżeli chodzi o mniejsze miejscowości. Jeżeli zaś chodzi o nierogaciznę to ubijanie drobnych sztuk spowodowane jest zapotrzebowaniem konsumentów większych ośrodków, oraz firm eksportowych, które poszukują na szynki sztuk również drobnych: cielęta zaś są poszukiwane ze względu na gatunek ich mięsa, pozatem ze względu na opłacalność skóry i stosunkowo niską opłatę ubojową co wszystko łącznie stwarza korzystniejszy dla rzeźnika artykuł obrotowy.

Następna tabelka uwidacznia spadek lub wzrost ilości ubitych w 1936 roku zwierząt poszczególnych gatunków na terenie woj. Warszawskiego w porównaniu do roku ubiegłego.

Najwyższy wzrost uboju wykazuje pozycja jałowizny, bo o 38%, co pokrywa się z wyżej przytoczonym uzasadnieniem ubijania sztuk drobniejszych ze względu na łatwość ich zbytu. Następnie zaznacza wzrost o 27,8% pozycja ubitych owiec, co należy przypisać zwiększonej konsumcji mięsa baraniego przez wojsko, które wymaga dostawy pewnej ilości tego

Nazwa ubitych zwierząt	Spadek (—) lub wzrost (+) liczby ubitych zwierząt w 1936 roku w porównaniu do roku 1935	
	Spadek (—) lub wzrost (+) w liczbach szczegółowych	Spadek (—) lub wzrost (+) w liczbach procentowych
buhaje, woły, konie	(—) 202	(—) 17,2%
krowy	(+) 5208	(+) 14,7%
jałowizna	(+) 13246	(+) 38%
cielęta	(+) 24763	(+) 24,6%
owce	(+) 2148	(+) 27,8%
kozy	(—) 43	(—) 7%
świnie	(+) 26428	(+) 18,1%

mięsa. Wzrost ilości ubitych cieląt jest również znaczny — wynosi 24,6% co zostało już uzasadnione powyżej.

Ubój nierogacizny zaznacza wzrost o 18,1% należy jednak stwierdzić, że jest to wzrost raczej ilościowy nie połączony z równoznacznym wzrostem ogólnej wagi zwierząt.

Z kolei trzecia tabela, wykazuje ilość ubitych sztuk zwierząt poszczególnych gatunków we wszystkich rzeźniach woj. Warszawskiego.

Dane zawarte w tej tabeli na str. 68 i 69 wskazują na bezwzględny wzrost ilości ubitych zwierząt wszystkich gatunków w 18 rzeźniach, a mianowicie: w Mszczonowie, Żyrardowie, Gąbinie, Grójcu, Górze, Kalw., Kutnie, Krośniewicach, Żychlinie, Lipnie, Mławie, Aleksandrowie Kuj., Płocku, Wyszogrodzie, Pułtusku, Rawie Maz., Rypinie, Sochaczewie i Włocławku. Przyczyny tego to miejscowe warunki spowodowane, bądź to większym niż normalnie wzrostem konsumcji, czy też prowadzonym handlem szynek na wywóz, wreszcie nasiloną walką z potajemnym ubojem.

O ile natomiast w roku 1935 nie stwierdzono na terenie żadnej rzeźni bezwzględnego spadku uboju wszystkich gatunków zwierząt, to w roku sprawozdawczym spadek taki należy stwierdzić w 5 ciu rzeźniach naszego terenu, a mianowicie: w Ciechanowie, Dobrzyniu n/W., Dobrzyniu n/Drw., Zakroczymiu i Brześciu Kuj. I w tym wypadku przyczyny tego należy szukać w warunkach miejscowych, np. w Ciechanowie w roku 1935 ubój świń w porównaniu do roku 1934 wzrósł w dwójnasób, co było spowodowane prowadzonym w szerokim zakresie handlem na wywóz szynek i tłuszczów. W roku zaś sprawozdawczym handel ten częściowo przeniósł się na inne tereny i siłą rzeczy podaż musiała się zmniejszyć.

Spadek uboju krów zaznaczył się w 26 rzeźniach na 56 istniejących na terenie Województwa. W pozostałych, nieznaczna tylko zwyżka za wyjątkiem Wyszkowa, w którym wzrost uboju krów wynosi 48% w porównaniu do roku 1935. Specjalnie wysoki wzrost ubitej jałowizny wykazuje rzeźnia w Nowym Dworze — bo o 70% w stosunku do ilości ubitej jałowizny w roku 1935. Wzrost ten należy tłumaczyć prowadzonym zwiększonym handlem na wywóz do Warszawy.

Ilość ubitych sztuk nierogacizny w wielu miejscowościach utrzymała się bez większych zmian, natomiast znaczny wzrost wykazują rzeźnie w Kutnie, Krośniewicach i Włocławku.

Omawiając dalej wzrost ilości ubitych zwierząt należy zaznaczyć, że przyczyniła się do tego również zapoczątkowana w roku 1935, a ostatnio sfinalizowana w roku 1936 akcja obniżki opłat od uboju. Oczywiste, że w roku 1936 mogło to dać już mniejsze wyniki, ponieważ większość rzeźni obniżyła opłaty jeszcze w roku 1935, niemniej jednak moment ten należy wziąć pod uwagę.

Operując cyframi ubitych zwierząt rzeźnych nie można pominąć ilości zwierząt, które zostały ubite w miejscowościach w których rzeźnie nie istnieją. Dane zebrane za pośrednictwem Wydziałów Powiatowych zawarte w zamieszczonej dalej tabeli wykazują, że poza rzeźniami, na terenie woj. Warszawskiego ubito: 32 szt. buhai i wołów, 2031 krów, 3576 jałowizny, 7701 cieląt, 619 owiec, 49 kóz i 65930 sztuk nierogacizny.

Tabela porównawcza liczby ubitych zwierząt rzeźnych w roku 1935 i 1936 w poszczególnych rzeźniach na terenie woj. Warszawskiego.

SIEDZIBA RZEŹNI	Rok 1935								Rok 1936							
	buhai i wołów	krów	jałowizny	cieląt	owiec	świń	koni	kóz	buhai i wołów	krów	jałowizny	cieląt	owiec	świń	koni	kóz
Mszczonów	—	554	365	1030	123	1423	—	5	62	418	603	1353	91	1544	—	6
Grodzisk Maz.	—	1458	1291	3871	68	8438	—	—	—	1473	1570	3810	90	8177	—	—
Błonie	15	brak danych							8	511	600	784	i kóz 9	3448	—	1
Żyrardów	—	1181	800	2883	—	8325	23	87	—	1094	867	4100	76	8392	20	—
Ciechanów	—	1098	132	3415	—	5206	—	94	—	1005	102	2691	132	5114	—	—
Gostynin	—	138	507	881	53	2721	—	—	—	119	603	853	74	3076	—	41
Gąbin	—	174	658	887	z ciel.	1276	—	—	—	178	661	1009	i owce i kozy	1454	—	—
Grójec	55	1049	238	3322	49	2772	—	6	113	896	270	4057	42	3039	—	7
Góra Kalwaria	—	917	604	2259	—	4012	—	—	21	871	1162	2318	13	4746	—	8
Mogielnica	—	341	620	1405	37	1861	—	7	—	369	763	1395	63	1639	—	14
Warka	—	129	579	1336	242	1501	—	7	—	108	599	1574	185	1822	—	3
Kutno	—	800	1769	3225	541	7408	—	92	—	844	2062	3927	352	9118	—	124
Krośniewice	—	80	442	303	—	3670	--	—	—	93	494	315	6	4345	—	—
Żychlin	—	421	795	465	—	2789	—	18	—	332	909	467	89	2984	—	—
Lipno	—	260	643	465	130	1935	—	—	—	381	929	413	261	2117	—	—
Dobrzyń n/W.	—	205	367	392	17	868	—	20	—	83	360	305	i kóz 10	771	—	91
Łowicz	brak danych								—	418	1979	4861	825	5926	—	—
Maków Mazow.	—	650	561	858	—	1348	—	—	355	572	432	1688	i kóz 28	1258	—	3
Różan n/Narw.	472	180	351	1681	589	679	—	6	—	462	719	1496	443	748	—	—
Mińsk Mazow.	—	1905	489	3657	327	4238	—	11	—	1715	1046	3371	i kóz 552	4478	—	—
Kałuszyn	—	476	762	772	146	837	—	—	—	599	747	534	i kóz 51	1025	—	—
Mława	23	1015	1131	3570	130	4975	—	30	—	1458	1990	3174	i kóz 249	5143	—	—
Radziejów	—	269	—	255	—	1044	—	30	—	40	172	284	i kóz 19	1130	—	—
Aleksandrów K.	—	227	132	644	11	1113	—	4	—	450	150	666	16	1121	—	1
Ciechocinek	—	248	299	1003	8	759	—	—	—	338	329	1115	12	745	—	—

Aleksandrów K.	—	227	132	644	11	1113	—	4	—	450	150	666	16	1121	—	1
Ciechocinek	—	*248*	*299*	*1003*	*8*	*759*	—	—	—	*338*	*329*	*1115*	*12*	*745*	—	—
Nieszawa	—	25	176	18	—	363	—	—	—	31	182	14	—	361	—	2
Płock	—	2328	1728	8539	432	9531	—	12	—	2420	2301	7867	476 i kóz	9858	—	—
Wyszogród	—	124	424	543	37	830	—	—	6	107	655	1015	45	1036	—	9
Płońsk		b r a k	d a n	y c h					—	1064	491	1831	351	2548	—	—
Przasnysz	—	556	206	1675	13	1183	—	4	—	309	472	1892	7 i kóz	1343	—	—
Chorzele	—	23	58	723	7	686	—	—	—	18	82	625	—	889	—	—
Pułtusk	—	677	1385	2292	478 i kozy	2644	—	—	—	1057	1995	3621	624	3286	—	—
Serock	—	248	1669	597	15	—	—	—	—	390	896	1576	311	823	—	—
Wyszków	bydło doros.	690	912	1916	178	1519	—	—	—	1025	1535	3810	426	1341	—	—
Nasielsk	—	412	382	1124	36	1387	—	—	4	357	539	1914	61	1300	—	—
Rawa Mazow.	—	327	693	1415	693 i kóz	1977	—	—	—	302	934	1786	992	2087	—	—
Nowe Miasto n/P.	—	344	302	1284	843	1382	—	2	36	269	550	1443	1290	1174	—	—
Biała Rawska		b r a k	d a n	y c h					1	136	453	621	145	539	—	—
Rypin	1	361	667	506	56	1165	—	8	19	393	689	578	68	1370	—	21
Dobrzyń n/Drw.	7	213	969	410	3	973	—	2	—	185	910	243	7	857	—	2
Radzymin	—	628	429	1614	—	1469	—	—	—	649	556	1585	9	1633	—	—
Wołomin	—	1415	104	3322	20	2001	—	—	—	1114	606	3645	6	2695	—	—
Sierpc	25	243	773	1534	111	2340	—	—	25	320	998	1771	103	2308	—	17
Żuromin	24	198	594	564	9	516	—	44	—	161	658	347	84 i kóz	616	—	—
Raciąż	42	276	313	1832	126	2435	—	4	—	209	451	2437	64	2874	—	6
Skierniewice	60	1804	2219	4140	1208	8365	—	27	—	1456	2646	4553	—	8185	—	33
Sochaczew	279	935	735	1373	57	2509	—	10	266	1134	842	3260	134	2545	—	50
Zakroczym	—	794	852	2331	226 i kóz	1973	—	—	—	576	431	2437	66	1835	—	24
Otwock	—	2002	255	9470	—	3285	—	—	—	1916	394	9901	—	3655	—	—
Nowy Dwór	—	2098	2609	2844	143	10467	—	—	—	2610	2976	4431	246	8814	—	—
Piaseczno	—	1328	404	5375	37	5224	—	8	—	1363	595	4604	28	4448	—	—
Pruszków		b r a k	d a n	y c h					—	2001	616	1631	5	6534	—	—
Włocławek	150	3496	1613	6144	503	9377	—	71	38	4095	2997	8562	614	11403	—	97
Brześć Kuj.	—	64	381	201	—	1400	—	2	—	55	143	576	4	1022	—	5
Kowal	—	77	323	189	1	517	—	—	—	93	276	99	—	591	—	—
Lubraniec	—	25	107	52	3	674	—	—	—	52	96	134	—	488	—	3
Razem	1153	35486	34837	100606	7706	145390	23	611	954	40694	48083	125369	9854	171818	20	568

Miejscowości powiatu	Ilość ubitych zwierząt w tym:						
	buhai i wołów	krów	jałowizny	cieląt	owiec	świń	koni	kóz
Błońskiego	—	479	170	1237	—	4504	—	—
Ciechanowskiego	2	65	205	245	2	1829	—	1
Gostynińskiego	—	21	156	124	8	2052	—	—
Grójeckiego	—	19	39	108	—	3397	—	—
Kutnowskiego	—	56	131	30	35	4952	—	4
Lipnowskiego	—	62	367	889	30	2728	—	—
Łowickiego	—	26	438	513	146	2444	—	—
Makowskiego	1	4	3	12	—	686	—	—
Mińsko Maz.	—	4	—	6	—	568	—	—
Mławskiego	—	6	22	22	—	700	—	—
Nieszawskiego	—	9	4	62	—	2264	—	—
Płockiego	—	1	130	202	—	1851	—	—
Płońskiego	—	2	147	33	—	692	—	—
Przasnyskiego	—	7	38	129	2	1031	—	—
Pułtuskiego	—	8	104	121	38	1327	—	—
Radzymińskiego	2	49	98	141	1	3352	—	—
Rawskiego	21	59	91	205	267	1281	—	3
Rypińskiego	—	23	108	148	2	2337	—	—
Sierpeckiego	—	20	21	362	4	4150	—	—
Skierniewickiego	—	194	185	937	7	1770	—	—
Sochaczewskiego	—	65	287	292	4	2678	—	—
Warszawskiego	—	700	329	1342	—	15246	—	—
Włocławskiego	6	152	503	541	73	4091	—	41
Razem	32	2031	3576	7701	619	65930	—	49

Liczby te, aczkolwiek powiększają ilość produkcji rzemieślniczej, muszą zostać poddane szczegółowej krytyce. Wg. zebranych danych, na terenie pow. sierpeckiego w ogólnej liczbie 20-tu krów ubitych, 18-cie ubite zostało przez mieszkańców rzekomo na własny użytek, to samo jeżeli chodzi o nierogaciznę: na 4,150 szt. mieszkańcy na własny użytek ubili 3,410; na 362 cielęta mieszkańcu ubili 354; wszystkie jałówki w liczbie 21 oraz owce w liczbie 4 ubili również mieszkańcy na własny użytek.

Nie wchodząc już w to, czy możliwem jest ubijanie krów przez ludność dla własnych potrzeb i to w tak nieproporcjonalnie wielkiej ilości do sztuk ubitych przez rzeźników, należy przypuszczać, że na całym terenie województwa podobny stan istnieje i liczba ubitych zwierząt na podstawie której najwłaściwsze jest stwierdzenie warunków gospodarczych warsztatów rzeźnickich może wprowadzić w błąd zainteresowane czynniki.

Przechodząc do omówienia cen żywca należy stwierdzić, że ceny te wykazują bardzo duże rozbieżności, w wielu wypadkach niczym nieuzasadnione. Na całym jednak terenie surowiec w roku sprawozdawczym począwszy od II-go lub III-go kwartału zwyżkował. Przeciętna cena 1 kg. żywej wagi nierogacizny wynosiła od zł. 0,60 do zł. 1.— za kg. co w porównaniu z przeciętną roku 1935 daje wzrost 15 do 20%. Również ceny bydła rogatego (żywca) zaznaczyły wzrost w granicach do 10% i przeciętnie wynosiły od zł. 0,40 do zł. 0,55 za kg.

W zależności od cen surowca i stopnia zapotrzebowania danego terenu kształtowały się ceny mięsa i tłuszczów. Przeciętna tych cen jest następująca:

mięso wołowe	zł. 1.— za kg.
mięso wieprzowe	zł. 1.20 za kg.
słonina	zł. 1.60 za kg

Tabela umieszczona na str. 72 grupująca kilka miast o różnorodnych warunkach gospodarczych wykazuje, jak na ich terenach kształtowały się ceny żywca i ceny mięsa w poszczególnych okresach.

Ceny mięsa winny być uzależnione od ceny żywca, w istocie jednak sprawa przedstawia się inaczej np. w Włocławku mimo wzrostu cen żywca, w II-gim kwartale cena mięsa utrzymała się bez zmian, w Rypinie w IV-ym kwartale mimo ceny żywca w wysokości III go kwartału — mięso staniało, w innych miejscowościach drożało, jednak nie można stwierdzić, by proporcjonalnie do zwyżki cen żywca. Wynikałby stąd jasny wniosek, że rentowność warsztatów rzeźnickich w roku sprawozdawczym nie była zbyt wielka i że chcąc zwiększyć obrót warsztatu, rzeźnicy usiłują zdobyć klienta niskimi cenami.

Rzeźnictwo jak i każdy zawód odczuwa konkurencję warsztatów drobnych, które mając możliwości kalkulowania niższych cen, zmuszają tym samym większe warsztaty do przystosowania swoich cen.

Konkurencja nielegalnych warsztatów, w szczególności wiejskich, w roku sprawozdawczym nie straciła na intensywności, gdyż działanie ich jest ułatwione pod osłoną t. zw. uboju dla własnych potrzeb. O ilości ubitych zwierząt dla własnych potrzeb wspomniano już wyżej. Stwierdzić należy, że są to cyfry wprost fantastyczne i to takich rodzajów zwierząt, które

Miejscowości	nierogaci							
	żywiec				mięso			
	w okresie							
	I kw.	I kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
Włocławek	0,60 do 0,70	0,85 do 1,—	0,95 do 1,10	0,95 do 1,10	1,20	1,20	1,40	1,20
Płock	0.65	0,65	0,70	0,75	1,—	1,—	1,20	1,25
Rypin	0,80	0,85	0,90	0,90	1,20	1,40	1,40	1,30
Gostynin	0,90	0,85	0,95	1,—	1,—	1,—	1,—	1,10
Grójec	1,05	0,85 do 0,90	0,70 do 0,85	0,85 do 1,—	1,40	1,20	1,40	1.40
Mińsk Mazow.	0,70 do 0,80	0,90 do 1,—	0,90 do 1,—	0,80 do 0,95	1,40	1,40	1,60	1,50
Radzymin	0,70 do 0,80	0,70 do 0,80	0,70 do 0,80	0,80 do 0,90	1,20	1,20	1,20	1,30
Aleksandrów Kuj.	0,70 do 0,80	0,70 do 0,80	0,70 do 0,80	0,70 do 0,80	1,40	1,40	1.40	1,40
Ciechocinek	0,70 do 1.—	0,70 do 1,—	0,70 do 1,—	0,70 do 1,—	1,20	1,20	1.20	1,20
Radziejów	0,60 do 0,80	0,60 do 0,80	0,70 do 0,90	0,70 do 0,90	1,—	1,—	1,—	1,20

dla własnych potrzeb nie mogłyby być zużyte w czasie nie dopuszczającym na zepsucie się mięsa. Ubój ten wywiera wpływ na zmniejszenie się produkcji warsztatów rzemieślniczych, co w połączeniu z innymi przyczynami powoduje, że warsztaty rzeźnickie nie mogą odczuć poprawy sytuacji gospodarczej w takim stopniu w jakim dawałaby możliwość poprawy ogólnej koniunktury gospodarczej w Państwie.

Na warunki gospodarcze warszt. rzeźnickich jak również wędliniarskich ujemny wpływ wywiera działalność bekoniarni. W kilku miejscowościach jak w Włocławku, Sierpcu, Rypinie, Dobrzyniu n/Drw. i Płocku istnieją sklepy bekoniarń, które sprzedają t. zw. odpadki t. j. gatunki mięsa nie nadające się do przerobu w bekoniarni, jak również sprzedają wędliny i tłuszcze po cenach niższych niż w sklepach rzeźnickich, co ze zrozumiałych względów jest dla nich możliwe.

Zagadnienie podatku przemysłowego w rzeźnictwie nie stwarza specjalnych narzekań ze strony płatników, oczywiste

znak: słonina, w okresie: I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	bydło: żywiec, w okresie: I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	bydło: mięso, w okresie: I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
1,60	1,60	1,80	1,70	0,30 do 0,33	0,33 do 0,40	0,33 do 0,40	0,33 do 0,40	0,80	1,—	1,—	0,80
1,60	1,60	1,80	1,80	0,45	0,43	0,45	0,50	0,90	0,90	0,95	0,95
1,60	1,80	1,80	1,70	0,35	0,40	0,45	0,45	0,70	0,80	0,80	0,70
1,60	1,60	1,60	1,60	—	—	—	—	—	—	—	—
1,80	1,80	1,50	1,50	0,40 do 0,55	0,55 do 0,68	0,45 do 0,56	0,56 do 0,65	1,10	1,—	0,90	0,90
1,50	1,40	1,60	1,50	—	—	—	—	—	—	—	—
1,40	1,40	1,40	1,50	—	—	—	—	—	—	—	—
1,60	1,60	1,60	1,60	0,30 do 0,40	0,30 do 0,40	0,30 do 0,40	0,30 do 0,40	0,80 do 1,—	0,80 do 1,—	0,80 do 1,—	0,80 do 1,—
1,40	1,40	1,60	1,60	0,40 do 0,50	0,40 do 0,50	0,40 do 0,50	0,40 do 0,50	1,20	1,20	1,20	1,20
—	—	—	—	0,30 do 0,40	0,30 do 0,40	0,40 do 0,50	0,40 do 0,50	0,80	0,80	0,70	1,—

nie biorąc pod uwagę wysokości tego podatku, lecz samą jego formę opłacania. Sprawa ta została uregulowana na całym terenie i opłata jest wnoszona od każdej sztuki ubitej.

Sprawie kredytów rzemiosło rzeźnickie w roku 1936 poświęca znacznie więcej uwagi niż poprzednio. Wyraźnie stwierdzono potrzebę tanich kredytów na inwestycje wymagane. Rozporządzeniem o dozorze nad mięsem, jak również życiową koniecznością przystosowania warsztatów do wymogów chwili. Niemniej jednak z całego terenu wskazano na potrzebę posiadania kredytów na zakup surowca, gdyż rolnicy od których rzemiosło rzeźnickie i wędliniarskie naszego terenu bezpośrednio nabywa surowiec, nie udzielają żadnego kredytu. Po za trudnościami kredytowymi przy zakupie żywca rzemiosło na żadne inne trudności nie napotyka.

Projektowane przez Izbę w roku 1935 przeprowadzenie przeszkolenia rzeźników w racjonalnym zdejmowaniu i konserwacji skór bydlęcych zostało w roku 1936 zrealizowane.

Należy przypuszczać, że w najbliższym okresie zostaną wprowadzone w praktykę, na całym terenie województwa wzorem niektórych powiatów nabyte wiadomości, co przyczyni się do podniesienia stanu gospodarczego rzeźnictwa, przez osiąganie zwiększonych zysków przy sprzedaży skór.

Stan zatrudnienia jak i płace czeladnicze utrzymały się bez większych zmian, t. j. przeciętnie w warsztacie rzeźnickim zatrudnionych jest od 1 do 2 pracowników z płacą od 15 do 20 zł. tygodniowo, oraz wyżywienie. Na terenie zaś mniejszych miast jak: Skierniewice, Gąbin, Radziejów, Rypin, Dobrzyń n/Drw. i t. d. płace czeladników są niższe i wynoszą od zł. 8 do 10 tygodniowo plus utrzymanie.

Stan posiadania zawodu **Wędliniarskiego,** liczącego na tut. terenie 1.898 zarejestrowanych warsztatów, w roku sprawozdawczym utrzymał się na poziomie roku ubiegłego, nie odczuwając żadnych zmian na gorsze.

Nie zanotowano ogólnie dalszego spadku konsumcji, jednak zanotowano spadek konsumcji na gatunki droższe.

Ceny na wyroby wędliniarskie tańszych gatunków utrzymały się w wysokości roku 1935 albo zaznaczyły niewielki spadek. Ceny zaś droższych gatunków albo utrzymały się albo nieznacznie wzrosły.

Poniżej zamieszczona tabelka ilustruje kształtowanie się cen wędlin (biorąc pod uwagą gatunek tanich i droższych wędlin) od roku 1933 do 1936 włącznie.

Nazwa przetworu	przeciętna cena w zł. za 1 kg. w handlu detalicznym			
	w r o k u			
	1933	1934	1935	1936
kiełbasa zwyczajna	1,80 — 2,—	1,20 — 1,40	1,60	1,40 — 1,70
szynka gotowana	3 — 4,—	2,20 — 2,60	2,90	2,80 — 3,—

Następna tabelka ustalona dla niektórych miejscowości na podstawie danych dostarczonych przez Cechy wykazuje układ cen w czterech kwartałach roku sprawozdawczego.

Miejscowość	N a z w a p r z e t w o r u																			
	Kiełbasa zwyczajna				Szynka gotowana				Kaszanka				Baleron gotowany				Serdelki			
	cena w złotych za kilogram w handlu detalicznym																			
	w c z a s i e																			
	I kw. 1936	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw. 1936	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw. 1936	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw. 1936	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw. 1936	II kw.	III kw.	IV kw.
Włocławek	1.60	1.60	1.80	1.60	2.80	3.—	3.40	3.—	0.80	0.80	0.80	0.80	2 40	2 60	3.—	2.80	2.—	2.20	2.40	2.20
Mińsk Mazow.	1.60	1.60	1.80	1.70	2. 80	2.80	3.—	2.80	0.60	0.60	0 60	0.60	2 80	2 80	3.—	2.80	2.—	2.—	2.20	2.20
Płock	1.40	1.50	1.50	1.60	3.40	3.40	3.50	3 60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grójec	2.—	1.80	1.80	1.80	3.20	3.—	2.80	2.80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pułtusk	1.70	1.70	1.60	1.60	3. 40	3.40	3 40	2.90	0.70	0 70	0.70	0.60	2.20	2 20	2 20	2.20	—	—	—	—
Nowy Dwór	1.20	1.40	1.50	1.40	2. 40	2.40	2.50	2 50	—	—	—	—	2 40	2.30	2.50	2.50	—	—	—	—
Żyrardów	1.60	1.60	1.80	1.80	2. 80	2.80	2.80	3.—	0.60	0 60	0.70	0.70	2 40	2.40	2.40	2.60	2.—	2 —	2.—	2 20
Radzymin	1.60	1.60	1.60	1.80	3. —	3.—	3.—	3.—	0.70	0.70	0.70	0.70	3.—	3.—	3 —	3.—	—	—	—	—
os. Szreńsk	1.80	1.80	1.80	1.80	2.—	2.—	2.—	2.—	0.70	0.70	0.70	0.70	—	—	—	—	—	—	—	—
Rawa Mazow.	2 —	2.—	2.50	2.—	4.—	4.—	4.—	4 —	—	—	—	—	—	—	—	—	3 —	3 —	3.50	3.—
Płońsk	1.80	1.80	1.80	1.80	3. —	3.—	3.—	3.—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.—	2.—	2 20	2.20

W tabelce tej wzięto pod uwagę dla przykładu miejscowości gospodarczo różne, a gatunki wędlin tańsze i droższe pospolicie produkowane na całym terenie województwa. Jak z danych w niej zawartych wynika, ceny te zaznaczają rozpiętość uzależnioną od warunków lokalnych i tak np o ile w Włocławku, któryby zdawało się posiada zbliżone warunki gospodarcze do Płocka, cena szynki w 1-szym kwartale roku sprawozdawczego wynosiła zł 2 gr. 80 za kg. zaś w Płocku zł. 3 gr. 40, a w Żyrardowie mieście o całkiem różnych warunkach od Włocławka cena była jednakowa. Wpływ na to w pierwszym rzędzie wywiera konkurencja rzeźników między sobą. Wprowadzona reglamentacja cen i ścisła kontrola nad przestrzeganiem wyznaczonych cen nie wpłynęła na ustalenie ich Konkurencja dalej jest prowadzona, a w szczególności przez warsztaty drobne i handel na straganach.

Poza tym w wędliniarstwie jako ściśle związanym z zawodem rzeźnickim przejawiają się te same momenty co w rzeźnictwie, w szczególnośei jeżeli chodzi o warunki dotyczące stanu zatrudnienia i wysokości wynagrodzenia, konkurencji, potajemnego uboju, fabryk konserw i t. d. szczegółowo omówionych przy zawodzie rzeźnickim.

Do grupy spożywczej zaliczone jest również **piernikarstwo,** które na terenie województwa warszawskiego liczy 7 warsztatów. Ze względu na swoją liczebność i stopień organizacji zawód ten w życiu gospodarczym rzemiosła naszego terenu nie odgrywa roli.

GRUPA SKÓRZANA.

Grupa skórzana licząca 8784 zarejestrowanych warsztatów zajmuje pod względem liczebności I-sze miejsce wśród grup zawodowych rzemiosł Województwa Warszawskiego.

Do grupy tej należą zawody, które w większości w roku sprawozdawczym nie odczuły poprawy. W pierwszym rzędzie szewctwo, stanowiące 79,2% ogółu warsztatów omawianej grupy.

W pozostałych zowodach, jak wynika to ze szczegółowych rozważań, stan gospodarczy w mniejszym lub większym stopniu zaznaczył poprawę.

Zawód szewcki najliczniejszy na terenie woj. Warszawskiego, liczący 6965 zarejestrowanych warsztatów, w roku sprawozdawczym przeżywał te same momenty, które zostały omówione dokładnie w sprawozdaniu za 1935 rok.

Nie można o stanie gospodarczym szewctwa powiedzieć, że uległ pogorszeniu, ponieważ zawód ten od szeregu lat odczuwał stale pogorszenie się sytuacji. Stan szewctwa jest zły i w takim stadium jakby się ustalił.

Rok sprawozdawczy jednak, mimo, że nie przyniósł spadku produkcji, dał poważne dalsze zmniejszenie się zyskowności, na co miała wpływ zwyżka cen skóry przy nieproporcjonalnie równej zwyżce cen gotowych wyrobów, a w niektórych miejscowościach utrzymaniu cen obuwia przez cały rok bez zmian. Jeżeli poza tym zważyć, że szewcy woj. Warszawskiego są naogół biedni i nie posiadając kapitałów obrotowych nie mieli żadnych zapasów skór, to wyniknie jasno, że ich możliwości zarobkowe zostały mocno ograniczone w okresie zwyżki cen skór tj. w III cim i IV-tym kwartale roku sprawozdawczego.

Poza tym objawem niezdrowych stosunków w omawianym zawodzie jest to, że duża część samoistnych rzemieślników

pracuje dla nakładców, jako chałupnicy. Zbyt dobrze są znane warunki pracy chałupników, by trzeba było powtarzać, że wynagrodzenie ich jest niskie i nie może dać normalnej egzystencji. Wystarczy stwierdzić, że za wykonanie pary damskiego obuwia otrzymują od zł. 0,80 do zł. 1,50 a męskiego od zł. 2,50 do zł. 3 — przeciętnie.

Na terenie m. Kałuszyna w pow. Mińsko-Maz. od pary t. zw. kupieckiej płaci nakładca za wykonanie wraz z dodatkami zł. 1,30 za pierwszy gatunek, a zł. 1,10 za drugi gatunek szpilkowego obuwia, stanowiącego w przeważającej części tamt. produkcję. Przy 14-to lub 16-to godzinnym dniu pracy można wykonać w ciągu tygodnia około 10-ciu par tak że przeciętny zarobek wykwalifikowanego szewca — chałupnika wynosi 10 do 12 zł. tygodniowo.

Na terenie Gąbina chałupnicy otrzymują 2 zł. od pary obuwia męskiego i dodają szpilki, nici itp. Z tego wynika, że w tym ośrodku chałupniczym zarobki są tylko nieco lepsze. Duże ilości chałupników zgrupowane są po wsiach naszego terenu i ci są najbardziej wykorzystywani. Wszelkie próby zorganizowania wytwórczości, czy to chałupniczej, czy też samoistnych rzemieślników, pozostały bez rezultatów, ponieważ stale i niezmiennie napotyka się na całym terenie na zupełne wyczerpanie kapitałów, zupełną biedę, w której żyją naogół rzemieślnicy szewcy niezdolni do żadnego wysiłku pieniężnego, choćby na zapoczątkowanie organizacji gospodarczej.

W dziedzinie dostaw i prac na rzecz instytucyj państwowych, samorządowych i publicznych, rzemiosło szewckie w roku sprawozdawczym wykonało niewielkie ilości obuwia, — np. w niektórych miejscowościach dla Komitetu Pomocy Zimowej, dla P. W. i W. F., więzienia i t. d. Dla wojska na całym terenie województwa, szewcy wykonali dostawy tylko w 2-ch miejscowościach, a mianowicie w Gąbinie — 4000 par butów kawaleryjskich po zł. 4,09 za parę i w Makowie-Maz. 4000 par butów kawaleryjskich również po zł 4,09 za parę. W porównaniu do lat ubiegłych od 1933 roku począwszy ilości te zostały znacznie zmniejszone. Gąbin w 1935 roku wykonał 9 tysięcy par tych butów, a Maków-Maz w 1933, 1934 i 1935 po 6 tysięcy par butów. Zmniejszenie przydziału nastąpiło na skutek wprowadzenia prze Władze wojskowe nowego typu buta szytego drutem. Rzemiosło zaś szewckie nie mając pe-

wności otrzymania stałych przydziałów nie może angażować się na zakup odpowiednich maszyn, potrzebnych do tego rodzaju produkcji, zwłaszcza, że maszyny te są bardzo drogie.

Specjalnego omówienia wymaga sprawa formy organizacyjnej w jakiej rzemiosło m. Makowa-Maz. wykonuje roboty na rzecz wojska.

Początkowo w okresie roku 1932/33 powstała jakby spółdzielnia szewców dla wykonania otrzymanej dostawy dla wojska. Wobec braku jednak kapitałów Zarząd Miejski w Makowie-Maz. dawał gwarancję pieniężną i odpowiedzialny był za należyte wykonanie. Z biegiem czasu, wobec tego, że Zarząd Miejski dawać musiał rozmaitego rodzaju dotacje w sensie lokalu, światła i t. d, spółdzielnia ta została przemianowana na przedsiębiorstwo Zarządu Miejskiego m. Makowa, a pracujący tam 51 szewców i 5 cholewkarzy zostali robotnikami tegoż przedsiębiorstwa. Z otrzymywanych przez Zarząd Miejski zł, 4 gr. 9 za parę butów, musi on pokrywać koszty dodatków do obuwia, jak szpilki, gwoździe podkówki i t. d,, co nie przekracza zł. 0,45 od pary (Intendentura dostarcza tylko skórę i taśmę) Robotnik szewcki zatrudniony w tym przedsiębiorstwie przy 8-mio godzinnym dniu pracy zarabia od 2 — 3 zł. dzienie, robotnik zaś cholewkarski przy 8-mio godzinnym dniu pracy od 4 do 6 zł. dziennie. Poza tym w warsztacie jest również zatrudniony 1 majster szewcki, nadzorujący prace, który otrzymuje od pary 9 groszy. Prace w tym warsztacie trwają od 5 do 8 miesięcy w roku.

Jeżeli chodzi o formę, w jakiej wykonywane są roboty dla wojska przez szewców w Gąbinie, to sprawa ta układa się podobnie, jednak w tym wypadku zorganizowany warsztat nie ma charakteru przedsiębiorstwa Zarządu Miejskiego, raczej formę spółdzielni, nad którą Zarząd Miejski wykonuje opiekę, dając warsztat, finansową gwarancję i t. d.

W warsztacie szewckim w Gąbinie w roku sprawozdawczym było zatrudnionych 52 szewców i 5 cholewkarzy przez okres 5 miesięcy, a zarobki tych rzemieślników wynosiły przeciętnie 200 zł. miesięcznie, oczywiste w okresie trwania pracy.

Jak w jednym, tak i w drugim wypadku szewcy tych miast są z tej formy organizacyjnej i zarobków zadowoleni, gdyż poza wynagrodzeniem są ubezpieczeni, i życzeniem ich byłoby uzyskanie przydziału zwiększonych kontyngentów.

Zagadnienie uzyskania zwiększonych dostaw dla wojska staje się z roku na rok bardziej palące, bowiem stają się one w większych ośrodkach szewckich bodaj podstawowym zarobkiem dla licznych rzemieślników szewców.

Jeżeli chodzi o rynki wewnętrzne (obuwie dla ludności cywilnej), to w tym dziale pracy rzemieślnik szewc jest rugogowany przez produkcję fabryczną, chałupniczą i nielegalnego rzemiosła. Liczne sklepy galanteryjne, sprzedające obuwie wyłącznie fabryczne, stanowią najpoważniejsze źródło konkurencji warsztatów szewckich. Obuwie fabryczne, zarówno krajowe jak i zagraniczne, oraz firmy „Bata" znajduje mimo wszystko, chętnych nabywców. Choć szewcy starają się ceny swojej produkcji utrzymywać na niskim poziomie, to jednak możliwie z uwagi na większy wybór sklepy z obuwiem fabrycznym bardziej przyciągają klientów.

Zamieszczone dalej dwie tabelki wykazują wzrost cen surowców, używanych przez szewców i kształtowanie się cen obuwia. Jak z danych tych wynika, ceny za obuwie na terenie województwa są nierównomiernie pobierane. Powodem tego jest różnorodność gatunków wyrabianego obuwia na danym terenie, a poza tym uzależniona od miejscowych warunków trudność w zbywaniu produkcji, co obniża ceny.

Ceny skór, oraz cholewek potrzebnych dla produkcji warsztatów szewckich, jak już wspomniano, zaznaczyły wzrost w III-cim i IV-ym kwartale roku sprawozdawczego w granicach 25% i również są niejednolite.

Naogół biorąc, ceny obuwia na terenie województwa, z małymi wyjątkami w poszczególnych miejscowościach, utrzymały się w wysokości cen roku 1936 i wynoszą: za parę pantofli damskich od 6 do 14 zł, kamaszy męskich od zł. 9.— do 17-tu, pantofli męskich od zł. 8-miu do 12-tu, obuwia dziecinnego od 2 — do 5.— zł. i butów męskich z cholewami od 15-tu do 35-ciu złotych za parę.

Ilość zatrudnionych pracowników w rzemiośle szewckim stale się zmniejsza, aczkolwiek w latach ubiegłych stan zatrudnienia osiągnął zdawałoby się ostateczne minimum. Rzemieślnicy pracują najczęściej sami, a ewentualny czasowy nadmiar pracy oddają do domów swoim byłym czeladnikom, dla których w warsztatach stałego zajęcia niema W ten sposób tworzą się nowe kadry chałupników, którzy jednocześnie stają

Ceny skór na terenie woj. Warszawskiego w 1936 r.

Nazwa miejscowości	Ceny skór miękkich za dcm, w zł.								Cen. skóry podeszwowej za kg			
	chrom				giemza				w czasie			
	w czasie											
	I kw.	II kw	III kw.	IV kw.	I kw	II kw.	III kw.	IV kw	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
Kutno	0,19	0,20	0,25	0,28	0,24	0,26	0,30	0,37	5,50	5,70	6,90	7,50
Łowicz	0,18	0,18	0,26	0,26	—	—	—	—	4—6	4—6	6—8	6—8
Maków-Maz.	0,13	0,13	0,13	0,15	—	—	—	—	4.—	4.—	5.—	5.—
Gąbin	0,15 do 0,16	0,15 do 0,16	0,17 do 0,18	0,17 do 0,18	—	—	—	—	4—6	4—6	5—7	5—7
Kałuszyn	0,11 do 0,13	0,11 do 0,13	0,11 do 0,13	0,12 do 0,15	0,26 do 0,28	0,26 do 0,28	0,26 do 0,28	0,28 do 0,30	—	—	—	—
Sierpc	0,10 do 0,18	0,10 do 0,18	0,12 do 0,20	0,12 do 0,20	—	—	—	—	3—6	3—6	3—7	3—7
Rypin	0,10 do 0,22	0,10 do 0,22	0,10 do 0,22	0,12 do 0,25	0,12 do 0,32	0,12 do 0,32	0,12 do 0,32	0,14 do 0,35	3,50 do 7,50	3,50 do 7,50	3,50 do 7,50	4—8
Skierniewice	0,12 do 0,16	0,14 do 0,18	0,15 do 0,20	0,15 do 0,20	—	—	—	—	4.—	5.—	6.—	6.—

się nielegalnymi samoistnymi rzemieślnikami, gdyż zmuszeni są, prócz prac otrzymywanych od rzemieślników, lub nakładców, szukać bezpośredniego klienta, choćby na prace reperacyjne.

Reperacje w warsztatach tut. terenu, stanowią poważną pozycję w dochodach, gdyż znaczny odsetek warsztatów trudni się prawie wyłącznie reperacjami. Są to najbiedniejsi rzemieślnicy, nabywający za każdym razem tylko tyle skóry, by móc wykonać jedną parę zelówek, i pobierający stosunkowo niskie ceny za robotę. Za wykonanie zelówek z obcasami na obuwiu męskim przeciętna cena wynosi od zł. 2.50 do 3.50, damskim szpilkowanym od zł. 1.50 do 2.50. Jedna para obcasów damskich od zł. 0.60 do 1.— zł.

Pracownicy szewccy wynagrodzenie otrzymują najczęściej od ilości wykonanych par obuwia, co przeciętnie wynosi do 15 — zł. tygodniowo dla czeladnika wykwalifikowanego, a dla pomocnika do 8-miu zł. tygodniowo. Przy wynagrodzeniu za przepracowany dzień przeciętna stawka na terenie województwa wynosi od zł. 1.50 do zł. 3.— dziennie. Pomocnika maksimum do złotych 2.— dziennie.

Jeżeli chodzi o zagadnienie dopływu nowych sił do rzemiosła szewckiego, to należy stwierdzić, że chętnych do nor-

Ceny obuwia na terenie Województwa Warszawskiego w roku 1936.

Nazwa miejscowości	CENY OBUWIA W ZŁOTYCH																			
	męskie buty				męskie kamasze				męskie półbuty				pantofle damskie				pantofle dziecinne			
	w czasie																			
	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
Włocławek	—	—	—	—	—	—	—	—	9-16	9-16	9 16	9-16	7·14	7-14	6 12	6-12	4 12	4-12	4-10	4 10
Płock	15-50	15 50	15-50	15-50	10-20	10-20	10-20	10·20	8-15	8-15	8 15	8-15	—	—	—	—	—	—	—	—
Żyrardów	35-45	35-45	40-60	40-60	14	14	17	18	—	—	—	—	12	12	14	15	5-10	5·10	5·10	5-10
Mszczonów	20	20	22	23	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	11	11·50	4	4	4	4
Skierniewice	20-60	20-60	20-60	20-60	10-18	10-18	10 18	10·18	—	—	—	—	7 12	7-12	7-12	7-12	—	—	—	—
Pułtusk	20-32	20-32	20·36	20-40	8-16	8-16	8-16	8-18	—	—	—	—	8 13	8-13	8·13	8 15	—	—	—	—
Płońsk	20-30	20-30	20-30	20-30	10-16	10-16	10-16	10-16	10-14	10-14	10-14	10·14	8 12	8-12	8-12	8 12	4,5 6	4 5-6	4,5-6	4,5 6
Rawa-Maz.	20-35	20-35	20-35	20-45	12-18	12-18	12-18	12-20	—	—	—	—	10 15	10-15	10-15	10-18	4 6	4·6	4 6	4·7
Przasnysz	—	—	—	—	7-10	7-10	7 10	7-10	—	—	—	—	6·8	6 8	6 8	6 8	—	—	—	—
Łowicz	15-25	15-25	20-45	20-45	10-13	10-13	11-17	13·17	8-10	8-10	10-13	10-13	—	—	—	—	2,5-5	2,5-5	3·7	3-7
Kutno	25	26-	27	30	—	—	—	—	11	11	12	13 50	9	9·50	10 50	12 50	—	—	—	—
Mława	22	22	25	18	10	10	14	12	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	6	6
Rypin	17-22	17-22	17-22	19-24	9-13	10-14	11-15	11-15	—	—	—	—	7-9	7-9	8 10	8 10	3,5-7	3,5·7	3,5·7	3,5-7
Kałuszyn	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	10	10	6·7	6·7	6 7	6·7	5·6	5 6	5-6	5-6
Maków-Maz.	18	18	18	20	8	9	9	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gąbin	17	17	20	2	9	9	10	10	—	—	—	—		7	8	8	2·6	2 6	2-6	2·6
Nieszawa	33	33	34	34	—	—	—	—	12	12	3	13	8	8	8 50	8 50	—	—	—	—

malnej nauki tego zawodu, ze względu na jego nieopłacalność, jest niewiele Prawie cała młodzież szewcka pierwsze wiadomości zawodowe pobiera w warsztatach chałupniczych lub nielegalnych, gdzie nie odbywa nauki zawodu, lecz traktowana jest jako tania, mniej lub więcej wykwalifikowana siła pomocnicza do wykonywania drobnych ściśle określonych czynności. Przygotowywanie tej młodzieży do zawodu w omawiany sposób ze zrozumiałych względów wywiera ujemny wpływ na poziom zawodu i jest troską, uświadomionych jednostek rzemiosła szewckiego i Izby.

Cholewkarstwo — 1069 zarejestrowanych warsztatów. Aczkolwiek warunki jego są ściśle związane z warunkami gospodarczymi rzemiosła szewckiego, to jednak, przez pewne momenty jakie podane zostaną poniżej znajduje się ono w nieco lepszej sytuacji od szewctwa.

Ponieważ w zawodzie cholewkarskim 80% samoistnych rzemieślników pracuje z surowców powierzonych, zwyżka więc cen skóry nie odbiła się na zyskowności, jak to ma miejsce w zawodzie szewckim. Poza tym, jeżeli wziąć pod uwagę, że wynagrodzenie za szycie cholewek pozostało w wysokości cen roku ubiegłego i porównać ilość pracy jaka przypada na jeden warsztat cholewkarski z ilością pracy przypadającą na jeden warsztat szewcki, to uzasadnionym będzie twierdzenie, że warunki gospodarcze cholewkarstwa są znacznie lepsze od warunków szewctwa. Jeżeli weźmiemy znów pozostałe 20% istniejących warsztatów, produkujących przeważnie z towarów własnych, są to warsztaty zamożniejsze, mające możliwość zwiększenia zysków przez posiadanie większych lub mniejszych zapasów skóry, która w II-gim półroczu zwyżkowała.

Istnieją również cholewkarze, będący jednocześnie nakładcami jeżeli chodzi o produkcję obuwia — jest ich jednak niewiele.

Chałupnictwo natomiast w zawodzie cholewkarskim stanowi przeważającą część rzemieślników. Wg. otrzymanych przez Izbę materiałów 80% samoistnych rzemieślników jest jednocześnie chałupnikami, wykonującymi pracę, bądź dla szewców bądź też dla nakładców-kupców z materiałów powierzonych.

Naogół zarobki cholewkarzy nie uległy zmianom, jeżeli chodzi o porównanie z rokiem ubiegłym. Wykwalifikowany

pracownik cholewkarski, zatrudniony w warsztacie zarabia od zł. 2.— do 2,50 dziennie. Chałupnicy zaś za skrojenie i uszycie wraz z dodatkami cholewki pantofla damskiego otrzymują od gr. 80 do zł. 1,20, za cholewki męskie od zł. 2.— do zł. 2,50 za parę.

Stan zatrudnienia utrzymał się na poziomie roku ubiegłego, tak, że przeciętnie w każdym warsztacie zatrudnionych jest 1 do 2-ch pracowników.

Ceny zaś gotowych wyrobów w związku ze zwyżką cen skóry (co uwidocznione zostało w tabelce umieszczonej w dziale omawiającym położenie szewctwa) zaznaczyły wzrost od 10 do 20% szczególnie w III-cim i VI-tym kwartale i przeciętnie wynosiły:

za 1	parę	cholewek	męskich	giemzowych	od	zł.	6,50	do zł.	9.—
za 1	„	„	„	chromowych	„	„	3,50	„ „	5 —
za 1	„	„	damsk.	giemzowych	„	„	3,—	„ „	3,50
za 1	„	„	„	chromowych	„	„	2,—	„ „	2,50

Zawód **rymarski,** liczący w okresie sprawozdawczym 591 zarejestrowanych warsztatów w szczególności, o ile chodzi o warsztaty wiejskie, odczuł nieznaczną poprawę sytuacji. Produkcja warsztatów naszego terenu w większości jest nastawiona na zaspokojenie potrzeb rolnictwa. W roku 1936 zaś rolnictwo skłonniejsze było do czynienia inwestycji, niż przez szereg ostatnich lat, w których coraz bardziej ograniczało swoje zapotrzebowanie. Prace rymarzy, aczkolwiek wzrosły w porównaniu z ilością prac roku 1935, to jednak stanowiły jeszcze w dalszym ciągu, w przeważającej części, reperacje. Prace rymarskie na rzecz wojska rostały również wykonane w kilku miejscowościach naszego województwa. Były to jednak wyłącznie reperacje uprzęży, tornistrów i t. d. i wykonane zostały przez rzemieślników w koszarach z surowców wojskowych. Roboty te przez cały rok na całym terenie nie przekroczyły sumy zł 3.000.

Rymarstwo na naszym terenie nie jest licznie reprezentowane i stąd trudności (pomijając — brak kapitałów) zorganizowania spółdzielni rymarskiej, którаby zdolna była zbiorowo podjąć większe roboty. Próby czynione w tym kierunku dały poznać, że zamierzenia te nie dadzą się zrealizować, ponieważ rzemiosłu bardziej raczej odpowiada forma spółki 2-wu, najwyżej 3-y osobowej.

Sprawa działalności nielegalnego rzemiosła w tym zawodzie została omówiona w sprawozdaniu za rok 1935, gdzie między innymi wskazano, że dużą część prac rymarzom samoistnym — legalnym, odbierają wędrowni rymarze, którzy bezpośrednio w domu klienta wykonywują potrzebne roboty za cenę oczywiście znacznie niższą od tej, jaką może choć najniżej wykalkulować samoistny rzemieślnik, prowadzący warsztat ze stałą siedzibą.

Skóry potrzebne do produkcji rymarskiej w III-cim i IV-tym kwartale podrożały w granicach od 50 do 60% i tak np. w Łowiczu cena 1 kg. skóry surowej w I-szym kwartale wynosiła zł. 0,80, w III cim zł. 0,90, a w IV-tym zł. 1,20 w Rypinie w I-szym kwartale zł. 0,90, w II-gim zł. 1,20, w III-cim i IV-tym zł. 1,50 za kg.

Natomiast ceny gotowych wyrobów rymarskich aczkolwiek wzrosły, to nie w proporcjonalnym stosunku do wzrostu cen skór, gdyż zwyżka waha się od 10 do 25% maksimum, np:

a) I para roboczych półszorków w I-szym kwartale zł. 50,—, w II-gim zł. 50,— bez zmian, w III-cim i IV-tym zł. 60,—

b) uzdeczki i lejce w I-szym kwartale i II-gim para po zł. 15,—, w III-cim i IV-tym po zł. 18,—.

Powyższe dane nadesłał Cech Szewców Cholewkarzy i Rymarzy w Rypinie. Dane te Izba uzgodniła z pozostałymi materiałami i można je przyjąć za przeciętne województwa. Ceny te dotyczą gatunków droższych. Z tańszych gatunków, półszorki kosztują przeciętnie na terenie od zł. 30,— do zł. 35,—, para uzdeczek od zł. 8,— do zł. 12,—.

Jeżeli chodzi o stan zatrudnienia w tym zawodzie, to jest on wciąż jeszcze minimalny. Rzemieślnicy pracują najczęściej bez pomocy sił najemnych. O ile zaś zatrudniają pracowników, to dorywczo, najczęściej w okresie żniw i wówczas wynagrodzenie wynosi od zł. 1,50 do zł. 3,— dziennie maksimum.

Pozostałe rzemiosła grupy skórzanej to: białoskórnictwo — 5 zarejestrowanych warsztatów, garbarstwo — 96, introligatorstwo — 50 i siodlarstwo 8, które ze względu na swoją nikłą liczebność, lub rozmieszczenie na obszernym terenie naszego województwa, trudne są do właściwego omówienia i nie wywierają wpływu na układ warunków gospodarczych ogółu rzemiosła.

GRUPA USŁUG OSOBISTYCH

Ogólna sytuacja gospodarcza grupy usług osobistych, do której zalicza się fryzjerstwo i fotografowanie, jest nadal dość ciężka. Normalny rozwój rzemiosł tej grupy zahamowany zostaje, przede wszystkim, przez przyrost nowych legalnych i nielegalnych warsztatów fryzjerskich, uprawiających konkurencję na szeroką skalę. Ten stan rzeczy doprowadza do dużych rozpiętości cen, pobieranych przez zakłady fryzjerskie i fotograficzne, co w rezultacie przyczynia się do znacznego obniżenia zyskowności legalnie istniejących zakładów grupy usług osobistych.

Fryzjerstwo, które w grupie usług osobistych zajmuje pierwsze miejsce, liczy 1168 warsztatów. W zawodzie tym w roku sprawozdawczym nie zanotowano specjalnych zmian któreby mogły wpłynąć na polepszenie się sytuacji gospodarczej poszczególnych zakładów. Raczej należy stwierdzić, że naogół położenie gospodarcze nieco się pogorszyło, zwłaszcza zaś w dziale fryzjerstwa męskiego. Z uwagi na specyficzny charakter zawodowy tego rzemiosła, dopuszczający wykonanie czysto fryzjerskich czynności przez samych klientów jak np.: golenie żyletką, brzytwą, mycie głowy, manicure i t. d., fryzjerzy uskarżają się na dalsze zmniejszenie się frekwencji w swych zakładach. Jak w latach ubiegłych, tak i w roku sprawozdawczym ujemny wpływ na ustabilizowanie się warunków gospodarczych w zakładach fryzjerskich mają w dalszym ciągu nielegalni rzemieślnicy, uprawiający rzemiosło w swoich prywatnych mieszkaniach, bądź sposobem domokrążnym. Tak pracujący rzemieślnik jest nieuchwytny dla Władz Skarbowych, nie ponosi zatym żadnych ciężarów podatkowych i ma możliwości oferowania niższych cen za swoje usługi.

Znacznie lepiej przedstawia się sytuacja w fryzjerstwie damskim, aczkolwiek i tu zaczynają działać te same ujemne

czynniki, co i w fryzjerstwie męskim. Wobec tego, że ilość zakładów fryzjerstwa damskiego w okresie sprawozdawczym wzrosła, jak również zwiększyła się liczba zakładów fryzjerskich męskich, wykonywujących jednocześnie fryzjerstwo damskie, sprowadziło to dalszy spadek wykonywanych czynności w omawianych zakładach, których klientela już i w ubiegłych latach znacznie się zmniejszyła. Na stopniowe zmniejszenie się frekwencji w dziale fryzjerstwa damskiego, również ujemny wpływ mają t. zw. domokrążni fryzjerzy i fryzjerki, którzy wykonują prace w domach klientek po b. niskich cenach. Stan zatrudnienia w zakładach fryzjerskich utrzymał się, na poziomie roku ubiegłego z tym jednak, że ilość godzin pracy w zakładach fryzjerskich się zmniejszyła, gdyż zakłady drobniejsze angażują pracowników przeważnie na pracę dorywczą.

Większe warsztaty fryzjerskie, które prowadzą jednocześnie działy męskie i damskie mogłyby zatrudniać większą ilość pracowników, lecz ze względu na wysokie koszty z tytułu świadczeń socjalnych, które pobierane są nieproporcjonalnie do faktycznych zarobków, wstrzymują się od przyjmowania pracowników. Płace czeladników fryzjerskich zostały naogół w roku sprawozdawczym nieco zmniejszone w porównaniu z okresem ubiegłym, i tak w fryzjerstwie męskim wynosiły one przeciętnie od zł. 5.— do 15.— maksimum tygodniowo, zaś płace pomocników od 4.50 — 10.— zl, lub o ile wynagrodzenie pobierają procentowo od ilości wykonanej pracy w warsztacie, od 40% — 50% sum wpływów.

Ceny, pobierane w zakładach fryzjerskich w roku sprawozdawczym utrzymały się prawie na poziomie roku ubiegłego, a mianowicie: za golenie przeciętnie od 15 do 40 gr., ondulacja żelazkowa od gr. 50 do zł. 1.20, ondulacja wodna od 1.40 do zł. 1.70, a w niektórych wypadkach pobierano za golenie nawet groszy 10, a za strzyżenie męskie gr. 20.

Fotografowanie — liczy 142 zakłady. Zakłady fotograficzne, które w okresie ubiegłym wykazywały pewne polepszenie się sytuacji gospodarczej z uwagi na wzrost produkcji, w roku sprawozdawczym dalszej poprawy nie zanotowały.

Należy raczej podkreślić, że zyskowność zakładów fotograficznych zmniejsza się, pomimo, że zdolano w pewnym stopniu usunąć czynniki ujemnie wpływające na normalny rozwój zakładów fotograficznych, t. j. konkurencję niewykwalifi-

kowanych osób, filmujących na ulicy przy pomocy aparatów „Leic'a". Niezależnie od tego zawód fotograficzny odczuwał jeszcze konkurencję w roku sprawozdawczym ze strony licznych wędrownych fotografów, którzy obsługują przeważnie klientelę wiejską i małych miasteczek. Produkcja fotografów ogranicza się w lwiej części do zdjęć dowodowych: legitymacji, paszportów i innych, z uwagi na to, że społeczeństwo wykazuje coraz mniejsze zainteresowanie się fotografią artystyczną, uważając wydatek ten za zbędny. Ceny za zdjęcia w roku sprawozdawczym nieco się zmniejszyły i wynoszą przeciętnie: za 6 zdjęć pocztówkowych zł. 3.50 — zł. 4.50, zaś zdjęcia dowodowe od gr 60 — 1 zł. za 3 sztuki. Ilość pracowników oraz płaca tychże utrzymały się na poziomie roku ubiegłego.

STAN LICZEBNY

W rozdziale niniejszym Izba starała się dać maksimum cyfr na podstawie których będzie można widzieć rzemiosło woj. Warszawskiego we właściwym świetle, ponieważ dane cyfrowe najbardziej realnie odzwierciadlają stan faktyczny. Zaznaczyć jednak trzeba, że cały szereg danych cyfrowych dotyczących zagadnień gospodarczych, organizacyjnych, poziomu zawodowego, nauki rzemiosła i t. d. zostały niezależnie umieszczone w odnośnych rozdziałach omawiających poszczególnie w/w zagadnienia.

W tym miejscu Izba przede wszystkiem omawia stan liczebny rzemiosła.

W roku sprawozdawczym zestawienia statystyczne dotyczące ilości zarejestrowanych warsztatów, dokonane zostały na podstawie posiadanych przez Izbę rejestrów oraz kartoteki samoistnych rzemieślników prowadzonych na podstawie materiałów uzyskiwanych ze Starostw i uzupełnianych danymi które Izba zdołała zebrać własnymi środkami.

Na podstawie tych źródeł Izba ustaliła ogólną liczbę zarejestrowanych warsztatów na dzień 31.XII.36 r. na terenie woj. Warszawskiego na 37618 warsztatów, co w porównaniu ze stanem roku 1935 daje przyrost ogólny — 947 warsztatów.

Tablica Nr. 1 (str. 90, 91, 92 i 93), ilustruje rozmieszczenie warsztatów w poszczególnych powiatach i zawodach. Jeżeli chodzi o zawody to najliczniej reprezentowany na tut. terenie jest zawód szewcki — 6965 warsztatów czyli 18,5% ogólnej liczby, drugie miejsce zajmuje zawód rzeźnicki i wędliniarski łącznie — 5656 warsztatów, czyli 15,03%, trzecie miejsce zawód krawiecki jeżeli podliczymy łącznie warsztaty krawiectwa męskiego i damskiego — 5117 warsztatów czyli 13,6%, czwarte — zawód kowalski — 3340 warszta-

TABLICA Nr. 1.

Liczba warsztatów rzemieślniczych na terenie woj. Warszaw wg. stanu na 31 grudnia 1936 r.

Grupa zawodowa	NAZWA ZAWODU	Ogólna licz. warszt. rzem. na ter. woj. warsz. wg. stanu na 31.XII.36 r.	w tem na tere: miasto Żyrardów	Błoński pow. bez Żyrard.	Ciechanowski	Gostyniński	Grójecki	Kutnowski	Lipnowski	Łowicki
	Ogółem na terenie woj. Warsz.	37618	495	1617	1300	1130	1922	1591	1409	1431
I Budowlana	brukarstwo	30	—	1	—	—	—	2	—	1
	dekarstwo	73	—	9	—	1	—	3	1	—
	garncarstwo	67	—	5	3	2	10	—	1	4
	kamieniarstwo	36	—	2	3	3	—	—	2	2
	lakiernictwo	23	—	—	1	—	—	1	—	—
	malarstwo	609	1	41	18	15	22	33	13	15
	mularstwo	2007	10	43	102	61	66	71	90	70
	rzeźba w kamieniu	17	—	—	—	—	—	3	1	—
	studniarstwo	24	—	1	—	3	—	—	—	—
	szklarstwo	260	2	20	5	10	15	20	12	7
	sztukatorstwo	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	zduństwo	198	—	5	8	6	8	6	3	10
	Razem	3346	13	127	140	101	121	139	123	109
II Drzewna	bednarstwo	146	3	8	4	9	8	5	9	5
	ciesielstwo	1339	5	41	59	40	25	36	71	74
	kołodziejstwo	1197	—	68	67	48	43	84	93	34
	koszykarstwo	115	1	—	—	26	4	—	2	—
	rzeźba w drzewie	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	stolarstwo	2523	43	87	92	93	102	77	98	80
	tokarstwo drzewa	127	—	3	3	3	3	1	2	3
	wyrób instr. muzycz.	3	—	—	—	—	1	2	—	—
	Razem	5451	52	207	225	219	186	205	275	196
III Włókiennicza	bandażownictwo	1	—	—	1	—	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	7	—	—	—	—	2	—	—	—
	chem. czyszcz. odzieży	17	1	—	1	—	—	1	—	—
	chem. czyszcz. skórek futrz.	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	czapnictwo	369	8	10	10	15	20	17	12	14
	gorseciarstwo	14	—	—	—	—	—	—	—	—
	kapelusznictwo	120	3	3	5	2	—	12	2	10
	krawiectwo męsk. i dam.	2993	66	158	100	72	186	129	45	101
	krawiectwo męskie	1179	38	26	39	43	48	91	44	47
	krawiectwo damskie	945	13	23	34	53	39	60	18	33
	kuśnierstwo	89	—	3	2	—	2	4	—	2
	powroźnictwo	142	1	8	3	2	14	8	3	5
	szczotkarstwo	36	—	—	—	—	—	1	—	—
	szmuklerstwo	20	—	1	—	—	2	1	1	—
	tapicerstwo	87	1	—	1	—	1	4	2	4
	Razem	6020	131	232	196	187	314	328	127	216

Dalszy ciąg

skiego prowadzonych na podstawie kart rzemieślniczych z podziałem na zawody i powiaty

nie poszczególnych powiatów																	
Makowski	Mińsko-Maz.	Mławski	Nieszawski	Płock miasto	pow. Płocki bez miasta	Płoński	Przasnyski	Pułtuski	Radzymiński	Rawski	Rypiński	Sierpecki	Skierniewicki	Sochaczewski	Warszawski	miasto Włocławek	pow. Włocł. bez Włocł.
1210	1518	1591	1547	1148	1102	1024	1040	2383	1334	1070	1205	1904	1154	744	4126	1402	1221
3	2	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—	3	6	—	7	—	1
9	5	—	—	1	2	1	—	—	8	—	4	4	—	3	12	7	3
—	5	4	—	—	—	3	—	5	6	—	2	6	—	—	9	—	2
—	1	1	—	2	—	—	2	3	1	—	1	4	1	3	5	—	—
—	—	—	1	3	—	2	1	4	2	—	—	2	—	—	1	4	1
14	19	8	41	44	7	13	6	29	14	14	14	18	13	6	134	44	13
51	48	118	122	41	84	51	71	98	55	56	109	108	39	46	251	37	109
—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	7	2
—	—	—	2	—	4	—	—	—	1	1	1	—	3	—	3	1	4
10	8	4	9	5	7	4	6	21	7	7	9	12	6	6	33	3	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
3	—	6	11	8	2	6	5	23	7	4	2	6	8	3	28	24	6
90	89	141	187	105	106	80	92	184	102	83	143	163	76	67	484	128	153
4	4	8	3	9	2	7	5	14	5	6	3	1	5	2	8	5	4
49	25	67	27	12	56	62	68	79	54	27	59	82	43	26	209	11	32
38	17	76	68	12	39	43	34	69	14	14	64	79	11	15	62	15	90
4	—	2	13	2	2	—	4	29	3	—	3	1	—	1	7	5	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
101	86	99	90	68	70	90	101	220	80	59	73	155	74	46	255	101	83
3	61	2	2	6	2	3	3	13	3	2	—	3	2	1	—	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
199	193	254	203	109	171	205	215	424	159	108	202	321	135	91	541	141	215
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—
1	1	—	—	2	1	—	—	3	1	3	—	—	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
11	20	19	5	19	8	9	6	27	18	12	15	22	5	4	28	18	17
—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	6	3	—
4	—	1	—	15	—	2	4	2	—	2	14	4	1	—	5	25	4
116	112	113	72	124	103	155	65	182	98	120	68	184	99	74	251	121	79
25	52	43	38	35	56	57	15	62	61	29	58	45	33	16	67	64	47
22	38	56	31	32	19	41	34	53	31	28	33	93	23	10	54	48	26
—	14	4	2	14	—	—	1	5	5	7	—	2	—	—	3	15	4
7	9	4	1	4	3	1	2	14	9	4	5	5	4	8	7	10	1
—	8	2	2	9	—	—	—	—	3	1	—	—	1	—	4	—	5
1	—	—	—	—	2	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	1	—
—	1	2	8	7	—	1	2	4	5	4	2	3	7	2	9	17	—
187	255	244	159	264	194	266	129	363	231	210	197	358	175	114	435	325	183

na stronicy 92 i 93.

Początek na

Grupa zawodowa	NAZWA ZAWODU	Ogólna licz. warszt. rzem. na ter. woj. warsz. wg. stanu na 31.XII.36 r.	w tem na tere							
			miasto Żyrardów	pow. bez Żyrardowa	Ciechanowski	Gostyniński	Grójecki	Kutnowski	Lipnowski	Łowicki
IV. Metalowa	blacharstwo	489	7	26	14	24	24	31	7	22
	bronzownictwo	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	grawerstwo	7	—	—	—	—	—	—	—	—
	jubilerstwo	17	—	—	—	—	—	—	—	2
	kotlarstwo	19	—	1	—	1	—	2	—	—
	kowalstwo	3340	14	132	171	100	128	152	225	159
	mosiężnictwo	4	—	—	—	—	—	1	—	—
	pilnikarstwo	5	—	—	—	—	—	1	—	—
	pozłotnictwo	2	—	—	—	—	—	—	1	—
	ślusarstwo	812	3	40	25	11	42	36	30	33
	ślusarstwo mech.	54	—	1	2	4	—	5	—	—
	ślusarstwo samochodowe	32	—	—	—	2	—	2	—	—
	tokarstwo metali	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	wyr. narz. optycznych	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	zegarmistrzostwo	354	6	13	14	7	14	23	17	16
	złotnictwo	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	Razem	5141	30	213	226	149	208	253	280	232
V. Spożywcza	cukiernictwo	237	3	7	7	3	4	17	10	10
	piekarstwo	1659	20	94	34	25	123	62	62	118
	piernikarstwo	7	—	—	—	—	—	—	—	3
	rzeźnictwo	3758	86	244	36	94	148	182	182	159
	wędliniarstwo	1898	40	128	73	29	146	81	8	112
	Razem	7559	149	473	150	151	421	342	262	402
VI. Skórzana	białoskórnictwo	5	—	—	—	—	—	2	1	—
	cholewkarstwo	1069	10	17	39	30	100	40	42	32
	garbarstwo	96	7	—	1	4	39	—	2	1
	introligatorstwo	50	—	—	1	3	—	3	1	5
	rymarstwo	591	—	20	21	21	33	16	38	21
	siodlarstwo	8	—	—	—	—	—	2	—	2
	szewctwo	6965	76	292	261	241	448	198	225	190
	Razem	8784	93	329	323	299	620	261	309	251
VII. Usług osobistych	fotografowanie	142	4	3	6	3	5	3	6	4
	fryzjerstwo	1168	23	33	34	21	47	59	27	21
	golarstwo	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	perukarstwo	5	—	—	—	—	—	1	—	—
	Razem	1317	27	36	40	24	52	63	33	25

stronicy 90 i 91.

nie poszczególnych powiatów

Makowski	Mińsko-Maz.	Mławski	Nieszawski	Płock miasto	pow. Płocki bez miasta	Płoński	Przasnyski	Pułtuski	Radzymiński	Rawski	Rypiński	Sierpecki	Skiernie-wicki	Sochaczew-ski	Warszawski	miasto Włocławek	pow. Włocł. bez Włocław.
7	12	14	21	26	8	14	7	33	12	16	13	18	13	18	76	17	9
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
—	1	—	—	6	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
—	—	1	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6	—
96	109	205	174	22	130	71	160	214	74	110	167	172	111	79	184	33	148
—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	24	33	28	31	22	24	10	70	17	22	34	33	26	16	122	34	18
2	—	3	13	6	1	—	3	—	1	3	—	—	—	—	—	8	2
5	—	3	—	2	—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	3	5	3
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
9	14	11	12	22	8	8	5	23	12	6	6	18	8	8	40	21	13
—	—	—	1	—	-	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
147	162	270	249	123	172	121	185	341	118	163	220	241	158	121	428	138	193
10	2	4	9	14	2	3	3	9	37	2	9	6	6	5	21	31	3
43	64	57	67	42	43	41	46	71	77	51	37	43	47	43	276	41	32
—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
74	97	188	262	116	79	80	75	153	89	96	85	129	118	115	567	172	132
80	105	24	5	33	57	49	56	131	140	64	59	76	50	16	306	28	2
207	269	274	343	205	181	173	180	364	343	213	192	254	221	179	1170	272	169
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
42	81	48	29	41	25	18	24	73	32	36	35	55	48	12	61	82	17
10	3	16	—	—	—	—	—	—	1	—	2	7	1	—	1	—	1
2	1	3	—	8	1	1	1	3	1	1	—	2	1	2	6	4	—
20	31	29	36	8	32	15	9	35	16	25	27	37	8	15	31	15	32
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—
285	390	275	290	220	197	117	182	540	293	193	159	430	294	122	633	187	227
359	506	371	355	278	255	151	216	651	343	256	224	532	352	151	733	289	277
3	5	3	3	12	4	4	1	10	5	4	6	8	6	3	22	9	—
18	37	34	48	51	18	24	22	46	33	33	21	27	31	18	313	98	31
—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
21	44	37	51	64	23	28	23	56	38	37	27	35	37	21	335	109	31

tów, czyli 15,03%, trzecie miejsce zawód krawiecki jeżeli podliczymy łącznie warsztaty krawiectwa męskiego i damskiego — 5117 warsztatów czyli 13,6%, czwarte — zawód kowalski — 3340 warsztatów czyli 8,7%, piąte — zawód stolarski — 2523 warsztatów czyli 7,7%, szóste — zawód mularski — 2007 warsztatów czyli 5,3%, siódme — piekarski — 1659 warsztatów czyli 4,4%. Wszystkie pozostałe zawody w liczbie 57-miu dają 22,77% ogólnej liczby warsztatów woj. Warszawskiego.

Jeżeli chodzi o grupy zawodowe to na pierwszym miejscu jest:

Grupa	skórzana	— 8784	warsztatów	— 23,4%	ogólnej	liczby
„	spożywcza	— 7559	„	— 20,1%	„	„
„	włókien.	— 6020	„	— 16,15%	„	„
„	drzewna	— 5451	„	— 14,25%	„	„
„	metalowa	— 5141	„	— 13,7%	„	„
„	budowlana	— 3346	„	— 8,9%	„	„
„	usług osob.	— 1317	„	— 3,5%	„	„

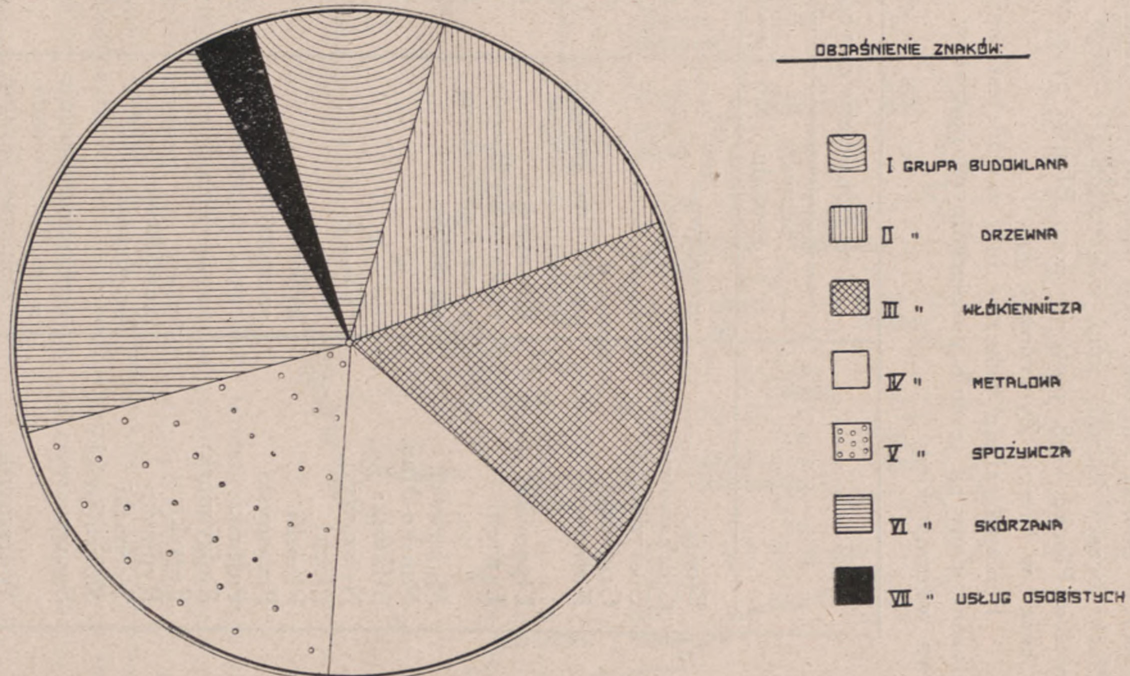
W porównaniu do roku 1935 oraz do lat ubiegłych kolejność tych grup pozostała bez zmiany, jak również wysokość odsetka danej grupy uległa wahaniom w b. nieznacznym stopniu, co jest dowodem niezmiennej liczebności poszczególnych zawodów, a nie przemijającym przyrostem:

Poniższa tabela ilustruje stosunek procentowy poszczególnych grup zawodowych do ogółu zarejestrowanych warsztatów w latach od 1932 do 1936 r. włącznie.

Grupa zawodowa	Procentowy stosunek do ogólnej liczby warsztatów woj. Warszawskiego w latach				
	1932	1933	1934	1935	1936
Grupa skórzana	25,1%	24,6%	23,9%	23,4%	23,4%
spożywcza	17,2%	17,5%	19,1%	19,33%	20,1%
włókiennicza	16,3%	16,2%	15,8%	16,61%	16,15%
drzewna	14,8%	14,5%	14,4%	14,12%	14,25%
metalowa	14,4%	14,6%	14,3%	14,14%	13,7%
budowlana	8,9%	9,0%	9,0%	8,9%	8,9%
usług osobistych	3,3%	3,6%	3,5%	3,5%	3,5%

Najliczebniejszym powiatem na terenie woj. Warszawskiego o ile chodzi o warsztaty rzemieślnicze jest pow. War-

GRAFICZNE UJĘCIE STOSUNKU LICZBOWEGO POSZCZEGÓLNYCH GRUP ZAWODOWYCH DO OGÓLNEJ LICZBY ZAREJESTROWANYCH WARSZTATÓW.

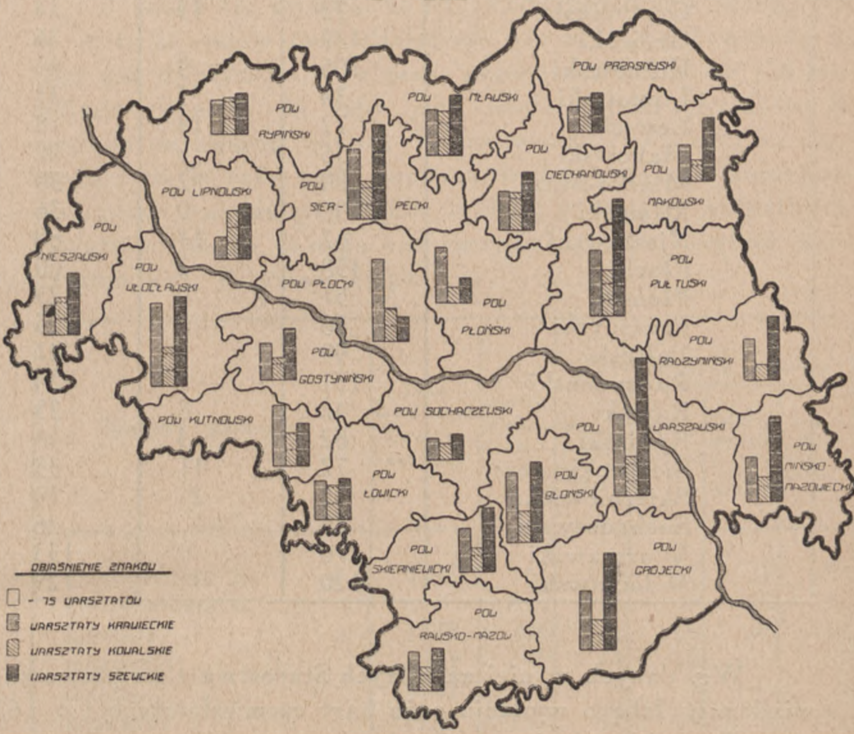
szawski liczący 4126 zarejestrowanych warsztatów, jednak rozrzuconych w małych ilościach, po całym terenie powiatu, drugi z kolei jest powiat włocławski liczący łącznie 2623 warsztaty z czego w samym mieście Włocławku 1402 warsztaty, trzeci — powiat Pułtuski 2383 warsztatów, czwarty — pow. Płocki liczący łącznie 2250 warsztatów, z czego w samym mieście Płocku 1148, piąty — pow. Błoński 2112 warsztatów, z czego w mieście Żyrardowie 495.

Poniższa tabela wskazuje jaki zawód jest najliczniej reprezentowany na terenie poszczególnych powiatów województwa warszawskiego.

Powiat	najliczniejszy zawód	
	nazwa zawodu	ilość warsztatów
Błoński	szewctwo	368
Ciechanowski	„	261
Gostyniński	„	241
Grójecki	„	448
Kutnowski	rzeźnictwo łącznie z wędliniarstwem	263
Lipnowski	kowalstwo	225
Łowicki	rzeźnictwo łącznie z wędliniarstwem	271
Makowski	szewctwo	285
Mińsko-Maz.	„	390
Mławski	„	275
Nieszawski	„	290
Płocki	„	417
Płoński	krawiectwo	253
Przasnyski	szewctwo	182
Pułtuski	„	540
Radzymiński	„	293
Rawski	„	192
Rypiński	kowalstwo	167
Sierpecki	szewctwo	430
Skierniewicki	„	294
Sochaczewski	rzeźnictwo łącznie z wędliniarstwem	131
Warszawski	rzeźnictwo łącznie z wędliniarstwem	873
Włocławski	szewctwo	414

Jak z tabeli tej wynika w 16-tu powiatach województwa warszawskiego najliczniejszym zawodem jest szewctwo, w 4-ch powiatach rzeźnictwo łącznie z wędliniarstwem, w 2-ch powiatach kowalstwo i w 1-dnym krawiectwo.

ROZMIESZCZENIE TRZECH NAJLICZNIEJSZYCH
ZAWODÓW RZEMIEŚLNICZYCH
NA TERENIE WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO
ROK 1936

Na wstępie wspomniano, że dane liczbowe dotyczące zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych oraz samoistnych rzemieślników ustalono na podstawie danych uzyskanych ze Starostw powiatowych, oraz drogą informacji zbieranych przez Izbę we własnym zakresie. Ustalono również, że przyrost ogólny warsztatów w roku 1936 wynosi 947 zarejestrowanych warsztatów.

W umieszczonej tabeli na str. 98 Izba uwidoczniła ruch kart rzemieślniczych na terenie województwa w poszczególnych powiatach.

Nazwa powiatu	Liczba wydanych kart rzemieślniczych w 1936 r. wg. zawiadomień Starostw	Liczba zlikwidowanych warsztatów w 1936 r. wg. zawiadomień starostw	Liczba zlikwidowanych warsztatów wg. przeprowadzonej przez Izbę ankiety w niektórych zawod.
Ogółem	2052	163	942
w tem:			
pow. Boński	121	6	27
Ciechanowski	48	21	30
Gostyniński	72	13	24
Grójecki	137	—	26
Kutnowski	105	9	43
Lipnowski	34	1	31
Łowicki	72	18	18
Makowski	56	5	22
Mińsko-Maz.	80	2	39
Mławski	96	9	36
Nieszawski	67	11	80
Płocki	158	2	60
Płoński	51	9	23
Przasnyski	58	—	25
Pułtuski	99	1	41
Radzymiński	131	—	24
Rawski	42	8	25
Rypiński	82	3	18
Sierpecki	72	11	33
Skierniewicki	55	21	19
Sochaczewski	25	—	26
Warszawski	276	1	133
Włocławski	120	11	129

Wg. danych w niej zawartych Starostwa Powiatowe zawiadomiły Izbę o wydaniu 2052 kart rzemieślniczych i o 163 wypadkach likwidacji warsztatów z tych lub innych przyczyn. Wg. tych danych ilość zarejestrowanych warsztatów na terenie województwa winna wynosić 38,560 warsztatów, jednak biorąc pod uwagę liczbę warsztatów zlikwidowanych co do których Izba uzyskała dane drogą przeprowadzonej ankiety, cyfra ta uległa zmniejszeniu i ostatecznie wynosi 37,618 zarejestrowanych warsztatów. Co do aktualności tej cyfry, należy przypuszczać, że mogą być jeszcze niewielkie odchylenia od stanu rzeczywistego. Natomiast z rejestrami starościńskimi cyfra ta będzie się różnić, gdyż poszczególne Starostwa nie uwzględniły dodąd danych uzyskanych przez Izbę.

Jak wyżej wspomniano, Izba starała się zaktualizować posiadane rejestry drogą przeprowadzonych ankiet wśród rzemieślników poszczególnych zawodów. Ankiety te prócz danych statystycznych miały na celu opracowanie zagadnień gospodarczych, oświatowych rzemiosła i t. p.

Poniżej zamieszczona tabela uwidacznia do jakich zawodów na terenie Izby zostały wysłane formularze i ilość zwróconych Izbie bez wypełnienia z podaniem przyczyn.

Z tabeli tej wynika, że na 13,589 formularzy wysłanych do 16-tu zawodów rzemieślniczych, 942 czyli 6,93% wróciły do Izby nie wypełnione — z czego największa liczba bo 766 formularzy wróciła do Izby jako niedoręczona adresatowi ze względu na zmianę miejsca zamieszkania i wyjazdu na inny teren. Izba w roku 1937 zamierza w dalszym ciągu kontynuować prace zmierzające do jak najdalej posuniętej aktualizacji kartoteki, tak by dawała ona rzeczywisty stan liczebny warsztatów woj. Warszawskiego.

Nazwa zawodu	Ilość wysłanych kwestjonarjuszy	Ilość zwrot. kwest. nie wypeł.	w tym z następujących powodów			
			Wyjazd petent. na inny teren.	Śmierci	Oświ-d petent. że warsztat zlikw.	Adnotacji Urz P. nieznany
krawiectwo m.	4397	361	123	32	29	177
krawiectwo d.		117	36	8	22	51
kowale	3328	206	32	26	36	112
murarze	2013	40	14	15	—	11
cieśle	1147	18	4	9	—	5
piekarze	1624	127	49	14	11	53
ślusarze samochodowi						
ślusarze mechanicy	813	60	13	7	22	18
ślusarze zwykli						
tokarze drzewa	141	8	5	—	3	—
tokarze metali		—	—	—	—	—
kamieniarze	51	3	2	1	—	—
szczotkarze	38	—	—	—	—	—
pralnie chemiczne	17	—	—	—	—	—
grawerzy	20	1	1	—	—	—
jubilerzy		1	—	1	—	—
Razem	13589	942	339	113	123	427

Powiaty, miasta i gm. wiejskie	Ilość mieszkańców wg. tymczasowych danych oblicz. na podstaw. infor.GUS.	Ilość warszt. rzemieśl. prow. na podstaw. katt rzem. wg. stanu na 31 XII 1936 r.	Stosunek %% warsztatów rzem. do aktul. liczby mieszkań. wg stanu na 31. XII. 1936 r.	31. XII. 1934 r.	Spadek (—) lub wzrost (+)
Ogółem woj. War.	2576084	37618	1,5%	1,7%	—0,2%
pow. Błoński	146038	2112	1,4%	1,0%	+0,4%
w tem miasta:					
Grodzisk Maz.	15948	489	3 %	2,4%	+0,6%
Błonie	7774	244	3,1%	2,2%	+0,9%
Mszczonów	5617	348	6,2%	6,1%	+0,1%
Żyrardów	25512	495	1,9%	1,5%	+0,4%
wsie i osady	91187	536	0,6%	0,4%	+0,2%
Pow. Ciechanowski	80346	1300	1,6%	1,6%	—
w tem miasta:					
Ciechanów	14194	789	5,5%	5,1%	+0,4%
wsie i osady	66152	511	0,8%	0,8%	—
Pow. Gostyniński	82975	1130	1,3%	1,5%	—0,2%
w tem miasta:					
Gostynin	7917	347	4,4%	4,9%	—0,5%
Gąbin	5788	382	6,6%	6,9%	—0,3%
wsie i osady	69270	401	0,6%	0,6%	—
Pow. Grójecki	134875	1922	1,4%	1,3%	+0,1%
w tem miasta:					
Grójec	9682	537	5,6%	5%	+0,6%
Góra Kalw.	7219	257	3,5%	3,5%	—
Mogielnica	6533	336	5,1%	4,9%	+0,2%
Warka	4845	227	4,7%	5,0%	—0,3%
wsie i osady	106596	565	0,5%	0,4%	+0,1%
Pow. Kutnowski	110007	1591	1,4%	1,4%	—
w tem miasta:					
Kutno	23854	661	2,8%	2,6%	+0,2%
Krośniewice	3566	153	4,3%	3,3%	+1,0%
Żychlin	8428	355	4,2%	4,3%	—0,1%
wsie i osady	74159	422	0,6%	0,7%	—0,1%
Pow. Lipnowski	106371	1409	1,3%	1,3%	—
w tem miasta:					
Lipno	10594	460	4,3%	4,0%	+0,3%
Dobrzyń N/W	2887	134	4,6%	5,1%	—0,5%
wsie i osady	92890	815	0,9%	0,9%	—
Pow. Łowicki	106460	1431	1,3%	1,0%	+0,3%
w tem miasta:					
Łowicz	17916	695	3,5%	3,0%	+0,5%
wsie i osady	88544	736	0,8%	0,6%	+0,2%
Pow. Makowski	66754	1210	1,8%	1,5%	+0,3%

Dalszy ciąg na str. 101

Powiaty, miasta i gm. wiejskie	Ilość mieszkańców wg. tymczasowych danych oblicz. na podstaw. infor. GUS	Ilość warszt. rzemieśl. prow. na podstaw. kart rzem. wg. stanu na 31 XII 1936 r.	Stosunek %% warsztatów rzem. do aktul. liczby mieszkań. wg. stanu na 31. XII. 1936 r.	31. XII. 193 r.	Spadek (—) lub wzrost (+)
w tem miasta:					
Maków Maz.	6759	478	7,0%	6,1%	+0,9%
Różan n/N.	4342	288	6.6%	4,5%	+2,1%
wsie i osady	55653	444	0,7%	0,7%	—
Pow. Mińsko Maz.	113978	1518	1,3%	1,3%	—
w tem miasta:					
Mińsk Mazow.	13358	445	3,4%	3,3%	+0,1%
Kałuszyn	8979	492	5,4%	5,0%	+0,4%
wsie i osady	91641	581	0,6%	0,5%	+0,1%
Pow. Mławski	104864	1591	1,0%	1,8%	—0,8%
w tem miasta:					
Mława	19920	715	3,6%	3,9%	—0,3%
wsie i osady	84944	876	1,3%	1,3%	+0,1%
Pow. Nieszawski	120153	1547	1,2%	1,4%	—0,2%
w tem miasta:					
Aleksandrów K.	9729	302	3,0%	3,4%	—0,4%
Ciechocinek	4792	182	3,8%	4,2%	—0,4%
Nieszawa	2517	88	3,4%	3,8%	—0,4%
Radziejów	4094	122	2,9%	4,1%	—1,2%
wsie i osady	99021	853	0,8%	0,9%	—0,1%
Pow. Płocki	129422	2250	1,7%	1,4%	+0,3%
w tem miasta:					
Płock	33341	1148	3,4%	2,8%	+0,6%
Wyszogród	4631	308	6,6%	5,0%	+1,6%
wsie i osady	91450	794	0,9%	0,7%	+0,2%
Pow. Płoński	82836	1024	1,2%	1,1%	+0,1%
w tem miasta:					
Płońsk	10572	564	5,3%	5,1%	+0,2%
wsie i osady	72264	460	0,6%	0,6%	—
Pow. Przasnyski	70258	1040	1,4%	1,6%	— 0,2%
w tem miasta.					
Przasnysz	7973	424	5,3%	5,4%	—0,1%
Chorzele	3084	155	5,0%	5,7%	- 0,7%
wsie i osady	59201	461	0,8%	0,8%	—
Pow. Pułtuski	120413	2383	1,9%	1,9%	—
w tem miasta:					
Pułtusk	15777	736	4,7%	4,5%	+0,2%
Nasielsk	6104	362	5,9%	5,6%	+0,3%
Serock	5506	283	5,1%	5,0%	+0,1%
Wyszków	10953	455	4,2%	4,9%	—0,7%

Dalszy ciąg na str. 102

Powiaty, miasta i gm. wiejskie	Ilość mieszkańców wg. tymczasowych danych oblicz. na podstaw. infor. GUS	Ilość warszt. rzemieśl. prow. na podstaw. kart rzem. wg. stanu na 31 XII 1936 r.	Stosunek %% warsztatów rzem. do aktul. liczby mieszkań. wg. stanu na 31. XII. 1936 r.	31. XII. 1934 r.	Spadek (—) lub wzrost (+)
wsie i osady	82073	547	0,7%	0,5%	+0,2%
Pow. Radzymiński	98932	1334	1,3%	1,3%	—
w t m miasta:					
Radzymin	6897	394	5,7%	5,2%	+0,5%
Wołomin	13340	339	2,5%	3,0%	- 0,5%
wsie i osady	78695	601	0,8%	0,7%	+0,1%
Pow. Rawski	95286	1070	1,1%	1,2%	—0,1%
w tem miasta:					
Rawa Mazow.	9358	440	4,7%	4,8%	—0,1%
Nowe Miasto n/P	3944	153	3,9%	5,0%	—1,1%
Biała Rawska	2953	150	5,0%	5,9%	—0,9%
wsie i osady	79031	327	0,4%	0,4%	—
Pow. Rypiński	88178	1205	1,4%	1,5%	—0,1%
w tem miasta:					
Rypin	8492	359	4,2%	5,0%	—0,8%
Dobrzyń n/D	5265	260	4,9%	5,3%	—0,4%
wsie i osady	74421	586	0,8%	0,8%	—
Pow. Sierpecki	84466	1904	2,2%	2,1%	+0,1%
w tem miasta:					
Sierpc	10224	520	5,0%	5,0%	—
Raciąż	4871	333	6,8%	7,5%	—0,7%
Żuromin	4237	304	7,1%	6.5%	+0,6%
wsie i osady	65134	747	1,1%	1,0%	+0,1%
Pow. Skierniewicki	74408	1154	1,5%	1,3%	+0,2%
w tem miasta:					
Skierniewice	20538	790	3,8%	3,4%	+0,4%
wsie i osady	53870	364	1,5%	0,5%	+1,0%
Pow. Sochaczewski	76620	744	0,9%	1,0%	—0,1%
w tem miasta:					
Sochaczew	11008	406	3,7%	4,0%	—0,3%
wsie i osady	65612	338	0,5%	0,4%	+0,1%
Pow. Warszawski	331589	4126	1,2%	1,03%	+0,17%
w tem miasta:					
Nowy Dwór	9546	368	3,8%	3,3%	+0,5%
Otwock	15254	390	2,5%	2,1%	+0,4%
Piaseczno	7196	325	4,5%	3,8%	+0,7%
Pruszków	24111	327	1,3%	1,1%	+0,2%
Zakroczym	6220	235	3,7%	3,6%	+0,1%
wsie i osady	269262	2481	0,9%	0,7%	+0,2%
Pow. Włocławski	150855	2623	1,7%	1,7%	—

Dalszy ciąg na str. 103

Powiaty, miasta i gm wiejskie	Ilość mieszkańców wg. tymczasowych danych oblicz. na podstaw. infor.GUS	Ilość warszt. rzemieśl. prow. na podstaw. kart rzm. wg. stanu na 31 XII 1937 r.	Stosunek %% warsztatów rzem. do aktul, liczby mieszkań. wg. stanu na 31. X I. 1936 r.	31. XII. 1934 r.	Spadek (—) lub wzrost (+)
w tem miasta:					
Włocławek	57245	1402	2,4%	2,2%	+0,2%
Brześć Kuj.	5937	137	2,3%	2,1%	+0,2%
Chodecz	1855	79	4,2%	4,2%	—
Kowal	4559	166	3,6%	3,6%	—
Lubraniec	2603	120	4,6%	5,9%	—1 3%
Lubień	2280	146	6,4%	5,1%	+1,3%
Przedecz	3379	198	5,9%	6,2%	—0,3%
wsie i osady	72997	375	0,5%	0,4%	+0,1%

Umieszczona na str.100/103 tabela porównawcza liczby warsztatów rzemieślniczych do'liczby mieszkańców na danym terenie z uwzględnieniem stosunku procentowego liczby warsztatów rzemieślniczych do aktualnej liczby mieszkańców na dzień 31 XII.34 roku i 31.XII.1936 roku wykazuje globalny spadek stosunku procentowego w roku 1936 o 0,2%. Tak minimalny spadek stosunku procentowego nie był jednak wynikiem poprawy sytuacji gospodarczej i nie wypłynął z zahamowania dalszego rozdrobnienia warsztatów. Należy bowiem stwierdzić, że w poszczególnych miejscowościach stosunek procentowy ilości warsztatów do ilości mieszkańców zaznaczył przeważnie niewielkie odchylenia i że w dalszym ciągu ilość mieszkańców przypadająca na jeden warsztat jest mała.

Dalej tabela ta wykazuje, że spadek stosunku procentowego w wysokości spadku ogólnego zaznaczył się w powiecie Gostynińskim (0,2%), Nieszawskim (0,2%) i Przasnyskim (0,2%) wyższy od ogólnego zaznaczył się tylko w pow. Mławskim (0,8%). Niższy od ogólnego zaznacza powiat Rawski (0,1). Rypiński (0,1) i Sochaczewski (0,1). Wzrost zaś stosunku procentowego liczby warsztatów do liczby mieszkańców zaznaczył się w pow. Błońskim (0,6%), Grójeckim (0,1%), Łowickim (0,3%) Makowskim (0,3%), Płockim (0,3%), Płońskim (0,1%), Sierpeckim (0,1%). Skierniewickim (0,2%) i Warszawskim (0,17%). Bez zmian stosunek procentowy pozostał w powiecie Ciechanowskim, Kutnowskim, Lipnowskim, Mińsko Maz., Pułtuskim, Radzymińskim i Włocławskim.

Tabela porównawcza liczby warsztatów rzemieślni

TABLICA Nr. 2. **i osadach woj. warszawskiego**

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Rok 1934		
		Ogólna liczba warsztat. rzem. prow. na podst. kart rzemieśln.	w tem	
			w miastach	we wsiach i osadach
	Ogółem woj. Warszawkie	35289	21486	13803
I. Budowlana	brukarstwo	17	14	3
	dekarstwo	68	30	38
	garncarstwo	75	53	22
	kamieniarstwo	47	38	9
	lakiernictwo	18	16	2
	malarstwo	548	448	100
	mularstwo	2022	819	1203
	rzeźba w kamieniu	2	2	—
	studniarstwo	15	4	11
	szklarstwo	200	156	44
	sztukatorstwo	2	2	—
	zduństwo	175	144	31
	Razem	3189	1726	1463
II. Drzewna	bednarstwo	162	125	37
	ciesielstwo	1202	408	794
	kołodziejstwo	1181	370	811
	koszykarstwo	127	64	63
	rzeźba w drzewie	2	2	—
	stolarstwo	2339	1355	984
	tokarstwo drzewa	62	50	12
	wyrób instr. muzycznych	4	4	—
	Razem	5079	2378	2701
III. Włókiennicza	bandażownictwo	1	1	—
	bieliźniarstwo	—	—	—
	chem. czyszcz. i farb. odzieży	13	12	1
	chem. czyszcz. skór futrz	—	—	—
	czapnictwo	344	299	45
	gorseciarstwo	—	—	—
	kapelusznictwo	127	112	15
	krawiectwo damskie i męskie	4779	3836	943
	krawiectwo męskie	—	—	—
	krawiectwo damskie	—	—	—
	kuśnierstwo	75	59	16
	powroźnictwo	122	105	17
	szczotkarstwo	22	17	5
	szczuklerstwo	14	14	—
	tapicerstwo	83	77	6
	Razem	5580	4532	1048

Dalszy ciąg

czych z podziałem na prowadzone w miastach wg. stanu na 31.XII.1936 roku.

Rok 1935			Rok 1936		
Ogólna liczba warsztat. rzem. prow. na podst. kart. rzemieśln	w tem		Ogólna liczba warsztat. rzem. prow. na podst. kart rzemieśln.	w tem	
	w miastach	we wsiach i osadach		w miastach	we wsiach i osadach
36671	22797	13874	37618	22797	14821
27	21	6	30	24	6
70	39	31	73	42	31
73	47	26	67	44	23
51	42	9	36	27	9
22	16	6	23	19	4
572	519	53	609	495	114
2022	835	1187	2007	800	1207
16	8	8	17	17	—
22	9	13	24	10	14
246	202	44	260	206	54
2	2	—	2	2	—
200	169	31	198	156	42
3323	1909	1414	3346	1842	1504
151	133	18	146	120	26
1271	370	901	1339	354	985
1141	334	807	1197	345	852
102	57	45	115	67	48
6	4	2	1	1	—
2406	1464	942	2523	1484	1039
135	120	15	127	117	10
5	3	2	3	3	—
5217	2485	2732	5451	2491	2960
1	1	—	1	1	—
—	—	—	7	7	—
18	16	2	17	13	4
—	—	—	1	1	—
373	331	42	369	337	32
—	—	—	14	14	—
127	124	3	120	118	2
5161	4335	826	2993	2419	574
—	—	—	1179	994	185
—	—	—	945	812	133
101	80	21	89	68	21
129	117	12	142	121	21
42	39	3	36	33	3
19	19	—	20	20	—
85	83	2	87	84	3
6056	5145	911	6020	5042	978

na stronicy 106 — 107.

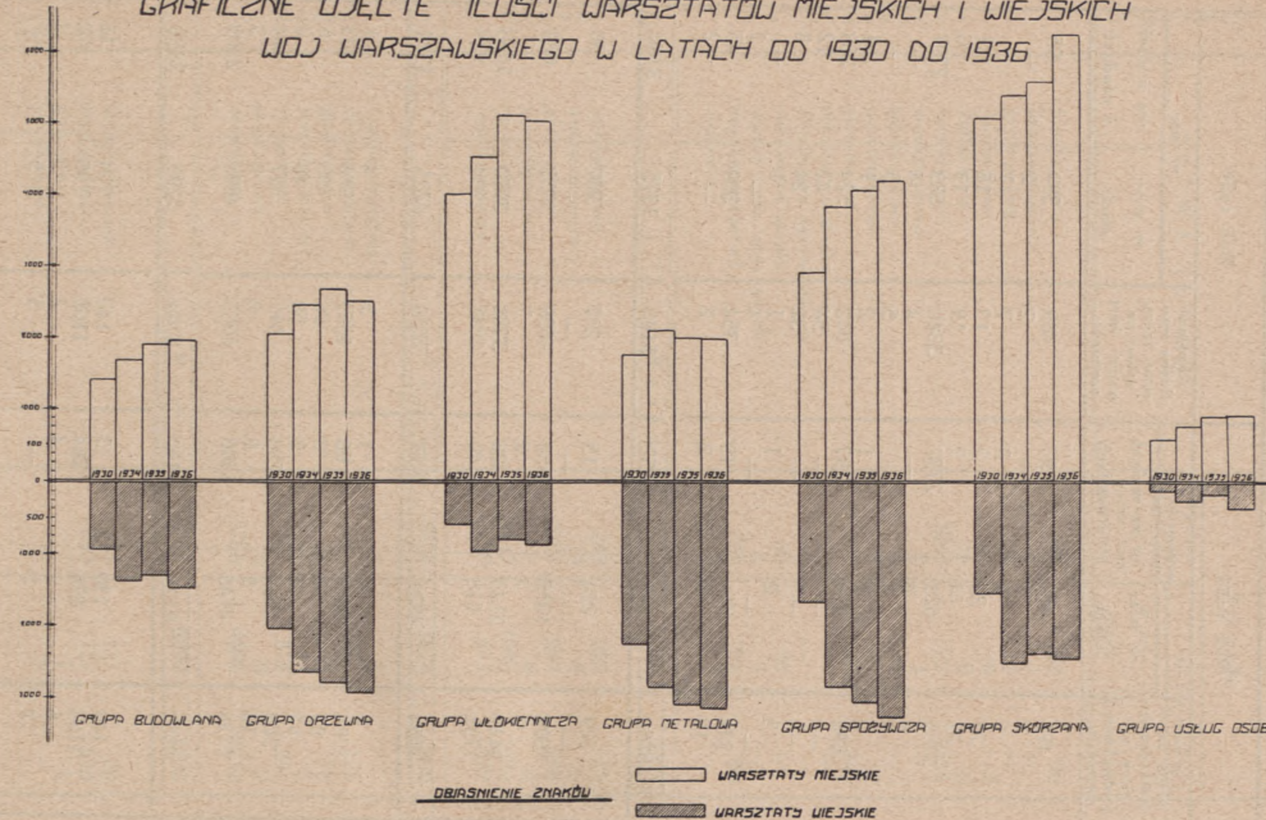
Początek na

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Rok 1934		
		Ogólna liczba warsztat, rzem. prow. na podst. kart rzemieśln.	w tem	
			w miastach[1]	we wsiach i osadach
IV Metalowa	blacharstwo	480	382	98
	bronzownictwo	1	1	—
	grawerstwo	8	8	—
	jubilerstwo	20	18	2
	kotlarstwo	16	8	8
	kowalstwo	3283	732	2551
	mosiężnictwo	3	3	—
	pilnikarstwo	5	5	—
	pozłotnictwo	2	—	2
	ślusarstwo	795	549	246
	ślusarstwo mechaniczne	—	—	—
	ślusarstwo samochodowe	—	—	—
	tokarstwo metali	85	85	—
	wyrób narz. optycznych	1	1	—
	zegarmistrzostwo	344	294	50
	złotnictwo	9	9	—
	Razem	5052	2095	2957
V. Spożywcza	cukiernictwo	243	222	21
	kuchmistrzostwo	13	8	5
	piekarstwo	1557	989	568
	piernikarstwo	7	4	3
	rzeźnictwo	3645	1990	1655
	wędliniarstwo	1239	611	628
	Razem	6704	3824	2880
VI. Skórzana	białoskórnictwo	1	1	—
	cholewkarstwo	1021	901	120
	garbarstwo	86	74	12
	introligatorstwo	49	44	5
	rymarstwo	561	310	251
	siodlarstwo	8	6	2
	szewctwo	6708	4696	2012
	Razem	8434	6032	2402
VII. Usług osobistych	fotografowanie	144	121	23
	fryzjerstwo	1100	772	328
	golarstwo	2	1	1
	perukarstwo	5	5	—
	Razem	1251	899	352

stronicy 104 — 105.

Rok 1935			Rok 1936		
Ogólna liczba warsztat rzem. prow na podst. kart rzemieśln.	w tem		Ogólna liczba warsztat. rzem. prow. na podst. kart rzemieśln.	w tem	
	w miastach	we wsiach i osadach		w miastach	we wsiach i osadach
492	402	90	489	394	95
2	2	—	2	2	—
9	7	2	7	7	—
22	20	2	17	16	1
21	14	7	19	13	6
3355	623	2732	3340	633	2707
4	4	—	4	4	—
5	5	—	5	5	—
2	1	1	2	1	1
896	599	297	812	524	288
—	—	—	54	42	12
—	—	—	32	24	8
3	2	1	1	1	—
—	—	—	1	—	1
329	311	18	354	309	45
10	8	2	2	—	2
5150	1998	3152	5141	1975	3166
229	214	15	237	207	30
—	—	—	—	—	—
1609	1059	550	1659	1037	622
9	7	2	7	7	—
3449	2123	1326	3758	2070	1688
1758	618	1140	1898	904	994
7054	4021	3033	7559	4225	3334
5	4	1	5	4	1
1084	1018	66	1069	966	103
89	80	9	96	90	6
52	49	3	50	48	2
580	324	256	591	327	264
13	5	8	8	5	3
6734	4746	1988	6965	4856	2109
8557	6226	2331	8784	6296	2488
143	130	13	142	124	18
1160	876	284	1168	796	372
6	2	4	2	1	1
5	5	—	5	5	—
1314	1013	301	1317	926	391

GRAFICZNE UJĘCIE ILOŚCI WARSZTATÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH WOJ WARSZAWSKIEGO W LATACH OD 1930 DO 1936

Tablica umieszczona na str 104, 105, 106 i 107 ilustruje rozmieszczenie samoistnych legalnych warsztatów na terenie województwa z podziałem na miejskie i wiejskie w latach 1934, 1935 i 1936.

Wg. danych w niej zawartych warsztaty miejskie

w roku 1934 stanowiły 60,8% ogółu
„ „ 1935 „ 62,1% „
„ „ 1936 „ 60,6% „

Jak z powyższego wynika rok 1936 zaznaczył spadek procentowości ogólnej liczby warsztatów miejskich. Natomiast w poszczególnych grupach zawodowych stan ten jest różny.

Grupa budowlana w roku 1935 zaznaczyła wzrost warsztatów miejskich w porównaniu do liczby warsztatów tej grupy z roku 1934, a w roku 1936 spadek w porównaniu do stanu roku 1935. Warsztaty zaś wiejskie zaznaczyły spadek ilości w roku 1935, a wzrost w roku 1936. Z tego wynika, że warsztaty grupy budowlanej w roku 1936 wykazywały tendencję przesiedlania się na wieś, co jest zrozumiałe ze względu ma ożywiony ruch budowlany na wsi.

Grupa drzewna zaznaczyła stały stopniowy wzrost zarówno w warsztatach miejskich jak i wiejskich.

Grupa włókiennicza odczuwała zmiany podobne jak grupa budowlana t. j. warsztaty miejskie w roku 1935 zaznaczyły znaczny wzrost ilości, by w roku sprawozdawczym znów w pewnym stopniu skurczyć swój stan posiadania na korzyść warsztatów wiejskich, które w roku 1936 zaznaczyły wzrost, ze względu na polepszenie się sytuacji w rolnictwie.

Grupa metalowa w warsztatach miejskich zaznacza stały spadek na korzyść warsztatów wiejskich, co wypływa z polepszenia sytuacji rolnictwa.

Grupa spożywcza zaznacza stały wzrost warsztatów miejskich i wiejskich, co należy tłumaczyć naturalnym przyrostem warsztatów.

Grupa skórzana której warsztaty podlegają coraz większemu rozdrobnieniu zaznacza stały wzrost warsztatów miejskich, warsztaty wiejskie zaś po za przejściowym niewielkim spadkiem w 1935 roku zaznaczają również wzrost ilości.

Wreszcie grupa usług osobistych zaznaczyła te same mo-

menty co grupa skórzana, to jest stały wzrost warsztatów miejskich i wiejskich z wyjątkiem roku 1935 w którym warsztaty wiejskie zmniejszyły swoją liczebność. Wzrost ilości tej grupy warsztatów należy również uzasadniać dalszym rozdrobnieniem warsztatów.

Z dalszej analizy tejże tablicy (na str. 104, 105, 106 i 107) wynika, że na ogólną liczbę 37618 zarejestrowanych warsztatów na dzień 31.XII.1936 roku — 14821 jest warsztatów wiejskich czyli 39,2%.

Najliczniej reprezentowane w warsztatach wiejskich są zawody grupy spożywczej i budowlanej. Według poszczególnych zaś rzemiosł na pierwszym miejscu zawód kowalski — 2707 warsztatów, czyli 18,2% ogółu warsztatów wiejskich, na drugim zawód rzeźnicki łącznie z wędliniarskim — 2682 warsztaty czyli 18,9%; na trzecim zawód szewcki — 2109 warsztatów czyli 14,2%; na czwartym zawód mularski — 1207 warsztatów czyli 8,1%; na piątym zawód stolarski — 1039 warsztatów czyli 7%; wszystkie więc pozostałe zawody w liczbie 63 dają 34,3%. a w liczbach szczegółowych żaden nie dochodzi 1,000 warsztatów.

Miejskie zaś warsztaty najliczniej skupiają zawody:

grupy skórzanej	— 6296	warsztatów	czyli	27,6%
grupy włókienniczej	— 5042	„	„	22,1%
i grupy spożywczej	— 4225	„	„	18,5%

Jeżeli chodzi o zawody to najliczniejszym w miastach jest szewctwo — 4856 warsztatów, oraz krawiectwo (łącznie damskie i męskie) — 4225 warsztatów. Te dwa zawody mają wybitnie charakter miejski.

Nasilenie najliczniejszych zawodów na terenie miast ilustruje zamieszczona na str. 120 i 121 tablica.

W tablicy tej wzięto pod uwagę 8 zawodów rzemieślniczych, najliczniej reprezentowanych na terenie miast.

Z danych w niej zawartych wynika że, w grupie miast największych naszego terenu, ilość mieszkańców przypadająca

na 1 warsztat rzemieślniczy jest wyższa, niż w miastach małych.

W poszczególnych zawodach i miastach ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat rzemieślniczy przedstawia się następująco:

kowalstwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada w mieście Pruszkowie — 3014, najniższa w Różanie n/N. — 318.

czapnictwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada również w mieście Pruszkowie — 6028, najniższa w Przedczu pow. Włocławskiego — 107.

krawiectwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada w Nieszawie — 419, najniższa w Płońsku — 50.

piekarstwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada we Włocławku — 1396, najniższa wŁowiczu — 188.

rzeźnictwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada w Pruszkowie — 1149, najniższa w Lubieniu pow. Włocławskiego — 95.

wędliniar. — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada w Aleksandrowie Kuj. — 4864, najniższa w Różanie n/N. — 106.

szewctwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada w Pruszkowie — 359, najniższa w Przedczu pow. Włocławskiego — 42.

fryzjerstwo — najwyższa liczba mieszkańców na 1 warsztat przypada w Błoniu — 1943, najniższa w Nowem Mieście n/Pil. — 493, nie licząc Ciechocinka, w którym liczba jeszcze jest niższa lecz warsztaty jego obliczone są na klientelę przyjezdną.

Z omówienia tego wynikałoby że warsztaty m. Pruszkowa znajdować się winny w stosunkowo najlepszej sytuacji z uwagi na to, że wśród takich zawodów jak kowalstwo, czapnictwo, rzeźnictwo i szewctwo liczba mieszkańców przypadająca na 1 warsztat jest najwyższa, a zatem rynek zbytu jest szerszy.

Należy zaznaczyć, że nie zawsze jednak duża stosunkowo ilość mieszkańców przypadająca na jeden warsztat danego zawodu idzie równolegle do warunków gospodarczych.

Bardzo często niekorzystny wpływ na nie wywierają warunki lokalne. W Pruszkowie np.: wpływ wywiera bliskość stolicy w której mieszkańcy Pruszkowa czynią zakupy.

Jeżeli chodzi o warunki gospodarcze wymienionych zawodów innych miejscowości to podane cyfry dostatecznie sprawę tę omawiają, przyczym i w tym wypadku mają znaczenie warunki lokalne.

Stan liczbowy nielegalnie istniejących warsztatów rzemieślniczych (bez kart rzem.) na terenie woj. Warszawskiego o których Izba posiada informacje ilustruje tablica Nr. 4, na str. 122 i 123.

Wg. cyfr w niej uwidocznionych ogólna liczba wspomnianych warsztatów wynosi 4390 co w porównaniu z rokiem 1935 — 4420 warsztatów zaznaczyło tylko nieznaczny spadek bo wynoszący 30 warsztatów. Nie znaczy to jednak by warsztaty nielegalne uchwycone przez Izbę w roku ubiegłym dalej i w roku sprawozdawczym były nielegalnymi. Znaczna ich część została w roku sprawozdawczym zalegalizowana lecz na ich miejsce powstały nowe.

Największą liczbę nielegalnych warsztatów wykazuje pow. Warszawski, co jest w proporcjonalnym stosunku do ilości warsztatów zarejestrowanych w tym powiecie. Jeżeli zaś chodzi o zawody to najwięcej nielegalnych warsztatów znajduje się w grupie włókienniczej, a przedewszystkiem w krawiectwie.

Poniższe tabele wykazują przyrost i spadek zarejestrowanych oraz nielegalnych warsztatów w roku sprawozdawczym na terenie woj. Warszawskiego.

Województwo Warszawskie			
warsztaty zarejestrowane		warsztaty nielegalne	
rok 1935	rok 1936	rok 1935	rok 1936
ilość			
36671	37618	4420	4390
(+) przyrost		(—) spadek	
+ 947		— 30	

Powiat	warsztaty zarejestrowane			warsztaty nielegalne		
	Stan na		Przyrost + Spadek —	Stan na		Przyrost + Spadek —
	31.XII. 35 r.	31.XII 36 r.		31.XII. 35 r.	31.XII. 36 r.	
Błoński	1967	2112	+ 145	239	232	— 7
Ciechanowski	1277	1300	+ 23	137	145	+ 8
Gostyniński	1091	1130	+ 39	103	116	+ 13
Grójecki	1771	1922	+ 151	177	264	+ 87
Kutnowski	1539	1591	+ 52	193	171	— 22
Lipnowski	1447	1409	— 38	143	126	— 17
Łowicki	1192	1431	+ 239	112	139	+ 27
Makowski	1204	1210	+ 6	186	163	— 23
Mińsko Maz.	1454	1518	+ 64	175	236	+ 61
Mławski	1531	1591	+ 60	137	137	—
Nieszawski	1631	1547	— 84	131	150	+ 19
Płocki	2132	2250	+ 118	158	198	+ 40
Płoński	1005	1024	+ 19	87	111	+ 24
Przasnyski	1014	1040	+ 26	101	131	+ 30
Pułtuski	2301	2383	+ 82	191	218	+ 27
Radzymiński	1241	1334	+ 93	197	190	— 7
Rawski	1050	1070	+ 20	121	99	— 22
Rypiński	1161	1205	+ 44	91	126	+ 35
Sierpecki	1873	1904	+ 31	120	130	+ 10
Skierniewicki	1110	1154	+ 44	128	172	+ 44
Sochaczewski	739	744	+ 5	119	101	— 18
Warszawski	3908	4126	+ 218	1025	748	— 277
Włocławski	3033	2623	— 410	349	287	— 62

Z tabeli tej wynika, że największy spadek warsztatów zaznaczył powiat Włocławski. Nie jest to jednak objawem gwałtownego kurczenia się liczby warsztatów Stan ten wynikł ze względu na to, że jak wykazała przeprowadzona przez Izbę ankieta, największa liczba warsztatów zlikwidowanych w ubiegłych latach o których Starostwo, a zatym i Izba nie miała danych, wykazał powiat Włocławski. Po odliczeniu uzyskanej liczby zlikwidowanych warsztatów nastąpił w roku sprawozdawczym tak znaczny spadek zarejestrowanych warsztatów.

Dalsza tablica Nr. 5 na str. 124, 125 126 i 127 wykazuje ilość warsztatów legalnych i nielegalnych z podziałem na chrześcijańskie i żydowskie. L e g a l n e warsztaty chrześcijańskie stanowią 61,6% ogólnej liczby, natomiast w nielegalnych liczba warsztatów chrześcijańskich wynosi 39,9%.

W poszczególnych zawodach mówiąc o warsztatach legalnych podział warsztatów prowadzonych przez rzemieślników chrześcijan i żydów przedstawia się nastęgująco:

We wszystkich grupach zawodowych za wyjątkiem gru-

py włókienniczej warsztaty w większości prowadzone są przez rzemieślników chrześcijan. Najliczniej reprezentowane bo w 79% przez warsztaty żydowskie jest krawiectwo

Mówiąc zaś o warsztatach nielegalnych największy odsetek warsztatów żydowskich daje grupa włókiennicza, w tem najwięcej krawiectwo 557 warsztatów, grupa skórzana w tem szewctwo 256 warsztatów i cholewkarstwo — 125 warsztatów.

Jeżeli chodzi o liczbę wykupionych przez rzemieślników świadectw przemysłowych na rok podatkowy 1936 to ilustrują to tablice Nr. Nr. 6, 7, 8 i 9 str. 128 i 129, 130, 131, 132 i 133, 134 i 135, 137.

W tablicy Nr. 6 wykazano ilość wykupionych przez rzemieślników świadectw przemysłowych na zakłady przemysłowe — 15266 i na zakłady handlowe — 1762. Ilość wykupionych świadectw przemysłowych wykazano z podziałem na wykupione w poszczególnych klasach miejscowości, wskazując również wysokość kategorii tych świadectw.

Jak z tablicy tej wynika na terenie miejscowości klasy II-ej wykupiono — 2462 świadectwa na zakłady przemysłowe i 344 świadectwa na zakłady handlowe. Na terenie miejscowości klasy III-ej wykupiono — 6050 świadectw na zakłady przemysłowe i 621 świadectw na zakłady handlowe. Na terenie zaś miejscowości klasy IV-ej wykupiono — 6754 świadectwa na zakłady przemysłowe i 795 na zakłady handlowe. Wykupienie większych ilości świadectw przemysłowych w miejscowościach klas niższych spowodowane jest tym, że na terenie woj. Warszawskiego większość miejscowości zaszeregowana jest do klasy III-ej i IV-ej. Jedynie miasto Włocławek i pow. Warszawski są miejscowościami klasy II-ej.

Rozpatrując tablicę tą w odniesieniu do poszczególnych Urzędów Skarbowych należy stwierdzić, że największą liczbę świadectw przemysłowych na zakłady przemysłowe wykupiono na terenie działania Urzędu Skarbowego w Sierpcu (powiat Sierpecki) — 976, a największą liczbę świadectw przemysłowych na zakłady handlowe 152 wykupiono na terenie I-szego Urzędu Skarbowego Warszawa — powiat.

Jeżeli chodzi o wysokość kategorii wykupionych świadectw przemysłowych, to we wszystkich klasach miejscowości gros świadectw bo 99,7% ogółu wykupionych świadectw prze-

mysłowych na zakłady przemysłowe zostało wykupionych VIII-ej kategorii przemysłowej i 71,6% ogółu wykupionych świadectw przemysłowych na zakłady handlowe kategorii IV-ej.

Z powyższego dokładnie widać, że warsztaty rzemieślnicze woj. Warszawskiego są drobne.

Tablica Nr. 7 porównuje ilość wykupionych świadectw przemysłowych w roku 1935 i 1936 na zakłady przemysłowe i handlowe.

Z cyfr w niej zawartych wynika, że w roku sprawozdawczym liczba świadectw przem wykupiona przez rzemieślników wzrosła jeżeli chodzi o świadectwa przem. na zakłady przemysłowe o 1260 czyli o 9,7% jeżeli zaś chodzi o świadectwa przem. na zakłady handlowe liczba wykupionych świadectw zaznaczyła spadek o 950 świadectw czyli o 35%.

Wzrost liczby wykupionych świadectw przemysłowych na zakłady przemysłowe nie stoi w proporcjonalnym stosunku do wzrostu ilości zarejestrowanych warsztatów (2.5%) a zatym należy uznać to za obiaw poprawy warunków panujących w rzemiośle w tym względzie.

Spadek liczby wykupionych świadectw przem. na zakłady handlowe został spowodowany wykorzystaniem przez rzemieślników w szerszej mierze niż w roku 1935 ulg jakie daje okólnik Ministra Skarbu zwalniający warsztaty rzemieślnicze posiadające świadectwa przem. VIII-ej kat przem od nabywania świadectw handlowych na prowadzony przez nie handel na targach i jarmarkach.

Grupa zawodowa	Świadectwa przem. na zakłady przemysłowe		(+) przyrost (—) spadek w liczb. szczeg.	Świad. przem. na zakł handl.		(+) przyrost (—) spadek w liczb. szczeg.
	1935 r.	1936 r.		1935 r	1936 r.	
Grupa:						
budowlana	529	593	+ 64	7	5	— 2
drzewna	1396	1631	+235	61	17	— 44
włókiennicza	3039	3346	+307	395	91	—304
metalowa	2224	2260	+ 36	46	27	— 19
spożywcza	3109	3389	+280	1708	1499	—209
skórzana	2648	2918	+270	489	122	—367
usług osobistych	1061	1129	+ 68	6	1	— 5

Porównując zaś wysokość kategorii wykupionych świadectw przem. należy stwierdzić, że pozostała ona bez zmian do roku 1935 t. j. w dalszym ciągu przeszło 90% warsztatów wykupuje świadectwa VIII-ej kat.

Wg poszczególnych grup zawodowych liczby wykupionych świadectw przem. ilustruje tabela na stronie 115.

Z tabeli tej wynika, że największą liczbę świadectw przemysłowych wykupiły zawody grupy spożywczej, najmniejszą grupy budowlanej Największy wzrost liczby wykupionych świadectw przemysłowych zaznaczyła grupa włókiennicza, najniższy grupa budowlana. Dane te potwierdzają omówiony w położeniu gospodarczym grupy budowlanej moment szkodliwego działania warsztatów nielegalnych zarówno z punktu widzenia ustawy przemysłowej jak i ustawodawstwa skarbowego.

Tablica Nr. 8 wykazuje podział wykupionych przez rzemieślników świadectw przemysłowych wg. ich wyznania.

Z zestawień w niej zawartych wynika, że świadectwa przemysłowe na zakłady przemysłowe wykupione przez rzemieślników chrześcijan stanowią 57,5% ogólnej ilości wykupionych świadectw tego rodzaju. Na zakłady handlowe zaś rzemieślnicy chrześcijanie wykupili 1333 świadectwa czy 75,7% ogółem wykupionych świadectw na zakłady handlowe.

Największą liczbę świadectw przemysłowych wykupili chrześcijanie w grupie spożywczej — 2721, rzemieślnicy żydzi w grupie włókienniczej — 2641.

Tablica Nr. 9 w której umieszczono wg. poszczególnych urzędów skarbowych ilość prowadzonych na ich terenie warsztatów rzemieślniczych na podstawie kart rzemieślniczych, jak również liczbę wykupionych świadectw przem. oraz liczbę zwolnionych przez Urzędy Skarbowe rzemieślników od wykupienia świadectwa przem. ze względu na ich niezamożność, wykazuje, że na terenie woj, Warszawskiego ilość warsztatów rzem. prowadzonych bez świadectw przemysłowych jest jeszcze ciągle duża, gdyż wynosi 53,1% ogółu warsztatów.

Najwyższą liczbę warsztatów zwolnionych od wykupienia świadectwa przemysłowego wykazuje pierwszy Urząd Skarbowy Włocławek — 299 co daje 45,6% wykupionych przez rzemieślników świadectw na terenie tego Urzędu.

Najniższą liczbę warsztatów zwolnionych wykazuje Urząd

w Przasnyszu — 2, co stanowi 0,46% wykupionych świadectw przemysłowych w tym Urzędzie.

Urzędy: w Aleksandrowie Kuj., Płońsku i Rawie Maz. nie zwolniły wogóle żadnego warsztatu od wykupienia świadectwa. Z Urzędów zaś: I-szy Warszawa Powiat i II-gi Włocławek — brak danych,

Najwyższy odsetek warsztatów prowadzonych bez świadestw przemysłowych wykazuje Urząd Skarbowy Łowicz i Otwock — po 64,9%. Najniższy — Urząd Skarbowy w Sochaczewie — 20.4%

Wszystkie dotychczas omówione t a b l i c e obrazowały liczebność warsztatów rzemieślniczych w zrozumieniu jednostki warsztatowej, a nie ilości właścicieli tych warsztatów.

Zrozumiałem jest, że te dwie liczby nie mogą być jednakowe, ponieważ jeden warsztat może być własnością dwóch rzemieślników, z drugiej znów strony 1 rzemieślnik może posiadać 2 warsztaty aczkolwiek pokrewnych zawodów, jak np. murarz — cieśla, cieśla — stolarz, rzeźnik — wędliniarz, kowal — ślusarz i td

Wg. zebranych materiałów ustalono liczbę samoistnych rzemieślników na terenie woj. Warszawskiego na 36382 osoby.

Tablice Nr. 10 i 11 str. 138/139 i 140/143 wykazują liczbę samoistnych rzemieślników z podziałem wg. wyznania, płci i dowodu uzdolnienia w poszczególnych powiatach i zawodach.

Tablica Nr. 10 str. 138 i 139 ilustrująca rozmieszczenie samoistnych rzemieślników na terenie poszczególnych powiatów wykazuje, że największe skupienie r z e m i e ś l n i k ó w żydów w stosunku do ilości rzemieślników chrześcijan jest na terenie pow. Rawskiego (chrześcijanie — 563 i żydzi — 497), Pułtuskiego (chrześ. — 1231 i żydzi — 1072), Mińsko Maz. w którym liczba rzem. żydów — 847 jest wyższa od liczby rzemieślników chrześcijan — 668, Makowskiego wykazującego te same warunki (żydzi — 621, chrześcijanie —578) oraz Grójeckiego (żydzi - 976, chrześcijanie — 883).

Najmniejsze skupienie żydów w stosunku do rzemieślników chrześcijan wykazują powiaty: Lipnowski (chrześcijanie — 1108 żydzi — 263) i Nieszawski (chrześcijanie — 1281, żydzi — 258).

Z tablicy tej także wynika, że rzemieślnicy chrześcijanie stanowią 60,7% ogółu samoistnych rzemieślników w roku

zaś 1935 — 60,4%. Jeżeli zaś chodzi o posiadanie pełnych dowodów uzdolnienia (dyplom mistrzowski) to rzemieślnicy chrześcijanie posiadają 46,4% mistrzów dyplomowanych w stosunku do ogólnej liczby rzemieślników chrześcijan, a 77,7% w stosunku do ogólnej liczby rzemieślników posiadających dyplomy mistrzowskie.

Rzemieślnicy żydzi zaś mają 20,5% mistrzów dyplomowanych w stosunku do ogólnej liczby rzemieślników tego wyznania.

Kobiety w ogólnej liczbie samoistnych rzemieślników stanowią 36,7% w tem kobiety chrześcijanki 15,7% ogółu samoistnych rzemieślników.

Najwięcej zarejestrowanych kobiet rzemieślników chrześcijan wykazuje powiat Pułtuski — 55, najmniej powiat Rawski 6. Rzemieślnicy-kobiety żydówki najliczniej zarejestrowane są w powiecie Włocławskim — 61, najsłabiej w powiecie Nieszawskim — 6.

Tablica Nr. 11 str. 140/143 w ogólnych liczbach omawia te same dane co tablica Nr. 10 z tym, że podział uwzględniony jest wg. zawodów.

Z liczb w niej zawartych należy stwierdzić, że największą ilość mistrzów w stosunku do ogółu rzemieślników posiada grupa usług osobistych — 740, najmniejszą grupa budowlana — 1045.

W poszczególnych grupach zawodowych stosunek mistrzów do ogółu rzemieślników danej grupy przedstawia poniższa tabela.

Nazwa Grupy	Ogólna liczba rzemieśln.	Liczba rzemieśln. mistrzów	Procentowy stosunek liczby mistrz. dyplomowanych do ogółu rzemiosła
Grupa:			
usług osobistych	1314	740	56,3%
metalowa	5007	2268	45,2%
spożywcza	6813	2525	37,9%
drzewna	5287	1799	34,0%
skórzana	8699	2914	33,5%
włókiennicza	5977	1923	32 1%
budowlana	3285	1045	31,8%

Nie można pominąć w omówieniu stanu liczebnego rzemiosła, zatrudnienia w warsztatach rzemieślniczych, co wreszcie wymagane jest od Izby wytycznymi do sprawozdania przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu.

W latach ubiegłych w których stan zatrudnienia w warsztatach rzemieślniczych stale się kurczył i pracownicy byli najczęściej angażowani do wykonania poszczególnych prac często na okres b. krótki, uchwycenie ilości zatrudnionych było niemożliwe.

W roku sprawozdawczym aczkolwiek tylko w pewnych zawodach jak murarstwie, rzeźnictwie, kowalstwie i t. p. liczba zatrudnionych w mniejszym czy większym stopniu wzrosła, to jednak ilość pracowników w warsztacie była mniej płynna i Izba starała się w najbardziej chociaż przybliżonej formie określić liczbę zatrudnionych pracowników w warsztatach rzemieślniczych.

Na podstawie otrzymanych od Cechów i poszczególnych rzemieślników danych Izba ustaliła ogólną liczbę zatrudnionych pracowników na około 55,000, jednak stwierdzić musi że pracownicy ci w wielu wypadkach zatrudnienie byli w warsztatach tylko w okresie sezonów, odpowiadających danym zawodom.

Wg. poszczególnych grup zawodowych stan zatrudnienia przedstawia się następująco:

grupa	budowlana	—	około	11,900	pracowników
„	drzewna	—	„	12,300	„
„	włókiennicza	—	„	8,100	„
„	metalowa	—	„	5,500	„
„	spożywcza	—	„	9,300	„
„	skórzana	—	„	6,700	„
„	usług osobist.	—	„	1,200	„

TABELA Nr. 3.

Nasilenie warsztatów rzemieślniczych w liczniejszych zawodach na terenie miast woj. Warszawskiego

Nazwa miasta	Liczba mieszkańców	Nasilenie warsztatów rzemieślniczych															
		kowalskich		czapniczych		krawieckich		piekarskich		rzeźnickich		wędliniarskich		szewckich		fryzjerskich	
		ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat	ilość warsztatów	ilość mieszkańców przypadająca na 1 warsztat
Kutno	23854	18	1325	7	3408	159	150	28	852	64	373	27	883	77	309	31	769
Płock	33341	22	1515	19	1758	191	175	42	794	116	287	33	1010	220	151	51	654
Pruszków	24111	8	3014	4	6028	27	893	26	927	21	1149	35	689	67	359	22	1096
Skierniewice	20538	16	1284	5	4108	145	142	35	587	69	298	25	821	201	102	31	662
Włocławek	57245	33	1734	18	3181	233	245	41	1396	172	333	28	2044	187	306	98	584
Żyrardów	25512	14	1822	8	3189	117	218	20	1276	86	296	40	638	76	336	23	1109
Grodzisk Maz.	15948	20	796	3	5316	72	221	25	637	77	207	38	419	75	212	11	1449
Łowicz	17916	19	942	10	1791	109	476	95	188	57	314	30	597	120	149	16	1119
Mława	19920	16	1245	15	1328	153	132	27	737	74	279	9	2214	166	120	26	766
Otwock	15254	7	2179	3	5084	51	299	20	762	27	639	12	1262	85	179	26	586
Pułtusk	15777	20	788	11	1434	95	166	22	717	30	526	27	584	162	97	19	830
Ciechanów	14194	23	617	10	1419	158	90	20	710	26	546	44	322	187	76	30	473
Lipno	10594	10	1059	9	1177	67	158	25	423	35	302	9	1177	107	99	14	756
Mińsk Maz.	13358	13	1027	8	1669	71	188	28	484	34	393	22	607	105	127	16	835
Płońsk	10572	11	965	9	1173	209	50	20	528	41	258	24	440	73	145	14	755
Sierpc	10224	17	601	8	1278	134	76	13	786	19	538	26	397	123	83	12	852
Sochaczew	11008	11	1001	3	3669	83	132	17	647	49	222	7	1572	92	119	11	1001
Wołomin	13340	5	2668	3	4447	38	351	23	580	30	445	12	1117	92	145	14	953
Wyszków	10953	17	644	7	1565	68	161	14	782	30	365	28	391	121	90	10	1095
Aleksandrów K.	9729	5	1946	3	3243	45	216	13	748	44	221	2	4864	84	115	12	810
Błonie	7774	13	598	2	3887	42	185	11	707	22	353	18	435	51	152	4	1943

Brześć Kuj.	5937	4	1484	—	—	27	220	6	989	23	258	—	—	20	296	8	742
Dobrzyń n/Dr.	5265	4	1316	9	585	49	107	13	405	24	215	11	478	36	147	9	585
Gąbin	5788	5	1158	8	723	84	69	9	643	26	223	6	965	123	47	9	643
Gostynin	7917	10	792	7	1131	63	125	12	659	34	232	9	879	65	122	10	792
Góra Kalw.	7219	6	1203	4	1805	42	172	15	481	21	344	11	656	65	111	11	656
Grójec	9682	8	1210	6	1614	116	83	26	372	49	198	17	569	152	64	10	968
Kałuszyn	8979	26	345	10	897	74	121	18	499	35	256	9	997	124	72	10	877
Maków Maz.	6759	11	614	7	965	113	59	12	563	19	355	18	375	156	43	8	845
Mogielnica	6533	4	1633	5	1307	38	172	19	344	22	297	14	467	82	80	9	726
Mszczonów	5617	28	201	3	1872	40	140	22	255	33	170	25	224	94	60	4	1404
Nasielsk	6104	16	388	8	763	79	77	15	407	32	190	14	436	85	72	9	678
Nowy Dwór	9546	6	1591	6	1591	87	110	20	477	33	289	17	561	38	251	12	796
Piaseczno	7196	9	799	3	2398	48	150	17	423	38	189	9	799	90	80	15	479
Przasnysz	7973	14	569	3	2658	93	85	21	380	19	420	16	498	93	85	16	420
Radzymin	6897	18	383	9	766	91	76	20	344	19	363	18	383	86	80	11	627
Rawa Mazow.	9358	13	719	6	1559	109	86	11	850	24	389	12	779	86	108	12	779
Rypin	8492	7	1213	6	1415	83	102	18	472	18	472	12	708	66	129	11	772
Serock	5506	11	500	—	—	37	149	10	550	22	250	15	367	67	82	8	688
Zakroczym	6220	5	1244	5	1244	38	163	26	239	26	239	9	690	40	155	8	778
Żychlin	8428	7	1204	5	1686	83	101	14	602	39	216	16	527	73	114	19	443
Biała Rawska	2953	2	1476	2	1476	22	134	10	295	18	164	6	492	40	74	5	591
Chodecz	1855	4	464	—	—	13	143	4	464	9	206	—	—	11	169	3	618
Chorzele	3084	8	385	3	1028	21	147	9	343	22	140	13	234	33	93	5	617
Ciechocinek	4792	6	799	—	—	18	266	10	479	38	126	—	—	25	192	14	342
Dobrzyń n/W.	2887	8	361	3	962	24	120	5	577	20	144	—	—	29	100	4	722
Kowal	4559	10	459	2	2279	24	190	11	414	9	506	—	—	38	120	6	760
Krośniewice	3566	4	894	2	1783	30	119	7	509	25	142	11	324	18	198	3	1188
Lubień	2280	7	326	2	1140	15	152	5	452	24	95	—	—	41	56	4	570
Lubraniec	2603	5	521	2	1301	32	81	8	325	11	237	—	—	16	163	5	521
Nieszawa	2517	6	419	1	2517	6	419	6	419	15	168	—	—	18	140	4	629
Nowe Miasto n/P.	3944	7	563	4	985	29	136	9	438	20	197	11	359	17	232	8	493
Przedecz	3379	3	1126	11	107	37	91	6	563	17	198	—	—	81	42	3	1126
Raciąż	4871	5	974	6	812	67	72	11	443	42	116	26	187	101	48	5	974
Radziejów	4094	6	682	—	—	20	205	10	409	16	256	—	—	27	151	3	1365
Różan n. N.	4342	14	310	3	1447	28	155	19	229	34	128	41	106	54	80	5	868
Warka	4845	6	807	4	1211	40	120	14	346	17	285	23	210	63	77	8	605
Wyszogród	4631	9	470	6	772	68	68	13	356	26	178	19	244	66	70	9	515
Żuromin	4237	8	529	7	605	59	72	8	529	23	184	1	4237	55	77	6	706

TABELA Nr. 4.

Liczba warsztatów rzemieślniczych na terenie woj. Warszawskiego prowadzonych bez kart rzemieślniczych wg. stanu na 31. XII. 1936 r. z podziałem na zawody i powiaty.

Grupa zawodowa	Nazwa zawodu	Ogólna liczba warsztat. rzem. na terenie woj. warszawsk. prowadzonych bez kart rzem.	w tem na terenie powiatów: Błoński	Ciechanowski	Gostyniński	Grójecki	Kutnowski	Lipnowski	Łowicki	Makowski	Mińsko-Maz.	Mławski	Nieszawski	Płocki	Płoński	Przasnyski	Pułtuski	Radzymiński	Rawski	Rypiński	Sierpecki	Skierniewicki	Sochaczewski	Warszawski	Włocławski
	Ogółem	4390	232	145	116	264	171	126	139	163	236	137	150	198	111	131	218	190	99	126	130	172	101	748	287
I. Budowlana	brukarstwo	13	2	1	—	2	—	2	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
	dekarstwo	10	—	1	—	—	1	—	1	—	1	2	—	—	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—
	garncarstwo	20	—	3	1	—	2	1	3	2	—	—	2	—	—	1	—	—	2	1	—	—	2	—	—
	kamieniarstwo	7	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1
	lakiernictwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
	malarstwo	83	5	2	2	4	5	1	2	1	7	7	1	5	1	2	2	1	1	2	2	3	1	19	7
	mularstwo	169	4	9	7	6	3	4	4	7	7	5	3	6	7	5	6	6	5	4	5	7	3	37	19
	rzeźba w kamieniu	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	studniarstwo	10	—	1	1	—	1	1	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
	szklarstwo	32	1	1	—	2	1	—	1	—	2	1	—	2	—	1	1	4	2	1	—	1	—	7	3
	sztukatorstwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	zduństwo	70	2	3	2	2	3	7	—	5	11	2	2	3	1	3	—	2	3	5	2	1	4	3	4
	Razem	416	14	21	13	16	17	17	12	16	28	19	11	19	10	13	10	13	15	14	10	13	10	71	34
II. Drzewna	bednarstwo	17	—	1	—	—	1	2	1	1	1	—	3	—	—	1	—	—	—	2	3	—	—	1	—
	ciesielstwo	140	5	6	4	11	3	6	4	4	6	7	9	5	6	3	4	6	7	5	3	5	3	19	9
	kołodziejstwo	91	3	5	4	3	1	3	7	9	5	2	1	2	7	11	3	5	6	3	1	3	2	3	2
	koszykarstwo	11	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
	stolarstwo	203	12	5	6	8	7	3	9	4	6	7	6	11	4	5	17	23	5	2	3	5	4	32	19
	tokarstwo drzewa	14	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	3	—
	Razem	476	20	17	19	23	12	14	21	18	25	16	19	22	17	20	27	34	18	12	10	13	9	60	30
kiennicza	bieliźniarstwo	317	27	7	5	23	11	7	13	5	19	7	5	24	5	7	15	19	5	9	9	17	5	46	27
	chem. czysz. i farb. odzieży	32	3	—	1	3	—	1	1	—	—	1	3	—	1	1	—	—	—	1	1	1	1	7	6
	czapnictwo	55	2	1	—	3	1	5	1	3	2	2	7	2	3	2	—	2	1	1	2	3	3	4	5
	kapelusznictwo	29	1	—	1	2	—	—	—	—	3	2	3	2	—	—	1	1	—	—	—	2	1	10	—
	krawiectwo męskie	354	28	11	7	23	17	8	13	15	16	13	9	18	23	15	19	14	9	12	16	19	7	25	17

III. Włó	krawiectwo damskie	501	26	23	19	49	16	13	21	14	25	14	21	22	12	18	9	18	11	21	9	27	15	72	26
	kuśnierstwo	11	—	—	—	2	1	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3	—
	powroźnictwo	13	—	1	—	—	—	2	1	—	—	1	3	1	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—
	szczotkarstwo	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—
	szmuklerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	tapicerstwo	18	2	—	—	2	1	—	—	1	1	1	—	1	—	—	1	—	1	1	—	1	—	3	2
	Razem	1334	89	43	33	107	47	36	50	38	69	41	51	71	45	44	45	58	28	45	37	71	32	171	83
IV. Metalowa	blacharstwo	53	3	1	1	3	5	1	2	3	3	2	1	2	2	1	2	1	1	2	2	3	1	9	2
	bronzownictwo	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
	grawerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	jubilerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	kotlarstwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	kowalstwo	220	8	13	6	7	9	18	5	2	8	9	9	5	7	10	16	9	7	13	5	9	6	29	10
	mosiężnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	ślusarstwo	121	5	1	1	4	9	1	2	2	4	5	3	3	2	2	5	4	5	6	3	7	5	31	11
	ślusarstwo mechaniczne	11	1	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	—	2	—
	ślusarstwo samochodowe	10	2	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1
	zegarmistrzostwo	22	2	1	—	1	1	—	—	1	1	1	—	1	1	1	—	1	—	1	—	1	—	5	3
	Razem	441	21	17	8	16	25	20	10	8	19	18	13	14	12	14	25	16	13	22	10	22	12	79	27
V. Spożywcza	cukiernictwo	39	3	1	1	2	1	—	2	1	1	1	2	2	—	2	1	1	1	2	1	—	1	9	4
	piekarstwo	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
	rzeźnictwo	368	29	7	5	7	19	7	9	17	18	9	16	31	8	11	13	16	5	6	9	13	12	86	15
	wędliniarstwo	250	19	11	9	15	7	3	11	8	16	7	8	11	5	6	11	9	5	6	7	11	9	45	11
	Razem	672	51	19	15	24	27	10	22	26	35	17	26	44	13	19	25	26	11	14	17	24	22	155	30
VI. Skórzana	cholewkarstwo	132	3	5	6	17	3	2	2	11	13	2	4	3	2	1	17	2	1	2	11	3	1	12	9
	garbarstwo	9	—	—	—	3	—	—	—	2	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	introligatorstwo	9	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
	rymarstwo	52	1	3	1	2	2	4	3	2	4	2	4	1	—	1	4	1	2	2	1	3	2	2	5
	szewctwo	740	23	17	19	47	33	21	17	41	39	17	13	19	11	17	61	37	9	13	31	19	11	168	57
	Razem	942	28	25	26	71	38	27	22	56	57	24	21	23	13	19	82	40	12	17	43	25	14	185	74
VI.. Usług osobist.	fotografowanie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	fryzjerstwo	109	9	3	2	7	5	2	2	1	3	2	9	5	1	2	4	3	2	2	3	4	2	27	9
	Razem	109	9	3	2	7	5	2	2	1	3	2	9	5	1	2	4	3	2	2	3	4	2	27	9

TABELA Nr. 5.

Liczba warsztatów rzemieślniczych prowadzonych na pod
z wykazaniem liczby warsztatów

Grupa zawod.	Nazwa zawodu	Ogólna liczba warsztatów rzem. prowadz. na podstawie kart rzemieśln na terenie woj. Warszaw	w tem liczba warsztatów chrześć.	w tem liczba warsztatów żydow.
Razem na terenie woj. Warszaw.		42008	25801	16207
I. Budowlana	brukarstwo	43	43	—
	dekarstwo	83	42	41
	garncarstwo	87	78	9
	kamieniarstwo	43	32	11
	lakiernictwo	24	20	4
	malarstwo	692	452	240
	mularstwo	2176	2140	36
	rzeźba w kamieniu	17	12	5
	studniarstwo	34	32	2
	szklarstwo	292	59	233
	sztukatorstwo	3	3	—
	zduństwo	268	247	21
	Razem	3762	3160	602
II. Drzewna	bednarstwo	163	162	1
	ciesielstwo	1479	1463	16
	kołodziejstwo	1288	1219	69
	koszykarstwo	126	123	3
	rzeźba w drzewie	1	—	1
	stolarstwo	2726	2071	655
	tokarstwo drzewne	141	42	99
	wyrób instr. muzycz.	3	3	—
	Razem	5927	5083	844
III. Włókiennicza	bandażownictwo	1	—	1
	bieliźniarstwo	324	136	188
	chem. czyszcz. i farb. odzieży	49	36	13
	chem. czyszcz. i farb. skór	1	1	—
	czapnictwo	424	19	405
	gorseciarstwo	14	8	6
	kapelusznictwo	149	40	109
	krawiectwo męskie i dam.	2993	507	2486
	krawiectwo męskie	1533	204	1329
	krawiectwo damskie	1446	662	784
	kuśnierstwo	100	13	87
	powroźnictwo	155	27	128
	szczotkarstwo	40	13	27
	szmuklerstwo	20	1	19
	tapicerstwo	105	27	78
	Razem	7354	1694	5660

Dalszy ciąg

stawie kart rzemieślniczych i bez kart rzemieślniczych chrześcijańskich i żydowskich

Liczba warszt. rzem. prowadzon. na podstawie posiadanych kart. rzem.	w tem liczba warsztatów		Liczba warsztatów rzemieślnicz. prowadz. bez kart. rzem.	w tem liczba warsztatów	
	chrześć.	żydow.		żydow.	chrześć.
37618	23163	14455	4390	2638	1752
30	30	—	13	13	—
73	35	38	10	7	3
67	58	9	20	20	—
36	25	11	7	7	—
23	19	4	1	1	—
609	406	203	83	46	37
2007	1971	36	169	169	—
17	12	5	—	—	—
24	24	—	10	8	2
260	52	202	32	7	25
2	2	—	1	1	—
198	183	15	70	64	6
3346	2817	622	416	343	73
146	145	1	17	17	—
1339	1323	16	140	140	—
1197	1128	69	91	91	—
115	112	3	11	11	—
1	—	1	—	—	—
2523	1935	588	203	136	67
127	41	86	14	1	13
3	3	—	—	—	—
5451	4687	764	476	396	80
1	—	1	—	—	—
7	2	5	317	134	183
17	7	10	32	29	3
1	1	—	—	—	—
369	19	350	55	—	55
14	8	6	—	—	—
120	27	93	29	13	16
2993	507	2486	—	—	—
1179	142	1037	354	62	292
945	426	519	501	236	265
89	12	77	11	1	11
142	26	116	13	1	12
36	11	25	4	2	2
20	1	19	—	—	—
87	22	65	18	5	13
6020	1211	4809	1334	483	851

na str. 126 i 127.

Początek na

Grupa zawod.	Nazwa zawodu	Ogólna liczba warsztatów rzem. prowadz. na podstawie kart rzemieśln. na terenie woj. Warszaw.	w tem liczba warsztatów	
			chrześć.	żyd.
IV. Metalowa	blacharstwo	542	173	369
	bronzownictwo	5	4	1
	grawerstwo	7	1	6
	jubilerstwo	17	4	13
	kotlarstwo	20	12	8
	kowalstwo	3560	3374	183
	mosiężnictwo	4	4	—
	pilnikarstwo	5	5	—
	pozłotnictwo	2	2	—
	ślusarstwo	933	693	240
	ślusarstwo mechaniczne	65	55	10
	ślusarstwo samochodowe	42	28	14
	tokarstwo metalowe	1	1	—
	wyrób narz. optycznych	1	—	1
	zegarmistrzostwo	376	65	311
	złotnictwo	2	—	2
	Razem	5582	4424	1158
V. Spożywcza	cukiernictwo	276	115	161
	piekarstwo	1674	804	870
	piernikarstwo	7	5	2
	rzeźnictwo	4126	2565	1561
	wędliniarstwo	2148	1955	193
	Razem	8231	5444	2787
VI. Skórzana	białoskórnictwo	5	3	2
	cholewkarstwo	1201	46	1155
	garbarstwo	105	20	85
	introligatorstwo	59	18	41
	rymarstwo	643	445	198
	siodlarstwo	8	7	1
	szewctwo	7705	4797	2908
	Razem	9726	5336	4390
VII. Usług osobistych	fotografowanie	142	70	72
	fryzjerstwo	1277	589	688
	golarstwo	2	1	1
	perukarstwo	5	—	5
	Razem	1426	660	766

stronicy 124 i 125.

Liczba warszt. rzem. prowadzon. na podstawie posiadanych kart rzem.	w tem liczba warsztatów		Liczba warsztatów rzemieślnicz. prowadz. bez kart rzem.	w tem liczba warsztatów	
	chrześć.	żydow.		chrześć.	żydow.
489	156	333	53	17	36
2	1	1	3	3	—
7	1	6	—	—	—
17	4	13	—	—	—
19	11	8	1	1	—
3340	3163	177	220	214	6
4	4	—	—	—	—
5	5	—	—	—	—
2	2	—	—	—	—
812	604	208	121	89	32
54	44	10	11	11	—
32	24	8	10	4	6
1	1	—	—	—	—
1	—	1	—	—	—
354	60	294	22	5	17
2	—	2	—	—	—
5141	4080	1061	441	344	97
237	97	140	39	18	21
1659	789	870	15	15	—
7	5	2	—	—	—
3758	2369	1389	368	196	172
6965	1708	190	250	247	3
7559	4968	2591	672	476	196
5	3	2	—	—	—
1069	39	1030	132	7	125
96	20	76	9	—	9
50	16	34	9	2	7
591	410	181	52	35	17
8	7	1	—	—	—
6965	4313	2652	740	484	256
8784	4808	3976	942	528	414
142	70	72	—	—	—
1168	521	647	109	68	41
2	1	1	—	—	—
5	—	5	—	—	—
1317	592	725	109	68	41

Liczba wykupionych świadectw przemysłowych przez rzemieślników woj. Warszawskiego na rok podatkowy 1936 z podziałem na wykupione w poszczególnych klasach miejscowości:

TABELA Nr. 6

Urząd Skarbowy	Ogólna liczba wykupionych świadectw na r. podat. 1936		w tem w miejscowościach klasy II							klasy III						klasy IV					
			na zakłady przemysłowe kategorii			na zakłady handlowe kategorii				na zakłady przemysłowe kategorii			na zakłady handlowe kategorii			na zakłady przemysłowe kategorii			na zakłady handlowe kategorii		
	na zakłady przemysłowe	na zakłady handlowe	VI	VII	VIII	II	III	IV	Vb	VI	VII	VIII	III	IV	Vb	VI	VII	VIII	III	IV	Vb
Ogółem	15266	1762	6	11	2445	2	164	180	—	2	14	6034	203	414	4	—	—	6754	127	668	—
Grodzisk Maz.	407	95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	407	41	54	—	—	—	—	—	—	—
Żyrardów	553	67	—	—	—	—	—	—	—	—	1	552	37	30	—	—	—	—	—	—	—
Ciechanów	386	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	274	7	14	—	—	—	112	6	15	—
Gostynin	514	133	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	514	35	98	—
Grójec	642	68	—	—	—	—	—	—	—	—	1	264	7	44	—	—	—	377	7	10	—
Kutno	674	49	—	—	—	—	—	—	—	2	10	662	36	13	—	—	—	—	—	—	—
Lipno	441	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	441	14	48	—
Łowicz	451	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	257	15	17	1	—	—	194	3	29	—
Maków Mazow.	452	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	452	1	43	—

Mińsk Maz.	758	82	—	—	—	—	—	—	—	—	2	525	17	48	—	—	—	231	5	12	—
Mława	544	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	296	1	35	—	—	—	248	1	43	—
Aleksandrów Kuj.	670	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	190	—	—	—	—	—	480	18	43	—
Płock	848	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	374	—	32	—	—	—	474	—	16	—
Płońsk	539	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	288	3	28	—	—	—	251	1	30	—
Przasnysz	410	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	410	—	15	—
Pułtusk	743	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	501	9	10	—	—	—	242	7	49	—
Radzymin	400	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110	4	18	1	—	—	290	14	41	—
Rawa Mazow.	423	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	298	3	—	—	—	—	125	—	8	—
Rypin	584	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	584	2	33	—
Sierpc	976	138	—	—	—	—	—	—	—	—	—	268	7	26	2	—	—	708	2	101	—
Skierniewice	501	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	357	13	18	—	—	—	144	2	5	—
Sochaczew	477	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	477	10	29	—
Warszawa I Urz.	710	156	2	6	702	—	64	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Warszawa II Urz.	335	33	1	2	332	—	17	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Warszawa III Urz.	436	74	2	—	434	—	50	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otwock	388	—	—	1	387	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Włocławek I Urz.	593	83	1	2	590	2	33	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Włocławek II Urz.	441	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	411	3	27	—	—	—	—	—	—	—

Liczba wykupionych świadectw przemysłowych na rok podatkowy 1936 w porównaniu do

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Liczba wykupionych							
		Ogółem		w tem na zakłady przemysłowe kategorii					
		w roku	w roku	VI		VII		VIII	
		1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
	Ogółem	14006	15266	8	8	51	25	13947	15233
I. Budowlana	brukarstwo	11	11	—	—	2	—	9	11
	dekarstwo	3	6	—	—	—	—	3	6
	garncarstwo	35	37	—	—	—	—	35	37
	kamieniarstwo	20	49	—	—	—	—	20	49
	lakiernictwo	3	5	—	—	—	—	3	5
	malarstwo	78	98	—	—	1	—	77	98
	mularstwo	275	284	3	1	9	11	263	272
	rzeźba w kamieniu	—	2	—	—	—	—	—	2
	studniarstwo	1	2	—	—	—	—	1	2
	szklarstwo	66	71	—	—	—	—	66	71
	sztukatorstwo	—	—	—	—	—	—	—	—
	zduństwo	37	28	1	1	2	1	34	26
	Razem	529	593	4	2	14	12	511	579
II. Drzewna	bednarstwo	58	125	—	—	—	—	58	125
	ciesielstwo	145	140	—	-	—	—	145	140
	grzebieniarstwo	2	—	—	—	—	—	2	—
	kołodziejstwo	376	392	—	—	—	—	376	392
	koszykarstwo	19	22	—	—	—	—	19	22
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—	—	—	—	—
	stolarstwo	764	884	2	3	2	—	760	881
	tokarstwo drzewa	32	68	—	—	—	—	32	68
	wyrób instr. muzycz.	—	—	—	—	—	—	—	—
	Razem	1396	1631	2	3	2	—	1392	1628
III. Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	—	24	—	—	—	—	—	24
	chem. czysz. i farb. odz.	20	49	—	-		—	20	49
	chem. czysz. skór fut.	—	—	—	—	—	—	—	—
	czapnictwo	217	261	--	—	—	—	217	261
	gorseciarstwo	—	33	—	--	-	—	—	33
	kapelusznictwo	86	97	—	—	—	—	86	97
	krawiectwo męsk.	2555	2452	1	—	5	—	2549	2452
	krawiectwo damsk.	—	236	—	—	—	1	—	235
	kuśnierstwo	31	42	—	—	—	—	31	42

Dalszy ciąg

przez rzemieślników woj. Warszawskiego liczby świadectw wykupionych w roku 1935.

TABELA Nr. 7.

świadectw przemysłowych przez rzemieślników									
		w tem na zakłady handlowe							
ogółem		kategorii							
w roku 1935	w roku 1936	II 1935	II 1936	III 1935	III 1936	IV 1935	IV 1936	Vb 1935	Vb 1936
2712	1762	2	2	771	494	1938	1262	1	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	5	—	—	—	—	7	5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	5	—	—	—	—	7	5	—	—
26	5	—	—	—	1	26	4	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—	1	—	—	—
1	1	—	—	—	—	1	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	11	—	—	6	4	27	7	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
61	17	—	—	6	5	55	12	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
87	5	—	—	1	—	86	5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
288	78	—	—	17	15	271	63	—	—
—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—

na str. 132 i 133.

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Liczba wykupionych							
				w tem na zakłady przemysłowe					
		Ogółem		k a t e g o r i i					
		w roku	w roku	VI		V.I		VIII	
		1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
III. Włókien	powroźnictwo	64	92	—	—	—	—	64	92
	szczotkarstwo	20	15	—	—	—	—	20	15
	szmuklerstwo	8	9	—	—	—	—	8	9
	tapicerstwo	38	36	—	—	—	—	38	36
	Razem	3039	3346	1	–	5	1	3033	3345
IV. Metalowa	blacharstwo	167	187	—	—	—	—	167	187
	bronzownictwo	—	—	—	—	—	—	—	
	grawerstwo	5	7	—	—	—	—	5	7
	jubilerstwo	9	2	--	—	—	—	9	2
	kotlarstwo	7	3	—	—	—	—	7	3
	kowalstwo	1348	1310	—	—	—	—	1348	1310
	mosiężnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—
	pilnikarstwo	1	2	–	—	—	—	1	2
	pozłotnictwo	—		–	-	—	—	—	—
	ślusarstwo	441	458	—	—	3	1	438	457
	ślusarstwo mech.	—	14	—	–	—	–	—	14
	ślusarstwo samoch.	—	4	—	–	—	–	—	4
	tokarstwo metali	—	—	—	—	—	—	—	—
	wyrób narz. optycz.	—	1	–	—	—	—	—	1
	zegarmistrzostwo	242	269	—	–	—	—	242	269
	złotnictwo	4	3	—	—	—	—	4	3
	Razem	2224	2260	—	—	3	1	2221	2259
V Spożywcza	cukiernictwo	83	90	—	—	1	—	82	90
	piekarstwo	1265	1279	—	2	18	2	1247	1275
	piernikarstwo	–	—	—	—	—	—	—	—
	rzeźnictwo	475	—	—	–	2	—	473	–
	wędliniarstwo	1286	2020	-.	—	—	4	1286	2016
	Razem	3109	3389	—	2	21	6	3088	3381
VI. Skórzana	białoskórnictwo	1	2	—	—	—	—	1	2
	cholewkarstwo	585	538	—	—	—	–	585	538
	garbarstwo	49	39	1	—	1	5	47	34
	introligatorstwo	19	16	—	—	1	—	18	16
	rymarstwo	224	281	—	—	—	—	224	281
	siodlarstwo	—	3	–	—	—	—	—	3
	szewctwo	1770	2039	—	1	4	—	1766	2038
	Razem	2648	2918	1	1	6	5	2641	2912
VII Usług osobistych	fotografowanie	112	114	—	—	—	—	112	114
	fryzjerstwo	948	1015		—	—	—	948	1015
	golarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—
	perukarstwo	1	—	–	—	—	—	1	—
	Razem	1061	1129	—	—	—	—	1061	1129

świadectw przemysłowych przez rzemieślników

w tem na zakłady handlowe									
Ogółem		kategorii							
w roku	w roku	I		III		IV		Vb	
1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
18	3	—	—	—	2	18	1	—	—
1	1	—	—	1	—	—	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
395	91	1	—	19	17	375	74	—	—
10	5	—	—	—	—	10	5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	—	—	—	—	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	—	—	—	—	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	3	—	—	—	2	2	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
30	18	—	—	9	2	21	16	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
46	27	—	—	9	4	37	23	—	
34	14	1	—	15	4	18	9	—	1
211	185	—	—	78	40	133	145	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
727	1300	—	2	276	408	450	887	1	3
736	—	—	—	337	—	399	—	—	—
1708	1499	1	2	706	452	1000	1041	1	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	16	—	—	5	8	8	8	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	8	—	—	4	2	35	6	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
437	98	—	—	22	5	415	93	—	—
489	122	—	—	31	15	458	107	—	—
6	1	—	—	—	1	6	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	1	—	—	—	1	6	—	—	—

TABELA Nr. 8.

Liczba wykupionych świadectw przemysłowych przez rzemieślników woj. Warszawskiego na rok podatkowy 1936 z uwzględnieniem ich wyznania.

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Ogółem wykupionych świadectw przem. w tem: na zakłady przem.	Ogółem wykupionych świadectw przem. w tem: na zakłady handlowe	w tem: wykupione przez rzemieśln. chrześcijan na zakłady przemysł.	w tem: wykupione przez rzemieśln. chrześcijan na zakłady handlowe	w tem: wykupione przez rzemieśln. żydów na zakłady przemysł.	w tem: wykupione przez rzemieśln. żydów na zakłady handlowe
	Ogółem	15266	1762	8781	1333	6485	429
I. Budowlana	brukarstwo	11	—	10	—	1	-
	dekarstwo	6	—	4	—	2	—
	garncarstwo	37	5	30	4	7	1
	kamieniarstwo	49	-	31	—	18	—
	lakiernictwo	5	—	5	—	—	—
	malarstwo	98	—	74	—	24	—
	mularstwo	284	—	274	—	10	—
	rzeźba w kamieniu	2	—	2	—	—	—
	studniarstwo	2	—	2	—	—	—
	szklarstwo	71	—	10	—	61	—
	sztukatorstwo	—	—	—	—	—	—
	zduństwo	28	—	24	—	4	—
	Razem	593	5	466	4	127	1
II. Drzewna	bednarstwo	125	5	121	4	4	1
	ciesielstwo	140	—	135	—	5	—
	kołodziejstwo	392	—	332	—	60	—
	koszykarstwo	22	1	10	1	12	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—	—	—
	stolarstwo	884	11	639	7	245	4
	tokarstwo drzewa	68	—	7	—	61	—
	wyrób instr. muzycz.	—	—	—	—	—	—
	Razem	1631	17	1244	12	387	5
III. Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	24	—	11	—	13	—
	chem. czysz. i farb. odz.	49	—	33	—	16	—
	chem. czysz. i farb. skór	—	—	—	—	—	—
	czapnictwo	261	5	8	—	253	5
	gorseciarstwo	33	—	14	—	19	—
	kapelusznictwo	97	2	27	1	70	1
	krawiectwo męskie	2452	78	437	15	2015	63
	krawiectwo damskie	236	2	124	—	112	2
	kuśnierstwo	42	—	10	—	32	—
	powroźnictwo	92	3	23	2	69	1
	szczotkarstwo	15	1	5	1	10	—
	szmuklerstwo	9	—	—	—	9	—
	tapicerstwo	36	—	13	—	23	—
	Razem	3346	91	705	19	2641	72

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Ogółem wykupionych świadectw przem. w tem: na zakłady przemysł.	Ogółem: handlowe	w tem: wykupione przez rzemieśln. chrześcijan na zakłady przemysł.	chrześcijan: handlowe	żydów na zakłady przemysł.	żydów: handlowe
IV. Metalowa	blacharstwo	187	5	49	2	138	3
	bronzownictwo	—	—	—	—	—	—
	grawerstwo	7	—	2	—	5	—
	jubilerstwo	2	—	2	—	—	—
	kotlarstwo	3	—	—	—	3	—
	kowalstwo	1310	—	1215	—	95	—
	mosiężnictwo	—	—	—	—	—	-
	pilnikarstwo	2	—	2	—	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—	—	—
	ślusarstwo	458	3	344	1	114	2
	ślusarstwo mech.	14	—	11	—	3	—
	ślusarstwo samoch.	4	—	3	—	1	—
	tokarstwo metal.	—	—	—	—	—	—
	wyrób narz optycz.	1	1	1	—	—	1
	zegarmistrzostwo	269	18	39	1	230	17
	złotnictwo	3	—	—	—	3	—
	Razem	2260	27	1668	4	592	23
V. Spożywcza	cukiernictwo	90	14	53	9	37	5
	piekarstwo	1279	185	699	106	580	79
	piernikarstwo	—	—	—	—	—	—
	rzeźnictwo	—	1300	—	1126	—	174
	wędliniarstwo	2020	-	1969	—	51	--
	Razem	3389	1499	2721	1241	668	258
VI. Skórzana	białoskórnictwo	2	—	1	—	1	—
	cholewkarstwo	538	16	14	—	524	16
	garbarstwo	39	—	7	—	32	—
	introligatorstwo	16	—	9	—	7	—
	rymarstwo	281	8	175	4	106	4
	siodlarstwo	3	—	3	—	-	—
	szewctwo	2039	98	1090	48	949	50
	Razem	2918	122	1299	52	1619	70
VII. Usług osobistych	fotografowanie	114	1	63	1	51	—
	fryzjerstwo	1015	—	615	—	400	—
	golarstwo	—	—	—	—	—	—
	perukarstwo	—	—	—	—	—	—
	Razem	1129	1	678	1	451	—

GRAFICZNE UJĘCIE STOSUNKU LICZBOWEGO WYKUPIONYCH PRZEZ RZEMIEŚLNIKÓW ŚWIADECTW PRZEMYSŁOWYCH WG. POSZCZEGÓLNYCH GRUP ZAWODOWYCH DO OGÓLNEJ LICZBY ZAREJESTROWANYCH WARSZTATÓW W ODNOŚNEJ GRUPIE

ROK 1936

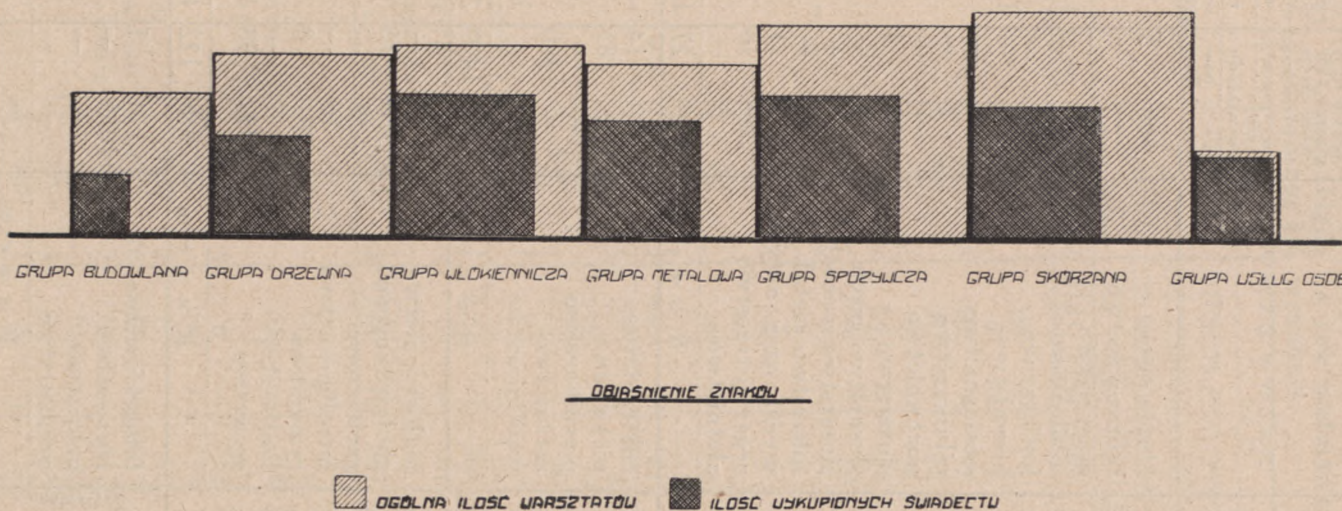

TABELA Nr. 9.

Tabela porównawcza liczby warsztatów rzemieślniczych prowadzonych na podstawie kart rzemieślniczych z liczbą wykupionych świadectw przemysłowych na rok 1936.

Urząd Skarbowy	Ilość warsztat. rzem. prowadzon. na podst. kart. rzem. wg. stanu na 31.XII.36 r.	Ilość wykupionych świadectw przemysł. przez rzemieślników na rok 1936		Ilość zwolnionych rzem. od wykupienia świadectw przem. na rok 1936	Liczba warszt. w proc. na terenie danego urzędu prow. bez świad. przem.
		na zakł. przem.	na zakł. handlowe wykup. przez rzem.		
Ogółem	37618	15266	1300	987	53,1%
Grodzisk-Maz.	990	407	66	25	49,6%
Żyrardów	1122	553	87	28	40,4%
Ciechanów	1300	386	17	36	66,2%
Gostynin	1130	514	20	73	46,3%
Grójec	1922	642	33	13	64,8%
Kutno	1591	674	40	17	54,0%
Lipno	1409	441	159	27	55,5%
Łowicz	1431	451	22	28	64,9%
Maków-Maz.	1210	452	24	8	60,0%
Mińsk-Maz.	1518	758	23	19	47,2%
Mława	1591	544	36	58	59,9%
Aleksandrów-Kuj.	1547	670	57	brak dan.	56,2%
Płock	2250	848	26	8	60,8%
Płońsk	1024	539	29	nie było	40,4%
Przasnysz	1040	410	23	2	58,1%
Pułtusk	2383	743	32	100	63,2%
Radzymin	1334	400	35	41	63,4%
Rawa-Maz.	1070	423	20	nie było	58,6%
Rypin	1205	584	78	34	42,2%
Sierpc	1904	976	81	18	43,4%
Skierniewice	1154	501	65	12	49,9%
Sochaczew	744	477	20	95	20,4%
Warszawa I	1423	710	108	brak dan.	42,5%
Warszawa II	655	335	33	10	42,2%
Warszawa III	806	436	58	9	40,2%
Otwock	1242	388	21	27	64,9%
Włocławek I	1402	593	62	299	31,9%
Włocławek II	1221	411	25	brak dan.	61,0%

Liczba samoistnych rzemieślników na terenie dowodu uzdolnie

Powiaty	Ogólna liczba samoistnych rzem. na terenie woj. Warszawskiego wg. stanu na 31.XII.36 r.	w chrze Ogółem	w mężczyzn	w kobiet
Ogółem	36382	22090	21538	552
Błoński	1940	1067	1054	13
Ciechanowski	1253	850	826	24
Gostyniński	1083	753	733	20
Grójecki	1859	883	876	7
Kutnowski	1516	860	841	19
Lipnowski	1371	1108	1088	20
Łowicki	1222	809	791	18
Makowski	1199	578	566	12
Mińsko-Maz.	1515	668	650	18
Mławski	1560	1122	1083	39
Nieszawski	1539	1281	1250	31
Płocki	2190	1232	1187	45
Płoński	988	539	516	23
Przasnyski	1030	726	705	21
Pułtuski	2303	1231	1176	55
Radzymiński	1336	694	672	22
Rawski	1060	563	557	6
Rypiński	1163	833	812	21
Sierpecki	1851	1276	1224	52
Skierniewicki	1123	706	696	10
Sochaczewski	724	444	436	8
Warszawski	4003	2349	2318	31
Włocławski	2554	1518	1481	37

woj. Warszawskiego z podziałem wg. wyznania, nia i powiatów.

TABELA Nr. 10.

t e m							
ścijan		żydów					
t e m		Ogółem	w t e m				
mistrz	nie-mistrz		mężczyzn	kobiet	mistrz	nie-mistrz
10278	11812	14292	13598	694	2936	11356
478	589	873	838	35	153	720
327	523	403	386	17	114	289
499	254	330	301	29	127	203
394	489	976	948	28	123	853
411	449	656	606	50	188	468
661	447	263	245	18	102	161
340	469	413	391	22	104	309
264	314	621	603	18	96	525
283	385	847	803	44	65	782
561	561	438	412	26	102	336
693	588	258	252	6	50	208
456	776	958	912	46	176	782
121	418	449	420	29	96	353
192	534	304	272	32	64	240
524	707	1072	1046	26	121	951
406	288	642	607	35	199	443
414	149	497	472	25	106	391
268	565	330	303	27	156	174
586	690	575	531	44	159	416
249	457	417	403	14	83	334
169	275	280	269	11	56	224
654	1695	1654	1603	51	198	1456
1328	190	1036	975	61	298	738

TABELA Nr. 11.

Liczba samoistnych rzemieślników na terenie dowodu uzdolnie

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Ogólna liczba samoistnych rzemieślników na terenie woj. warszawsk. wg. stanu na 31.XII. 1936 r.	w chrze w		
			Ogółem	mężczyzn	kobiet
	Ogółem	36382	22090	21538	552
I. Budowlana	brukarstwo	30	30	30	—
	dekarstwo	72	36	35	1
	garncarstwo	67	58	58	—
	kamieniarstwo	36	25	25	—
	lakiernictwo	22	18	17	1
	malarstwo	590	360	360	—
	mularstwo	1978	1942	1942	—
	rzeźba w kamieniu	16	11	11	—
	studniarstwo	24	24	24	—
	szklarstwo	252	49	49	—
	sztukatorstwo	2	2	2	—
	zduństwo	196	181	180	1
	Razem	3285	2736	2733	3
II. Drzewna	bednarstwo	146	145	145	—
	ciesielstwo	1242	1227	1227	—
	kołodziejstwo	1184	1115	1114	1
	koszykarstwo	115	112	111	1
	rzeźba w drzewie	1	—	—	—
	stolarstwo	2490	1903	1900	3
	tokarstwo drzewa	107	21	21	—
	wyrób instr. muzycz.	2	2	2	—
	Razem	5287	4525	4520	5
III. Włókiennicza	bandażownictwo	1	—	—	—
	bieliźniarstwo	7	2	—	2
	chem czysz. i farb. odz.	17	7	5	2
	chem. czysz. i farb. skór	1	1	1	—
	czapnictwo	358	8	7	1
	gorseciarstwo	9	3	—	3
	kapelusznictwo	120	27	6	21
	krawiectwo męskie i dam.	2975	489	489	—
	krawiectwo męskie	1173	136	136	—
	krawiectwo damsk.	945	426	4	422
	kuśnierstwo	89	12	12	—
	powroźnictwo	139	23	23	—
	szczotkarstwo	36	11	10	1
	szmuklerstwo	20	1	1	—
	tapicerstwo	87	23	23	—
	Razem	5977	1169	717	452

Dalszy ciąg

woj. Warszawskiego z podziałem wg. wyznania, nia i zawodów.

t e m		w t e m				
ś c i j a n		ż y d ó w				
t e m			w t e m			
mistrz.	niemistrz.	Ogółem	mężczyzn	kobiet	mistrz.	niemistrz.
10278	11812	14292	13598	694	2936	11356
—	30	—	—	—	—	—
6	30	36	36	—	3	33
21	37	9	9	—	—	9
15	10	11	11	—	—	11
5	13	4	4	—	1	3
174	186	230	230	—	46	184
640	1302	36	36	—	5	31
—	11	5	5	—	—	5
8	16	—	—	—	—	—
15	34	203	203	—	6	197
—	2	—	—	—	—	—
97	84	15	15	—	3	12
981	1755	549	549	—	64	485
63	82	1	1	—	—	1
357	870	15	15	—	5	10
381	734	69	69	—	12	57
26	86	3	3	—	1	2
—	—	1	1	—	—	1
840	1063	587	587	—	103	484
8	13	86	86	—	1	85
2	—	—	—	—	—	—
1677	2848	762	762	—	122	640
—	—	1	1	—	—	1
—	2	5	—	5	—	5
1	6	10	7	3	—	10
—	1	—	—	—	—	—
6	2	350	336	14	41	309
—	3	6	1	5	—	6
10	17	93	20	73	16	77
735	316	2486	2486	—	1019	3023
—	—	1037	1037	—	—	—
—	—	519	46	473	—	—
4	8	77	76	1	17	60
18	5	116	113	3	7	109
7	4	25	24	1	4	21
1	—	19	19	—	—	19
23	—	64	64	—	14	50
805	364	4808	4230	578	1118	3690

na str. 142 i 143.

Początek na

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	Ogólna liczba samoistnych rzemieślników na terenie woj. warszawsk. wg. stanu na 31.XII. 1936 r.	w		
			c h r z e		
			Ogółem	w	
				mężczyzn	kobiet
IV. Metalowa	blacharstwo	489	156	156	—
	bronzownictwo	2	1	1	—
	grawerstwo	7	1	1	—
	jubilerstwo	14	2	2	—
	kotlarstwo	19	12	12	—
	kowalstwo	3248	3071	3071	—
	mosiężnictwo	4	4	4	—
	pilnikarstwo	5	5	5	—
	pozłotnictwo	2	2	2	—
	ślusarstwo	783	575	574	1
	ślusarstwo mechaniczne	54	44	44	—
	ślusarstwo samochodowe	32	24	24	—
	tokarstwo metali	1	1	1	—
	wyrób narz. optycznych	1	—	—	—
	zegarmistrzostwo	344	51	51	—
	złotnictwo	2	—	—	—
	Razem	5007	3949	3948	1
V. Spożywcza	cukiernictwo	222	83	83	—
	piekarstwo	1668	798	783	15
	piernikarstwo	5	3	3	—
	rzeźnictwo	3473	2104	2083	21
	wędliniarstwo	1445	1411	1392	19
	Razem	6813	4399	4344	55
VI. Skórzana	białoskórnictwo	3	1	1	—
	cholewkarstwo	1069	39	39	—
	garbarstwo	96	20	20	—
	introligatorstwo	49	15	15	—
	rymarstwo	579	398	398	—
	siodlarstwo	7	6	6	—
	szewctwo	6896	4244	4243	1
	Razem	8699	4723	4722	1
VII. Usług osobistych	fotografowanie	142	70	55	15
	fryzjerstwo	1165	518	498	20
	golarstwo	2	1	1	—
	perukarstwo	5	—	—	—
	Razem	1314	589	554	35

stronicy 140 i 141.

tem ścijan tem		żydów	w tem			
mistrz.	niemistrz.	Ogółem	mężczyzn	kobiet	mistrz.	niemistrz.
91	65	333	333	—	95	238
11	—	1	1	—	—	1
—	1	6	6	—	6	—
—	2	12	12	—	7	5
8	4	7	7	—	—	7
1426	1645	177	177	—	35	142
2	2	—	—	—	—	—
3	2	—	—	—	—	—
—	2	—	—	—	—	—
420	515	208	208	—	63	145
—	44	10	10	—	—	10
—	24	8	8	—	—	8
1	—	—	—	—	—	—
—	—	1	11	—	—	1
26	25	293	293	—	83	210
—	—	2	2	—	1	1
1978	1971	1058	1058	—	290	768
46	37	139	121	18	52	87
531	267	870	836	34	258	632
—	3	2	2	—	—	2
1013	1091	1369	1354	15	149	1220
473	938	34	30	4	23	11
2063	2336	2414	2343	71	462	1952
—	1	2	2	—	—	2
17	22	1030	1030	—	257	773
3	17	76	76	—	5	71
4	11	34	34	—	2	32
212	186	181	181	—	13	168
5	1	1	1	—	—	1
2097	2147	2652	2651	1	299	2353
2338	2385	3976	3975	1	576	3400
23	47	72	64	8	32	40
413	105	647	616	31	272	375
—	1	1	—	1	—	1
—	—	5	1	4	—	5
436	153	725	681	44	304	421

ORGANIZACJE RZEMIEŚLNICZE

Rzemiosło województwa Warszawskiego w roku sprawozdawczym jak i lat poprzednich skupia się bądź w Cechach, bądź w Związkach Rzemieślniczych.

Trzeba jednak stwierdzić, iż większość rzemiosła nie jest dotychczas zorganizowana. Przede wszystkim nie należą do żadnej organizacji rzemieślniczej, rzemieślnicy wiejscy i małych miasteczek ze względu na stan uspołecznienia, trudności organizacyjne i wreszcie warunki materialne. Aczkolwiek składki członkowskie zostały w niektórych organizacjach zmiejszone do minimum i wynoszą do zł. 0,20 — miesięcznie, to jednak wielu rzemieślników nie garnie się do organizacji, uważając że należenie do niej winno dawać bezpośrednie materialne korzyści. Następnie brak zdolnych i wyrobionych społecznie jednostek w poszczególnych rzemiosłach, które by mogły stanąć na czele danej organizacji, utrudnia akcję wciągania do organizacji rzemieślniczych szerokich mas rzemiosła, co daje się szczególnie zauważyć na terenie kilku nielicznych zresztą powiatów naszego województwa.

Do dnia 1 września roku sprawozdawczego istniały na terenie działalności Izby: 383 Cechy, 26 Związków Rzemieślników Chrześcijan i 78 Związków Rzemieślników Żydów.

Jeżeli się zważy, że organizacje te skupiły około 12.000 na ogólną ilość przeszło 36.000 zarejestrowanych rzemieślników to stwierdzić należy, iż stan organizacyjny całego rzemiosła jest jeszcze daleki od doskonałości.

Nie można jednak pominąć faktu, iż sprawa organizacji rzemiosła w Związki Rzemieślnicze posunęła się stosunkowo naprzód i w tej dziedzinie osiągnięto dość poważne rezultaty. O ile bowiem w roku 1935 na terenie woj. Warszawskiego liczba Związków Rzemieślników Cheścijan wynosiła 9, to w

roku sprawozdawczym wzrosła ona do 26, a więc stan posiadania Związków Rzemieślników Chrześcijan zwiększył się trzykrotnie. Jeśli chodzi o liczbę Związków Rzemieślników Żydów, to w stosunku do roku ubiegłego — 84 — zmniejszyła się ona o 6 i w roku sprawozdawczym wynosi 78.

Na zasadzie art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 10 marca 1934 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o Prawie Przemysłowym, istniejące Cechy winny były w terminie 6-cio miesięcznym od chwili wydania Rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu o Cechach Rzemieślniczych (20. II. 36. r.) przedstawić do zatwierdzenia nowe statuty cechowe, odpowiadające przepisom ustawy i rozporządzenia wykonawczego.

Cechy Rzemieślnicze tut. terenu w roku sprawozdawczym przeszły zgodnie z cytowanym Rozporządzeniem M. P. i H. o Cechach Rzemieślniczych zasadniczą reorganizację.

Izba wielokrotnie pouczała Cechy za pośrednictwem okólników w jaki sposób należy przeprowadzić przyjęcie nowych statutów cechowych. Mimo tego większość Cechów nie przygotowała się do przeprowadzenia reorganizacji przewidzianej przepisami prawa przemysłowego, czego dowodem jest, że w czasie od 1 września do 31 grudnia 1936 r., Izba otrzymała do zaopiniowania wszystkiego 100 nowych Statutów Cechowych na 383 istniejące Cechy przed wejściem w życie rozporządzenia o Cechach Rzemieślniczych.

Nie znaczy to bynajmniej, iż ilość Cechów zmalała, aż do tej liczby. Na podstawie posiadanych informacyj ilość dotychczasowa 393 Cechów ulegnie zmiejszeniu, jednakża nie w takim stopniu jakby wskazywała ilość zaopiniowanych statutów.

Jak wynika z protokułów lustracyjnych, sporządzonych przez Władze Przemysłowe I Instancji w okresie przed reorganizacyjnym wiele Cechów nie przejawiało prawie żadnej działalności z powodu bądź znikomej ilości członków, bądź też jak wspomiano wyżej, braku odpowiedniej jednostki, któraby mogła należycie Cech poprowadzić.

Trzeba również stwierdzić, iż Cechów któreby wykonywały choć w części obowiązki określone statutem było niewiele.

Przy przyjmowaniu nowych statutów, daje się zauważyć wysiłki w kierunku utrzymania organizacji istniejącej, w tym celu

Cechy dotychczas mało liczebne łączą się bądź z cechami pokrewnych zawodów bądź też rozszerzają statuty, przyjmując rzemieślników pokrewnych zawodów i tworząc w ten sposób Cechy, które dają gwarancję należytego ich rozwoju

W wielu mniejszych miejscowościach poszczególne zawody nawet nie pokrewne łączą się w jeden Cech mieszany.

Wobec tego, iż w chwili pisania niniejszego, Cechy znajdują się w stadium reorganizacji, omówienie ilości zrzeszonych w Cechach rzemieślników jest niemożliwe.

Poniższe zestawienie ilustruje liczbę Cechów, których statuty zostały zaopiniowane przez Izbę do dnia 31, XII. 1936 r.

Powiaty	Ogółem	w tym według grup							
		I Bud.	II Drzew.	III Włók	IV Met.	V Spoż.	VI Skórz	VII Usł.	Kombinowane
stan na 31. 12. 35r.	383	12	49	41	55	79	74	21	52
zaopiniowane do dn. 31. 12. 1936 r.	100	8	9	10	12	28	14	5	14
Ciechanowski	5	—	—	—	1	1	2	—	1
Gostyniński	6	—	1	1	—	3	1	—	—
Grójecki	2	1	—	—	—	—	1	—	—
Łowicki	9	1	1	—	3	1	1	—	2
Mławski	13	1	—	2	2	4	2	—	2
Nieszawski	11	1	—	1	1	4	1	—	3
Płoński	4	—	1	1	—	2	—	—	—
Przasnyski	5	—	1	1	1	2	—	—	—
Rypiński	5	—	-	—	1	2	1		1
Sierpecki	16	2	3	2	1	4	3	1	—
Skierniewicki	13	1	2	2	2	2	2	1	1
Warszawski	16	1	—	—	—	3	—	3	4

Omawiając sprawy Cechów i Organizacyj Rrzemieślniczych, wspomnieć należy, o istniejących przy Cechach i Związkach Sekretariatach Cechów.

Sekretariaty te powstały z inicjatywy Izby i tam gdzie na czele Sekretariatu stanęły jednostki odpowiednie, instytucje te spełniają należycie swe zadania.

W roku 1937 po zreorganizowaniu się Cechów, Izba zamierza przeprowadzić lustrację poszczególnych Sekretariatów,

aby ujednostajnić i usprawnić ich działalność, gdyż w miejscowościach gdzie sekretariaty działają sprawnie rzemiosło jest zorganizowane dobrze, co jest celem prac Izby w tym kierunku. Niektóre Sekretariaty obejmują swą działalnością całe powiaty, inne tylko poszczególne miejscowości. Sekretariatów takich w roku sprawozdawczym istniało na terenie działalności Izby 23.

Stan majątkowy Cechów

W sprawozdaniach z lat ubiegłych Izba opierała zestawienia o stanie majątkowym Cechów na danych, uzyskanych przeważnie bezpośrednio z Cechów.

Zestawienie stanu majątkowego Cechów w roku sprawozdawczym, Izba oparła na protokółach lustracji Cechów przeprowadzonych przez Starostwa na początku roku sprawozdawczego, za wyjątkiem pow. Gostynińskiego i Sochaczewskiego, dla których dane dostarczone były przez Cechy.

Poniższa tablica ilustruje stan majątkowy Cechów w poszczególnych powiatach.

Powiaty	Liczba Cechów		Wartość majątku w złotych
	istniejących na dzień 31. IX. 36.	uwzględnionych w tabeli	
Błoński	22	20	11.148.93
Ciechanowski	9	9	4.441.53
Gostyniński	15	15	9.598.—
Grójecki	14	14	3.522.89
Kutnowski	21	15	2.532.11
Lipnowski	16	9	8.654.22
Łowicki	14	14	29.703.46
Makowski	11	9	360.23
Mińsko-Maz.	13	12	2.918.71
Mławski	14	14	4.341.97
Nieszawski	15	15	665.91
Płocki	21	19	38.654.49
Płoński	5	5	3.213.30
Przasnyski	9	10	4.221.33
Pułtuski	26	25	7.363.20
Radzymiński	15	12	918.46
Rawski	14	9	2.427 76
Rypiński	13	14	5.491.40
Sierpecki	23	23	4.879 67
Skierniewicki	14	13	21.090.31
Sochaczewski	10	10	4.198.—
Warszawski	29	24	18.882.10
Włocławski	40	40	22.366.33
	383	350	211.594.31

Jak wynika z talicy majątek 350 Cechów wynosi przeszło 211.000 złotych. Pozostała ilość 33 Cechów, nie objętych ww. zestawieniem, to Cechy mało żywotne i majątek ich nie przekracza sumy 15.000 złotych.

Z tego wynika, iż ogólny majątek Cechów, istniejących do dnia 1. IX. 1936 r. na terenie woj. Warszawskiego wynosi około 230.000 złotych.

Kapitał Cechów ulokowany jest przeważnie w nieruchomościach tak, że płynną gotówką Cechy rozporządzają w niewielkim stopniu.

OŚWIATA RZEMIEŚLNICZA I NAUKA RZEMIOSŁA.

Rok rocznie Izba w sprawozdaniach swoich omawiała szeroko stan szkolnictwa dokształcającego zawodowego na terenie województwa Warszawskiego Stan ten był niezadawalniający i w roku sprawozdawczym nie uległ zasadniczej zmianie na lepsze.

Przyczyną tego jest, jak to już w latach uprzednich wskazywano, przede wszystkim nieuregulowana dotychczas podstawa finansowa istnienia szkół dokształcających. Poza tym małe ilości uczniów poszczególnych zawodów uczęszczających do szkoły, uniemożliwiają tworzenie oddzielnych klas zawodowych, wreszcie trudności w doborze sił nauczycielskich do nauczania przedmiotów zawodowych utrudniają wprowadzenie dokształcania zawodowego na właściwy poziom. Skutkiem tego Szkoły Dokształcające Zawodowe właściwie uzupełniają wiedzą zdobytą przez młodzież w szkołach powszechnych. Zaznaczyć należy, że wszystkie szkoły dokształcające zawodowe na terenie województwa posiadają klasy wyłącznie ogólne zawodów mieszanych. Wyjątek stanowią 2 szkoły dokształcające zawodowe w Włocławku w których nauczanie odbywa się wg. grup zawodowych.

Mimo tego stanu rzeczy z przyjemnością podkreślić należy, iż terminatorzy, którzy ukończyli Szkołę Dokształcającą Zawodową, przy składanych egzaminach czeladniczych wykazują daleko lepsze przygotowanie tak pod względem wiedzy ogólnej jak i zawodowej, niż terminatorzy, którzy bądź do szkoły nie uczęszczali, bądź odbywali naukę w miejscowościach gdzie szkoły takiej nie było. Dla tych ostatnich Izba zorganizowała, o czym będzie mowa dalej, specjalne dwumiesięczne Kursy dokształcające ogólno zawodowe, aby w ten sposób przynajmniej podnieść wiedzę przyszłych młodych rzemieślników.

Sieć szkół dokształcających zawodowych na terenie działalności Izby jest nadal nie wystarczająca (ogółem 37 szkół.) Powiększenie ich liczby oraz rozwój tych szkół jest przy istniejących obecnie przepisach nie do pomyślenia. To też opracowany w drugiej połowie roku sprawozdawczego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego projekt ustawy o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół dokształcających zawodowych, spotkał się z żywym zainteresowaniem i poparciem sfer rzemieślniczych.

Wspomniany wyżej projekt będzie właściwie pierwszą ustawą, regulującą w sposób dokładny i właściwy sprawę zakładania i utrzymywania publicznych szkół dokształcających zawodowych.

W okresie sprawozdawczym młodzież rzemieślnicza województwa Warszawskiego pobierała wiedzę ogólną i zawodową w szkołach zawodowych, na kursach zawodowych prywatnych, w szkołach dokształcających zawodowych i na kursach dokształcających zorganizowanych przez Izbę.

Aby więc sprawozdanie o stanie oświaty wśród rzemiosła było przejrzyste, omawiać je będziemy działami.

Szkolnictwo Zawodowe.

W roku sprawozdawczym na terenie województwa warszawskiego istniało jedno gimnazjum zawodowe i cztery szkoły zawodowe, a mianowicie:

1) Państwowe Gimnazjum Mechaniczne we Włocławku z klasami Ia, Ib, i IIb — otwarte bowiem zostało dopiero w roku szkolnym 1935/36.
2) Szkoła Rzemiosł im. Marszałka J. Piłsudskiego w Aleksandrowie Kuj. z działami krawieckim i stolarskim.
3) Szkoła Zawod. Żeńska ZPOK. w Kutnie, dział krawiecki.
4) Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa Stowarzyszenia Mechaników Polskich z Ameryki w Pruszkowie (prywatna) dla zawodów ślusarsko-mechanicznego.
5) Szkoła Rzemieślnicza we Włocławku (Państwowa) — wydział ślusarski i elektromonterski — klasy II i III w stanie stopniowej likwidacji.

Według danych uzyskanych z Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego do szkół przyjętych zostało z początkiem roku szkolnego 1936/37 ogółem 562 uczniów, co stanowi przeszło 20% więcej niż w roku 1935/36.

Tabela zamieszczona niżej ilustruje stan ilościowy uczniów tych szkół z podziałem według pochodzenia, języka ojczystego i wyznania.

Nazwa i siedziba szkoły	Rok szkolny 1935/36		Rok szkolny 1936/37							
				Z tej liczby uczniowie						
					Zamiejscowi		Z językiem ojczystym		Wyznania	
	Liczba ucz. uczęszczających do szkoły	Liczba absolwentów	Liczba uczniów uczęszczających do szkoły	Miejscowi	z miast	ze wsi	polsk.	innym	polsk.	innym
Szkoła Rzemiosł im. J. Piłsudskiego w Aleksandrowie Kuj.	75	11	78	31	26	21	72	6	77	1
Szkoła Zawodowa Żeńska Z. P. O. K. w Kutnie.	52	9	48	48	—	—	48	—	48	—
Szkoła Rzemieślniczo-Przemysł. Stow. Mech. Polskich z Ameryki w Pruszkowie	160	12	193	84	80	29	193	—	193	—
Szkoła Rzem.-Przem. we Włocławku wydz. ślusarski	54	18	28	10	9	9	24	4	24	4
wydział elektrotechn.	93	26	63	26	23	14	51	12	55	8
Państwowe Gimnazjum Mechaniczne we Włocławku.	86	—	152	68	45	39	141	11	144	8
Ogółem	520	76	562	267	183	112	529	33	493	21

Z zestawienia tego wynika, iż uczniowie przyjezdni w stosunku do roku ubiegłego stanowią w roku sprawozdawczym mniejszy procent. O ile bowiem w roku 1935 stosunek ten wyrażał się cyfrą 58% to w okresie sprawozdawczym stosunek ten spadł do cyfry 52% t. j. na 562 uczniów przyjętych do szkół — 295 uczniów przyjezdnych.

Poniższe zestawienie ilustruje granice wieku młodzieży, uczęszczającej do szkół zawodowych.

Rok szkolny	Ilość przyjętych uczniów	w tym urodzonych w latach							
		1922	1921	1920	1919	1918	1917	1916	1915
1935/36	520	—	—	247	148	74	29	16	6
1936/37	562	74	134	144	127	50	25	8	—

Jeżeli rozpatrzymy środowiska, z których pochodzi młodzież przyjęta do szkół zawodowych — to największy napływ uczniów jest ze sfer niższych funkcjonariuszów państwowych 156 uczniów co stanowi 28% ogółu przyjętych uczniów; następną grupę stanowi rzemiosło — 130 uczniów 23%; pracownicy umysłowi — 101 uczniów (18%), ze sfer rolniczych pochodzi 60 uczniów, robotniczych 50 uczniów, rożnych 30 uczniów i ze sfer handlowych 26 uczniów. Najmniej więc uczniów pochodzi ze sfer handlowych. Młodzież tej sfery zasila najprawdopodobniej szkoły handlowe.

Szkoły Dokształcające Zawodowe.

Ilość Szkół Dokształcających Zawodowych na terenie woj. Warszawskiego w stosunku do roku 1935 nie zmniejszyła się i wynosi 37. Aczkolwiek w roku sprawozdawczym uległa zamknięciu Szkoła Dokształcająca Zawodowa w Przedczu, to równocześnie uruchomiona została (zamknięta w roku ubiegłym) Szkoła Dokształcająca w Brześciu Kujawskim. Tablica umieszczona na stronie 154 i 155 ilustruje dokładnie ilość uczniów uczęszczających do poszczególnych szkół według klas i grup zawodowych.

Z zestawienia tego wynika, iż ogólna ilość uczniów uczęszczających do szkół dokształcających zawodowych i zatrudnionych w rzemiośle jako terminatorzy (2750), w stosunku do roku 1935 (2072 uczniów) poważnie wzrosła. Przyrost ten stanowi 32% i należy go tłomaczyć tym, iż coraz większa ilość terminatorów odbywa prawidłowo naukę w rzemiośle t. j. na podstawie spisanej i zarejestrowanej umowy o naukę.

Ilość uczniów uczęszczających do szkół dokształcających zawodowych układa się następująco: najwięcej uczniów uczęszcza z grupy metalowej — 576 co stanowi 21%, następnie z włókienniczej — 573 uczniów — 21%, spożywczej — 495 uczniów — 18%. Dalej w kolejności idą grupy: skórzana — 431 uczniów, drzewna — 325 uczniów, usług osobistych — 202 uczniów i budowlana — 148 uczniów.

Stosunek młodzieży uczęszczającej do szkół dokształcających zawodowych zatrudnionej w rzemiośle, do młodzieży innych zawodów lub nie zatrudnionych, w porównaniu do lat ubiegłych ilustruje zestawienie na str. 153.

Rok szkolny	Ogólna liczba uczęszcz. do szkół dokszt. zawodowych	w tym		
		w rzemiośle	w przemyśle, handlu i rolnictwie	nie zatrudnieni
1933/34	3.527	2.139	229	1.159
1934/35	3 979	2.171	370	1.438
1935/36	3.269	2.072	256	941
1936/37	3.941	2 750	348	843

Jak wynika z zestawienia tego, ilość młodzieży uczęszczającej do szkół dokształcających zawodowych, a nigdzie nie zatrudnionej, z każdym rokiem się zmniejsza. W roku sprawozdawczym wynosi 843 uczniów, co stanowi jednak jeszcze 21,3% ogółu młodzieży, uczęszczającej do szkół dokształcających zawodowych. Młodzież zatrudniona w rzemiośle — 2750 uczniów stanowi 69,8% ogółu młodzieży uczęszczającej do szkół. Pozostała młodzież zatrudniona w przemyśle, handlu i rolnictwie — 348 stanowi 8,9% ogółu uczęszczającej młodzieży do szkół dokształcających zawodowych.

Poniższe zestawienie ilustruje wiek uczniów, uczęszczających do szkół dokształcających zawodowych:

Rok szkolny	Ilość ogólna uczniów	urodzeni w latach						
		1922	1921	1920	1919	1918	1917	1916
1936/37	3.941	545	785	921	773	437	276	204

Z powyższego wynika, iż najwięcej uczniów uczęszczających do szkół dokształcających zawodowych mają lat 17, 16 i 15 t. zn. wstąpili w normalnym wieku na naukę zawodu. Uczniowie starsi, to młodzież, która uczęszcza do szkół celem uzyskania świadectwa ukończenia — dokumentu, niezbędnego do dopuszczenia do egzaminu czeladniczego.

Jak wykazuje tabela umieszczona na str. 156, cenzus naukowy nowo przyjętych do szkół dokształcających corocznie się podnosi:

Uczniowie rzemieślnicy w szkołach dokształcających na terenie woje

L. p.	Siedziba Szkoły Dokształcającej Zawodowej	Charakter szkoły	Liczba uczniów uczęszczających	w tem z podziałem na klasy			z po Budowlana		
				I	II	III	I	II	III
	Ogółem	—	2750	975	1098	677	60	68	20
1	Błonie	koeduk.	63	27	22	14	—	1	—
2	Brześć-Kuj.	męska	22	3	13	6	1	5	1
3	Ciechanów	"	80	23	36	21	1	2	—
4	Góra Kalwaria	koeduk.	81	24	34	23	3	—	2
5	Grodzisk-Maz.	"	117	51	48	18	8	9	4
6	Grójec	męska	94	36	37	21	—	—	—
7	Gostynin	"	83	21	34	28	1	2	3
8	Gąbin	koeduk.	44	15	21	8	—	1	—
9	Kutno	męska	171	56	68	47	7	8	2
10	Lipno	koeduk.	73	22	30	21	1	1	—
11	Lubraniec	męska	25	6	8	11	—	—	—
12	Łowicz	"	131	26	61	44	3	3	—
13	Mława	koeduk.	86	47	19	20	2	—	-
14	Mińsk-Maz	brak dan.	—	—	—	—	—	—	—
15	Mszczonów	męska	81	40	—	41	—	—	—
16	Nowe Miasto n/P.	brak dan.	—	—	—	—	—	—	—
17	Nowy Dwór	koeduk.	124	16	68	40	5	11	5
18	Płock	"	189	62	100	27	10	6	1
19	Piaseczno	męska	76	23	34	19	3	4	—
20	Płońsk	"	50	16	24	10	1	—	—
21	Przasnysz	"	51	34	15	2	1	1	-
22	Pułtusk	"	66	19	23	25	1	—	1
23	Pruszków	"	91	29	37	25	3	2	—
24	Rawa Maz.	"	111	52	39	20	1	—	—
25	Raciąż k. Sierpca	"	13	1	5	7	—	—	—
26	Radzymin	"	69	36	21	12	1	—	—
27	Rypin	koeduk.	81	37	26	18	—	1	—
28	Sierpc	brak dan	—	—	—	—	—	—	—
29	Sochaczew	męska	63	15	36	12	—	4	—
30	Skierniewice	"	110	40	47	23	2	3	—
31	Warka	"	28	7	16	5	—	—	1
32	Włocławek	"	227	116	70	41	4	2	—
33	Włocławek	żeńska	67	25	23	19	—	—	-
34	Wyszków	męska	26	4	16	6	—	1	—
35	Żychlin	"	70	14	33	23	—	1	—
36	Żyrardów	koeduk.	87	32	32	23	1	--	-
37	Zakroczym	brak dan.	—	—	—	—	—	—	—

zawodowych czynnych w roku szkolnym 1936/37
wództwa Warszawskiego

w t e m																	
działem według grup zawodowych i klas																	
Drzewna			Włókiennicza			Metalowa			Spożywcza			Skórzana			Usług osob.		
I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
115	136	74	234	206	133	162	240	174	165	204	126	187	154	90	52	90	60
1	3	–	11	8	4	4	3	3	5	3	4	5	3	2	1	1	1
—	3	2	—	—	—	1	—	1	—	4	1	1	1	1	—	—	—
3	8	1	3	—	—	5	8	6	6	6	9	5	11	5	—	1	—
2	3	2	8	7	7	3	7	4	3	10	5	3	6	1	2	1	2
8	5	1	9	9	2	8	8	4	10	8	4	6	4	—	2	5	3
4	7	1	7	4	8	8	9	3	7	14	2	8	3	4	2	—	3
3	4	3	8	13	2	2	1	2	2	5	9	4	9	4	1	—	5
1	1	—	3	6	3	2	4	—	3	3	2	4	5	3	2	1	—
4	4	6	11	8	4	9	19	15	10	9	9	7	6	3	8	14	8
2	2	1	3	9	1	5	4	3	7	6	6	4	4	6	—	4	4
—	—	–	2	2	3	1	1	1	2	3	4	1	2	2	—	—	1
1	12	5	1	5	8	5	12	11	3	11	6	11	15	9	2	3	5
7	3	6	8	7	5	6	2	5	13	4	3	6	3	1	5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	5	10	—	4	2	—	5	—	—	4	21	—	20	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	13	8	1	11	7	3	20	11	2	4	5	1	5	2	1	4	2
6	11	1	15	17	8	11	28	3	11	22	7	5	7	3	4	9	4
5	4	3	1	5	5	5	10	7	2	6	2	7	3	—	—	2	2
2	2	3	4	7	2	4	3	—	2	3	4	2	6	1	1	3	—
—	2	1	15	3	—	6	3	1	9	1	—	3	4	—	—	1	—
4	3	2	2	4	4	3	6	6	3	7	6	6	5	3	—	—	—
3	5	5	1	2	3	8	12	10	11	8	4	—	—	1	3	8	2
5	8	3	15	8	9	10	5	4	8	6	4	11	10	—	2	2	—
1	2	1	—	—	1	—	-	—	—	3	3	—		1	–	—	1
3	1	2	26	13	5	1	1	2	2	3	2	3	1	—	—	2	1
6	4	4	15	3	6	6	5	3	3	4	1	6	8	1	1	1	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-
2	3	1	5	6	1	1	9	8	5	11	2	1	1	—	1	2	–
8	7	1	2	4	1	7	13	8	4	6	7	16	10	4	1	4	2
—	5	1	3	2	3	1	5	—	2	3	—	–	1	—	1	—	-
18	7	3	17	4	5	26	20	19	19	18	3	25	10	7	7	9	4
—	—	—	22	19	19	—	—	—	—	—	—	—	-	—	3	4	—
—	1	—	—	1	—	1	5	3	—	5	2	3	3	—	—	—	1
—	—	1	4	9	2	2	5	18	1	1	1	6	3	1	—	4	1
6	3	1	2	10	9	6	2	8	2	5	5	6	5	5	2	5	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Rok szkolny	Ilość przyjętych uczniów	w tym z wyksz. szkoły powszechnej						Powyżej szkoły powsz.
		kl. 2	kl. 3	kl. 4	kl. 5	kl. 6	kl. 7	
1934/35	1.818	4	79	459	497	330	140	9
1935/36	1.355	6	42	322	295	189	488	13
1936/37	1.723	4	47	276	363	337	692	4

Jednakże znaczny jeszcze odsetek uczniów przychodzi do szkół dokształcających zawodowych z niższą szkołą powszechną.

Stan ten wpływa niewątpliwie ujemnie na poziom nauki przedmiotów ogólnokształcących jak i zawodowych, a zaradzić temu można tylko przez ustalenie cenzusu naukowego kandydata, wstępującego na naukę rzemiosła. Z obserwacji Izby przy egzaminach czeladniczych wynika, iż należałoby ustalić jako minimum wykształcenia kandydatów, ubiegających się o przyjęcie na naukę rzemiosla — 5 klas szkoły powszechnej.

Wykładowcami w szkołach dokształcających zawodowych są w 80-ciu procentach nauczyciele szkół powszechnych, co wykazuje poniższe zestawienie

Ogólna ilość wykładowców w szkole dok. zawod.	w tym nauczycieli szkół				Osoby, pracujące w innych instytucjach
	powsz.	średn.	zawod.	tylko dok. zawod.	
224	171	9	14	12	18

Jeżeli chodzi o środowiska, z których rekrutują się uczniowie szkół dokształcających zawodowych, to stan ten w stosunku do roku ubiegłego nie uległ zasadniczej zmianie. Najwięcej uczniów, przeszło 40% pochodzi ze sfer rzemieślniczych, następnie robotniczych około 25%, reszta zaś handlowych niższych funkcjonariuszów i innych. Z tego wynika, że kadry rzemieślnicze tworzą się z elementu w przeważnej części mieszczańskiego.

Kursy Zawodowe Koncesjowane przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw. Publicznego.

Według danych uzyskanych z Kuratorium Okręgu Szkolnego, na terenie woj. Warszawskiego w okresie sprawozdawczym istniało 6 prywatnych Kursów kroju i szycia, a mianowicie:

L. p.	Adres	Nazwa Kursów	Kierownik
1	Aleksandrów -Kuj Wilsona 3.	Prywatne koedukacyjne Kursy Kroju Krawieckiego Stanisława Lewandowskiego	Stanisław Lewandowski.
2	Grójec, ul. Starostwo 6.	Prywatne Żeńskie Kursy Krawiecczyzny i Bieliźniarstwa Towarzystwo „Caritas"	Lucyna Pozalska.
3	Sochaczew, ulica Plac POW.	Kursy Kroju i Szycia Władysławy Woźniak.	Władysława Woźniak.
4	Skierniewice	Kursy Kroju i Szycia Koła Polek.	Lipińska.
5	Włocławek, ulica Orla 9	Kursy Rękodzielnicze Towarzystwa „Wspólna Praca".	Maria Walterowa
6	Włocławek, ulica St. Rynek 2.	Kursy Zawodowe i Dokształcania Zawodow. dla Rzemieśln. Tow. Szerzenia Pracy Zawodowej i Rolnej wśród Żyd. „Ort"	Abraham Kreusler.

Kursy te nie dają żadnych uprawnień w zrozumieniu Ustawy Przemysłowej, a są właściwie dokształcającymi.

Frekwencja na tych Kursach w porównaniu do roku 1935 — w roku sprawozdawczym dość poważnie zmalała

Kursy Dokształcające Zawodowe.

Zgodnie z planem prac na rok 1936, Izba miała przeprowadzić szereg kursów dokształcających zawodowych dla samoistnych rzemieślników i czeladników.

W realizacji nakreślonego planu uruchomionych zostało w roku sprawozdawczym w różnych miejscowościach na terenie województwa Warszawskiego 24 Kursy dokształcające zawodowe i specjalne.

Kurs dokształcający zawodowy dla rzemiosł budowlanych woj. Warszawskiego (oddział mularski) odbyty przy Rzemieślniczym Instytucie Naukowym w Warszawie, w głębi stoją pp. Dyr. Instytutu inż. W. Gordziałkowski i p. F. Cretti — wykładowca kursu.

I. Kursy dla rzemieślników budowlanych mularzy i cieśli.

Art. 145 ust. ostatni Prawa Przemysłowego określa wyraźnie uprawnienia do wykonywania samoistnie robót budowlanych w zakresie art. 333 i 334 Prawa Budowlanego, w myśl którego wielu rzemieślników mularzy i cieśli, którzy do 15.VIII 1934 r. prowadzili roboty budowlane samoistnie i na własny rachunek, zostali pozbawieni tego prawa i zepchnięci do roli drobnych rzemieślników.

Jedynym sposobem dla otrzymania przez nich całkowitych uprawnień jest uzyskanie dyplomów mistrzowskich. Powstała zatem kwestia dopuszczenia ich do egzaminu mistrzowskiego, do którego zgodnie z art. 158 ust. 4 p. 3 Prawa Przemysłowego, należy przedłożyć świadectwo ukończenia szkoły dokształcającej zawodowej, lub świadectwa ukończenia równoznacznego kursu dokształcającego-zawodowego.

Pragnąc więc z jednej strony podnieść poziom wiedzy ogólnej i zawodowej wśród mularzy i cieśli, z drugiej zaś umo-

Uroczystość zamknięcia Kursów budowlanych woj. Warszawskiego przy Rzemieślniczym Instytucie Naukowym w Warszawie. — W pierwszym rzędzie między innymi siędzą: pp. Dyr. Zw. Izb Rzem. R. P. B. Sikorski, p. Dyr. Instytutu inż. W. Gordziałkowski i Dyr. Izby Rzem. we Włocławku p. J. Łazarewicz.

żliwić tymże uzyskanie uprawnień do samoistnego prowadzenia robót budowlanych, Izba opracowała w porozumieniu się z Kuratorium Okręgu Szkolnego program dwumiesięcznych Kursów dokształcających zawodowych dla rzemieślników budowlanych mularzy i cieśli. Według tego programu przeprowadzonych zostało cztery Kursy, a mianowicie: w Warszawie dwa, w Płocku jeden i we Włocławku jeden. Na kursy zgłosiło się ogółem 121 kandydatów. Ukończyło kurs i otrzymało świadectwa ukończenia 102 kursistów.

Każdy z wspomnianych Kursów obejmował następujące przedmioty: budownictwo — 60 godzin, kreślenie zawodowe, projektowanie i kosztorysowanie 30 godzin, język polski i korespondencja 32 godziny, rachunki i kalkulacja 32 godziny, materiałoznastwo, chemia i mat. budowlane 24 godziny, prawoznawstwo 22 godziny, kreślenie geometryczne 20 godzin, geografia gospodarcza 12 godzin, rysunek odręczny 8 godzin i higiena 8 godzin, co łącznie daje 248 godzin wykładowych.

II. Kursy dokształcające ogólne zawodowe dla czeladników.

Na zasadzie art. 3 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 13 lutego 1934 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie zmiany przepisów na czeladnika, Pan Wojewoda Warszawski zwolnił od obowiązku wykazania się świadectwem ukończenia szkoły dokształcającej zawodowej terminatorów, ubiegających się o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego w ilości około 1000.

Większość terminatorów posiadało zaledwie wykształcenie domowe.

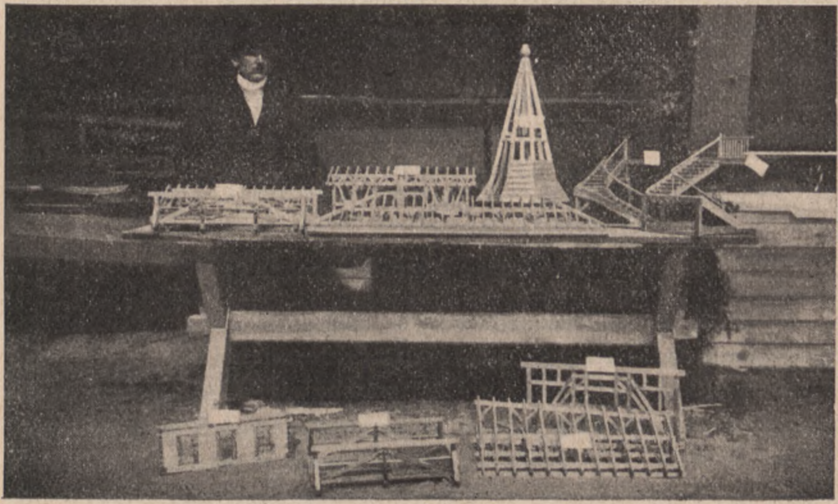

Kurs dokształcający zawodowy dla rzemiosł budowlanych woj. Warszawskiego odbyty w Włocławku. — W głębi między innymi stoją pp. naczelnik wydziału Kuratorium O. S. w Warszawie p. inż. B. Krzywobłocki i p. Dyr. E. Benken.

Izba pragnąc podnieść poziom wiedzy ogólnej wśród przyszłych rzemieślników, uruchomiła i przeprowadziła w porozumieniu z Kuratorium Okręgu Szkolnego w roku sprawozdawczym 6 kursów dokształcających ogólno-zawodowych, a mianowicie: w Ciechanowie 1-dna klasa, w Kutnie 2 klasy, Płocku 2 klasy, Pułtusku 1 klasa, Skierniewicach 3 klasy i Włocławku 1 klasa — razem 10 klas. Na kursy te zgłosiło się ogółem

336 terminatorów, ukończyło zaś Kurs 280 kandydatów na czeladników.

Każda z wspomnianych 10 klas obejmowała następujące przedmioty: rachunki, rachunek przemysłowy i kalkulacja przeciętnie 50 godzin, język polski i korespondencja handlowo-rzemieślnicza 50 godzin, nauka o polsce i obowiązujących przepisach 20 godzin, rysunek i kreślenie geometryczne 18 godzin, wiadomości ogólne zawod. 15 godzin, higiena ogólna 8 godzin. W każdej wspomnianej klasie ilość godzin wykładowych wynosiła przeciętnie 161.

Fragment wystawy prac absolwentów kursów dokształcających zawodowych dla rzemiosł budowlanych odbytych w Płocku — W głębi stoi kierownik kursów p. S. Grubowski.

III. Kursy buchalteryjne uproszczonej księgowości.

Pragnąc ułatwić rzemiosłu prowadzenie ksiąg handlowych uproszczonych, Izba urządziła siedem kursów buchalteryjnych krótkoterminowych we Włocławku, Pułtusku, Płocku i Kutnie.

Program kursu obejmował uproszczoną rachunkowość w ramach rzeczywistych potrzeb rzemiosła.

Na kursy te zgłosiło się 194 rzemieślników, ukończyło zaś kursy 179. Ilość godzin wykładowych na poszczególnych kursach wynosiła od 18 do 25 godzin.

IV. Kursy racjonalnego zdejmowania i konserwowania skór zwierzęcych.

System zdejmowania skór zwierzęcych stosowany na tutejszym terenie pozostawiał wiele do życzenia, gdyż powodował niszczenie skór i co zatem idzie obniżał ich cenę na rynku.

Izba pragnąc przyczynić się do podniesienia wartości skór i przez to do powiększenia zyskowności warsztatów rzemiosła rzeźnickiego, zorganizowała cztery Kursy racjonalnego zdejmowania i konserwowania skór zwierzęcych, a mianowicie w Toruniu Kurs Instruktorski, a następnie w Płocku, Grójcu i Włocławku Kursy podinstruktorskie.

Na Kursy te zgłosiło się ogółem 99 kandydatów, ukończyło zaś Kursy 92 rzeźników.

W związku z tym większość rzeźni na terenie woj. Warszawskiego wprowadziła przymus zdejmowania skór nowoczesnym sposobem przez odbijanie, co wpłynęło dodatnio na ceny skór (wzrost cen od 20 — 30%).

V. Kursy kamieniarskie.

W okresie sprawozdawczym zorganizowane były na terenie działalności Izby trzy Kursy Kamieniarskie (obróbka kamienia do wykładania ulic), a mianowicie: w Ciechanowie, Płocku i Włocławku. Każdy z Kursów trwał 6 tygodni. Kursy wysłuchało 125 kandydatów na kamieniarzy.

Zaznaczyć należy, iż kursy te zorganizowane były w po rozumieniu z Izbą przez Zarządy Miejskie przy poparciu finansowym Funduszu Pracy.

Kursy miały za zadanie wyszkolenie kadr wykwalifikowanych rzemieślników dla przygotowania materiałów do budowy dróg bitych w Polsce i trzeba przyznać, iż zadanie to całkowicie spełniły.

Wycieczki terminatorów-uczniów Szkół Dokształcających Zawodowych.

Celem nawiązania bliższego kontaktu między Samorządem Gospodarczym Rrzemieślniczym a młodym pokoleniem rzemiosła oraz umożliwienia terminatorom poznanie rodzimej wytwórczości, Izba zorganizowała dla najlepszych uczniów klas II i III Szkół Dokształcających Zawodowych woj. Warszaw-

skiego osiem wycieczek zbiorowych własnym kosztem na Targi i Wystawy, a mianowicie: 1) dwudniową na Targi Poznańskie dla 22 uczniów, 2) na święto 800-lecia Łowicza i Wystawę Prac Terminatorskich jednodniową dla 16 uczenic i 15 uczniów rzemiosła krawieckiego oraz dla 21 uczniów klasy I i II, 3) na Wystawę — Targi Rzemieślnicze w Łodzi dwie wycieczki jednodniowe (uczennice i uczniowie) i 4) na Wystawę Przemysłu Metalowego i Elektrotechnicznego i zwiedzenie Warszawy, 2-e wycieczki 2 dniowe dla 70 uczniów.

Zaznaczyć należy, iż Izba w pracach tych znalazła pełne zrozumienie i poparcie Panów Kierowników Szkół Dokształcających Zawodowych, to też dzięki temu zorganizowane wycieczki spełniły całkowicie swe zadanie.

Wystawa Prac Terminatorskich na Wystawie Rzemieślniczej w Łowiczu.

W roku sprawozdawczym z okazji Święta 800-lecia Łowicza została przez Izbę zorganizowana w Łowiczu Wystawa Prac Terminatorskich, ilustrująca prace i zdolności uczniów rzemieślniczych poszczególnych miejscowości woj. Warszawskiego.

Z pośród wystawionych prac uczniowskich Komisja Specjalna wyróżniła siedem i, zgłosiła wniosek o przyznanie nagród wykonawcom za dobre precyzyjne wykonanie oraz pryncypałom za dobre nauczenie swoich uczniów.

Zgodnie z powyższym wnioskiem Zarząd Izby przyznał pryncypałom i uczniom nagrody pieniężne i dyplomy uznania.

NAUKA RZEMIOSŁA.

Warunki odbywania nauki rzemiosła w warsztatach rzemieślniczych pozostały w roku sprawozdwczym bez zmian. Nie odniosła skutku sprecyzowana przez rzemiosło konieczność zmiany przepisów, dotyczących nauki rzemiosła, a mianowicie zniesienie zakazu pobierania opłat za naukę oraz obowiązku wynagrodzenia terminatora od początku jego pracy w warsztacie.

W dalszym ciągu Izba walczy z niechęcią wielu rzemieślników zgłaszania kształconego terminatora z obawy przed

powiększeniem wymiaru podatku (o czym była mowa w sprawozdaniu 1935 rok) oraz przed opłatami składek ubezpieczeniowych.

Konieczność posyłania ucznia do szkoły dokształcającej również stanowi dla niektórych zawodów powód do nieprzyjmowania uczni lub też do ukrywania, iż ucznia się kształci: w roku sprawozdawczym np. Izba zmuszona była zwrócić się do Władzy Przemysłowej I-szej Instancji, by zmusić piekarzy z Pułtuska do posyłania uczniów do szkoły. Zasłaniali się oni tym, iż godziny nauki w szkole kolidują z godzinami pracy w warsztacie piekarskim.

Mimo to jak widać z załączonych tabel liczba zarejestrowanych w roku sprawozdawczym uczniów znacznie przewyższa lata poprzednie.

rok 1932	1933	1934	1935	1936
450	578	622	923	1318

Przyczyną powiększenia ilości umów zgłoszonych do Izby jest przede wszystkim zdaniem Izby szersze uświadomienie rzemiosła, iż tylko przez odpowiednie pokierowanie młodzieży rzemieślniczej i dopilnowanie obowiązujących przepisów uniknie się starej bolączki — nielegalnego wykonywania rzemiosła.

Należy jednak zaznaczyć, że rzemieślnicy żydzi, ze względu na brak kwalifikacyj, w mniejszym stopniu zgłaszają zatrudnionych przez siebie terminatorów i tak na 1318 umów zgłoszonych, umowy terminatorów żydów stanowią 15% czyli 208.

Poza tym w roku sprawozdawczym Izba zarejestrowała w dalszym ciągu umowy o naukę rzemiosła w warsztatach fabrycznych głównie ślusarskich i stolarskich, co również wpłynęło na zwiększenie ilości zarejestrowanych umów.

Do pewnego stopnia wpłynęła na zwiększenie ilości umów także zmiana systemu rejestracji umów przez Izbę. Mianowicie dotychczas każdy członek Cechu winien był bezwzględnie umowę zarejestrować za pośrednictwem Cechu, opłacając minimum kwotę zł. 15.—, z czego zł. 5.— pobiera Izba.

Były wypadki, że Cechy ze swej strony pobierały opłaty do zł 40 — i więcej, co bezwzględnie hamowało dopływ uczniów. O ile rzemieślnik do Cechu nie należał, rejestracji pośredniej dokonywał Zarząd gminy upoważniony przez Izbę, przyczym opłaty były również wysokie. W roku 1936 na zasadzie wyjaśnień Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Izba ustanowiła jako maksymalną opłatę za rejestrację umowy kwotę zł. 10.— Dotychczas Izba walczyła z pobieraniem przez Cechy wyższych opłat bezskutecznie. Obecnie zaś o ile Cech żąda od rzemieślnika opłaty wyższej nad ustanowioną maksymalną, lub stawia inne nieformalne przeszkody, może rzemieślnik zarejestrować umowę bezpośrednio w Izbie, opłacając również tylko kwotę zł. 10.—.

Wreszcie rok sprawozdawczy przyniósł zasadniczą zmianę w interpretacji dotychczasowych przepisów Ustawy Przemysłowej, dotyczących uprawnienia do kształcenia terminatorów.

Mianowicie Min. Przemysłu i Handlu okólnikiem Nr. PA. III-1/99 z datą 15 V. 1936 r. w oparciu się na art. 3 ust. 2 Prawa Przemysłowego, wyjaśniło, że rzemieślnik, który przed wejściem w życie ww. Prawa (16.12.1927 r.) kształcił uczniów chociaż mistrzem nie był, posiada prawo nabyte do kształcenia terminatorów i, mimo obecnych ograniczeń Ustawy Przemysłowej prawa tego nie utracił. Po zawiadomieniu o powyższym szerokiego ogółu rzemiosła, do Izby zaczęły napływać podania rzemieślników, którzy posiadali odpowiednie warunki w myśl wspomnianego okólnika.

Naturalnie rzemieślnicy ci skorzystali z przywileju kształcenia uczniów, co również wpłynęło na powiększenie ilości zarejestrowanych przez Izbę umów.

Poniżej umieszczone cyfry dają obraz napływu młodych sił do różnych grup zawodowych w ciągu ubiegłych 5-ciu lat.

Lata	Ogółem umów zawartych	w tym w grupie						
		I Budowlana	II Drzewna	III Włókienniczа	IV Metalowa	V Spożywcza	VI Skórzana	VII Usług osobistych
1932	450	5	47	53	122	93	51	79
1933	578	5	68	53	102	234	45	71
1934	622	3	64	67	121	241	60	66
1935	923	6	87	101	249	279	99	102
1936	1318	24	131	200	263	393	183	124

Z powyższego widać, że najwięcej zasilane są rzemiosła grupy spożywczej (w tym najwięcej rzeźnictwo i wędliniarstwo oraz piekarstwo) poza tym grupy metalowej i włókienniczej. Grupy spożywcza i metalowa są najrentowniejsze i najłatwiej w nich o pracę, natomiast grupa włókiennicza jest grupą najliczniejszą, co również usprawiedliwia dużą ilość kształconych uczniów.

W roku sprawozdawczym bardzo duży odsetek umów w porównaniu do lat poprzednich zarejestrowano w grupie budowlanej. Przyczyną tego może być zdaniem Izby zwiększony ruch budowlany, jaki dał się zaobserwować w ubiegłym sezonie, oraz przewidywanie ożywienia w budownictwie na sezon przyszły.

Umieszczone na str. 167, 168 i 169 tablice ilustrują dokładnie stan umów o naukę rzemiosła. Mianowicie na dzień 31.XII.36 aktualnych umów było 2247, w tym najwięcej, bo 270 w powiecie Włocławskim, który zresztą zawsze wykazywał największą ilość umów zarejestrowanych.

Również o ile chodzi o ilość zarejestrowanych umów w roku sprawozdawczym, to największa liczba przypada na powiat Włocławski 143 — co stanowi 10,8% oraz Kutnowski 8,8%. Najmniej powiaty — Makowski 22 umowy, Przasnyski 21 i Płoński — 14 umów.

Jeśli chodzi o podział zarejestrowanych umów według zawodów — najwięcej uczniów kształci się w rzeźnictwie i wędliniarstwie: 296 umów — 22,5%, następnie w krawiectwie 196 — 14,8%, w szewctwie — 138 (14%) oraz w kowalstwie — 132 (10%) i ślusarstwie — 120 (9%). Zresztą te zawody corocznie przyjmują największą ilość terminatorów.

W pozostałych grupach zawodowych, zarejestrowano najwięcej umów: grupa budowlana-mularstwo 11 i malarstwo 10, grupa drzewna — stolarstwo — 101, grupa usług osobistych-fryzjerstwo 119.

Inne zawody tych grup zgłosiły nieliczne tylko umowy, przyczym jeśli chodzi o zawody uznane za rzemiosło ostatnimi rozporządzeniami — to tylko ślusarstwo precyzyjne — mechanictwo zarejestrowało 4 umowy.

Jeśli chodzi o wiek terminatorów — najwięcej wstąpiło do rzemiosła młodzieży urodzonej w roku 1919, a więc mającej lat 17, najmniej w roku 1921 lat 15.

Umowy o naukę rzemiosła na terenie woj. Warszawskiego zarejestrowane w Izbie Rzemieślniczej na zasadzie posiadanego uprawnienia do kształcenia terminatorów (dyplom mistrzowski, prawo nabyte, wykszt. akadem.)

Rok 1936. Wg. powiatów.

Powiaty	Ogólna ilość aktualnych umów na dz. 1.I 1936 r.	Umowy zarejestrowane w r. 1936	Umowy wygasłe i rozwiązane w roku 1936	Ogólna ilość aktualnych umów na dz. 1.I 1937 r.	Uczniowie szk.dokszt. zawodow. w 1936 r.
Ogółem	1521	1318	592	2247	2747
Błoński	107	88	55	140	348
Ciechanowski	104	41	23	122	80
Gostyniński	62	68	17	113	127
Grójecki	74	58	24	108	203
Kutnowski	111	117	42	186	241
Lipnowski	104	67	15	156	73
Łowicki	37	81	25	93	131
Makowski	20	22	8	34	niema szk
Mińsko-Maz.	16	25	18	23	brak dan.
Mławski	21	36	13	44	86
Nieszawski	102	45	38	109	niema szk.
Płocki	49	42	28	63	189
Płoński	26	14	18	22	50
Przasnyski	18	21	6	33	51
Pułtuski	63	45	27	81	90
Radzymiński	26	49	14	61	69
Rawski	62	52	25	89	111
Rypiński	77	67	28	116	81
Sierpecki	122	83	39	166	13
Skierniewicki	12	55	5	62	110
Sochaczewski	18	22	6	34	63
Warszawski	72	77	27	122	290
Włocławski	218	143	91	270	340

Umowy o naukę rzemiosła na terenie woj. Warszawskiego zarejestrowane w Izbie Rzemieślniczej na zasadzie posiadanego uprawnienia do kształcenia uczniów (dyplom mistrzowski, prawo nabyte, wykształcenie akadem.) według zawodów.

Grupa zawodowa	Zawody	Ogólna ilość aktual. umów na 1.I.196 r.	Umowy zarejestrowane w r. 1936	Umowy wygasłe i rozw. w r. 1936	Ogólna ilość aktual. umów na dz. 1.I.37 r.	Uczn. ucz. do szkół dokszt. zaw. w r. 1937
	Ogółem	1521	1318	592	2247	2747
I Budowlana	brukarstwo	—	—	—	—	1
	dekarstwo	—	—	—	—	—
	garncarstwo	—	—	—	–	1
	kamieniarstwo	—	1	—	1	1
	lakiernictwo	—	—	—	—	—
	malarstwo	6	10	2	14	67
	mularstwo	2	11	1	12	55
	studniarstwo	—	—	—	—	—
	szklarstwo	—	—	-	—	1
	sztukatorstwo	—	—	—	—	—
	zduństwo	—	2	—	2	22
	Razem	8	24	3	29	148
II Drzewna	bednarstwo	3	3	3	3	14
	ciesielstwo	7	—	—	7	44
	kołodziejstwo	29	25	12	42	25
	koszykarstwo	—	—	—	—	10
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—	1
	stolarstwo	108	101	52	157	231
	tokarstwo drzewa	1	1	—	2	—
	wyrób instr. muzycznych	—	1	—	1	—
	Razem	148	131	67	212	325
III Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	-	—
	bieliźniarstwo	—	—	—	—	9
	chem. czyszcz. i fabr odz.	—	—	—	—	1
	chem czyszcz, i farb. skórek	—	—	-	—	—
	czapnictwo	1	2	—	3	14
	gorseciarstwo	—	—	—	—	3
	kapelusznictwo	—	—	—	—	—
	krawiectwo	164	196	58	302	533
	krawiectwo męskie	—	—	—	—	-
	krawiectwo damskie	—	—	—	—	—
	kuśnierstwo	—	—	—	-	1
	powroźnictwo	—	2	—	2	6

Grupa zawodowa	Zawody	Ogólna ilość aktual. umów na 1.I.1936 r.	Umowy zarejestrowane w r. 1936	Umowy wygasłe i rozw. w r. 1936	Ogólna ilość aktual. umów na dz. 1.I 37 r.	Uczn. ucz. do szkół dokszt. zaw. w r. 1937
III Włókien-	szczotkarstwo	—	—	—	—	1
	szmuklerstwo	—	—	—	—	—
	tapicerstwo	—	—	—	—	5
	Razem	165	200	58	307	573
IV Metalowa	blacharstwo	5	5	2	8	20
	bronzownictwo	—	—	—	—	—
	grawerstwo	—	—	—	—	1
	jubilerstwo	—	—	—	—	1
	kotlarstwo	—	—	—	—	5
	kowalstwo	192	132	63	261	133
	mosiężnictwo	—	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—	—
	ślusarstwo	157	120	52	225	335
	ślusarstwo precyzyjne	—	4	—	4	40
	ślusarstwo samochod.	—	—	—	—	7
	tokarstwo mebli	25	1	4	22	29
	wyrób narz. optyczn.	—	—	—	—	—
	zegarmistrzowstwo	2	1	—	3	5
	złotnictwo	—	—	—	—	—
	Razem	281	263	121	523	576
V Spożywcza	cukiernictwo	6	8	3	11	4
	piekarstwo	90	89	36	143	138
	piernikarstwo	—	—	—	—	—
	rzeźnictwo i wędliniarstwo	410	296	173	533	350
	Razem	506	393	212	687	492
VI Skórzana	białoskórnictwo	—	—	—	—	—
	cholewkarstwo	36	35	10	61	77
	garbarstwo	—	—	—	—	2
	introligatorstwo	5	4	3	6	21
	rymarstwo	10	6	1	15	34
	siodlarstwo	—	—	—	—	—
	szewctwo	100	138	39	199	297
	Razem	151	183	53	281	431
VII Usług osobistych	fotografowanie	5	5	1	9	13
	fryzjerstwo	157	119	77	199	189
	Razem	162	124	78	208	202

Poniższe zestawienie ilustruje granice wieku młodzieży, odbywającej obecnie naukę rzemiosła.

Ogółem aktualnych umów	w tym uczniów urodzonych w latach							
	po 1921	1921	1920	1919	1918	1917	1916	przed 1916
2.247	—	101	213	450	440	513	290	240

Z cyfr tych wynika, że duży odsetek wśród terminatorów stanowi młodzież starsza.

Przedewszystkim starsi terminatorzy kształcą się w zawodach, gdzie obowiązujące przepisy obostrzają warunki pracy młodocianych, a więc w piekarstwie — z uwagi na pracę nocną, oraz w rzeźnictwie — zakaz prac w rzeźniach przed ukończeniem lat 18. Jednakże i inne zawody wykazują nieliczny odsetek młodzieży starszej.

Poza umowami o naukę rzemiosła zgłoszonymi do Izby przez a) rzemieślników mistrzów, b) posiadających prawo nabyte do kształcenia oraz c) osoby, posiadające odpowiednie wykształcenie techniczne, wpłynęły do Izby w końcu roku sprawozdawczego umowy i zgłoszenia o kształceniu terminatorów przez rzemieślników, nie posiadających wyżej wymienionych warunków.

Mianowicie Min. Przemysłu i Handlu w maju r. 1936 wydało okólnik NPA.III.1/100 normujący warunki przyjmowania kandydatów do egzaminu czeladniczego i mający na celu obronę interesów terminatorów. Okólnik wyznaczył termin dn. 31.XII.36 r. jako prekluzyjny do zgłoszenia się dla tych wszystkich, którzy są na nauce u rzemieślników, nie posiadających odpowiednich uprawnień. W związku z powyższym do Izby w końcu roku wpłynęło 267 umów i zgłoszeń o kształceniu terminatorów przez rzemieślników, nie posiadających normalnych uprawnień

Niniejsza tabela wykazuje zgłoszone umowy o naukę u rzemieślników nie posiadających uprawnień z podziałem wg. powiatów i grup zawodowych.

Grupy zawodowe / Powiaty	Ogółem	w tym w grupie: I Budowlana	II Drzewna	III Włókiennicza	IV Metalowa	V Spożywcza	VI Skórzana	VII Usług osobistych
Ogółem	267	4	31	106	24	21	66	15
Błoński	15	—	3	8	—	4	1	1
Ciechanowski	1	—	—	—	—	—	—	1
Gostyniński	1	—	—	1	—	—	—	—
Grójecki	8	—	1	—	2	1	3	1
Kutnowski	20	1	—	12	1	—	6	—
Lipnowski	3	—	—	1	—	—	2	—
Łowicki	5	—	—	2	3	—	—	—
Makowski	12	—	2	3	1	1	4	1
Mińsko-Maz.	29	1	1	11	1	3	12	—
Mławski	16	—	—	6	2	—	7	1
Nieszawski	—	—	—	—	—	—	—	—
Płocki	18	—	1	7	4	—	6	—
Płoński	1	—	—	1	—	—	—	—
Przasnyski	3	—	—	—	1	2	—	—
Pułtuski	40	—	12	13	3	4	8	—
Radzymiński	10	1	—	4	—	1	3	1
Rawski	1	—	1	—	—	—	—	—
Rypiński	7	—	—	7	—	—	—	—
Sierpecki	5	—	—	3	2	—	—	—
Skierniewicki	2	—	—	1	—	—	—	1
Sochaczewski	2	—	—	2	—	—	—	—
Warszawski	13	—	1	1	3	2	1	5
Włocławski	53	1	9	23	1	3	13	3

Jak z tabeli wynika najwięcej zgłoszeń wpłynęło z powiatów Włocławskiego i Pułtuskiego. Jeśli chodzi o zawody — w grupie włókienniczej i skórzanej, gdyż w warsztatach krawieckich i szewckich pracuje stale duża ilość młodocianych.

Dla młodzieży niejednokrotnie wprowadzanej w błąd przez rzemieślników, nieposiadających prawa kształcenia, a przyjmujących na naukę, okólnik Min. Przemysłu i Handlu jest prawdziwym dobrodziejstwem, gdyż pozwoli im obecnie na uzyskanie w drodze normalnej dowodów uzdolnienia zawodowego.

Izba sądzi, że na terenie Województwa mogą być jeszcze młodociani, którzy nie skorzystali z prekluzujnego terminu, a w ten sposób utracili możność zdobycia świadectwa czeladniczego. Całkowitą winę ponoszą tu rodzice, którzy przed oddaniem dzieci do terminu nie sprawdzają kwalifikacyj naukodawców, jak również niesolidni rzemieślnicy korzystający z ich nieświadomości.

By zmniejszyć tego rodzaju wypadki, Izba w roku sprawozdawczym rozesłała do wszystkich gmin miejskich i wiejskich Województwa pouczenie (w formie plakatu ściennego) o warunkach odbywania nauki rzemiosła oraz o sposobie zawierania umów.

Na 267 nadesłanych do Izby zgłoszeń — 14 nadesłali terminatorzy chrześcijanie — 253 żydzi.

Jeśli teraz porównamy następujące cyfry — na 1318 zarejestrowanych umów w drodze normalnej — 208 terminatorów żydów (ca 15%) oraz na 267 zgłoszeń odbywania nauki bez uprawnień — 253 terminatorów żydów czyli ca 94% oraz biorąc pod uwagę, że przeważnie terminator uczy się u pracodawcy swego wyznania — otrzymamy charakterystyczny obraz stosunków w rzemiośle.

Rzemieślnicy chrześcijanie, posiadający tradycje Cechów dbają o należyte wykonanie przepisów, dotyczących prawidłowego odbywania nauki — rzemieślnicy żydzi — którzy tej tradycji nie posiadają, nie dbają naogól o dopełnienie związanych z tym formalności ze szkodą oczywistą młodzieży a pośrednio i ogółu rzemiosła.

Podobny obraz mamy o ile porównamy dane, dotyczące uprawnień do kształcenia terminatorów.

Mianowicie jak już wyżej wspomniano, okólnik Min. Przemysłu i Handlu przywrócił przywilej kształcenia terminatorów dla rzemieślników niemistrzów, którzy trzymali uczniów przed 16 XII.1927 r. Na skutek pomieszania pojęć rzemiosło woj. Warszawskiego zrozumiało, iż termin stwierdzenia tego prawa przez Izbę upływa również 31.XII.36 r. Do Izby w związku z tym jednocześnie ze zgłoszeniami napłynęły masowo podania o potwierdzenie posiadanego prawa do kształcenia terminatorów (poparte odpowiednimi dokumentami, jak zaświadczenie Zarządów gmin lub miast, Cechów i t. p.). Ogółem do 31.XII.36 r. wpłynęło 861 podań, w tym 28

rzemieślników chrześcijan, 833 rzemieślników żydów.

O ile wziąć pod uwagę, że dotychczas przywilej kształcenia terminatorów był związany ściśle z posiadaniem tytułu mistrza rzemieślniczego, znów otrzymamy potwierdzenie wniosku, iż tylko rzemieślnicy chrześcijanie przywiązują pewną wagę do form tradycyjnych życia rzemieślniczego.

To też omawiany okólnik Min. Przemysłu i Handlu wywołał wśród sfer rzemieślniczych pewnego rodzaju konsternację — z jednej strony rzemiosło od lat dąży do uzyskania ograniczeń dla niemistrzów (co już przeprowadzono w stosunku do murarstwa i ciesielstwa), z drugiej zaś strony jedyny dotychczasowy przywilej mistrza, który skłaniał rzemieślnika do składania odpowiedniego egzaminu, a więc pogłębienia swych wiadomości fachowych, zostaje podważony.

Jak się odbiło to na stosunkach w rzemiośle, świadczy fakt, iż po opublikowaniu powyższego okólnika wielu kandydatów na mistrzów wycofało z Izby swoje podania o egzamin mistrzowski, słusznie rozumując, iż obecnie nie mają oni potrzeby narażać się na koszty i ewentualne trudności przy egzaminach, skoro posiadają odpowiednie warunki do kształcenia terminatorów z tytułu praw nabytych.

Tabela na str. 174 ilustruje stan złożonych w Izbie podań o potwierdzenie posiadanego prawa nabytego.

Jak z tych danych wynika najwięcej podań złożyli rzemieślnicy grupy włókienniczej i skórzanej. Warsztaty tych grup chętnie zatrudniają siły młodociane, szczególnie zaś zatrudniały je przed 1927 r., gdy nie było reglamentacji rzemiosła i utrudnień w kształceniu. Dlatego też i obecnie starają się wykorzystać ulgi, płynące z okólnika Min. Przemysłu i Handlu o prawie nabytym do kształcenia.

Biorąc powiatami — najwięcej podań wpłynęło z pow. Włocławskiego (ściśle biorąc z samego Włocławka) oraz Mińska-Maz. (głównie miasto Kałuszyn) i Grójeckiego (miasto Grójec).

Przypuszczać należy, że właśnie w tych ośrodkach zaszło nieporozumienie co do terminu 31 XII.36 r. i tym się tłumaczy tak wielki napływ podań

Część tylko powyższych podań mogła Izba załatwić do końca roku — mianowicie 74, gdyż wpłynęły one w ostatnich dniach grudnia. Ponadto Izba przekonała się, że należy bar-

dzo skrupulatnie badać załączone dowody posiadanych uprawnień, gdyż z tego tytułu może być wiele nadużyć.

Grupy zawodowe / Powiaty	Ogółem złożono podań	w tym w grupie I Budowlana	II Drzewna	III Włókiennicza	IV Metalowa	V Spożywcza	VI Skórzana	VII Usług osobistych
Ogółem	861	24	77	358	44	55	285	18
Błoński	38	—	1	26	—	4	7	—
Ciechanowski	1	—	1	—	—	—	—	—
Gostyniński	—	—	—	—	—	—	—	—
Grójecki	127	4	7	52	5	11	48	—
Kutnowski	35	2	2	14	3	—	13	1
Lipnowski	11	—	—	5	2	—	4	—
Łowicki	6	1	—	2	2	—	1	—
Maków-Maz.	29	—	3	12	1	4	6	3
Mińsk-Maz.	129	2	30	49	5	5	37	1
Mławski	23	—	—	8	1	2	12	—
Nieszawski	2	—	—	1	—	—	—	1
Płocki	20	1	1	9	2	2	5	—
Płoński	3	—	—	1	1	—	1	—
Przasnyski	2	—	—	—	—	2	—	—
Pułtuski	63	—	2	19	4	2	36	—
Radzymiński	30	—	—	16	1	—	13	—
Rawski	20	—	—	10	—	4	6	—
Rypiński	21	—	3	10	—	—	8	—
Sierpecki	4	1	—	2	—	1	—	—
Skierniewicki	35	2	2	16	3	8	4	—
Sochaczewski	—	—	—	—	—	—	—	—
Warszawski	39	2	12	9	3	3	8	2
Włocławski	223	9	13	97	11	7	76	10

Podobnie jak prawo kształcenia uczniów na zasadzie posiadanego tytułu mistrza, potwierdza Izba specjalną legitymację, tak samo i posiadaczom prawa nabytego do kształcenia Izba wydaje legitymacje.

Ilość wydanych legitymacyj w ciągu roku sprawozdawczego, zarówno typu pierwszego jak i drugiego ilustrują tablice na str. 175, 176 i 177.

Z tablic tych wynika, że w roku sprawozdawczym wydano 653 legitymacje, z tego 579 mistrzom, 74 posiadaczom prawa nabytego. Najwięcej uzyskało legitymacyj rzemieślników z powiatu Warszawskiego — 55, Włocławskiego i Sierpeckiego po 50 Przyczym jeśli chodzi o mistrzów najwięcej

Rzemieślnicy posiadający wydane przez Izbę Rzemieślniczą legitymacje potwierdzające prawo trzymania i kształcenia terminatorów.

Rok 1936 wg. powiatów

Powiaty	Ogółem uprawnionych do kształcenia terminatorów	w tem posiadających			Ogólna liczba posiadaczy legitymacji na dzień 1. I. 37	w tem na zasadzie posiadanego			Wydane legitymacje w r. 1936	w tem na zasadzie posiadanego		
		tytuł mistrza z art 158,9	prawo nabyte	świadect. odpowied szkoły		tytułu mistrza	prawa nabytego	świadect. odpowied szkoły		tytułu mistrza	prawa nabytego	świadect. odpowied szkoły
Ogółem												
wg. stanu na 1. I. 35 r.	12,491	12,489	—	2	2,763	2,761	—	2	—	—	—	—
wg. stanu na 1. I. 36 r.	12,800	12,788	—	2	3,214	3,212	—	2	—	—	—	—
wg. stanu na 1. I. 37 r.	14,080	13,214	861	5	3,867	3,791	74	2	653	579	74	—
w tem:												
Błoński	669	631	38	—	250	248	2	—	29	27	2	—
Ciechanowski	442	441	1	—	158	158	—	—	24	24	—	—
Gostyniński	626	626	—	—	190	189	1	—	23	22	1	—
Grójecki	644	517	127	—	121	107	14	—	45	31	14	—
Kutnowski	634	599	35	—	222	220	2	—	34	32	2	—
Lipnowski	774	763	11	—	188	186	2	—	35	33	2	—
Łowicki	450	444	6	—	142	141	1	—	25	24	1	—
Makowski	389	360	29	—	63	62	1	—	24	23	1	—
Mińsko Maz.	477	348	129	—	95	86	9	—	19	10	9	—
Mławski	686	663	23	—	140	138	2	—	15	13	2	—
Nieszawski	745	743	2	—	229	229	—	—	24	24	—	—
Płocki	652	632	20	—	140	133	7	—	47	40	7	—
Płoński	220	217	3	—	58	52	6	—	17	11	6	—
Przasnyski	258	256	2	—	74	73	1	—	5	4	1	—
Pułtuski	708	645	63	—	197	196	1	—	23	22	1	—
Radzymiński	635	605	30	—	186	181	5	—	15	10	5	—
Rawski	540	520	20	—	136	134	2	—	23	21	2	—
Rypiński	445	424	21	—	166	162	4	—	41	37	4	—
Sierpecki	749	745	4	—	229	221	8	—	50	42	8	—
Skierniewicki	367	332	35	—	114	114	—	—	22	22	—	—
Sochaczewski	225	225	—	—	82	80	2	—	8	6	2	—
Warszawski	894	852	39	3	281	279	2	—	55	53	2	—
Włocławski	1,851	1,626	223	2	406	402	2	2	50	48	2	—

Rzemieślnicy posiadający wydane legitymacje potwierdzające prawo trzy-

Rok 1936

Gupa zawod.	ZAWODY	Ogółem uprawnionych do kształcenia terminatorów	w tem posiadających: tytuł mistrza z art. 158 i 9 Ust. Przem.	prawa nabyte	świad odpowiedn szkoły
	Ogółem				
	wg. stanu na 1.I 35 r.	—	—	—	—
	wg. stanu na 1.I.36 r.	12,800	12,798	—	2
	wg. stanu na 1.I.37 r.	14,080	13,214	861	5
I. Budowlana	w tem:				
	brukarstwo	—	—	—	—
	dekarstwo	9	9	—	—
	garncarstwo	21	21	—	—
	kamieniarstwo	15	15	—	—
	lakiernictwo	6	6	—	—
	malarstwo	237	220	17	—
	mularstwo	649	645	1	3
	studniarstwo	8	8	—	—
	szklarstwo	26	21	5	—
	sztukatorstwo	—	—	—	—
	zduństwo	101	100	1	—
	Razem	1072	1045	24	3
II Drzewna	bednarstwo	63	63	—	—
	ciesielstwo	363	362	—	1
	kołodziejstwo	395	393	2	—
	koszykarstwo	27	27	—	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—
	stolarstwo	990	943	47	—
	tokarstwo drzewa	37	9	28	—
	wyrób instr. muz.	2	2	—	—
	Razem	1877	1799	77	1
III. Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	6	—	6	—
	chem. czyszcz. i farb odz.	1	1	—	—
	chem. czyszcz. i „ skór	—	—	—	—
	czapnictwo	65	47	18	—
	gorseciarstwo	2	—	2	—
	kapelusznictwo	28	26	2	—
	krawiectwo / krawiectwo męskie	2045	1754	291	—

Dalszy ciąg na

przez Izbę Rzemieślniczą
mania i kształcenia terminatorów

wg. powiatów

Ogólna liczba posiadaczy leg. na prawo kształ. na 1 I. 37 r.	w tem wydano na zasadzie			Wydane legitymacje w roku 1936	w tem na zasadzie		
	tytuł mistrza	prawa nabytego	świadect. odpowied. szkoły		tytuł mistrza	prawa nabytego	świadect. odpowied szkoły
2,763	2,761	—	2	—	—	—	—
3,214	3,212	—	2	—	—	—	—
3,867	3,791	74	2	653	579	74	—
—	—	—	—	—	—	—	—
1	1	—	—	—	—	—	—
2	2	—	—	—	—	—	—
2	2	—	—	2	2	—	—
1	1	—	—	—	—	—	—
41	41	—	—	3	3	—	—
134	133	—	1	20	20	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
8	8	—	—	1	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
10	10	—	—	1	1	—	—
199	198	—	1	27	27	—	—
1	1	—	—	—	—	—	—
82	82	—	—	12	12	—	—
108	108	—	—	13	13	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
271	266	5	—	44	39	5	—
3	1	2	—	2	—	2	—
1	1	—	—	1	1	—	—
466	459	7	—	72	65	7	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
10	9	1	—	2	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—
3	3	—	—	—	—	—	—
435	420	15	—	105	90	15	—
4	4	—	—	4	4	—	—

str. 178, 179.

Początek

Grupa zawod.	ZAWODY	Ogólem uprawnionych do kształcenia terminatorów	w tem posiadających		
			tytuł mistrza z art. 158 i 9 Ust. Prze.	prawa nabyte	świadect. odpowied szkoły
III. Włókiennicza	krawiectwo damskie	—	—	—	—
	kuśnierstwo	45	21	24	—
	powroźnictwo	30	25	5	—
	szczotkarstwo	14	11	3	—
	szmuklerstwo	1	1	—	—
	tapicerstwo	44	37	7	—
	Razem	2281	1923	358	—
IV. Metalowa	blacharstwo	198	186	12	—
	bronzownictwo	1	1	—	—
	grawerstwo	6	6	—	—
	jubilerstwo	8	7	1	—
	kotlarstwo	8	8	—	—
	kowalstwo	1462	1461	1	—
	mosiężnictwo	2	2	—	—
	pilnikarstwo	3	3	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—
	ślusarstwo	499	483	15	1
	ślusarstwo precyzyj.	—	—	—	—
	ślusarstwo samoch.	—	—	—	—
	tokarstwo metali	1	1	—	—
	wyrób narz. optycz.	—	—	—	—
	zegarmistrzostwo	124	109	15	—
	złotnictwo	1	1	—	—
	Razem	2313	2268	44	1
V. Spożywcza	cukiernictwo	104	98	6	—
	piekarstwo	804	769	35	—
	piernikarstwo	—	—	—	—
	rzeźnictwo	1175	1162	13	—
	wędliniarstwo	497	496	1	—
	Razem	2580	2525	55	—
VI. Skórzana	białoskórnictwo	—	—	—	—
	cholewkarstwo	392	274	118	—
	garbarstwo	8	8	—	—
	introligatorstwo	8	6	2	—
	rymarstwo	235	225	10	—
	siodlarstwo	5	5	—	—
	szewctwo	2551	2396	155	—
	Razem	3199	2914	285	—
VII. Usług osob.	fotografowanie	56	55	1	—
	fryzjerstwo	700	685	15	—
	golarstwo	—	—	—	—
	perukarstwo	2	—	2	—
	Razem	758	740	18	—

na str. 176 i 177

Ogólna liczba posiadaczy leg. na prawo kształ. na 1 I. 37 r.	w tem wydano na zasadzie			Wydane legitymacje w roku 1936	w tem na zasadzie		
	tytuł mistrza	prawa nabytego	świadect. odpowied. szkoły		tytuł mistrza	prawa nabytego	świadect. odpowied. szkoły
11	9	2	—	11	9	2	—
4	2	2	—	2	—	2	—
7	4	3	—	3	—	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—
1	1	—	—	—	—	—	—
7	7	—	—	—	—	—	—
482	459	23	—	127	104	23	—
31	29	2	—	6	4	2	—
—	—	—	—	—	—	—	—
1	1	—	—	—	—	—	—
2	2	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
520	516	4	—	66	62	4	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
196	193	2	1	34	32	2	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
2	2	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
10	10	—	—	2	2	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
762	753	8	1	108	100	8	—
17	17	—	—	3	3	—	—
241	240	1	—	46	45	1	—
1	—	1	—	1	—	1	—
670	664	6	—	30	24	6	—
70	70	—	—	70	70	—	—
999	991	8	—	150	142	8	—
—	—	—	—	—	—	—	—
94	90	4	—	30	26	4	—
3	2	1	—	1	—	1	—
2	1	1	—	1	—	1	—
29	26	3	—	7	4	3	—
2	2	—	—	—	—	—	—
446	430	16	—	84	68	16	—
576	551	25	—	123	98	25	—
17	17	—	—	3	3	—	—
366	363	3	—	43	40	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
383	380	3	—	46	43	3	—

również w powiecie Warszawskim — 53 a jeżeli chodzi o posiadaczy prawa nabytego — w powiecie Grójeckim — 14.

W poszczególnych zawodach — najwięcej legitymacyj ogółem wydano w grupie spożywczej — 150, oraz włókienniczej — 127. Przyczym najwięcej legitymacyj — uzyskali mistrzowie grupy spożywczej i włókienniczej i posiadacze prawa nabytego grupy skórzanej i włókienniczej.

Są to grupy zawodowe, liczące największą stosunkowo ilość warsztatów.

DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI EGZAMINACYJNYCH CZELADNICZYCH I MISTRZOWSKICH

W roku sprawozdawczym na terenie Izby czynnych było 278 komisyj egzaminacyjnych w czym 217 czeladniczych i 61 mistrzowskich.

Komisje egzaminacyjne czeladnicze urzędowały jak w roku ubiegłym w 14 obwodach egzaminacyjnych, a mianowicie: w Żyrardowie na powiat Błoński, w Ciechanowie na pow.: Ciechanowski, Makowski, Mławski, Pułtuski i Przasnyski, w Grójcu na pow. Grójecki i Radzymiński, w Kutnie na pow. Kutnowski, w Lipnie na powiat Lipnowski i Rypiński, w Łowiczu na powiat Łowicki i Sochaczewski, w Mińsku-Mazow. na powiat Mińsko-Mazow., w Płocku na powiat Płocki i Gostyniński, w Płońsku na powiat Płoński, w Rawie Maz. na powiat Rawski, w Sierpcu na powiat Sierpecki, w Skierniewicach na powiat Skierniewicki, w Piasecznie na powiat Warszawski i we Włocławku na powiat Włocławski i Nieszawski

Próby zorganizowania Komisyj Egzaminacyjnych czeladniczych we wszystkich miastach powiatowych nie powiodły się ze względów lokalnych.

Również Komisje egzaminacyjne mistrzowskie urzędowały jak w roku ubiegłym w 5-ciu obwodach egzaminacyjnych, a mianowicie w Grójcu, Ciechanowie, Łowiczu, Płocku i Włocławku za wyjątkiem Komisji Egzaminacyjnej Mistrzowskiej dla rzemiosł budowlanych t. j mularstwa i ciesielstwa, która już od 1 września 1934 roku urzęduje tylko w siedzibie Izby we Włocławku.

Zaznaczyć należy, iż poważna ilość kandydatów ubiegających się o dopuszczenie do egzaminów korzystała z daleko-

Obwód	Siedzba Komisji Egzaminacyjnej	Teren działalności komisji Egzamin. Powiaty	Ilość Komisji Egzam. Czelad.	Przeprow. egzaminów czelad. wg. wyznania		Ilość Komisji Egzam. Mistrz.	Przeprow. egzamin. mistrz. wg. wyznania		Razem Komisji	Razem przeprow. egzam.
				Chrz.	Żyd.		Chrz.	Żyd.		
1	Żyrardów	Błoński	15	97	20	—	—	—	15	117
2	Ciechanów	Ciechanowski, Makowski, Mławski, Przasnyski, Pułtuski.	20	208	40	10	31	12	30	291
3	Grójec	Grójecki, Radzymiński.	13	71	26	11	28	14	24	139
4	Kutno	Kutnowski.	15	55	15	—	—	—	15	70
5	Lipno	Lipnowski, Rypiński.	17	124	17	—	--	—	17	141
6	Łowicz	Łowicki Sochaczewski,	15	67	19	9	20	2	24	108
7	Mińsk Mazowiecki	Mińsko Mazowiecki	13	19	14	—	—	—	13	33
8	Płock	Płocki, Gostyniński	20	122	47	12	25	5	32	199
9	Płońsk	Płoński	15	57	34	—	—	—	15	91
10	Rawa Mazowiecka	Rawski	12	59	43	—	—	—	12	102
11	Sierpc	Sierpecki	12	68	28	—	—	—	12	96
12	Skierniewice	Skierniewicki	12	34	14	—	—	—	12	48
13	Piaseczno	Warszawski	23	140	56	—	—	—	23	196
14	Włocławek	Włocławski, Nieszawski.	25	214	42	19	198	11	44	465
		Razem	217	1335	415	61	302	44	278	2096

idących ulg w opłacie taks egzaminacyjnych, udzielanych przez Prezesa Izby.

Jak wykazuje załączona tabela, Komisje Egzaminacyjne przeprowadziły w roku sprawozdawczym na terenie działalności Izby ogółem 2096 egzaminów, co w porównaniu z rokiem ubiegłym — 1015 egzaminów stanowi wzrost o przeszło 100%.

Komisje egzaminacyjne urzędowały w roku sprawozdawczym cztery razy, w miesiącach: marcu, czerwcu, wrześniu i grudniu. Na jedną Komisję w ciągu roku przypada przeciętnie 7 przeegzaminowanych.

Na odbywające się egzaminy Izba niejednokrotnie delegowała swych przedstawicieli celem zbadania poziomu egzaminów Z relacji tych przedstawicieli wynika, że poziom egzaminów w roku sprawozdawczym znacznie się podniósł, a techniczna strona prac komisyj nie nasuwa żadnych zastrzeżeń oraz, że przewodniczący Komisji przestrzegają przy przeprowadzaniu egzaminów obowiązujących przepisów, regulaminów i instrukcji wydanych przez Izbę.

Fakt ten potwierdza również ankieta rozpisana do wszystkich przewodniczących Komisyj Egzaminacyjnych i Delegatów Kuratorium Okręgu Szkolnego w Komisjach egzaminacyjnych czeladniczych.

Uzyskane drogą ankiety materiały posłużą Izbie do przeprowadzenia prac mających na celu dalsze usprawnienie działalności Komisyj Egzaminacyjnych.

Z ankiety Izba uzyskała również ciekawe materiały dotyczące przygotowania przystępujących do egzaminów. Kandydaci niektórych zawodów np. fryzjerskiego, krawieckiego i wędliniarskiego stale wykazują się większym zasobem posiadanych wiadomości ogólnych oraz zawodowych zarówno pod względem praktycznym jak i teoretycznym. Większość zawodów nie wykazuje żadnego postępu, a w niektórych (głównie kołodziejstwo i kowalstwo) daje się zauważyć nawet coraz słabsze przygotowanie do wymagań stawianych przez Komisję.

Najlepszy bezsprzecznie materiał egzaminacyjny stanowią kandydaci do egzaminów czeladniczych, którzy odbyli naukę w większych warsztatach rzemieślniczych i ukończyli szkołę dokształcającą zawodową.

Kandydaci do egzaminów czeladniczych, którzy odbyli naukę rzemiosła w małych wiejskich warsztatach są siłą rze-

czy bardzo słabo przygotowani, tak pod względem zawodowym jak i ogólnym.

Przystępujący do egzaminów zaraz po ukończeniu nauki rzemiosła wykazują większe wiadomości teoretyczne i ogólne, kandydaci zaś którzy przystępują do egzaminów później, a nie mieli przerw w pracy w danym rzemiośle stoją na wyższym poziomie pod względem praktycznym.

Zasób wiadomości ogólnych przystępujących do egzaminów jest różnoraki, zależnie od posiadanego cenzusu naukowego. Prawo wstępu na naukę rzemiosła nie jest niczym ograniczone. Aby jednak podnieść poziom rzemiosła pod względem wiedzy ogólnej, należałoby ustalić cenzus naukowy (minimum ukończenie 5 oddziałów szkoły powszechnej) dla wstępujących na naukę rzemiosła.

Egzaminy czeladnicze.

Komisje egzaminacyjne czeladnicze przeprowadziły w roku sprawozdawczym 1750 egzaminów czeladniczych, w czym 1626 z wynikiem dodatnim i 124 egzaminy z wynikiem ujemnym. W porównaniu do przeprowadzonych egzaminów w roku 1935 — 787 stanowi to przeszło 100 procentowy wzrost przystępujących do egzaminów.

Podział przystępujących do egzaminów czeladniczych według wyznania przedstawia się następująco: na ogólną liczbę 1750 przeegzaminowanych przystąpiło do egzaminu 1335 chrześcijan, co stanowi 76% przeegzaminowanych i 415 żydów — 24%.

Z liczby 1750 przeprowadzonych egzaminów czeladniczych tylko 325 kandydatów (19%) wykazało się posiadaniem świadectwa ukończenia szkoły Dokształcającej Zawodowej, wymaganego art. 155 prawa przemysłowego, pozostała ilość 1.425 (81%) skorzystała z dobrodziejstwa rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 15 lutego 1936 r. w sprawie zmiany przepisów dotyczących egzaminu na czeladnika.

W wieku przedpoborowym, a więc od 18 do 20 lat t. j. zaraz po ukończeniu terminu przystąpiło do egzaminu 338 t. j. 19% kandydatów, pozostała zaś ilość 1.412 t. j. 81% kandydatów przystąpiła w wieku ponad 21 lat.

Liczba przeprowadzonych egzaminów czeladniczych w/g grup zawodowych przedstawia się następująco:

w grupie budowlanej	100	w tym	90	chrz.	10	żydów
„ drzewnej	194	„	160	„	34	„
„ włókienniczej	241	„	78	„	163	„
„ metalowej	328	„	299	„	29	„
„ spożywczej	543	„	492	„	51	„
„ skórzanej	134	„	80	„	54	„
„ usług osob.	210	„	136	„	74	„

Najwięcej zatym egzaminów czeladniczych zostało przeprowadzonych w grupie spożywczej: 543 — 31% przeegzaminowanych, najmniej zaś w grupie budowlanej, co stanowi zeledwie około 6%.

W stosunku do poszczególnych zawodów najwięcej egzaminów czeladniczych złożyli terminatorzy w zawodzie:

	wędliniarskim	289	w tym	99%	chrz.	1%	żyd.
następnie	krawieckim	221	„	35%	„	65%	„
	fryzjerskim	198	„	68%	„	32%	„
	piekarskim	170	„	80%	„	20%	„
	kowalskim	167	„	100%	„	—	„
	ślusarskim	134	„	91%	„	9%	„
	stolarskim	104	„	75%	„	25%	„
	szewckim	80	„	88%	„	12%	„
	mularskim	70	„	99,5%	„	1,5%	„
	rzeźnickim	69	„	84%	„	16%	„

W pozostałych zawodach liczba przeegzaminowanych nie przekraczała cyfry 50 kandydatów (patrz tablica na str. 190 i 191).

W porównaniu do lat ubiegłych ilość przeprowadzonych egzaminów czeladniczych ilustruje poniższe zestawienie.

Rok	1930/31	1932	1933	1934	1935	1936
Przeegz.	909	728	461	526	787	1750

Z liczby 1,750 przeegzaminowanych złożyło egzamin z wynikiem bardzo dobrym 61 (3,5%) z wynikiem dobrym 518 (29,5%) z wynikiem dostatecznym 1.047 (60%) i z wynikiem niedostatecznym 124 (7%) kandydatów.

Wpływ podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego osiągnął w roku sprawozdawczym cyfrę 1.337.

Według grup zawodowych wpływ podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego układa się następująco:

Grupa	budowlana	68	podań
„	drzewna	192	„
„	włókiennicza	177	„
„	metalowa	263	„
„	spożywcza	402	„
„	skórzana	108	„
„	usług osobistych	127	„

Najwięcej podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego wpłynęło od kandydatów na czeladników w grupie spożywczej 402 (30%), najmniej zaś w grupie budowlanej 68 (5%). Według poszczególnych zawodów, największa ilość złożonych podań o dopuszczenie do egzaminu przypada w zawodzie wędliniarskim 255, następnie krawieckim — 160, fryzjerskim — 119, kowalskim — 118, ślusarskim — 116, piekarskim — 95, rzeźnickim — 66, ciesielskim — 65, i szewckim — 52 W pozostałych zawodach liczba wpływu podań nie przekroczyła 50.

W porównaniu do lat ubiegłych ilość wniesionych podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego ilustruje poniższa tabela.

Rok	1930/31	1932	1933	1934	1935	1936
Wpływ podań	2071	391	470	762	3293	1337

Jak wykazuje tablica statystyczna umieszczona na stronicy 192, 193, 194 i 195 na dzień 31.XII.1936 roku pozostało niezałatwionych podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego 1555. Pozostałość ta powstała z powodu bądź nie wniesionych opłat przez kandydatów, bądź nie nadesłania wymaganych dokumentów.

Część tych podań została przesłana do Urzędu Woje- z prośbą o zwolnienie z obowiązku ukończenia szkoły dokształcającej zawodowej; część do Kuratorium Okręgu Szkolnego, celem zaopatrzenia ich zaświadczeniem, że w miejscowości, w której kandydat pobierał naukę rzemiosła nie było szkoły dokształcającej zawodowej.

W ciągu roku sprawozdawczego Izba zmuszona była zli-

kwidować ostatecznie 1.277 akt osobowych kandydatów do egzaminu czeladniczego z powodu nie nadesłania, mimo wielokrotnych upomnień, wymaganych dokumentów.

Aby podnieść poziom wiedzy ogólnej wśród kandydatów do egzaminu czeladniczego, którzy bądź ukończyli naukę w miejscowości, w której nie było szkoły Dokształcającej Zawodowej, bądź zostali zwolnieni przez Pana Wojewodę od obowiązku ukończenia szkoły Dokształcającej Zawodowej, Izba zorganizowała pod koniec roku sprawozdawczego dwumiesięczne kursy dokształcające ogólno-zawodowe w Ciechanowie, Kutnie, Płocku, Pułtusku, Skierniewicach i Włocławku. Kursy te ukończyło 301 kandydatów do egzaminu czeladniczego.

Egzaminy mistrzowskie.

Komisje Egzaminacyjne Mistrzowskie przeprowadziły w roku sprawozdawczym 346 egzaminów mistrzowskich, w tym 287 z wynikiem dodatnim i 59 z wynikiem ujemnym. W porównaniu do przeprowadzonych egzaminów mistrzowskich w roku ubiegłym, ilość tych egzaminów w roku sprawozdawczym wzrosła przeszło o 100%.

Stosunek według wyznania przedstawia się następująco: chrześcijan przystąpiło do egzaminu 302, co stanowi 85% przeegzaminowanych i żydów — 44, czyli 15%.

W liczbie 347 przeprowadzonych egzaminów znajduje się 71 przeprowadzonych egzaminów czeladniczo-mistrzowskich, kandydaci do których spłacali taksy egzaminacyjne w drobnych ratach i uiścili całkowitą należność dopiero w roku sprawozdawczym.

Liczba przeprowadzonych egzaminów mistrzowskich, według grup zawodowych przedstawia się następująco:

w grupie budowlanej	chrz.	84	żydów	5	razem	89
„ drzewnej	„	58	„	4	„	62
„ włókienniczej	„	22	„	6	„	28
„ metalowej	„	46	„	4	„	50
„ spożywczej	„	61	„	9	„	70
„ skórzanej	„	8	„	7	„	15
„ usług osobistych	„	23	„	9	„	32

Najwięcej więc egzaminów mistrzowskich przeprowadzonych zostało w grupie budowlanej: 89 (26%), następnie spożyw-

czej — 70 (20,5%) najmniej zaś w grupie skórzanej — 15 (4,5%).

Według poszczególnych zawodów najwięcej przystąpiło do egzaminów mistrzowskich w zawodzie mularskim — 79, w czym 97,4% chrześcijan i 2,6% żydów; następnie ciesielskim — 44 (100% chrześcijan), wędliniarskim — 35 (100% chrześcijan), fryzjerskim — 30 w czym 75% chrześcijan i 25% żydów, krawieckim — 28 w czym 78,5% chrześcijan, 21,5% żydów. W pozostałych zawodach liczba przeprowadzonych egzaminów mistrzowskich nie przekracza liczby 25.

Ponieważ zgodnie z przepisami art. 145 ust. 4 Prawa Przemysłowego uprawnienie do prowadzenia robót budowlanych objętych przepisami art. 333 i 334 Prawa Budowlanego z 1928 r. posiadają wyłącznie mistrzowie mularze i cieśle, Izba pragnąc przyjść z pomocą samoistnym rzemieślnikom tych zawodów oraz podnieść poziom wiedzy ogólnej i zawodowej wśród mularzy i cieśli zorganizowała w roku sprawozdawczym dwumiesięczne kursy dokształcające zawodowe dla tych rzemiosł we Włocławku, Płocku i Warszawie. Ogółem ukończyło te kursy 105 słuchaczy.

Świadectwo ukończenia Kursu połączone z kartą rzemieślniczą i zaświadczeniem o 6-cio letniej samoistnej nieprzerwanej pracy uprawniało zgodnie z przepisami art. 158 ust. 4 prawa przemysłowego do przystąpienia do egzaminu mistrzowskiego i dla tego udział w egzaminach mistrzowskich 79 mularzy i 44 cieśli (co stanowi 35,5% przeegzaminowanych) jest zrozumiały.

W porównaniu do lat ubiegłych ilość przeprowadzonych egzaminów mistrzowskich ilustruje poniższe zestawienie.

Rok	1930/31	1932	1933	1934	1935	1936
Przeegz.	118	39	51	94	128	275

Wpływ podań o dopuszczenie do egzaminu mistrzowskiego w okresie sprawozdawczym (403) wykazał prawie 100 procentowy wzrost ilości ubiegających się o uzyskanie tytułu mistrza rzemieślniczego w stosunku do roku ubiegłego (206 podań).

W przeważnej większości podania o dopuszczenie do egza-

minu złożyli czeladnicy, którzy uzyskali w Izbie świadectwa w latach 1930—1933. W porównaniu jednak do ilości wydanych w tym okresie świadectw czeladniczych liczba złożonych podań o dopuszczenie do egzaminu mistrzowskiego jest stosunkowo mała. Czeladnicy w większości prowadzą już warsztaty samoistnie na podstawie uzyskanych kart rzemieślniczych.

Według grup zawodowych wpływ podań o dopuszczenie do egzaminu mistrzowskiego układa się następująco:

grupa	budowlana	100	podań
„	drzewna	72	„
„	włókiennicza	34	„
„	metalowa	60	„
„	spożywcza	87	„
„	skórzana	17	„
„	usług osobistych	33	„

Najwięcej podań o dopuszczczenie do egzaminu mistrzowskiego wpłynęło od kandydatów na mistrzów w grupie budowlanej — 100 (25%), następnie w grupie spożywczej — 87 (22%), najmniej w grupie skórzanej — 17 (4%).

Według poszczególnych zawodów największą ilość złożonych podań wykazuje mularstwo — 91, następnie ciesielstwo — 55, wędliniarstwo — 38, krawiectwo — 34, fryzjerstwo — 30. W pozostałych zawodach liczba wniesionych podań nie przekracza 30.

W porównaniu do lat ubiegłych ilość wniesionych podań o dopuszczenie do egzaminu mistrzowskiego ilustruje poniższa tabela.

Rok	1930/31	1932	1933	1934	1935	1936
Wpłynęło podań	169	31	61	193	206	403

Tablica statystyczna Nr. 18 wykazuje, iż na dzień 31. XII.1936 r. pozostało nie załatwionych 96 podań. Pozostałość ta powstała z powodu bądź nie nadesłania przez kandydatów do egzaminu reszty wymaganych dokumentów, bądź nie wniesienia opłaty taksy egzaminacyjnej.

W ciągu roku sprawozdawczego Izba zlikwidowała bez rzeczowego załatwienia 150 akt osobowych kandydatów do egzaminu mistrzowskiego, z powodu nie możności nadesłania przez kandydatów wymaganych prawem przemysłowym dokumentów oraz 97 akt osobowych kandydatów do egzaminów czeladniczo-mistrzowskich z powodu nie wniesienia przez kandydatów wymaganych opłat.

Tabela przeprowadzonych egzaminów czeladn. i mistrzow. w 1936 roku wg. zawodów i wyznań

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	egz. czeladn.		egz. mistrzow.	
		Chrz.	Żyd.	Chrz.	Żyd.
	Ogółem	1335	415	302	44
I. Budowlana	brukarstwo	—	—	—	—
	dekarstwo	—	—	—	—
	garncarstwo	—	—	—	—
	kamieniarstwo	3	1	1	—
	lakiernictwo	1	—	—	—
	malarstwo	11	5	5	2
	mularstwo	69	1	77	2
	rzeźba w kamieniu	1	1	—	—
	studniarstwo	—	—	—	—
	szklarstwo	1	2	1	1
	sztukatorstwo	—	—	—	—
	zduństwo	4	—	—	—
	Razem	90	10	84	5
II. Drzewna	bednarstwo	3	—	—	—
	ciesielstwo	29	2	44	—
	kołodziejstwo	48	2	4	—
	koszykarstwo	—	—	—	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—
	stolarstwo	79	25	10	4
	tokarstwo drzewa	—	5	—	—
	wyrób instr. muzycz.	1	—	—	—
	Razem	160	34	58	4
II. Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	—	—	—	—
	chem. czysz. i farb. odz.	—	1	—	—
	chem. czysz. i farb. skór	—	—	—	—
	czapnictwo	—	9	—	—
	gorseciarstwo	—	—	—	—
	kapelusznictwo	—	—	—	—
	krawiectwo męskie	74	141	19	6
	krawiectwo damskie	—	3	3	—
	kuśnierstwo	—	4	—	—
	powroźnictwo	1	3	—	—
	szczotkarstwo	—	1	—	—
	szmuklerstwo	—	1	—	—
	tapicerstwo	3	—	—	—
	Razem	78	163	22	6

Dalszy ciąg na str. 191

Grupa zawod.	NAZWA ZAWODU	egz czeladn.		egz. mistrzow.	
		Chrz.	Żyd.	Chrz.	Żyd.
IV. Metalowa	blacharstwo	3	7	2	2
	bronzownictwo	—	—	—	—
	grawerstwo	—	—	—	--
	jubilerstwo	—	1	—	—
	kotlarstwo	—	—	—	—
	kowalstwo	167	—	21	1
	mosiężnictwo	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—
	ślusarstwo	123	11	23	1
	ślusarstwo mech.	—	—	—	—
	ślusarstwo samoch.	—	—	—	—
	tokarstwo metali	4	1	—	—
	wyrób narz. optycz.	—	—	—	—
	zegarmistrzostwo	2	9	—	—
	złotnictwo	—	—	—	—
	Razem	299	29	46	4
V. Spożywcza	cukiernictwo	12	3	3	—
	kuchmistrzostwo	—	—	—	—
	piekarstwo	135	35	11	7
	piernikarstwo	—	—	—	—
	rzeźnictwo	58	11	12	2
	wędliniarstwo	287	2	35	—
	Razem	492	51	61	9
VI. Skórzana	białoskórnictwo	—	—	—	—
	cholewkarstwo	2	37	1	4
	garbarstwo	—	2	—	—
	introligatorstwo	—	—	—	—
	rymarstwo	10	3	—	—
	siodlarstwo	—	—	—	—
	szewctwo	68	12	7	3
	Razem	80	54	8	7
VII. Usług osob.	fotografowanie	2	10	—	2
	fryzjerstwo	134	64	23	7
	golarstwo	—	—	—	—
	perukarstwo	—	—	—	—
	Razem	136	74	23	9

Tablica ilości wniesionych podań o dopuszcze- egzaminów

Grupa zawod.	Nazwa zawodu	czeladniczych ilość: wniesiono podań	przeegzamin. z wynikiem: dodat.	przeegzamin. z wynikiem: ujemn.	zwrócono i złożono a. a.	nie załatw. i nie dopuszcz.
I. Budowlana	Ogółem do 1.I. 1935r	3694	2518	106	926	147
	w roku 1935	3293	756	31	186	3246
	w roku 1936	1337	1626	124	1277	1555
	brukarstwo	—	—	—	—	—
	dekarstwo	—	—	—	—	—
	garncarstwo	—	—	—	1	—
	kamieniarstwo	—	3	1	—	1
	lakiernictwo	—	1	—	1	—
	malarstwo	12	15	1	24	35
	mularstwo	45	61	9	129	29
	rzeźba w kamieniu	—	2	—	—	—
	studniarstwo	—	—	—	2	—
	szklarstwo	5	3	—	2	—
	sztukatorstwo	—	—	—	—	—
	zduństwo	6	4	—	4	12
	Razem	68	89	11	163	75
II. Drzewna	bednarstwo	3	2	1	—	—
	ciesielstwo	65	31	—	48	48
	kołodziejstwo	40	46	4	16	19
	koszykarstwo	—	—	—	—	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—	—
	stolarstwo	84	96	8	105	121
	tokarstwo drzewa	—	5	—	15	14
	wyrób instr. muzycz.	—	1	—	—	—
	Razem	192	181	13	184	202
III. Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	—	—	—	—	—
	chem. czysz. i farb. odz.	—	—	1	—	1
	chem. czysz. skór fut.	—	—	—	—	—
	czapnictwo	6	8	1	9	27
	gorseciarstwo	2	—	—	1	1
	kapelusznictwo	2	—	13	3	1
	krawiectwo męsk.	160	202	—	245	410
	krawiectwo damsk.	3	3	—	—	—
	kuśnierstwo	1	4	—	4	10
	powroźnictwo	1	4	—	—	5
	szczotkarstwo	—	1	—	1	4
	szmuklerstwo	—	1	—	1	3
	tapicerstwo	2	2	1	6	8
	Razem	177	225	16	270	470

Dalszy ciąg na

nie do egzaminu i ilość przeprowadzonych w roku 1936

mistrzowskich — ilość: wniesiono podań	przeegzamin. z wynikiem: dodat.	przeegzamin. z wynikiem: ujemn.	zwrócono i złożono a. a.	nie załatw. i nie dopuszcz.	czeladniczo-mistrzowskich — ilość: wniesionych	przeegzamin. z wynikiem: dodat.	przeegzamin. z wynikiem: ujemn.	zwrócono i złożono a. a.	nie załatw. i nie dopuszcz.
444	285	17	128	14	5192	3539	60	1289	180
206	116	12	88	118	—	74	26	1021	168
403	248	27	150	96	—	39	32	97	—
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	4	1	2	2	—	2	—	5	—
91	46	14	43	16	—	6	11	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	2	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100	52	17	45	19	—	9	11	5	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	29	4	19	15	—	4	7	1	—
5	4	—	1	—	—	—	—	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	6	1	10	3	—	5	2	10	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
72	39	5	30	18	—	9	9	16	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	20	—	8	10	—	6	2	26	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	20	—	8	10	—	6	6	34	—

str. 194, 195.

Początek na

Grupa zawod.	Nazwa zawodu	czeladniczych				
		ilość				
		wniesiono podań	przeegzamin. z wynikiem		zwrócono i złożono a. a.	nie załatw. i nie dopuszcz.
			dodat.	ujemn.		
IV. Metalowa	blacharstwo	10	10	—	23	25
	bronzownictwo	—	—	—	—	—
	grawerstwo	1	—	—	—	3
	jubilerstwo	2	1	—	—	1
	kotlarstwo	1	—	—	—	1
	kowalstwo	118	152	15	58	59
	mosiężnictwo	—	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—		—	—	—
	ślusarstwo	116	127	7	65	92
	ślusarstwo mech.	—	—	—	—	—
	ślusarstwo samoch.	—	—	—	—	—
	tokarstwo metal.	5	5	—	1	—
	wyrób narz optycz.	—	—	—	—	—
	zegarmistrzostwo	10	9	2	7	27
	złotnictwo	—	—	—	—	—
	Razem	263	304	24	154	208
V. Spożywcza	cukiernictwo	14	14	1	11	15
	kuchmistrzowstwo	—	—	—	—	—
	piekarstwo	95	155	15	105	110
	piernikarstwo	—	—	—	—	—
	rzeźnictwo	66	63	6	34	63
	wędliniarstwo	255	275	14	81	66
	Razem	402	507	36	231	254
VI. Skórzana	białoskórnictwo	—	—	—	—	—
	cholewkarstwo	39	35	4	76	112
	garbarstwo	4	2	—	6	1
	introligatorstwo	3	—	—	3	3
	rymarstwo	10	12	1	12	16
	siodlarstwo	—	—	—	—	—
	szewctwo	52	74	6	84	116
	Razem	108	123	11	181	248
VII. Usług osobistych	fotografowanie	8	12	—	6	11
	fryzjerstwo	119	185	13	88	87
	golarstwo	—	—	—	—	—
	perukarstwo	—	—	—	—	—
	Razem	127	197	13	94	98

str. 192 i 193

mistrzowskich					czeladniczo-mistrzowskich				
ilość					ilość				
wniesiono podań	przeegzamin. z wynikiem dodat.	przeegzamin. z wynikiem ujemn.	zwrócono i złożono a. a.	nie załatw. i nie dopuszcz.	wniesiono podań	przeegzamin. z wynikiem dodat.	przeegzamin. z wynikiem ujemn.	zwrócono i złożono a. a.	nie załatw i nie dopuszcz.
3	3	—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
28	18	1	12	8	—	1	2	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	17	2	10	5	—	1	4	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	—	1	1	—	—	—	—	—
-	—	—	—	—	—	—	—	1	—
60	38	3	24	14	—	3	6	3	—
5	3	—	1	1	—	—	—	1	-
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	14	—	9	6	—	2	2	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	14	—	6	7	—	—	—	7	—
38	32	1	11	8	—	2	—	1	—
87	63	1	27	22	—	4	2	12	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	2	1	2	—	—	2	—	7	—
1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	—	—	1	2	—	—	—	4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	5	—	7	—	—	5	—	11	—
17	7	1	11	2	—	7	—	22	-
3	2	—	—	1	—	—	—	1	—
30	27	—	5	10	—	1	2	4	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	29	—	5	11	—	1	2	5	—

DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI KWALIFIKACYJNYCH.

Działające na terenie woj. Warszawskiego od roku 1934 Komisje Kwalifikacyjne mają za zadanie na podstawie wyników przeprowadzonych egzaminów sprawdzających ustalić czy petenci, ubiegający się o uzyskanie kart rzemieślniczych w drodze dyspensy z art. 146 prawa przemysłowego, posiadają uzdolnienie zawodowe do samoistnego wykonywania danego rzemiosła.

W roku sprawozdawczym Izba licząc się z potrzebami i warunkami poszczególnych terenów tworzyła dodatkowe i likwidowała z tych czy innych względów niektór istniejące Komisje, tak, że w końcu roku Komisje Kwalifikacyjne miały swą siedzibę w 13-tu miejscowościach województwa, a mianowicie:

1) w Ciechanowie
2) w Grójcu
3) w Lipnie
4) w Łowiczu
5) w Mińsku Mazow.
6) w Płocku
7) w Płońsku
8) w Rawie Mazow.
9) w Sierpcu
10) w Skierniewicach
11) w Włocławku
12) w Żyrardowie i
13) w Piasecznie.

Do roku 1936 Komisje Kwalifikacyjne działały na podstawie uchwały zebrania Izby i w ramach uchwalonych przez Radę Instrukcji dla Przewodniczących. W roku sprawozdawczym zaś Izba opracowała Regulamin Komisji, który po przy-

jęciu przez zebranie Izby stanowi podstawę dla ich pracy ściśle i szczegółowo obejmując sposób i zakres działania Komisji Kwalifikacyjnych. Zgodnie z nowym regulaminem każda Komisja składa się z 3-ch osób t. j. przewodniczącego Komisji i 2-ch członków, którzy są mistrzami odnośnego zawodu. Przewodniczącego Komisji w poszczególnych miejscowościach, jego zastępcę oraz członków Komisji wyznacza Zarząd Izby, przy czym przewodniczący Komisji jest jeden dla wszystkich Komisji działających w danej miejscowości. Na posiedzeniach Komisji mogą być obecni bez prawa głosu Prezes i Dyrektor Izby, względnie osoba delegowana przez Izbę, przedstawiciele władz przemysłowych oraz delegat Związku Izb Rzemieślniczych.

Sprawdzenie umiejętności zawodowych petentów składa się z 2-ch części:

a) z wykonania sztuki i

b) z egzaminu teoretycznego.

Uchwały Komisji Kwalifikacyjnej odnośnie posiadania uzdolnienia zawodowego w danym rzemiośle zapadają zwyczajną większością głosów. Dzięki wprowadzeniu nowego regulaminu poziom przeprowadzanych egzaminów podniósł się nagół znacznie pod względem zawodowym, jak również powaga Komisji została ugruntowana. Warunki dopuszczenia do badania kwalifikacyjnego na terenie Izby pozostały bez zmiany i nadal obowiązuje wykazanie się zaświadczeniami stwierdzającymi przebycie conajmniej 10-cio letniej pracy w zawodzie łącznie z nauką rzemiosła.

W roku sprawozdawczym Komisje Kwalifikacyjne przeprowadziły ogółem 782 egzaminy sprawdzające z czego 662 z wynikiem dodatnim, a 120 z wynikiem niedostatecznym.

Poniższa tabela ilustruje stosunek przeprowadzonych egzaminów sprawdzających w latach 1934, 1935 i 1936

Rok	Ogółem przeprow. egzaminów sprawdzających	w tym z wynikiem		Procentowy stosunek ilości egzam. sprawdz. z wynikiem niedostat. do ogólnej ilości przeprow. egzaminów.
		dostatecznym	niedostatecznym	
1934	451	373	78	17,2%
1935	1059	917	142	13,4%
1936	782	662	120	15,7%

Ilość przeprowadzonych egzaminów sprawdzających na terenie wojew. Warszawskiego w r. 1934, 1935 i 1936.

Siedziba Komisji	Rok	Ogółem przeprow. egz. spraw. w tem		Przeprowadzono egzaminów sprawdzającach w grupie													
				Budowlana		Drzewna		Włókiennicza		Metalowa		Spożywcza		Skórzana		Usług osobistych	
		dost.	nie dost.	dost.	nie dost.	dost	nie dost.	dost.	nie dost.	dost.	nie dost	dost.	nie dost.	dost.	nie dost.	dost.	nie dost.
Ciechanów	1934	62	11	5	1	6	2	17	2	6	2	11	2	14	2	3	—
	1935	201	24	16	2	21	2	51	5	27	3	38	6	40	5	8	1
	1936	152	30	3	3	25	6	42	5	20	5	22	7	27	3	13	1
Grójec	1934	56	16	5	3	7	4	8	2	4	1	8	3	13	2	5	1
	1935	124	20	11	1	9	1	34	1	11	3	33	9	13	2	13	3
	1936	59	16	—	2	2	2	12	2	3	—	23	5	15	5	—	—
Kutno				rozpoczęła działalność od listopada 1935 roku													
	1935	14	—	1	—	1	—	3	—	1	—	3	—	4	—	2	—
				zlikwidowana 15 października 1936 roku													
	1936	27	5	2	1	4	—	9	4	5	—	2	—	4	—	—	—
Lipno	1934	8	1	1	—	—	—	2	—	—	—	2	1	1	—	2	—
	1935	23	2	—	1	1	—	11	1	2	—	4	—	5	—	—	—
	1936	24	1	1	1	5	—	1	—	3	—	8	—	5	—	—	—
Łowicz				rozpoczęła działalność od sierpnia 1936 r.													
	1936	19	1	—	—	1	—	5	—	1	—	8	1	3	—	1	—
Mińsk Mazow.	1934	57	19	3	1	6	2	9	2	5	2	23	8	8	3	3	1
	1935	129	23	5	1	11	1	28	4	13	2	35	13	33	2	4	—
				przerwa w urzędowaniu od marca 1936 r. do 15 listopada 1936 r.													
	1936	84	19	2	1	9	2	16	3	8	2	10	5	27	5	3	1

Płock	1934	24	7	—	—	4	1	5	2	2	—	5	2	6	1	2	1
	1935	72	9	1	—	10	1	18	2	8	1	16	3	14	1	5	1
	1936	46	9	1	1	4	1	14	2	11	3	8	1	6	1	1	—
Płońsk	1934	13	3	—	—	2	1	3	—	1	—	3	1	2	—	2	1
	1935	25	1	1	—	5	—	7	1	6	—	4	—	1	—	1	—
			przerwa w urzędowaniu od 4 marca 1936 r. do października 1936 r.														
	1936	19	—	2	—	1	—	6	—	2	—	6	—	1	—	1	—
Rawa Mazow.			rozpoczęła działalność od grudnia 1936 roku														
	1936	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—
Rypin	1934	10	2	—	—	1	1	2	—	2	—	4	1	1	—	—	—
	1935	24	4	2	1	3	1	7	1	4	—	3	—	4	1	1	—
			zlikwidowana 15 marca 1936 r.														
	1936	4	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Sierpc	1934	28	4	2	—	2	—	12	3	4	—	3	1	3	—	2	—
	1935	14	3	—	—	—	1	4	—	2	1	5	1	3	—	—	—
			przerwa w urzędowaniu od 1 kwietnia 1936 r. do 15 grudnia 1936 r.														
	1936	10	—	—	—	2	—	1	—	3	—	—	—	2	—	2	—
Skierniewice	1934	70	5	5	—	2	—	19	1	8	—	18	3	16	1	2	—
	1935	153	24	8	—	13	1	47	11	14	4	43	6	19	2	9	—
			przerwa w urzędowaniu od kwietnia 1936 r. do 15 października 1936 r.														
	1936	15	2	—	—	—	—	6	—	2	—	3	1	4	1	—	—
Włocławek	1934	51	10	7	2	4	—	20	2	3	—	5	2	10	3	2	1
	1935	49	5	2	—	3	—	13	1	3	1	16	3	8	—	4	—
	1936	47	10	2	—	2	—	14	3	3	1	9	3	5	1	12	2
Żyrardów			rozpoczęła działalność od stycznia 1936 r.														
	1936	53	8	3	1	—	—	18	4	5	—	16	2	7	1	4	—
Powiat. Warsz. i podwarsz. z siedzibą Otwock, Pruszków i Piaseczno			rozpoczęła działalność od listopada 1935 r. zaś od 1 marca 1936 r. urzęduje Komisja jedynie w Piasecznie														
	1935	89	27	8	3	9	2	8	3	9	2	18	11	29	4	8	2
	1936	100	19	9	3	11	2	11	2	8	3	29	7	15	—	17	2
Ogółem	1934	373	72	28	7	34	11	67	14	35	5	82	24	74	12	23	5
	1935	917	142	55	9	86	10	231	30	100	17	218	52	173	17	54	7
	1936	662	120	25	13	67	13	158	25	74	14	155	32	124	17	59	6

Z powyższej tabeli wynika, że ilość przeprowadzonych badań w roku sprawozdawczym zmniejszyła się o 26.1%, natomiast ilość badań z wynikiem niedostatecznym zwiększyła się o 2,3%. Spadek ilości przeprowadzonych badań jest uzasadniony zmniejszonym naogół napływem podań, oraz częściowo tem, że obecnie rzemieślnicy w większej liczbie odpowiadają warunkom art. 145 lub 198 Prawa Przemysłowego i na tej podstawie ubiegają się o karty rzemieślnicze.

Jeżeli chodzi o wzrost ilości badań przeprowadzonych z wynikiem niedostatecznym to jest to okoliczność przypadkowego ugrupowania elementu przystępującego do egzaminów i nie ma nic wspólnego z niższym czy wyższym poziomem Komisji i ich wymaganiami.

Tablica na str. 198 i 199 ilustruje dokładnie ilość przeprowadzonych egzaminów sprawdzających przez poszczególne Komisje Kwalifikacyjne w latach 1934, 35 i 36 z uwzględnieniem podziału na grupy zawodowe i wyniki egzaminu. Z tablicy tej widać, że najwięcej egzaminów przeprowadzono w grupie spożywczej — 187, następnie w grupie włókienniczej — 183, skórzanej — 141, metalowej — 88, drzewnej — 80, usług osobistych -- 65 i najmniej w grupie budowlanej — 38, co jest spowodowane obowiązującymi przepisami ograniczającymi zakres działania rzemieślników grupy budowlanej, o ile nie są mistrzami.

W końcu należy podreślić, że naogół kandydaci przystępują do badań z odpowiednim przygotowaniem zarówno praktycznym jak i teoretycznym i traktują egzamin sprawdzający poważnie z uwagi na wymagania Komisji Kwalifikacyjnych.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Przy omawianiu spółdzielczości rzemieślniczej należy na wstępie stwierdzić, że na słaby efekt podjętych w tym kierunku prac składa się szereg przyczyn.

Próby tworzenia spółdzielni przeprowadzone przez Izbę w terenie, napotykają na przeszkody, usunięcie których wymaga jeszcze dużych wysiłków i czasu.

W tym miejscu musimy podkreślić, że warunkiem zorganizowania spółdzielni jest stworzenie zdrowych jej podstaw, gwarantujących istnienie i pomyślny rozwój. Takimi zdrowymi podstawami to przedewszystkim kapitały wniesione przez samo rzemiosło, które wytwarzają moment bezpośredniego zainteresowania, a tym samym i dążność do wysiłków i pracy dla rozwoju organizacji

Niestety większość rzemiosła naszego terenu nie jest zdolna sprostać finansowym warunkom koniecznym do zorganizowania spółdzielni, aczkolwiek nie jest przeciwna ich tworzeniu.

Rzemieślnicy zaś lepiej sytuowani, unikają wszelkiego kontaktu ze spółdzielniami, uważając spółdzielczość nawet za swego konkurenta i przeciwnika. Ci ostatni wychodzą bowiem z założenia, że spółdzielnie przetwórcze otworzą duże warsztaty, które wkroczą na ich rynki zbytu, spółdzielnie zaś handlowe (składnice surowcowe i t. p.) są im nie potrzebne, gdyż obecnie, zakupując surowiec w większych ilościach otrzymują rabaty, które w żadnym wypadku nie będą większe przy pracy w spółdzielni.

Prace Izby w roku sprawozdawczym nie ustawały jednak i podejmowane były w pierwszym rzędzie w kierunku wychowania społecznego rzemieślników i przygotowania ich do akcji spółdzielczej. Na zebraniach w większych ośrodkach

rzemieślniczych przedstawiciele Izby każdorazowo instruowali rzemieślników o potrzebie i korzyściach spółdzielni.

Poza tym przeprowadzono szereg konferencyj, mających na celu zachęcenie rzemieślników do organizowania spółdzielni.

Rozpoczęte jeszcze w roku 1935 prace nad zorganizowaniem Składnicy Surowcowej Rzemiosła Kujawskiego, nie przyniosły jednak spodziewanego rezultatu. Brak odpowiednich kapitałów, a następnie przeszkody, o jakich była mowa wyżej, uniemożliwiły mimo wielkiego nakładu pracy założenie spółdzielni.

Dalej wszczęto próby założenia spółdzielni surowcowej szewckiej, przetwórczej rzeźnicko-wędliniarskiej i surowcowej drzewnej w Kutnie. Prace nad zorganizowaniem tych spółdzielni trwają nadal.

Zorganizowanie spółdzielni przetwórczej rzeźnicko-wędliniarskiej we Włocławku nie dało się zrealizować, przystąpiono natomiast do stworzenia spółdzielni surowcowej mięsnej. Prace w tym kierunku są kontynuowane w dalszym ciągu.

W czerwcu roku sprawozdawczego zorganizowana została spółdzielnia koszykarska w Duninowie, pow. Gostynińskiego.

Spółdzielnia posiada wszelkie warunki istnienia i rozwoju w związku z możliwościami eksportowymi wyrobów koszykarskich. Brak jednak odpowiednio wyrobionych jednostek na stanowiska kierownicze spółdzielni wstrzymał chwilowo jej uruchomienie.

Izba wspólnie z Izbami Kielecką i Lubelską zorganizowała w połowie roku sprawozdawczego spółdzielnię pod nazwą „Bazar Rzemiosła Kielecko-Kujawsko-Lubelska Organizacja Handlowa Rzemiosła Spółdzielnia z odpowiedzialnością udziałami w Kielcach". Spółdzielnia otworzyła w dniu 1 września 1936 roku oddział sprzedaży w Poznaniu i wkrótce po tym sklep w Kielcach. Do sklepu w Poznaniu dostarczane są z woj. Warszawskiego wyroby: powroźnicze, koszykarskie, blacharskie, ceramika artystyczna, porcelana ręcznie malowana, oraz artykuły przemysłu ludowego: pasiaki, hafty, lalki i t. p. z Łowickiego, kilimy z Rawskiego.

Składnica drożdży przy Cechu Piekarskim we Włocławku rozpoczęła swą działalność w końcu roku 1935. Składnica zaopatruje piekarzy w drożdże po cenie o zł. 0,20 na

kg. niższej od rynkowej, dając przy tym gwarancję świeżości. W roku 1936 składnica dostarczyła piekarzom 6.860 kg. drożdży za sumę zł. 27,585.

Należy podkreślić, że składnica prowadzona jest przy minimalnych kosztach handlowych, które dzięki dobrej organizacji nie przekraczają 3% obrotu.

Jak to wspomniano w sprawozdaniu z roku ubiegłego, Izba przystąpiła i przeprowadziła w roku sprawozdawczym na swoim terenie (o czym jest mowa na innym miejscu) szereg kursów prawidłowego zdejmowania i konserwowania skór zwierzęcych, co wydatnie podniosło gutunek i wartość skór. Dalej Izba wystąpiła do odnośnych Władz o wprowadzenie we wszystkich rzeźniach woj. Warszawskiego zdejmowania skór nową metodą. Prace przeprowadzone na tym odcinku są wstępem do organizacji składnic skór i odpadków poubojowych.

W Ciechanowie, Płocku i Włocławku prowadzone są przygotowawcze prace zorganizowania składnic tego typu i jest nadzieja, iż w najbliższej przyszłości zostaną uruchomione.

Przy niektórych Cechach na tutejszym terenie istnieją oparte na zasadach spółdzielczości kasy zapomogowo-kredytowe, zadaniem których jest udzielanie doraźnych zapomóg i pożyczek swoim członkom. Kasy te rozporządzają nader skromnymi funduszami.

Zestawienie na str. 204 ilustruje ilość Kas tego typu istniejących na terenie woj. Warszawskiego w roku 1936.

Pod koniec roku sprawozdawczego przeprowadzona została akcja organizowania Kas Bezprocentowych rzemiosła chrześcijańskiego. Jak dalece rzemiosło odczuwało brak tych organizacji świadczy fakt, iż na terenie działalności Izby w roku sprawozdawczym zorganizowano 23 kasy tego typu.

Ze względu na to, że kasy te powstały dopiero w drugim półroczu 1936 roku, sprawozdań z ich działalności Izba nie posiada.

Przy Cechach rzeźnicko-wędliniarskich istnieją również Kasy Ubezpieczeń trzody chlewnej, a mianowicie:

we Włocławku	z kapitałem	zł.	4.400.—
w Pułtusku	„	„	525.—
w Pruszkowie	„	„	500.—
i w Nasielsku	„	„	300.—

W roku sprawozdawczym zostały zorganizowane podobne Kasy przy Cechu Rzeźnicko-Wędliniarskim w Ciechanowie i Kutnie. Na kapitały omawianych Kas składają się opłaty od każdej ubitej sztuki wynoszące od zł. 0,25 do zł. 1.—. Kasy mają za zadanie wypłacenie odszkodowań członkom na wypadek zniszczenia zabitego zwierzęcia wskutek stwierdzenia chorób szkodliwych dla ludzi. Trzeba stwierdzić, że Kasy te rozwijają się pomyślnie.

L. p.	Charakter Kasy	Nazwa i adres Kasy	Posiada kapitał	
			obrotowy	zakładowy
1	Bezprocentowa	Stow. „Wzajemna Pomoc" Rzem. Chrz. we Włocławku, ul. Kościuszki 6.	4.698.—	2.863 —
2	Zaliczkowo-Kredytowa	Przy Cechu Rzeźn. i Piek. żyd. w Gąbinie, pow. Gostynińskiego.	1 500.—	1.004 46
3	Zaliczkowo-Kredytowa	Przy Cechu Mieszan. „Praca" w Jadowie, pow. Radzymiński	800.–	500.—
4	Zaliczkowo-Kredytowa	Przy Zw. Rzem. Żydów w Nasielsku, pow. Pułtuski	500.—	420.—
5	Zapomogowa	Przy Cechu Rzeźn. i Wędlin. Chrz. w Grodzisku, pow. Błoński	500.—	100.—
6	Pogrzebowa	Przy Cechu Szewców Chrz. w Łowiczu	500.—	—
7	Zapomogowa	Przy Cechu Budowlanym Chrz. w Pruszkowie, pow. Warszawskiego	340 —	340.—
8	Zapomogowa	Przy Cechu Mieszan. Fryzjerów w Rembertowie, pow. Warszawski	100.—	96.—

KREDYTY

Zapotrzebowanie wśród rzemiosła na kredyt w roku sprawozdawczym bynajmniej nie zmalało, przeciwnie, jak wynika z otrzymywanych przez Izbę odpowiedzi na ankiety, rzemiosło odczuwa stale potrzebę kredytów.

Przede wszystkim ubiega się rzemiosło o kredyty na cele obrotowe i zakup surowca, niektóre jednakże zawody potrzebują kredytu na poczynienie niezbędnych inwestycyj, na zakup narzędzi, wreszcie, jak zawody budowlane na opłacenie pracowników. W roku sprawozdawczym Izba zwróciła się do Instytucyj kredytowych swego terenu ze specjalną ankietą dotyczącą stanu zapotrzebowania kredytu, jego wykorzystania i t.p. Rozważania swe opiera Izba na otrzymanych, dosyć wyczerpujących odpowiedziach oraz na materiałach otrzymanych od rzemiosła (Cechy, Organizacje).

Zapotrzebowanie swe pokrywało rzemiosło w roku sprawozdawczym z dwóch głównych źródeł: specjalny „kredyt rzemieślniczy" udzielony przez Bank Gospodarstwa Krajowego oraz pożyczki w instytucjach kredytowych z ich własnych funduszów.

Poniżej omawia Izba obydwa źródła kredytu „kredyt rzemieślniczy" redyskontowy oraz kredyty z własnych funduszów instytucyj.

„Kredyt rzemieślniczy" udzielany od kilku lat przez Bank Gospodarstwa Krajowego i rozprowadzany przez Komunalne Kasy Oszczędności i niektóre Banki, oprocentowany jest jak i w dawnych latach w wysokości 4% p. a. (wliczając w to $1^1/_2$% marży dla instytucji pośredniczącej). Czasokres administrowania tym kredytem trwa 18 miesięcy, z tym jednakże, że co 3 miesiące winny być składane weksle zamienne.

Stwarza to pewne trudności dla szerokich mas rzemiosła, powodujące w niektórych miejscowościach nawet niezupełne

wyczerpanie przyznanego przez B. G. K. kontyngentu. O trudnościach tych Izba wspominała w swych poprzednich sprawozdaniach omawiając ten rodzaj kredytu.

W roku sprawozdawczym B. G. K. bardzo nieznacznie podniósł ogólną sumę przyznanych kredytów, która łącznie wynosi zł. 759.000.—. W ramach tej sumy B. G. K. kosztem niektórych słabszych placówek rozdzielczych zasilił zapotrzebowanie silniejszych, mianowicie pow: Błoński, Rypiński, Sierpecki otrzymały większe przydziały kosztem powiatów Łowickiego, Sochaczewskiego i t. d.

Umieszczona obok tabela wykazuje wysokość przyznanych i wykorzystanych „kredytów rzemieślniczych" w poszczególnych powiatach. Jak widać z tabeli — niektóre powiaty wykazują znaczną rozbieżność tych dwu rubryk. Jako jedną z przyczyn niewyczerpania kredytu należy wysunąć to, że instytucje rozdzielcze, operujące wobec upłynnienia rynku, większymi zasobami, w wielu wypadkach udzielają kredytu z funduszów własnych.

Pozatem jednakże należy zaznaczyć, że cyfry kredytu wykorzystanego oparte są na danych z ankiety rozesłanej przez Izbę, przyczem niektóre placówki podały kwoty całorocznego obrotu, niektóre — stan na 31 grudnia 1936 r. Wreszcie wobec tego, iż kredyty rzemieślnicze spłacane są co kwartał, Komitety rozdzielcze mogły przyznać pożyczki z sum zwróconych w końcu IV kwartału, nie zostały one jednakże podjęte, zaś K. K. O. potraktowały takie wypadki jako kredyty niewykorzystane. Naogół należy stwierdzić, iż zapotrzebowanie na kredyt rzemieślniczy jest stałe i znaczne, jak wykazuje tablica załączona do niniejszego — omawiająca szczegółowo materiały kredytowe.

Mówiąc o zapotrzebowaniu kredytowym rzemiosła, należy też wspomnieć, że w roku sprawozdawczym Izba specjalną ankietą zebrała z terenu materiały, na podstawie których zapotrzebowanie kredytowe woj. Warszawskiego zostało ustalone na sumę zł. 3,305.000.—

Z materiałów zebranych wynikało, że warsztaty wiejskie z reguły kredytu nie potrzebują, gdyż są one drobne, produkują tylko na konkretne zamówienia, pracują najczęściej bez pomocy sił najemnych, tak, że kredyt obrotowy jest im zbędny. Kredyt zaś inwestycyjny jest im również niepotrzebny, ze wzglę-

Powiat	Wysokość przyznanego przez B G. K. kredytu	Wysokość kredytu wykorzystanego przez inst. rozprowadzającą
Błoński	45.000.—	39.803.—
Ciechanowski	50.000.—	28.055.—
Gostyniński	15.000.—	2.036.—
Grójecki	brak danych	
Kutnowski	27.000.—	13.697.—
Lipnowski	10.000.—	8.296.—
Łowicki	30.000.—	15,182.—
Makowski	50.000.—	48.100.—
Mińsko-Maz	25.000.—	15.000.—
Mławski	nie korzystano	
Nieszawski	22.000.—	—
Płocki	40.000.—	35.000,—
Płoński	30.000.—	23.190.—
Przasnyski		
K. K. O.	--	—
Bank Spółdz.	10.000.—	10.000 —
Pułtuski	nie korzystała i nie udziel. pożyczek	
Radzymiński	brak danych	
Rawski	15.000.—	15.000.—
Rypiński	50.000.—	40.000.—
Sierpecki		
K. K. O.	10.000.—	9.287.50
Bank Spółdz.	5.000.—	5.000.—
Skierniewicki	60.000.—	60.000.—
Sochaczewski	25.000.—	25.000.—
Warszawski	nie korzyst. Kredyty własne były tańsze	
Włocławek		
K. K. O. m.	60.000.—	60.000.—
Bank Spółdz.	60.000.—	60.000.—
Włocławski		
K. K. O. pow.	20.000.—	20.000.—
Ogółem		
K. K. O.	584.000.—	457.646.50
Banki	75.000.—	75.000.—
Razem	659.000.—	532.646.50

du na nieopłacalność ewentualnie przeprowadzonych inwestycji.

Jeżeli zaś chodzi o warsztaty miejskie, to: 50% tych warsztatów z kredytu korzystać nie może z uwagi na zły stan ich odpowiedzialności materialnej, 2,5% ogółu warsztatów (5700 warszt.) miejskich zgłosiło zapotrzebowanie minimum do złotych 2000.—, pozostałe 47,5% (10828 warsztatów) po zł. 200.— przeciętnie każdy.

Wracając do tabeli „kredytu rzemieślniczego" należy podkreślić, że na 23 powiaty tylko 3 Banki Spółdzielcze (w Przasnyszu, Sierpcu i Włocławku) uzyskały przydział kredytu z B. G. K. Wykazane w tabeli 18 Kas Komunalnych otrzymały przydział zł. 584,000.— podczas gdy 3 Banki kwotę złotych 75.000.— Świadczy to przede wszystkim o dobrej organizacji w. w. Banków oraz o ich możliwościach rozprowadzenia przyznanych kwot.

Z „kredytu rzemieślniczego" nie korzystały wogóle Kasy Komunalne w Mławie, Aleksandrowie Kuj. Pułtusku, Przasnyszu i Warszawie. Komunalne Kasy Oszczędności w Mławie i Pułtusku nie otrzymały przydziału, gdyż rzemieślnicy tamt. powiatów w latach ubiegłych wykazali małą wypłacalność. Komunalna Kasa w Przasnyszu spłacała kredyty z roku 1935. Komunalna Kasa Oszczędności w Aleksandrowie Kuj. nie skorzystała z przydziału, gdyż uważała, iż udzielona przez B.G.K. marża jest zbyt małą dla instytucji pośredniczącej. Zaś K.K,O. pow. Warszawskiego nie korzysta od kilku lat wogóle z kredytu rzemieślniczego posiadając znaczne własne rezerwy i udzielając kredyt z funduszów własnych przy niższym jeszcze oprocentowaniu niż z kredytów B. G. K.

W tym miejscu Izba musi podkreślić, iż w początku roku sprawozdawczego zwróciła się (za pośrednictwem Starostw) do wszystkich Kas Komunalnych z zapytaniem, czy reflektują w dalszym ciągu na pośredniczenie przy rozprowadzaniu kredytów rzemieślniczych. Wszystkie Kasy wyraziły swą zgodę na rozprowadzenie tego kredytu, dlatego więc obecnie nie zrozumiałem jest stanowisko K. K. O. w Aleksandrowie Kuj.

Niektóre K. K. O. (jak Gostynin i Rypin) zaznaczyły, iż rozprowadzenie kredytu utrudnione jest wobec domicylowania weksli w B. G. K. (oddział w Włocławku), co powoduje dla rzemiosła konieczność wcześniejszego wnoszenia rat do K.K.O. celem przesłania do B. G. K. Jednakże mimo to Rypin rozpro-

wadził kredyty na znaczną kwotę (zł. 40.000.—) podczas gdy K. K. O. w Gostyninie na kwotę zł. 2,036.— Jako wyjaśnienie tego stanu rzeczy K. K. O. podaje niechęć rzemiosła do tego rodzaju spłacania kredytów oraz trudności techniczne, jakie wynikają z domicylowania weksli w Włocławku (konieczność przyjmowania od rzemieślników gotówki, celem przesłania do B. G. K., który odsyła wykupione weksle do K. K. O. celem wręczenia spłacającemu). W tych warunkach rzemieślnicy zwracają się do Banków prywatnych, rezygnując z „kredytu rzemieślniczego".

Pozostałe Kasy w mniejszym lub większym stopniu wyczerpały „kredyt rzemieślniczy", w razie większego zapotrzebowania udzielając pożyczek z funduszów własnych. I tylko nieliczne, jak pow. Błońskiego, Łowickiego i Włocławskiego zaznaczyły, iż brak było zapotrzebowania, wobec istnienia innych źródeł kredytu.

Poza „kredytem rzemieślniczym" rozprowadzanym przez K. K. O. z przydziałów B. G. K., Kasy Komunalne udzielały rzemiosłu kredytów z funduszów własnych. Poniższa tabela porównuje kwoty wykorzystanego przez rzemiosło **kredytu** z K. K. O. (łącznie „kredyt rzemieślniczy i fundusze własne) w latach 1934, 1935 i 1936.

K. K. O.	Liczba rzemieślników którzy kredyty wykorzystali w roku			Kwota podjętych kredytów przez rzemiosło w roku		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
Pow. Błońskiego	72	78	399	19.372.—	16.445.—	89.148.—
Ciechanowskiego	79	111	—	33.504.—	51.278.—	54.446.59
Gostynińskiego	—	62	—	—	12.445.—	2.036.—
Grójeckiego	127	154	—	20.000.—	33.891.—	—
Kutnowskiego	31	71	71	7.337.—	37.295.—	20.709.—
Lipnowskiego	65	141	—	7.750.—	14.290.—	13.831.—
Łowickiego	88	108	20	5.105.—	37.942.—	10.500.—
Makowskiego	80	49	140	17.290.—	35.000.—	54.100.—
Mińsko-Maz.	28	39	40	16.750.—	22.875.—	30.215.—
Mławskiego	—	72	4	500.—	10.538.—	1.100.—
Nieszawskiego	67	45	28	24.343.—	8 035.—	8.855.—
Płockiego	150	187	140	35.000.—	39.350.—	53.000.—
Płońskiego	98	158	155	21 455 —	39.100.—	34 065 —
Przasnyskiego	73	96	94	34 180 —	41 850.—	17.550.—
Pułtuskiego	nie udzielała pożyczek					
Radzymińskiego	brak materjałów					
Rawskiego	69	123	120	18.140 —	18 300 —	17.120.—
Rypińskiego	35	190	102	31.190.—	43.965 —	30.275.—
Sierpeckiego	29	64	46	5.550.—	12.031.—	9 647.—
Skierniewickiego	165	169	121	58.520.—	61.660.—	48.750.—
Sochaczewskiego	90	94	132	34.447.—	32.307 —	36.116 —
Warszawskiego	137	brak m.	255	641.867.—	brak mat.	1388 253.-
Włocławskiego	209	246	127	37,680.—	22.764 —	29 607.—
m. Włocławek	330	307	340	190 535.—	102,588.—	182.050 —

Z zestawienia powyższego wynika, że kwoty wykorzystanych w K. K. O. pożyczek ulegały znacznym wahaniom. Stały wzrost podejmowanych kwot wykazują K. K. O. powiatów Błońskiego, Makowskiego, Mińsko-Maz., Płockiego, Skierniewickiego i Warszawskiego. Są to jednak pożyczki na drobne sumy, jak wynika z załączonej na końcu niniejszego tablicy ilustrującej liczbę kredytobiorcow.

Większe zapotrzebowanie na kredyty świadczyć może do pewnego stopnia o ożywiającym się życiu gospodarczym tych powiatów (przy założeniu że kredyty zużyte zostały na cele obrotowe).

W innych powiatach K. K. O, wykazują zarówno wzrost jak i spadek podejmowanych kwot. Poza lokalnymi przyczynami natury gospodarczej, jako powód zmniejszonych kwot podjętych pożyczek z K. K. O. należy również uważać i to, że w wielu miejscowościach Banki Spółdzielcze umożliwiły rzemiosłu korzystanie z pożyczek. Zaś bardzo niska kwota udzielona przez K. K. O. w Gostyninie omówiona została przez Izbę wyżej.

Pożyczek z funduszów własnych udzielały poza Komunalnemi Kasami Oszczędności również i Banki Spółdzielcze (w liczbie 43) istniejące na terenie Województwa. W dalszym ciągu Izba będzie omawiała łącznie te dwa źródła kredytu.

Załączona tabela, ilustrująca nasycenie kredytem rzemiosła woj. Warszawskiego uwzględnia obydwa źródła. (Tabele na str. 211, 212 i 213).

Udzielając kredytu z funduszów własnych Banki i K.K.O. pobierały większe oprocentowanie — bo od 9 do 12% p. a. jedynie K. K. O. w Kutnie udzielała kredytu oprocentowanego w wysokości 4,9% p. a. podczas gdy „kredyt rzemieślniczy" oprocentowany był tylko w wysokości 4% p. a.

Większoćć Banków Spółdzielczych pobierała wyższe odsetki (rubryka 3 tabeli), niż K. K. O. w tych samych powiatach, mimo to kwoty udzielone przez Banki przewyższały kwoty rozpożyczone przez K K.O. Na ogólną kwotę zł.4,694,846,80 udzielonych pożyczek z funduszów własnych — sumę złotych 1,689,628.— t. j. 35% udzieliły K. K. O., zaś zł. 3,005,219,80 t. j. 65% Banki Spółdzielcze.

I tak: K. K. O. pow. Błońskiego udzieliło z funduszów własnych przy oprocentowaniu 9,5% pożyczek na sumę złotych

Tabela porównawcza sumy udzielonego kredytu rzemiosłu oraz sumy na jaką rzemiosło zaprotestowało weksli

Instytucja rozprowadzająca kredyt	Wysokość udzielonego kredytu w złotych				Suma na jaką rzem. zaprotestowało weksli w złotych
	z funduszów własnych	przy oprocent.	z fundu szów B. G. K.	przy oprocent.	
Błonie					
K. K. O.	49,345.—	9½%	39,803.—	4%	250.—
Spółdz. Wzajem. Kredyt" w Żyrardowie	90,368.—	10%			400.—
Bank Lud. w Błoniu	27,508.—	10%			3,672.—
Bank Spółdzielczy Brwinów	900.—	10%			
Ciechanów					
K. K. O.	26,391.59	9½%	28,055.—	4%	1,380.—
Gostynin					
K. K. O.	nie udziel.		2,036.—	4%	nie było
Bank Ludowy	16,630.—	10%			—
Bank Ludowy Gąbin	21,028.—	10%			500.—
Grójec					
K. K. O.	brak dan.				134.—
Kasa Pożycz. Oszczęd. Grójec	27,400.—	10%			nie było
Spółdz. Kredyt. Rzem. i Kup. Warka	25,050.—	10%			745.—
Kutno					
K. K. O.	7,012.—	4 i 9%	13,697.—	4%	2,486.—
Bank Ludowy, Krośniewice	4,850.—	10%			900.—
Lipno					
K. K. O.	5,535.—	9½%	8,296.—	4%	300.—
Łowicz					
K. K. O.	1,100.—	9½%	15,182.—	4%	nie było
Spółdz. Bank Ziemi Łowickiej	32,770.—	10%			3,500.—
Maków Mazow.					
K. K. O.	3,000.—	12%	48,100.—	4%	1,700.—
Bank Spółdz. Maków	104,180.—	9%			1,370.—
Bank Pow. Spółdz. Maków	280.—	10%			285.—
Bank Ludowy Krasnosielc	7,050.—	10%			nie było

Dalszy ciąg na str. 212

Początek na str. 211

Instytucja rozprowadzająca kredyt	Wysokość udzielonego kredytu w złotych				Suma na jaką rzem. zaprotestowała weksli w złotych
	z funduszów własnych	przy oprocent.	z funduszów B. G. K.	przy oprocent.	
Mińsk Mazowiecki					
K. K. O.	15,215.—	9%	15,000.—	4%	2,000.—
Mława					
K. K. O.	1,100.—	9½%			nie było
Nieszawa					
K. K. O.	8,855.—	12%			nie było
Bank Spółdz. Ciechocinek	19,760.—	10%			nie było
Ludowy Bank Udz. Aleksandrów	4,830.—	10%			40.—
Płock					
K. K. O.	20.000.—	9½%	35,000.—	4%	2,000.—
Bank Ludowy Drobin	70,000.—	10%			nie było
Bank Ludowy Płock	55,133.—	9%			1,000.—
Płońsk					
K. K. O.	10,875.—	11%	23,190.—	4%	350.—
Bank Spółdz. Płońsk	18,680.—	10%			nie było
Przasnysz					
K. K. O.	17,550.—	9½%			2,850.—
Bank Spółdzielczy, Przasnysz	8,262,40	10%	10,000.—	4%	3,272.—
Pułtusk					
K. K. O.	nie korzystała i nie udzielała pożyczek				
Bank Spółdz. Kredyt. Nasielsk	3,833,40	10%			nie było
Radzymin					
K. K. O.	brak danych				
Bank Ludowy Jadów	6,455.—	10%			nie było
Rawa Mazow.					
K. K. O.	2,120.—	9%	15,000.—	4%	555.—
Bank Ludowy Biała Rawska	18,500.—	10%	40,000.—	4%	nie było

Początek na str. 212

Instytucja rozprowadzająca kredyt	Wysokość udzielonego kredytu w złotych				Suma na jaką rzem. zaprotestowało weksli w złotych
	z funduszów własnych	przy oprocent.	z funduszów B. G. K.	przy oprocent.	
Rypin					
K. K. O.	nie udziel.	11%	40,000.—	4%	3,955.—
Sierpc					
K. K. O.	360.—	9½%	9,297.50	4%	250.—
Bank Spółdz. Sierpc	3,000.—	10%	5,000 —	4%	
Bank Ludowy	73,400 —	10%			1,000.—
Skierniewice					
K. K. O.	15,000.—	11%	60,000 —	4%	4,525.—
Bank Spółdz. Skierniewice	41,876 —	10%			1,310 —
Sochaczew					
K. K. O.	11,166,56	9½%	25,000.—	4%	nie było
Warszawa					
K. K. O.	1,388,252,85				nie było
Włocławek					
K. K. O. m.	100,000.—	9½%	82,050 —	4%	nie było
K. K. O. pow.	6,750.—	9½%	22,857,14	4%	918,50
Bank Spółdz. Włocławek	2,312,800.—	10%	60,000.—		23,700.—
Bank Spółdz. Kred. Włocławek	10,675.—	10%			nie było
Ogółem					
K. K. O.	1,689,628.—		482,563,64		23,653,50
Banki	3,005,218,80		75,000.—		41,694.—

49,345.— podczas gdy 3 Banki (w Żyrardowie, Błoniu i Brwinowie) na sumę zł. 118,766.— przy oprocentowaniu 10% p. a., K. K. O. w Łowiczu przy 9,5% udzieliło kwotę zł. 1,100 — zaś Spółdz. Bank Ziemi Łowickiej przy 10% zł. 32,770.—, Komunalne Kasy miasta i powiatu Włocławskiego zł. 106,750,— przy 9,5%, zaś 2 Banki Spółdzielcze w Włocławku złotych 2,323,475.— przy 10% p. a.

Taki układ udzielonych pożyczek tłumaczy się przede wszystkim strukturą samych instytucyj kredytowych, a mianowicie — Banki Spółdzielcze udzielają pożyczek tylko swoim udziałowcom, a tymi w przeważającej większości (od 60—70%) są rzemieślnicy, zaś Komunalne Kasy obsługują różne sfery społeczeństwa, tak, że na rzemiosło przypada nieznaczna część kwot, którymi Kasy rozporządzają.

Wypłacalność rzemiosła w roku sprawozdawczym naogół była dobra. Na 49 wymienionych w tabeli instytucyj — 19 wogóle nie stwierdziło protestów wekslowych, pozostałe — w nieznacznej tylko wysokości. I tylko niektóre Kasy i Banki zaznaczyły, że rzemiosło słabiej wywiązuje się ze swych zobowiązań. Ogółem zaprotestowano weksli rzemieślników na sumę zł. 65,347,50 (wg. otrzymanych odpowiedzi na ankietę), co stanowi 1,5% kwoty udzielonych pożyczek. Przyczem o ile chodzi o ilość protestów w K. K. O. i w Bankach; w K. K. O. zaprotestowano zł. 23,653,50 t.j. 29% ogólnej kwoty protestów resztę t.j. zł. 41,694 — 71% zaprotestowały Banki.

W stosunku do udzielonych pożyczek stanowi to w K.K.O. 1,51% ogólnej ilości pożyczek (zł. 1,689.628.—) i w Bankach 1,38% ogólnej ilości (zł. 3,005,218.—).

Odrzucając z rozumowania te Kasy Komunalne, gdzie z przyczyn lokalnych była większa kwota protestów (lub Kasy wykazały również kwotę protestów za lata ubiegłe) jak Kutno, Mińsk Maz., Płock, Rypin i Skierniewice — w wyniku stwierdzono, iż naogół wypłacalność rzemiosła w K. K. O. była lepsza, niż w Bankach. Jako główne przyczyny tego wymienić należy, zdaniem Izby, skrupulatną selekcję pożyczkobiorców przeprowadzoną przez Komitety Rozdzielcze K. K. O.

Omawiając ogólne wykorzystanie kredytów, nie można pominąć tego, iż nie wszystkie grupy zawodowe wykazały jednakowe zapotrzebowanie kredytów.

Zresztą struktura gospodarcza poszczególnych grup wymaga różnorodnego kredytu. I tak: grupy drzewna, skórzana, spożywcza i włókiennicza ubiegają się o kredyty na cele obrotowe przede wszystkim na zakup surowca, grupa usług osobistych — na drobne inwestycje, narzędzia i t. p. wreszcie grupa budowlana w początkach sezonu na opłacenie robocizny i inne niezbędne koszty, związane z rozpoczęciem podjętych robót.

Niżej przytoczona tablica ilustruje nasycenie kredytem poszczególnych grup zawodowych z uwzględnieniem K. K. O. i Banków (dane dotyczą 17 Kas Komunalnych i 30 Banków, gdyż pozostałe nie rozbiły globalnej kwoty na poszczególne zawody).

Grupy Zawodowe	Banki K. K. O.	Kwoty wyczerpanego kredytu w złotych
I. Budowlana	K. K. O.	56,960.—
	Banki	555,252.—
II. Drzewna	K. K. O.	86,599.—
	Banki	511,404.—
III. Włókiennicza	K. K. O.	158,348.—
	Banki	298,334.—
IV. Metalowa	K. K. O.	86,047.—
	Banki	355,299.—
V. Spożywcza	K. K. O.	276,412.—
	Banki	980,076 —
VI. Skórzana	K. K. O.	118,758.—
	Banki	358,180.—
VII. Usług Osobist.	K. K. O.	24,970.—
	Banki	34,242.—

Z powyższego wynika, że w Kasach Komunalnych o największe kwoty ubiegali się rzemieślnicy grup: spożywczej, włókienniczej i skórzanej, najmniej zaś grup: budowlanej i usług osobistych.

Natomiast Banki najwięcej kredytu udzieliły grupie spożywczej, budowlanej i drzewnej. Najmniej włókienniczej i usług osobistych.

Dla całokształtu obrazu nasycenia kredytem rzemiosła woj. Warszawskiego należy jeszcze omówić materiały zawarte w tablicy, umieszczonej na str. 216, 217, 218 i 219. Ilustruje ona zarówno zapotrzebowanie jak i nasycenie kredytem w poszczególnych powiatach Województwa.

Uwzględniając, iż na dzień 31.12.1936 r wg. obliczeń Izby istniało na terenie Izby 36,382 samoistnych rzemieślników, wykazana przez instytucje kredytowe liczba 11,873 rzemieślników ubiegających się o kredyty jest bardzo niewielka, stanowi to

Tabela porównawcza zapotrzebowanych

Powiat	Ilość złożonych podań o pożyczkę	Na jaką sumę w złotych	Przeciętne zapotrzeb. na jednego rzem. w złotych
Błoński			
K. K. O.	551	208,460.—	378.—
Banki	483	120,304.—	249.—
Ciechanowski			
K. K. O.	196	58,650.—	297.—
Banki	—	brak danych	
Gostyniński			
K. K. O.	—	2,036.—	—
Banki	102	37,658.—	362.—
Grójecki			
K. K. O.	—	—	—
Banki	306	87,150.—	286.—
Kutnowski			
K. K. O.	81	25,453.—	314.—
Banki	31	10,700.—	345.—
Lipnowski			
K. K. O.	112	13,831.50	123.—
Banki	—	—	—
Łowicki			
K. K. O	23	16,600.—	722.—
Banki	48	56,000.—	1,167.—
Makowski			
K. K. O.	140	66,900.—	478.—
Banki	267	121,155.—	454.—
Mińsko-Mazow.			
K. K. O.	48	46,065.—	959.—
Banki	—	—	—
Mławski			
K. K. O.	5	1,500.—	300.—
Banki	—	—	—
Nieszawski			
K. K. O.	28	8,855.—	316.—
Banki	46	24,590.—	534.—
Płocki			
K. K. O.	160	60,000.—	375.—
Banki	685	135,833.—	198.—
Płoński			
K. K. O.	181	65,690.—	363.—
Banki	54	18,680.—	346.—

Dalszy ciąg na

i wykorzystanych przez rzemiosło kredytów

Ilość przyznanych pożyczek	Na jaką sumę w złotych	Przeciętna przyzn. poż. na jedn. rzem. w złotych	Ilość wykorzystanych pożyczek	Na jaką sumę w złotych	Przec. wykorzyst. kredytu na jedn. rzem w złotych
538	104,985.—	195.—	417	89,148.—	216.—
462	118,776.—	257.—	462	118,776.—	257.—
161	54,446.59	338.—	161	54,446.59	338.—
	b r a	k d	a n	y c	h
—	2,036.—	—	—	2,036.—	—
102	37,658.—	369.—	102	37,658.—	369.—
—	—	—	—	—	—
203	52,450.—	258.—	203	52,450.—	258.—
81	20,709.—	255. —	81	20,709.—	255.—
20	4,850.—	242.—	20	4,850.—	242.—
112	13,831.50	123 —	112	13,831.50	123.—
—	—	—	—	—	—
21	10,500.—	500.—	21	10,500.—	500 —
35	32,770.—	933.—	35	32,770.—	933.—
140	54,100.—	386.—	140	54,100.—	386.—
293	111,510.—	380.—	293	111,510.—	380.—
48	30,215.—	629.—	48	30,215.—	629.—
—	—	—	—	—	—
5	1,100.—	220.—	5	1,100 —	220 —
—	—	—	—	—	—
28	8,855.—	316.—	28	8,855.—	316.—
44	24,590.—	558.—	44	24,590.—	558.—
160	53,000.—	331.—	160	53,000.—	331.—
685	125,133.—	182.—	685	125,133.—	182.—
181	38,215.—	211.—	156	34,065 —	218.—
54	18,680.—	346.—	54	18,680.—	346.—

str. 218, 219.

Początek na

Powiaty	Ilość złożonych podań o pożyczkę	Na jaką sumę w złotych	Przeciętne zapotrzeb. na jednego rzem. w złotych
Przasnyski			
K. K. O.	182	41,520.—	228.—
Banki	130	41,000.—	315.—
Pułtuski			
K. K. O.		nie udzielało pożyczek	
Banki	187	3,833.40	20.—
Radzymiński			
K. K. O.	—	—	—
Banki	29	6,455.—	222.—
Rawski			
K. K. O.	145	38,320.—	264.—
Banki	130	58,645.—	220.—
Rypiński			
K. K. O.	161	54,255.—	337.—
Banki	50	20,787.40	416.—
Sierpecki			
K. K. O.	58	24,050.—	397.—
Banki	226	125,340.—	555.—
Skierniewicki			
K. K. O.	190	117,050.—	616.—
Banki	30	20,390.—	680.—
Sochaczewski			
K. K. O.	133	36,116.—	271.—
Banki	—	—	—
Warszawski			
K. K. O.	279	1,428,500.—	5,120.—
Banki	11	930.—	85.—
Włocławek m.			
K. K. O.	375	197,000.—	526.—
Banki	5,873	3,479,657.—	592.—
Włocławski pow.			
K. K. O.	137	64,037,14	467.—
Banki	—	—	—
Ogółem			
K. K. O.	3,185	2,510,234.64	
Banki	8,688	4,339,107.80	

str. 216, 217

Ilość przyznanych pożyczek	Na jaką sumę w złotych	Przeciętna przyzn. poż. na jedn. rzem. w złotych	Ilość wykorzystanych pożyczek	Na jaką sumę w złotych	Przec. wykorzyst. kredytu na jedn. rzem. w złotych
104	20,000.—	192.—	94	17,550.—	186.—
47	21,262.40	452.—	47	21,262.40	452.—
z własnych ani z Banku Gospodarstwa Krajowego funduszów					
43	3,833.40	89.—	43	3,833.40	89.—
—	—	—	—	—	—
29	6,455.—	222.—	29	6,455.—	222.—
145	19,120.—	132.—	125	17,120.—	138.—
122	18,500.—	151.—	122	18,500.—	151.—
161	30,275.—	188.—	161	30,275.—	188.—
50	20,787.—	416.—	50	20,787.—	416.—
58	12,500.—	216.—	46	9,647,50	209.—
202	81,340.—	403.—	202	81,340.—	403.—
190	48,750.—	256.—	190	48,750 —	403.—
79	41,876.—	530.—	79	41,876.—	530.—
133	36,166.—	271 —	133	36,166.—	271.—
—	—	—	—	—	—
265	1,398,952.85	5,279.—	255	1,388,252 85	5,444.—
10	830.—	83.—	10	830.—	83.—
375	182,050.—	485.—	375	182.050.—	485 —
5,342	2,383,457.—	446.—	5,342	2,383,457.—	446 —
137	29,607.14	216.—	137	29,607.14	233.—
—	—	—	—	—	—
3,043	2,269,414.18		2,845	2,231,424.58	
7,822	3,104,757.80		7,822	3,104,757.80	

około 32%. Należy więc przyjąć, że w pozostałych instytucjach które na ankietę nie odpowiedziały, część rzemiosła również ubiegała się o kredyty, oraz, że prawie 2/3 rzemiosła pozbawione jest korzystania z dobrodziejstwa kredytu. Są to albo warsztaty słabe, nie posiadające widoków na spłacenie zaciągniętych kredytów, lub też warsztaty wiejskie wegetujące zdala od źródeł kredytu lub tego kredytu w ogóle nie potrzebujące. Wreszcie pewien odsetek tych rzemieślników korzysta może z drogiego i niewygodnego kredytu prywatnego

Jak wynika z tablicy 11,873 rzemieślników ubiegało się łącznie o kwotę zł. 6,849,342.44 czyli przeciętnie na każdego wypada zł. 576.—.

Jednakże instytucje kredytowe odrzuciły część podań o pożyczki, przyznając ogółem kwotę zł. 5,374,175.98 — 10,865 rzemieślnikom, co stanowi przeciętnie zł. 493.—. Nie wszyscy rzemieślnicy podjęli przyznane im kredyty, tak, że wg. danych zamieszczonych w tabeli, ostatecznie z kredytu skorzystało 10,667 rzemieślników na ogólną kwotę zł. 5,326,182.38. Stanowi to 28% ogólnej ilości samoistnych rzemieślników województwa Warszawskiego, przyczem przeciętnie na każdego korzystającego z kredytu przypada zł. 500.—.

Kwota kredytów wykorzystanych przez rzemiosło jedynie w Komunalnych Kasach nie odpowiada kwocie kredytów udzielonych, jednakże Izba sądzi, iż jak to wyjaśniała poprzednio, różnica powstała wobec nie uwzględnienia ostatniej raty rozdzielonej przez Komitety w końcu grudnia 1936 r. (w niektórych Kasach w styczniu 1937 r.). Wreszcie część rzemieślników mogła nie żdążyć podjąć przyznane im kwoty.

W każdym bądź razie na 20 Kas, figurujących w tablicy tylko 5 wykazuje, iż kredyty nie wykorzystano, a mianowicie pow. Błońskiego, Płońskiego, Rawskiego, Skierniewickiego i Warszawskiego.

O ile chodzi o przeciętą kredytu wykorzystanego — największą przeciętą wykazuje K. K. O. pow. Warszawskiego — zł. 5,444.— następnie K. K. O. pow. Mińsko-Maz. zł. 629 — oraz Łowickiego zł. 500.—.

Jeżeli chodzi o Banki Spółdzielcze, największa przeciętna przypada na Bank Ziemi Łowickiej w Łowiczu zł. 933.— Bank Spółdzielczy w Aleksandrowie Kuj. zł. 558.— oraz Bank w Skierniewicach zł. 530.—

Jeśli chodzi o powiaty Warszawski i Mińsko Mazow. o kredyty ubiegali się w znacznej większości rzemieślnicy grup spożywczej i budowlanej, gdzie z uwagi na znaczny ruch budowlany i bliskość Warszawy, rzemiosło odczuwało potrzebę większego kredytu. W pow. Łowickim wysoka przeciętna wypada wobec tego, iż mała ilość rzemieślników ubiegała się o kredyty.

Najniższą przeciętna kredytów wykorzystanych wykazuje pow. Pułtuski zł. 89.— (K. K. O.), oraz pow. Lipnowski zł. 123.— i Rawski zł. 138.—

Są to powiaty gospodarczo słabe, gdzie duża ilość rzemieślników zgłosiła się o pożyczki, przy niewielkich zaś rozporządzalnych k a p i t a ł a c h nastąpiło rozdrobnienie uzyskanych kwot.

Omawiając stan zadłużenia rzemiosła, nie można pominąć stanu jego oszczędności.

Naogół biorąc, rzemiosło woj. Warszawskiego nie posiada znaczniejszych oszczędności: na 36,382 warsztatów posiada ogółem sumę zł. 1,763,741,60 (wg. danych Kas Komunalnych i Banków Spółdzielczych, które nadesłały odpowiedzi na ankietę Izby).

Są to wkłady nielicznych rzemieślników — 7,081 i przeważnie składają się z drobnych kwot.

Załączone zestawienie jest obrazem wkładów oszczędnościowych rzemiosła w tych instytucjach, które na ankietę Izby odpowiedziały.

Powiat	Ilość rzemieślników posiadających wkłady	Na jaką sumę w złotych i groszach	Przeciętna suma oszcz. na 1 rzem. w złotych i groszach
Błoński			
K. K. O.	875	50,319,98	57,51
Banki	84	33,970,71	404,41
Ciechanowski			
K. K. O.	150	49,682,72	331,21
Banki	b r a k d a n y c h		

Dalszy ciąg na str. 222

Początek na str. 221

Powiat	Ilość rzemieślników posiadających wkłady	Na jaką sumę w złotych i groszach	Przeciętna suma oszcz. na 1 rzem. w złotych i groszach
Gostyniński			
K. K. O.	54	463,56	8,58
Banki	28	13,132,35	469.—
Grójecki			
K. K. O.	brak danych		
Banki	33	4,242,44	128,54
Kutnowski			
K. K. O.	199	37,054,85	186,20
Banki	8	2,948.—	368,05
Lipnowski			
K. K. O.	31	4,556,05	147,00
Banki	brak danych		
Łowicki			
K. K. O.	189	115,681,36	88,25
Banki	57	21,926.—	384,62
Makowski			
K. K. O.	170	7,382,91	43,42
Banki	10	15,626,60	1,562,12
Mińsko Mazow.			
K. K. O.	42	1,240,61	29,53
Banki	brak danych		
Mławski			
K. K. O.	23	1,227,28	53,36
Banki	15	840,40	56,03
Nieszawski			
K. K. O.	96	6,252,—	66,27
Banki	11	2,728,20	248,02
Płocki			
K. K. O.	142	4,488,65	31,61
Banki	30	10,000.—	333,33
Płoński			
K. K. O.	264	32,265,51	122,22
Banki	brak danych		
Przasnyski			
K. K. O.	44	8,173,25	185,75
Banki	brak danych		
Pułtuski			
K. K. O.	K.K.O. statystyki wkładów nie prowadzi		
Banki	20	18,780,28	939,01
Radzymiński			
K. K. O	brak danych		
Banki	21	763,—	36,33

Dalszy ciąg na str. 223

Powiat	Ilość rzemieślników posiadających wkłady	Na jaką sumę w złotych i groszach	Przeciętna suma oszcz. na 1 rzem. w złotych i groszach
Rawski			
K. K. O.	174	9,576.—	55,03
Banki	52	2,100.—	40,40
Rypiński			
K. K. O.	247	12,033,08	48,72
Banki	brak danych		
Sierpecki			
K. K. O.	92	13,418,21	145,85
Banki	60	41,550,01	692,50
Skierniewicki			
K. K. O.	142	20,125,75	141,70
Banki	24	20,111,90	837,90
Sochaczewski			
K K. O.	164	13,360,07	83,29
Banki	brak danych		
Warszawski			
K. K. O.	2500	1135,850,07	442,34
Banki	brak danych		
Włocławek miasto			
K. K. O.	874	133,766,03	153,05
Banki	7	1,582.—	226.—
Włocławek pow.	149	15.521,80	104,37
Ogółem			
K. K. O.	6.621	1,573,440,06	
Banki	460	190,301,04	

Wynika z niego, iż ogółem w K. K. O. złożyło swe oszczędności 6,621 rzemieślników na ogólną kwotę zł. 1,573440,06 czyli przeciętna kwota oszczędności na 1 rzemieślnika wynosi zł. 237 gr. 62, w Bankach zaś — 460 rzemieślników na kwotę zł. 190,301,54 czyli przeciętnie zł. 413 gr. 70.

Zdaniem Izby nie można uważać, iż jest to stałe odkładanie zysków dla utworzenia kapitału, jest to raczej ciułanie sum potrzebnych na codzienne wydatki, jak komorne, raty zaciągniętych pożyczek, zakup surowca, opłacenie pracowników, podatków i t. p.

Jeśli chodzi o stan oszczędności rzemiosła stosownie do ich miejsca zamieszkania, omawiana tabela wykazuje, iż najwięcej rzemieślników oszczędza w powiecie Warszawskim —

2 500, pozatem w Włocławskim — 1,030 oraz Błońskim — 959 Jednakże analizując przeciętną wkładów na 1 rzemieślnika (rubryka trzecia) stwierdzić musimy, że nie jest ona w tych powiatach najwyższa.

Nasuwa to przypuszczenie, iż wkłady w w. w. powiatach składają się z sum drobnych, ciułanych na codzienne potrzeby biedniejszego warsztatu

Najwyższa przeciętna wkładów przypada na oszczędności w Banku Spółdzielczym w Makowie Maz. zł. 1,562.— Prawdopodobnie jest to wkład kilku rzemieślników zamożniejszych, grupy spożywczej — piekarze i rzeźnicy oszczędzający na cele obrotowe, lub grupy budowlanej — na wypłatę zatrudnionym.

Pozatem wysoka przeciętna bo zł. 939.— przypada na Banki w pow. Pułtuskim, zł. 837.— w powiecie Skierniewickim, oraz zł. 692.— w pow. Sierpeckim.

Z reguły wyższe przeciętne przypadają na rzecz Banków Spółdzielczych. Przyczyną tego może być zadaniem Izby to, iż w Bankach składają swe oszczędności rzemieślnicy zamożniejsi, pozatem zaś, znając psychologię rzemiosła można twierdzić, iż w K. K. O. ciułają z drobnych sum raty na spłacenie długu z „kredytu rzemieślniczego" czy innych źródeł rzemieślnicy mniej zamożni.

Niestety Izba nie może omówić stanu oszczędności rzemiosła poszczególnych grup zawodowych, gdyż większość Banków nie nadesłała potrzebnych danych.

Jedynie niektóre tylko K. K. O. w swych kwestionariuszach uwzględniły podział wkładów w zależności od zawodu składającego.

Jak z tych materiałów wynika: największe sumy wkładów przypadają na grupy włókienniczą, metalową i spożywczą.

Jeśli jednak uwzględnimy wg. grup zawodowych liczbę rzemieślników posiadających wkłady, większa w pierwszych dwóch grupach przeciętna wskaże nam, iż grupy włókiennicza i metalowa składają drobne kwoty na codzienne wydatki, podczas gdy rzemieślnicy grupy spożywczej składają kwoty większe, przeważnie na cele obrotowe, zakup surowców.

Naogół jednakże stan oszczędności rzemiosła woj. Warszawskiego jest mały, nie odpowiadający liczebności rzemiosła.

ILOŚĆ I WARTOŚĆ PRODUKCJI RZEMIEŚLNICZEJ

W sprawozdaniu za rok 1935 Izba wskazała na trudności jakie nasuwają się przy obliczaniu ilości i wartości produkcji rzemieślniczej.

W roku sprawozdawczym trudności pozostały te same, nie mniej jednak w sposób omówiony w roku ubiegłym Izba starała się choć w przybliżeniu ustalić wartość produkcji, gdyż ilość produkcji rzemieśliczej nie da się określić, ponieważ jest ona niejednolita i drobna.

Na podstawie zebranych materiałów, informacji i drogą szacunków stwierdzono, że ilość produkcji w większości zawodów nieco wzrosła, co zostało omówione w osobnych rozdziałach.

Z powyższych względów oczywiste nastąpiło i zwiększenie wartości produkcji, nie biorąc już pod uwagę niewielkiej zwyżki cen gotowych wyrobów w niektórych zawodach.

Przy obliczaniu wartości produkcji Izba kierowała się tą samą zasadą co w roku ubiegłym, to jest podzieliła istniejące warsztaty na III grupy.

I-sza — warsztaty produkujące wyłącznie z surowców własnych.

II-ga — warsztaty produkujące wyłącznie z surowców powierzonych.

III-cia — warsztaty produkujące częściowo z surowców własnych, częściowo z powierzonych.

Ustaliła również w ilu procentach warsztaty każdego z rzemiosł partycypują w odnośnej grupie i jaka jest przeciętna wartość produkcji jednego warsztatu w każdej z tych grup.

Zamieszczona na str. 226, 227 tablica wykazuje, że ogólna wartość produkcji rzemiosła w roku 1936 wynosiła zł. 215,802,800.— co w porównaniu do roku 1935 daje wzrost zł. 19,896,470.— czyli 10,16%.

Wartość produkcji rzemiosła województwa Warszawskiego w roku 1936

Grupa zawod.	Zawód	Ogólna ilość warsztatów legalnych i nielegalnych	Produkcja z własnych materjałów				Produkcja z materiał. powierzon				Prod. miesz. z własn. i powierz. mat.				Wartość produkcji razem
			Ilość warsztatów w liczbach		Wartość produkcji w złotych		Ilość warsztatów w liczbach		Wartość produkcji w złotych		Ilość warsztatów w liczbach		Wartość produkcji w złotych		
			%%	szczegółowych	jednego warsztatu	Ogółem	%%	szczegółowych	jednego warsztatu	Ogółem	%%	szczegółowych	jednego warsztatu	Ogółem	
I-sza Budowlana	brukarstwo	43	—	—	—	—	100	43	1,200	51,600	—	—	—	—	51,600
	dekarstwo	83	—	—	—	—	100	83	1,450	120,350	—	—	—	—	120,350
	garncarstwo	87	100	87	900	78,300	—	—	—	—	—	—	—	—	78,300
	kamien. i rzeźba w kam.	60	80	48	3,200	153,600	20	12	1,200	14,400	—	—	—	—	168,000
	lakiernictwo i malar.	716	90	644	2,000	1,288,000	—	—	—	—	10	72	1,480	106,560	1,394,560
	mularstwo	2,176	—	—	—	—	100	2,176	3,500	7,616,000	—	—	—	—	7,616,000
	studniarstwo	34	—	—	—	—	100	34	2,000	68,000	—	—	—	—	68,000
	szklarstwo	292	80	234	2,200	514,800	20	58	1,800	104,400	—	—	—	—	619,200
	sztukatorstwo	3	—	—	—	—	100	3	2,000	6,000	—	—	—	—	6,000
	zduństwo	268	—	—	—	—	80	214	1,700	363,000	20	54	2,600	140,400	503,400
	Razem	3,762	—	—	—	2,034,700	—	—	—	8,343,750	—	—	—	246,960	10,625,410
II-ga Drzewna	bednarstwo	163	100	163	1,600	260,000	—	—	—	—	—	—	—	—	260,000
	ciesielstwo	1,479	—	—	—	—	100	1 479	2,800	4,141,200	—	—	—	—	4,141,200
	kołodziejstwo	1,288	95	1,224	1,800	2,203,200	—	—	—	—	5	64	1,200	76,800	2,280,000
	koszykarstwo	126	100	126	1,600	201,600	—	—	—	—	—	—	—	—	201 600
	rzeźba w drzewie	1	—	—	—	—	100	1	800	800	—	—	—	—	800
	stolarstwo	2,726	80	2,181	2,400	5,234,400	—	—	—	—	20	545	2,200	1,199,000	6,433,400
	tokarstwo drzewa	141	80	113	1,600	180,800	—	—	—	—	20	28	1,400	28,000	208,800
	wyrób instr. muzyczn.	3	100	3	2,100	6,300	—	—	—	—	—	—	—	—	6,300
	Razem	5,927	—	—	—	8,086,300	—	—	—	4,142,000	—	—	—	1.303.800	13,532,100
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	1	100	1	1,900	1,900	—	—	—	—	—	—	—	—	1,900
	bieliźniarstwo	324	—	—	—	—	100	324	1,200	380,800	—	—	—	—	380,800
	chem. czyszcz. i farb. odz.	49	100	49	3,200	156,800	—	—	—	—	—	—	—	—	156,800
	chem. czyszcz. i farb. skór	1	100	1	2,000	2,000	—	—	—	—	—	—	—	—	2,000
	czapnictwo	424	100	424	1,600	678,400	—	—	—	—	—	—	—	—	678,400
	gorseciarstwo	14	100	14	2,000	28,000	—	—	—	—	—	—	—	—	28,000
	kapelusznictwo	149	90	124	2,020	250,480	—	—	—	—	10	15	1,800	27,000	277,480
	krawiectwo	2,993	—	—	—	—	70	2,095	1,600	3 352,000	30	898	2,450	2,200,100	5,552,100
	krawiectwo męsk.	1,533	—	—	—	—	70	1,033	1,600	1,716,800	30	460	2,450	1,227,000	2,943,800
	krawiectwo damsk.	1,446	—	—	—	—	90	1,301	1,450	1,886,450	10	145	2,200	319,000	2,205,450
	kuśnierstwo	100	40	40	5,500	220,000	—	—	—	—	60	60	3,800	228,000	448,000
	powroźnictwo	155	100	155	2,020	313,100	—	—	—	—	—	—	—	—	313,100
	szczotkarstwo	40	100	40	2,100	84,000	—	—	—	—	—	—	—	—	84,000
	szmuklerstwo	20	100	20	2,400	48.000	—	—	—	—	—	—	—	—	48.000
	tapicerstwo	105	80	84	2.150	180,600	—	—	—	—	20	21	1800	37,800	218,400
	Razem	7,354	—	—	—	1,963,280	—	—	—	7,336,050	—	—	—	4,036,900	13,338,230

IV-ta Metalowa	blacharstwo	542	25	136	2,800	380,800	60	325	1,400	455,000	15	81	2,200	178,200	1,014,000
	bronzownictwo	5	—	—	—	—	—	—	—	—	100	5	1,800	9,000	9,000
	grawerstwo	7	—	—	—	—	—	—	—	—	100	7	1,900	13,300	13,300
	jubilerstwo	17	—	—	—	—	—	—	—	—	100	17	2,860	48,620	48,620
	kotlarstwo	20	—	—	—	—	—	—	—	—	100	20	2,200	44,000	44,000
	kowalstwo	3,560	10	356	3,700	961,200	—	—	—	—	90	3,204	2,200	7,048,800	8,010,000
	mosiężnictwo	4	—	—	—	—	—	—	—	—	100	4	1,800	7,200	7,200
	ślusarstwo	1,040	75	780	2,900	2.262,000	—	—	—	—	25	260	2.400	624,000	2,886,000
	zegarmistrzostwo	376	—	—	—	—	100	376	1,600	601,600	—	—	—	—	601,600
	złotnictwo	2	—	—	—	—	—	—	—	—	100	2	3,000	6,000	6,000
	Razem	5,573	—	—	—	3,604,000	—	—	—	1,056,600	—	—	—	7,979,120	12,639,720
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	276	100	276	15,200	4,195,200	—	—	—	—	—	—	—	—	4,195,200
	piekarstwo	1,674	100	1,674	20,000	33,480,000	—	—	—	—	—	—	—	—	33,480,000
	piernikarstwo	7	100	7	5,200	36,400	—	—	—	—	—	—	—	—	36,400
	rzeźnictwo	4,126	100	4,126	12,400	51,162,400	—	—	—	—	—	—	—	—	51,162,400
	wędliniarstwo	2,148	100	2,148	25,000	53,700,000	—	—	—	—	—	—	—	—	53,700,000
	Razem	8,231	—	—	—	142,574,000	—	—	—	—	—	—	—	—	142,574,000
VI-ta Skórzana	cholewkarstwo	1,201	—	—	—	—	80	961	2,400	2,306,400	20	240	2,600	624,000	2,930,400
	garbarstwo	105	100	105	4,200	441,000	—	—	—	—	—	—	—	—	441,000
	introligatorstwo	89	100	59	1,500	88,500	—	—	—	—	—	—	—	—	88,500
	rymarstwo	643	—	—	—	—	—	—	—	—	100	843	2,000	1,286,00)	1,286,000
	siodlarstwo	8	—	—	—	—	—	—	—	—	100	8	2,000	16,000	16,000
	szewctwo	7,705	20	1,541	3,000	4,623,000	—	—	—	—	80	6,154	1,700	10,954,120	15,577,120
	Razem	9,721	—	—	—	5,152,500	—	—	—	2,306,400	—	—	—	12,880,120	20,339,020
VII Usług Osobist.	fotografowanie	142	90	128	1,800	230,400	—	—	—	—	10	14	1,500	21,000	251,400
	fryzjerstwo	1,277	100	1,277	1,960	2,502,920	—	—	—	—	—	—	—	—	2,502,920
	Razem	1,419	—	—	—	2,733,320	—	—	—	—	—	—	—	—	2,754,320
	Ogółem	41,987				166,148,100				23,184,000				26,469,000	215,802,800

W ogólnej sumie wartości produkcji zł. 215,802,880.—
warsztaty produkujące z własnych
materiałów — partycypują . . . zł. 166,148,100.— czyli 77%
warsztaty produkujące z materiałów powierzonych — partycypują zł. 23,184,800.— czyli 10,74%
warsztaty produkujące z materiałów własnych i powierzonych — partycypują . . . . zł. 25,977,580.— czyli 12,26%

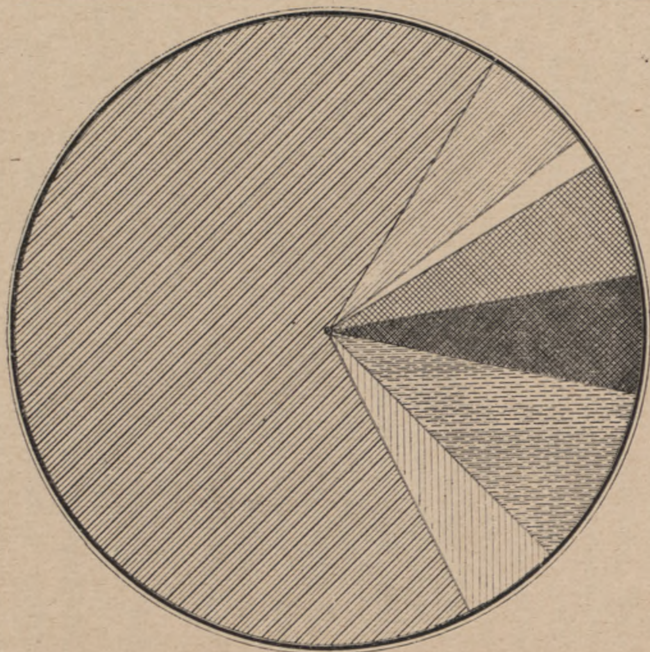
Jak z powyższego wynika najwyższy odsetek dają warsztaty produkujące z towarów własnych — najniższy z towarów powierzonych. Jest to objaw naturalny, ale zasługuje na specjalne omówienie.

W grupie warsztatów dających najwyższy odsetek udziału w ogólnej wartości produkcji rzemiosła woj. Warszawskiego t. j. warsztatów produkujących wyłącznie z towarów własnych, grupa spożywcza daje zł. 142,574,000.— czyli 85,81% ogólnej wartości produkcji tej grupy warsztatów. Pozostałe 14,19% ogólnej wartości dają warsztaty 6-ciu grup zawodowych, w skład których wchodzą takie zawody jak krawiectwo, szewctwo, stolarstwo, kowalstwo, ślusarstwo i t. p., które w zasadzie gros swojej produkcji winny dawać z materiałów własnych. Jeżeli tak nie jest — stwarza to jaskrawy obraz stosuków materialnych panujących w rzemiośle.

Należy zaznaczyć, że w tabeli tej Izba wzięła pod uwagę również i ilość warsztatów nielegalnych (o których Izbie wiadomo) jako bezsprzecznie wywierających wpływ na sumę wartości produkcji. Natomiast w tabeli nie zostały uwzględnione następujące rzemiosła: wyrób narzędzi optycznych 1 warsztat, białoskórnictwo — 5 warsztatów, golarstwo — 2 warsztaty i perukarstwo — 5 warsztatów, razem 13 warsztatów, o których Izba nie mogła zebrać odpowiednich danych, a które wreszcie wywarłyby znikomy wpływ na taką czy inną wartość produkcji ogółu rzemiosła.

Wg. danych zawartych w tabeli wynika, że w ogólnej wartości produkcji rzemiosła, jak to już wspomniano zawody grupy spożywczej produkujące w 100 procentach z towarów własnych zajmują pierwsze miejsce. Drugie miejsce zajmują rzemiosła grupy skórzanej wykonywujące roboty tylko częściowo z towarów własnych. Należy jednak zaznaczyć, że rozpiętość między wartością obu tych grup jest b. znaczna.

GRAFICZNE UJĘCIE WARTOŚCI PRODUKCJI WARSZTATÓW RZEMIEŚLNICZYCH WOJ. WARSZAWSKIEGO W ROKU 1936

OBJAŚNIENIE ZNAKÓW

		WARTOŚC W ZŁOTYCH
GRUPA BUDOWLANA	ZŁ.	10 625 410
GRUPA DRZEWNA	ZŁ.	13 532 100
GRUPA WŁÓKIENICZA	ZŁ.	13 338 230
GRUPA METALOWA	ZŁ.	12 639 720
GRUPA SPOŻYWCZA	ZŁ.	142 574 000
GRUPA SKÓRZANA	ZŁ.	20 339 020
GRUPA USŁUG OSOB.	ZŁ.	2 754 320

Trzecie miejsce — rzemiosła grupy drzewnej w odróżnieniu od roku ubiegłego, w którym były na czwartym miejscu.

Czwarte — grupy włókienniczej

Piąte — „ metalowej

Szóste — „ budowlanej

Siódme — „ usług osobistych.

W procentowym ujęciu stosunek ten przedstawia się następująco:

grupa spożywcza	zł.	142,574,000.—	66,06%
grupa skórzana	zł.	20,339,020.—	9,42%
grupa drzewna	zł.	13,532,100.—	6,27%
grupa włókiennicza . . .	zł.	13,338,230.—	7,18%
grupa metalowa	zł.	12,639,720.—	5,85%
grupa budowlana	zł.	10,625,410.—	4,92%
grupa usług osobistych ś. .	zł.	2,754,320.—	1,3%
Ogółem wartość produkcji w roku 1936	zł.	215,802,800.—	100%

EKSPORT I DOSTAWY.

Niskie ceny wywozowe i poziom techniczny warsztatów uniemożliwiają eksport wyrobów rzemieślniczych. Na skutek wezwania Centrali Handlowej Rzemiosła w Warszawie do podjęcia przez rzemiosło woj. Warszawskiego prac eksportowych Izba przeprowadziła kalkulacje w stolarstwie i koszykarstwie na artykuły będące przedmiotem eksportu i stwierdziła, że ceny oferowane były niższe nawet od kosztów własnych warsztatów (w koszykarstwie 40%) i z tego względu rzemieślnicy nie mogli podjąć się prac eksportowych.

Jedynie szewcy powiatu Włocławskiego i Nieszawskiego mają na obuwie stałych odbiorców w W. M. Gdańsku. Eksporterzy obuwia mieli trudności w związku z wprowadzeniem ograniczeń dewizowych, a nawet na krótki okres musieli powstrzymać wywóz w obawie przed stratami. Informacje udzielane przez Izbę oraz uzyskanie przez nią uprawnienia na wydawanie zezwoleń walutowych w imieniu Polskiego Towarzystwa Handlu Kompensacyjnego w Warszawie umożliwiły im dalszy wywóz. Szewcka produkcja eksportowa jest chałupniczą, jednakże nakładcy są przeważnie rzemieślnikami

Na czoło dostaw i robót dla instytucji państwowych i samorządowych wysuwa się w rzemiosłach budowlanych: ukończenie budowy gmachu Urzędu Pocztowego we Włocławku. Roboty zostały wykonane przez miejscowych rzemieślników, jednakże na rachunek przedsiębiorcy.

Następnie roboty budowlane stolarskie dla Dyrekcji Kolei Państwowych przy budowie odcinka kolejowego Sierpc — Lubicz. Roboty te zostały wykonane przez rzemieślnika z Aleksadrowa Kuj. i koszt ich wynosił kilkadziesiąt tysięcy złotych.

W Pruszkowie spółka 4 rzemieślników budowlanych wy-

konała roboty dla instytucji państwowych i samorządowych na sumę około zł. 65.000.—.

W Sierpcu rzemiosło grupy budowlanej pracowało przy budowie rzeźni miejskiej.

Włocławscy rzemieślnicy cieśle dokonali remontu rzeźni miejskiej w Włocławku oraz remontu budynków kolejowych w Aleksandrowie Kuj. Roboty podjęte były w pierwszym wypadku przez jednego rzemieślnika, w drugim przez spółkę firmową.

W Płocku murarze i cieśle wykonali roboty na rzecz instytucji państwowych lecz nie bezpośrednio, a od przedsiębiorcy.

W Pułtusku, Rawie Maz., Przasnyszu, Skierniewicach i t. d. stolarze wykonali dla Zarządów Miejskich drobne roboty stolarstwa budowlanego i meblowego na sumę około zł. 15.000.—.

Rzemiosła grupy metalowej wykonały:

W Rypinie przy nowobudującej się rzeźni miejskiej, roboty ślusarsko-kowalskie w Włocławku przy budującym się moście na Wiśle,

w Grodzisku Maz. dla Zarządu Miejskiego roboty ślusarskie remontowe,

w Grójcu dla biura drogowego i Zarządu Miejskiego,

w Łowiczu i Pułtusku drobne roboty reperacyjne dla wojska. Roboty te były przeważnie nie wielkie i wartość ich wynosi sumę około zł. 30.000.—.

Roboty krawieckie dla wojska wykonali krawcy w Skierniewicach na sumę zł. 1,683.—. Pozatym krawcy wykonali szereg prac dla innych instytucji np. dla Zarządów Miejskich w Żyrardowie i Płocku dla obozu Junaków w Sierpcu, dla Zakładów Żyrardowskich i wiele innych, jednak wszystkie te roboty były drobne, ze względu na istniejącą centralizację dostaw, przy której tut. warsztaty nie posiadające dużych kapitałów i odpowiedniego wyposażenia technicznego nie mogą ubiegać się o podjęcie robót dla wojska.

Szewcy Gąbina i Makowa Maz. aczkolwiek w zmniejszonych ilościach niż w latach ubiegłych wykonali obuwie dla wojska: i tak w Gąbinie wykonano 4.000 par butów kawaleryjskich po zł. 4 gr. 9 za parę i w Makowie Maz. 4.000 par butów po tej samej cenie. Roboty były wykonane zbiorowo

dzięki zorganizowaniu warsztatów i złożonym przez odnośne Zarządy Miejskie gwarancjom.

W tych tylko 2-ch miejscowościach szewcy tut. terenu wykonali obuwie dla wojska w znaczniejszej ilości, mimo, że im przydzielone kontyngenty stanowią zaledwie małą część prac jakie zdolni byliby wykonać rzemieślnicy szewcy tych ośrodków. W pozostałych miejscowościach województwa warszawskiego, aczkolwiek istnieją jeszcze dalsze znaczne ośrodki szewckie jak: Przedecz w pow. Włocławskim, Służewo w pow. Nieszawskim, cały powiat Pułtuski, Wołomin i t. d. żadnych robót dla wojska nie wykonano.

W Kutnie np. szewcy wykonali 31 par butów dla Wydziału Powiatowego, w Żyrardowie 50 par obuwia dla instytucji państwowych i samorządowych. Żadnych innych robót szewckich w terenie nie wykonano.

Należy również wspomnieć, że rzemiosła grupy spożywczej biorą udział w wykonaniu prac dla potrzeb wojska lub innych instytucji.

Na całym terenie, w miejscowościach siedzib garnizonów wojskowych rzeźnicy mają bezpośrednie dostawy mięsa i tłuszczów dla wojska. Jak również w miastach posiadających szpitale, więzienia i t. p. dostawę mięsa posiadają sami rzeźnicy. W wielu znów miejscowościach dostawiają szynki, boczki i tłuszcze bekoniarniom i fabrykom konserw miejskich

Piekarze natomiast dostarczają chleb dla szpitali, więzień i t. d. oraz wypiekają chleb dla potrzeb Komitetów Pomocy Zimowej.

Po tym krótkim przeglądzie udziału rzemiosła woj. Warszawskiego w dostawach i robotach na rzecz Skarbu Państwa i instytucji samorządowych oraz pracach eksportowych należy stwierdzić, że ilość robót tych w porównaniu z rokiem ubiegłym nie zwiększyła się i że w dalszym ciągu rzemiosło nie znajduje oparcia zbytu swoich wyrobów w dostawach masowych, lecz musi produkcję swoją dostosować do potrzeb detalicznych rynków lokalnych.

DZIAŁALNOŚĆ IZBY

W ciągu roku sprawozdawczego w składzie Izby nie zaszły żadne zmiany, jak również nieliczne tylko w składzie personalnym biura Izby.

Podział biura na działy i referaty pozostał bez zmian, a mianowicie:

dział I Administracyjno-Gospodarczy
referaty: „ I A" — Administracyjny
„ I B" — Buchalteria
„ I K" — Kontrola warsztatów
dział II Prawno — Ekonomiczny
referaty: „ II P" — Prawny
„ II K" — Kart rzemieślniczych
„ II E" — Ekonomiczny
„ II S" — Statystyczny
dział III Oświatowy, Terminatorski i Egzaminów
referaty: „ III O" — Oświatowy
„ III T" — Terminatorski
„ III E" — Egzaminacyjny
dział IV Organizacyj rzemieślniczych.

Pozatem istnieje przy Izbie w dalszym ciągu, utworzone w 1935 r. Biuro Organizacyjno Handlowe Rzemiosła, którego działalność ujęta została w sprawozdaniu oddzielnym.

Wzmożona w roku poprzednim praca biura Izby w roku 1936 bynajmniej nie osłabła. Zarówno referat egzaminacyjny jak kart rzemieślniczych oraz terminatorski pracowały z wzmożoną energią, załatwiając napływające masowo sprawy. Szczególnie dział terminatorski zmuszony był wzmóc tempo swych prac w końcu roku sprawozdawczego, a to z uwagi na wyjaśnienie zawarte w okólniku Min. P. H. P. A-III-I/100 z dn. 15 maja 1936 roku w związku z którym wpłynęła duża

ilość zgłoszeń terminatorów odbywających naukę rzemiosła u rzemieślników nieuprawnionych

Poza tym wobec wejścia w życie rozporządzenia o Cechach rzemieślniczych, zwiększyła się praca w referacie organizacyj rzemieślniczych.

W ciągu roku sprawozdawczego wpłynęło do Izby 30412 pism, wyszło natomiast 50837 w tem okólnych 10520.

Wzmożona praca biura Izby odbiła się na pracach Zarządu Izby, który w ciągu roku odbył 13 posiedzeń, w tym jedno korespondencyjne.

Prócz tego odbyły się 3 zebrania Rady Izby.

Wobec tego, że rok 1936 był rokiem jubileuszowym miasta Łowicza (800-lecie istnienia) Izba urządziła tam Wystawę Prac Terminatorskich woj. Warszawskiego oraz Zjazd Rzemiosła Chrześcijańskiego, Zebranie Izby i posiedzenie Zarządu Izby.

Tematem obrad Zarządu Izby w ciągu roku były różne sprawy organizacyjne, gospodarcze i prawne dotyczące rzemiosła. Zarząd każdorazowo wysłuchiwał szczegółowych sprawozdań jakie składał Dyrektor Izby o pracach biura, pracach i zamierzeniach BOHR-u, oraz przyjmował do wiadomości sprawozdanie rachunkowe za dany okres.

Jako najważniejsze sprawy omawiane przez Zarząd Izby na poszczególnych posiedzeniach wymienić należy:

1 posiedzenie z dnia 21 stycznia. Zarząd upoważnił organizacje rzemieślnicze Województwa do kompletowania umów o naukę rzemiosła, o ile na danym terenie nie istniał odpowiedni Cech oraz uregulował opłaty pobierane przy egzaminach od kandydatów za surowce i narzędzia.

2 posiedzenie dnia 27 lutego. Zarząd uchwalił wzięcie udziału rzemiosła woj. i BOHR-u w Targach Rzemiosła w Poznaniu, postanowił zorganizować dla rzemieślników kursy dokształcające, a więc dla mularzy i cieśli, dla rzeźników (zdejmowania i konserwowania skór), oraz dla ogółu rzemiosła kursy uproszczonej księgowości.

Postanowił urządzić „Święto Rzemiosła" w Łowiczu z racji 800-lecia istnienia tego miasta, zatwierdził ramowy Regulamin Komisyj Gospodarczych i powołał Komisję dla rzemiosła rzeźnickiego i wędliniarskiego, obniżył opłaty za legitymacje terminatorskie i mistrzowskie; wreszcie przyjął do

wiadomości budżet na rok 1936 zatwierdzony przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu.

3 posiedzenie dnia 29 marca. Zarząd przyjął sprawozdanie rachunkowe oraz o stanie rzemiosła i działalności Izby za rok 1935 w związku z czym poddał rewizji dotychczas pobierane opłaty, zatwierdził program prac BOHR-u na rok 1936, uchwalił zorganizowanie wycieczki terminatorów do Poznania i Łowicza, przyznając na ten cel subwencję, udzielił subwencyj na pomoce naukowe dla szkoły dokształcającej zawodowej w Gąbinie oraz dla Stowarzyszenia „Ort" w Włocławku.

Poza tym przyznał subwencję na bibliotekę rzemieślniczą w Grójcu, dla Koła Przyjaciół Harcerstwa we Włocławku (dla drużyny rzemieślniczej). Prócz tego Zarząd rozpatrzył i zatwierdził budżety kursów dla mularzy i cieśli we Włocławku, Płocku i Warszawie, oraz zatwierdził reorganizację Komisyj Egzaminacyjnych i Kwalifikacyjnych na terenie Województwa.

4. Na posiedzeniu swym z dnia 15 maja Zarząd powołał specjalną Komisję dla oceny wybitnych prac terminatorskich w ramach „Święta Rzemiosła" w Łowiczu, postanowił subsydiować szereg wycieczek terminatorskich z terenu województwa, jak do Łowicza i Łodzi na Targi i Wystawę Rzemiosła.

Poza tym przyznał pewne kwoty na urządzenie Kiermaszu Rzemieślniczego Związkowi Rzemieślników Chrześcijan we Włocławku, na urządzenie Świetlicy Kujawskiemu Klubowi Wioślarskiemu we Włocławku, skupiającemu młodzież rzemieślniczą i Naukowemu Instytutowi Rzemiosła w Warszawie oraz na obozy letnie Kujawskiemu Towarzystwu Przyjaciół Harcerzy (dla drużyny rzemieślniczej). Poza w. w. obradował Zarząd nad statutem Kasy Samopomocowej Pracowników Izby i ostatecznie go zatwierdził, wreszcie wypowiedział się w sprawie nowelizacji przepisów sanitarnych dla zakładów fryzjerskich.

5 Dnia 7 czerwca poza sprawami finansowymi, jak udzielenie subwencji szkole dokszt. zawodowej w Brześciu Kujawskim, Zarząd Izby postanowił wziąć udział w zakładającej się spółdzielni sprzedaży wyrobów rzemieślniczych w Poznaniu, zatwierdził regulamin Wojewódzkiej Komisji Gospodarczej, postanowił nabyć 100 broszur „Jan Kiliński i Jego czasy"

na nagrody dla terminatorów. Przyjął do wiadomości okólniki Min. Przem. i Handlu Nr. 26 i 27 o egzaminach czeladniczych i o prawie nabytym do kształcenia terminatorów.

6 posiedzenie z dnia 14 czerwca (w Łowiczu) poświęcone było zaopiniowaniu nadesłanego przez Min. Przem. i Handlu projektu wytycznych do budżetu oraz projektu rozporządzenia w sprawie zaliczenia niektórych zawodów do rzemiosła. Na tymże zebraniu ustanowiono stałe stypendium roczne im. Jana Kilińskiego dla ucznia kursów ślusarsko-monterskich przy Towarzystwie Wojskowo-Technicznym w Warszawie.

7. 4 lipca. Zarząd Izby obradował nad projektem przepisów wykonawczych do art. 116 prawa przemysłowego, przyjął do wiadomości okólnik Min. Przem. i Handlu o zaliczeniu do listy rzemiosł bieliźniarstwa, gorseciarstwa i t. p., przyznał nagrody za wystawione prace terminatorskie w Łowiczu na zasadzie opinii specjalnej Komisji, ponadto przyjął sprawozdanie z urządzonych kosztem Izby wycieczek.

8 posiedzenie dnia 28 sierpnia, poświęcone było poza sprawami finansowymi (drobne subwencje na cele organizacyjne i gospodarcze) rozważaniu na temat okólnika Nr. 27 Min. P. i H. o prawie do k s z t a ł c e n i a terminatorów nabytym przed 16 grudnia 1927 roku. Zarząd Izby nie aprobował w zupełności stanowiska Ministerstwa uważając, iż przekreśla ono dotychczasowe wyniki zabiegów rzemiosła o podniesienie poziomu zawodowego. Poza tym Zarząd zaopiniował projekt rozporządzenia o uzdolnieniu zawodowym w ślusarstwie samochodowym dla kierowców samochod. oraz wypowiedział się o pożyteczności ustanowienia koncesjonowanych kontrolerów maszyn rolniczych. Uchwalono ponadto przystąpienie Izby do Towarzystwa Wystaw i Targów Gdyńskich w charakterze udziałowca. Na wniosek Urzędu Wojewódzkiego postanowiono finansować sprawę rewindykacji majątku Cechu Kuśnierzy i Czapników w Mławie. Poza w. w. Zarząd postanowił zakupić 165 broszur „Rzemiosło" K. Sokołowski, dla celów propagandowo-oświatowych.

9 W dniu 30 września Zarząd zatwierdził programy i budżety kursów dokształcających dla kandydatów zwolnionych od obowiązku ukończenia szkoły dokształcającej zawodowej, postanowił zorganizować trzeci instruktorski kurs rzeźnicki oraz kurs koszykarsko-wiklinowy. Poza tym uregulo-

wał sprawy udziału Izby w „Bazarze Rzemiosła" w Poznaniu. Prócz tego Zarząd uchwalił przelać na Fundusz Obrony Narodowej kwoty nadesłane przez różnych rzemieślników bez wyjaśnienia na jaki cel i figurujące do 1936 roku na sumach przechodnich.

10 Na posiedzeniu dnia 17 października Zarząd uchwalił wystąpienie do Min. Przem. i Handlu o zezwolenie na virement pozycji budżetowych, zaprojektował wysokość opłat i taks działu II preliminarza na rok 19)7 oraz stawek odszkodowania członkom Komisji Egzaminacyjnych, uchwalił projekt preliminarza budżetowego na rok 1937, ponadto postanowił wystąpić na Zebranie z wnioskiem o przekazanie na Fundusz Obrony Narodowej kwoty zł. 5,000.— z kapitału zasobowego Izby.

Poza w. w. sprawami finansowymi Zarząd przyjął opracowane przez biuro Izby: Regulaminy obrad Zarządu, zebrania Izby i Komisyj, oraz Regulaminy Komisji Czeladniczej, Mistrzowskiej i Kwalifikacyjnej. Wreszcie przyjęto do wiadomości nadesłane przez Związek Izb programy egzaminów czeladniczych i mistrzowskich dla zawodu fryzjerskiego.

W dniu 30 października Zarząd uchwalił przedłożone przez Prezydium poprawki do projektu preliminarzy i do regulaminu Komisyj Egzaminacyjnych.

12 Dnia 1 grudnia odbyło się posiedzenie Prezydium Izby, zaś Zarząd wypowiedział się w poruszonych sprawach w drodze korespondencyjnej. Przedmiotem obrad były stypendia dla uczestników kursu dla czapników i rękawiczników urządzonego przez Instytut Naukowy Rzemiosła w Warszawie oraz urządzenie kursu zdejmowania skór we Włocławku.

13 Ostatnie posiedzenie Zarządu odbyło się 11-go grudnia. Przedmiotem obrad była sprawa zakupienia samochodu dla użytku Izby i wstawienie odnośnej kwoty do budżetu Izby.

Prócz tego uchwalono pokryć część wydatków związanych z urządzanymi kursami zawodowymi z funduszów Izby, aż do otrzymania przyrzeczonego subsydium Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego.

Rozdzielono stypendia im. Marsz. Piłsudskiego i pułk. Kilińskiego na rok szkolny 1936/37 między kandydatów przedstawionych przez szkołę Rzemiosł w Aleksandrowie Kuj., Gimnazjum Mechaniczne w Włocławku i Kursy Wojskowo-Te-

chniczne w Warszawie. Rozpatrzono szereg podań o subwencje na cele gospodarcze i oświatowe, udzielając je z funduszów działu III.

Poza tym Zarząd interesował się stale wynikami urządzanych przez rzemiosło targów, kiermaszów, wycieczkami urządzanymi przez Izbę do Poznania, Warszawy, Łowicza i t. p. polecając każdorazowo składanie sobie szczegółowych sprawozdań.

Wreszcie załatwiono na posiedzeniach Zarządu cały szereg spraw indywidualnych należących do jego kompetencji — jak odwołanie od decyzji Komisji Kwalifikacyjnych i Egzaminacyjnych, skrócenie czasu odbywanej nauki w rzemiośle oraz w innych sprawach podobnych.

Zebranie Izby na swym pierwszym posiedzeniu w dniu 30 marca dyskutowało nad zatwierdzonym na rok 1936 budżetem, oraz nad sprawozdaniem z działalności Izby i o stanie rzemiosła w roku 1935. Prócz tego uchwalono przedłożony przez Zarząd Izby regulamin Komisji Gospodarczych przy Izbie — zatwierdzono reorganizacje Komisji Egzaminacyjnych i Kwalifikacyjnych i przeprowadzono rewizję pobieranych przez Izbę opłat.

Drugie zebranie Izby odbyło się dnia 14 czerwca w Łowiczu i miało charakter publiczny. Zebranie to zaszczycili swą obecnością przedstawiciele: Pana Ministra P. i H. naczelnik wydziału w Min. Prz m. i Handlu p. Sokołowski Kazimierz i p. inż. Stanisław Kral; Pana Wojewody Warszawskiego — p. inż. G. Piętka naczelnik Wydziału Przemysłowego; Związku Izb Rzemieślniczych — p. naczelnik Cretti Feliks; Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego — p. wizytator Kozłowski; Izby Rolniczej Warszawskiej — p. Dyrektor Sieroszewski.

Poza tym obecni byli przedstawiciele miejscowych Władz przemysłowych, Samorządu Terytorialnego i liczni przedstawiciele rzemiosła. Publiczna część posiedzenia wypełniona została przemówieniami powitalnymi — referatami: p. Prezesa Budzanowskiego — na temat. „Położenie gospodarcze rzemiosła woj. Warszawskiego" oraz Dyrektora Łazarewicza — „Izba Rzemieślnicza we Włocławku w okresie od 1929 do 1936 r.".

Tematem obrad ścisłych było sprawozdanie prac biura

Izby i BOHR-u za okres od początku roku, zagadnienia oświatowe (dokształcanie terminatorów zwolnionych od obowiązku wykazania się szkołą dokształcającą zawodową oraz dokształcanie kandydatów na mistrzów), zagadnienia organizacyjne — (rozporządzenie o Cechach rzemieślniczych) i utworzenie stałego stypendium im. Jana Kilińskiego dla uczniów kursów Ślusarsko-Monterskich przy Towarzystwie Wojskowo-Technicznym w Warszawie.

Trzecie zebranie Izby z dnia 30 października zatwierdziło preliminarz budżetowy na rok 1937, uchwaliło regulaminy opracowane przez Zarząd Izby, oraz upoważniło Zarząd Izby w myśl otrzymanych wytycznych do budżetu na rok 1937 do przyjęcia ewentualnych poprawek w preliminarzu, poczynionych przez Min. Przem. i Handlu.

Kontakt z szerokimi rzeszami rzemiosła w r. 1936 podtrzymywany był przez wyjazdy Prezesa, Dyrektora, Kierownika BOHR-u oraz urzędników Izby na teren województwa, a mianowicie: w sprawach organizacyjnych rzemiosła do Łowicza, Sochaczewa, Skierniewic, Kutna; w sprawach dotyczących zorganizowania kursów dokształcających — do Torunia, Ciechanowa, Warszawy, Grójca, Duninowa, Rawy; w sprawach związanych z udziałem rzemiosła woj. w Targach i Wystawach — do Żyrardowa, Płocka, Sannik, Łowicza, Poznania, Gdyni i Warszawy.

Poza tym w sprawach ogólnych dotyczących rzemiosła, prac Izby, zebrania danych statystycznych i t. p. zarówno Prezydium Izby jak i urzędnicy wyjeżdżali do Warszawy — do Władz Administracyjnych, Związku Izb Rzemieślniczych, Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego i Izby Skarbowej Okręgowej.

PRACE OPINIODAWCZE

W dziedzinie tej Izba współpracując z Władzami Centralnymi, podobnie jak w latach poprzednich, zaopatrzyła swą opinią i uwagami cały szereg projektów ustaw, oraz zmian istniejących rozporządzeń.

Jako ważniejsze prace w tym kierunku należy wymienić zaopiniowanie między innymi:

1) w sprawie uznania za rzemiosła następujących zawo-

dów: betoniarstwo, kożuszarstwo, odlewnictwo żelaza, odlewnictwo bronzu, oraz młynarstwo, stawiając wnioski przychylne i odpowiednio uzasadnione.

2) w sprawie zaliczenia posadzkarstwa (parkietnictwa) do rzędu rzemiosł samoistnych, wypowiadąjc się w tej sprawie przychylnie.

3) w sprawie zaliczenia wyrobu szkieł dętych do rzemiosła, uważając, że aczkolwiek czynności związane z wyrobem tych szkieł, mają znamiona rzemiosła, to jednak zachodzi obawa, czy przez swoją małą liczebność nie napotka się w praktyce na trudności w związku z nauką tego rzemiosła.

4) w sprawie podziału rzemiosła „chemiczne czyszczenie i farbowanie odzieży i skórek futrzanych" na dwa odrębne zawody, wypowiadając się za podziałem.

5) w sprawie kwalifikacji prawno-przemysłowej żelbetnictwa, ustalając, że czynności żelbetników podpadają pod pojęcie mularstwa.

6) w sprawie przemianowania zawodu zduńskiego na zduńsko-kaflarski, w zasadzie przychylając się do projektu.

7) projektu wzorowego regulaminu dla Targów Wielkich, wnosząc poprawki określające ściśle rodzaj urządzeń straganów do sprzedaży mięsa oraz warunki jakim musi odpowiadać sprzedawca.

8) w sprawie projektu Ustawy o Kasach Targowych, wypowiadając się przeciwko wprowadzaniu w życie przymusowych Kas i przeciwko udzielaniu im prawa wyłączności.

9) w sprawie nowelizacji przepisów sanitarnych dla zakładów fryzjerskich, przedkładając uwagi w kierunku poczynienia pewnych zmian łagodzących te przepisy.

10) w sprawie projektu rozporządenia o zaopatrzeniu rzeźni prywatnych w urządzenia zabezpieczające prawidłowe wykonywanie nadzoru weterynaryjnego, popierając całkowicie projekt i wnosząc o skrócenie terminu do stosowania się istniejących rzeźni.

11) w sprawie nowelizacji rozporządzenia o inspekcji pracy, wysuwając uwagi by inspekcja Pracy w pierwszym rzędzie roztoczyła opiekę nad terminatorem, jako uczniem, a nie jako płatnym pracownikiem.

Opiniując zarówno wyżej wymienione sprawy jak i inne o mniejszym znaczeniu, Izba kazdorazowo powoływała kom-

petentnych rzemieślników na doraźne konferencje, korzystała z prac Komisji Stałych oraz zbierała materiały z terenu drogą korespondecyjną, starając się opinię swą opierać na rzeczywistych potrzebach rzemiosła woj. Warszawskiego

12) w sprawie zawodowego krajania skór na spody do obuwia, uważając, że jest to tylko minimalna część czynności szewca i w żadnym wypadku nie może dawać podstaw do uzyskania karty rzemieślniczej.

13) w sprawie rozporządzenia Min. Skarbu o wykonaniu Ustawy o państwowym podatku przemysłowym, wysuwając szereg uzasadnionych uwag.

14) w sprawie reformy taryfy świadectw przemysłowych uważając za słuszny opracowany przez Związek Izb Rzemieślniczych projekt scalenia oraz wysuwając własne poprawki.

15) w sprawie uproszczonych egzaminów czeladniczych, uważając, że nieznajomość elementarnych zasad czytania, pisania, rachowania winna spowodować powtórzenie egzaminu.

16) zaopinjowanie projektu Związku Izb Rzemieślniczych organizowania Konferen. Porozumiewawczych Między Izbowych uważając za bardzo wskazane powołanie do życia tej instytucji.

17) projekt stworzenia funduszu emerytalnego pracowników umysłowych Samorządu Rzemieślniczego, wypowiadając się za utworzeniem własnego funduszu pracowników Samorządu Gospodarezego Rzemiosła.

18) zaopinjowanie projektu okólnika Urzędu Woj. Warszawskiego o załatwieniu spraw rzemieślniczych, wysuwając szereg wniosków zmierzających w kierunku jak najdokładniejszego wyjaśnienia niektórych zagadanień rozmaicie interpretowanych.

OPINIOWANIE PODAŃ O KARTY RZEMIEŚLNICZE

Wpływ podań o karty rzemieślnicze zmniejszył się znacznie, bo około 40% w porównaniu z rokiem ubiegłym.

Mimo to jednakże praca odnośnego referatu Izby nie straciła na intensywności, a to dlatego, iż pozostały do załatwienia w roku 1936 podania (w liczbie 2638) nie załatwione w roku 1935. W sprawozdaniu za rok 1935 Izba omówiła

szczegółowo przyczyny niezałatwienia tak znacznej ilości podań, które wpłynęły głównie w listopadzie i grudniu 1935 roku.

Zmniejszenie zaś napływu podań w roku 1936, których ogółem Izba otrzymała 2175, tłumaczy się przedewszystkiem tym, że w ubiegłych latach pokaźna ilość warsztatów nielegalnych została już zarejestrowana oraz że ilość podań petentów ubiegających się o karty rzemieślnicze z tytułu praw nabytych) art. 198 ust. 4 Ust. Przem.) z każdym rokiem znacznie się zmniejsza Tak nap:zykład w roku 1935 wydano zaświadczeń, stwierdzających posiadanie praw nabytych oraz wniosków art. 198 ust. 4 Prawa Przem. — 1623, a w okresie sprawozdawczym 824.

Jak w latach ubiegłych, tak i w roku 1936, podania petentów dotyczące starań o karty rzemieślnicze napływały do Izby bądź bezpośrednio od petentów, bądź pośrednio przez Starostwa, oraz przez Urząd Wojewódzki i rozpatrywane były na podstawie art. 145, 146 i 198 Ust. Przem.

Drugostronne zestawienie wykazuje na podstawie jakich przepisów ustawy przemysłowej i z jakim wynikiem zostały w roku sprawozdawczym załatwione przez Izbę podania rzemieślników ubiegających sie o uzyskanie kart rzemieślniczych lub odnośnych zaświadczeń Izby.

Ogółem spraw do załatwienia w 1936 r.	w tym		w tym załatwiono ostatecznie						Pozostałe do załatwienia na rok 1937
				w tym					
				przychylnie			odmownie		
	pozostałe z 1935 r.	wpływ w 1936 r.	Ogółem	z art. 145	z art. 198	z art. 146	art. 146	z innego tytułu	
4813	2638	2175	4233	515	824	744	709	1441	580

W ciągu roku sprawozdawczego Izba załatwiła 4233 podania, z czego odmownie w trybie art. 146 Prawa Przem. 709; z przyczyn innych (brak podstaw art. 198, 145. brak opłat, dokumentów i t. p.) — 1441 podań czyli łącznie 2150 co w liczbach procentowych wynosi 50,7% ogólnej liczby załatwionych spraw. Na tak pokaźny odsetek odmownie załatwionych spraw wpłynęła przeprowadzona w roku 1936 li-

kwidacja (bez rzeczowego załatwienia) akt spraw pozostałych z lat ubiegłych z przyczyny nie dostarczenia przez zainteresowanych wymaganych dokumentów. Pozostałe do załatwienia na 1937 rok 580 podań, to przeważnie podania albo jeszcze przez zainteresowanych nie skompletowane wymaganymi dokumentami albo wpłynęły one w ostatnim miesiącu roku sprawozdawczego, albo petenci nie nadesłali należnych Izbie opłat.

Wnioski z art. 146 Ustawy Przemysłowej Izba wydaje:

1) na podstawie pomyślnego wyniku badania kwalifikacyjnego, któremu zainteresowany zostaje poddany w celu stwierdzenia posiadania uzdolnienia zawodowego do samoistnego wykonywania danego rzemiosła,

2) na podstawie orzeczenia Wojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej z siedzibą w Włocławku, która na podstawie dokumentów dołączonych do akt sprawy stwierdza, czy petent może uzyskać wniosek Izby bez poddania go egzaminowi sprawdzającemu, czy też kieruje go na wspomniany egzamin, czy też wogóle odmownie załatwia jego prośbę.

Jako podstawy decydujące o przydziale danej sprawy do załatwienia w ten czy inny sposób służą dokumenty dołączone do akt. I tak, o ile petent posiada dyplom czeladniczy lecz nie przebył jeszcze 3-letniej praktyki czeladniczej i nie odpowiada zatym przepisom art. 145 Ust. 1 p. 2 Prawa Przem., podanie jego w pierwszym rzędzie zostaje skierowane do załatwienia Wojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej. Jeżeli natomiast dyplomu czeladniczego nie posiada musi zostać poddany bezwzględnie egzaminowi sprawdzającemu i jako warunek dopuszczenia go do tego egzaminu wymagane jest udowodnienie 10-cio letniego okresu pracy łącznie z nauką rzemiosła.

Ilość wydanych przez Izbę wniosków z art. 146 Ust. Przem. w roku sprawozdawczym również zmniejszyła się, gdyż o ile w roku 1935 wydano 970 wniosków to w omawianym okresie 744, czyli o 23,2% mniej. Jest to zupełnie zrozumiałe o ile weźmiemy pod uwagę 40-to procentowy spadek ogólnego wpływu spraw do załatwienia.

Poniżej zamieszczona tabelka wykazuje omówiony spadek wydanych w roku sprawozdawczym zaświadczeń, stwierdzających prawa nabyte do samoistnego prowadzenia warsztatu, oraz wniosków na uzyskanie kart rzemieślniczych w trybie art. 146 ustawy Przem.

Rok	Wydano zaświadczeń stwierdzających posiadanie praw nabytych (art. 198 ust. 4 prawa przem.) i wniosków na dyspensę z art. 146 Prawa Przem.		
	art. 198 ust. 4	art. 146	
		przychylnie	odmownie
1934	99	456	384
1935	1320	970	349
1936	777	744	709

Z tabeli tej wynika, że rok 1935 był okresem nasilonego ubiegania się rzemieślników o karty rzemieślnicze zarówno z tytułu posiadanych praw nabytych jak i w drodze dyspensy.

Z następnej tabelki wynika, że największą liczbę wniosków z art. 146 Ust. Przem. uzyskali rzemieślnicy urodzeni w roku 1910 (108), drugie miejsce zajmują rzemieślnicy urodzeni w roku 1909 (97 wniosków), trzecie w 1908 roku (89 wniosków), najmniejszą liczbę wniosków bo tylko 3 uzyskali rzemieślnicy urodzeni w 1915 roku t. j. mający ukończonych 21 lat życia. Były to wypadki wyjątkowe, gdzie zainteresowani mimo młodego wieku wykazali się 10-cio letnim okresem pracy, ze względu na to, że byli synami rzemieślników tegoż zawodu i mieli możność wczesnego rozpoczęcia nauki i pracy w rzemiośle.

Ogólna liczba wydanych przez Izbę w r. 1936 wniosków z art 146 Ust Przem.	w tym rzemieślników urodzonych												
	przed 1889	od 1899 do 1896	od 1905 do 1900	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
744	42	25	88	42	84	89	97	108	86	50	15	15	3

Tabela ta również wykazuje, że rzemieślnicy starsi, urodzeni przed 1896 rokiem w dość znacznej liczbie uzyskali wnioski Izby z art. 146 Prawa Przem. Nie mniej jednak, czego nie można uważać za pożądany objaw, młodsi rzemieślnicy w znacznej ilości pragną otrzymać uprawnienia do samoistnego prowadzenia warsztatu tą drogą.

Izba na skutek zezwolenia Urzędu Wojewódzkiego, począwszy od 1933 roku opiniuje wszystkie sprawy dotyczące uzyskiwania przez rzemieślników kart rzemieślniczych bez względ-

du na to na podstawie jakiego artykułu Prawa Przemysłowego może być dana sprawa załatwiona.

Tryb postępowania Izby został już kilkakrotnie przez nią samą poddawany rewizji, jak również został uzgodniony z Urzędem Wojewódzkim, tak, że w roku sprawozdawczym prace na tym odcinku nie nasuwały specjalnych trudności. Nie mniej jednak istnieją jeszcze pewne momenty, w pierwszym rzędzie przesyłanie Izbie akt niekompletnych, zmuszające Izbę do prowadzenia obszernej nieraz korespondencji i uniemożliwiające szybkie, ostateczne załatwienie sprawy. Uregulowanie tego zazagadnienia w dalszym ciągu ułatwi pracę Izbie. W celu usprawnienia prac Izby w dziedzinie załatwiania spraw o karty rzemieślnicze, Izba w roku sprawozdawczym opracowała specjalne pouczenie w formie plakatu ściennego, oraz ulotek do których dołączono wzory podań o karty rzemieślnicze w drodze normalnej i w drodze dyspensy, oraz wzory podań do Izby o wydanie zaświadczeń z tytułu prawa nabytego, lub stwierdzających posiadanie uzdolnienia zawodowego (wnioski na dyspensę).

Plakaty te i ulotki zawierały dokładne pouczenie o podstawach i sposobie ubiegania się o karty rzemieślnicze i zostały rozesłane w odpowiedniej ilości do wszystkich Cechów i Organizacji rzemieślniczych, Starostw Pow., oraz Zarządów Gmin Wiejskich i Miejskich.

Pouczenie to, należy stwierdzić, w dużej mierze spełniło cel w jakim zostało wydane.

Wobec tego, że uzyskanie przez petentów zaświadczeń, stwierdzających posiadanie uprawnienia przemysłowego z tytułu praw nabytych, zaświadczeń Izby o uzdolnieniu zawodowym na podstawie badań kwalifikacyjnych i innych, związane jest z pewnymi opłatami na rzecz Izby, Izba w celu umożliwienia słabiej usytuowanym materialnie rzemieślnikom uzyskania w. w. zaświadczeń i zalegalizowanie warsztatu stosuje względem nich obniżki i ulgi w opłatach. I tak na 744 podań, załatwionych przychylnie w trybie art. 146 Ust. Przem. zastosowano obniżki w rozmaitej wysokości do 418 podań, a na 777 wydanych zaświadczeń o prawie nabytym z art. 198 ust. 4 Ust. Przem. — do 105 podań.

Tablice umieszczone na str. 248, 249, 250 i 251 zawiera-

Tablica wydanych w 1936 r. przez Izbę Rzemieślniczą we Włocławku opinii i wniosków w trybie art. 146 Prawa Przemysłowego oraz zaświadczeń, stwierdzających posiadanie praw nabytych do samoistnego prowadzenia rzemiosła (art. 198 ust. 4 Prawa Przemysłowego) z podziałem na powiaty.

NAZWA POWIATU	Wpływ podań w 1936 r. w sprawach związanych z uzysk. kart. rzem. (art. 146, 198 i 145 Pr. Przemysł.)	Wydano opinii i wniosków w trybie art. 146 Ustawy Przem.			Wydano zaświadczeń, stwierdz. posiadanie praw nabytych do samoistnego prowadzenia rzemiosła (art. 198 Prawa Przem.)	Wydane wnioski i zaświadczenia za pobraniem opłaty			
		w tem				w wysokości pełnej bez zastosowania obniżki		przy zastosowaniu obniżek	
		Przychylnych	odmownych w tem rzeczowa	odmownych w tem z braku opłat		art. 146	art. 198	art. 146	art. 198
Ogółem	2175	744	305	404	777	459	672	418	105
Błoński	119	60	13	34	30	32	22	35	8
Ciechanowski	66	25	7	16	11	16	11	12	—
Gostyniński	60	25	8	5	26	16	20	14	6
Grójecki	156	48	20	28	52	36	46	20	6
Kutnowski	57	16	3	2	32	8	25	8	7
Lipnowski	84	17	4	5	29	12	21	9	8
Łowicki	94	19	8	4	26	18	24	3	2
Makowski	53	25	10	9	27	6	18	21	9
Mińsko-Mazow	91	40	13	25	46	21	42	24	4
Mławski	88	28	15	11	26	18	24	18	2
Nieszawki	64	8	7	7	11	6	8	2	3
Płocki	98	32	13	35	57	22	55	16	2
Płoński	60	23	9	11	28	22	27	7	1
Przasnyski	64	24	10	8	21	10	19	15	2
Pułtuski	142	76	24	18	40	34	37	54	3
Radzymiński	131	56	25	16	57	30	52	37	5
Rawski	52	13	6	10	32	6	28	8	4
Rypiński	79	20	5	10	20	14	18	8	2
Sierpecki	83	18	4	12	20	10	16	9	4
Skierniewicki	60	15	8	10	17	6	10	12	7
Sochaczewski	31	8	6	6	6	7	6	4	—
Warszawski	334	120	76	108	115	95	108	59	7
Włocławski	109	28	12	14	48	14	35	23	13

Tablica wydanych w 1936 r. przez Izbę Rzemieślniczą we Przemysłowego oraz zaświadczeń, stwierdzających posiada (art. 198 ust. 4 Prawa Przem.)

Grupa zawodowa	Nazwa zawodu	Wpływ podań w 1936 r w sprawach związ. z uzyskaniem kart rzem. (art. 146, 198 i 145 Prawa Przem.)	Wydano opinii i wniosków w trybie art. 146 Ust. Przem. w tem: Przychylnych	odmownych w tem: rzeczowa	odmownych w tem: brak opłat
	Ogółem	2175	744	305	404
I Budowlana	brukarstwo	7	—	—	—
	dekarstwo	3	—	—	—
	garncarstwo	2	—	—	—
	kamieniarstwo	2	1	2	3
	lakiernictwo	2	—	—	1
	malarstwo	21	8	4	10
	mularstwo	82	6	12	20
	rzeźba w kamieniu	1	—	—	—
	studniarstwo	7	1	—	—
	szklarstwo	12	8	3	3
	sztukatorstwo	1	—	1	—
	zduństwo	11	3	1	1
	Razem	151	27	23	38
II Drzewna	bednarstwo	8	—	—	—
	ciesielstwo	79	5	10	7
	kołodziejstwo	40	20	7	7
	koszykarstwo	10	3	—	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—
	stolarstwo	128	50	29	60
	tokarstwo drzewa	5	1	—	—
	wyrób instr. muzycz.	1	—	—	—
	Razem	271	79	46	74
III Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—
	bieliźniarstwo	29	—	—	—
	chem. czysz. i farb. odz.	8	1	—	—
	chem. czysz. i farb. skór	—	—	—	—
	czapnictwo	7	6	—	3
	gorseciarstwo	36	—	—	—
	kapelusznictwo	7	4	—	1
	krawiectwo męskie	203	115	42	40
	krawiectwo damskie	48	27	6	2
	kuśnierstwo	3	1	—	—
	powroźnictwo	8	3	1	—
	szczotkarstwo	—	—	—	—
	szmuklerstwo	1	1	—	—
	tapicerstwo	2	1	—	1
	Razem	352	159	49	47

Dalszy ciąg na

Włocławku opinii i wniosków w trybie art. 146 Prawa nie praw nabytych do samoistnego prowadzenia rzemiosła z podziałem na zawody

Wydano zaświadczeń, stwierdzających posiadanie praw nabytych do samoist. prowadzenia rzem. (art. 198 ust. 4 Prawa Przem.)	Wydano wnioski i zaświadczenia z pobraniem opłaty			
	W wysokości pełnej bez zastosow. obniżki		Przy zastosowaniu obniżki	
	art. 146	art. 198	arr. 146	art. 198
777	459	672	418	105
8	—	7	—	1
4	—	3	—	1
1	—	1	—	—
1	1	1	—	—
1	—	1	—	—
16	4	16	5	—
55	!0	51	1	4
—	—	—	—	—
7	—	6	1	1
9	3	7	7	2
—	—	—	—	—
5	2	4	2	1
107	20	97	16	10
4	—	3	—	1
56	6	55	1	1
8	14	8	9	—
5	2	4	1	1
—	—	—	—	—
46	29	39	36	7
3	—	2	1	1
1	—	1	—	—
123	51	112	48	11
—	—	—	—	—
12	—	10	—	2
3	—	1	1	2
—	—	—	—	—
4	1	2	6	2
23	—	20	—	3
3	3	1	—	2
51	61	38	88	13
27	11	23	18	4
3	1	2	—	1
4	1	4	2	—
—	—	—	—	—
—	—	—	1	—
2	1	2	—	—
132	79	103	116	29

str. 250 i 251

Grupa zawodowa	Nazwa zawodu	Wpływ podań w 1936 r. w sprawach związ. z uzyskaniem kart rzem (art. 146 198 i 145 Prawa Przem.)	Wydano opinii i wniosków w trybie art. 146 Ust. Przem.		
			w tem		
			Przychylnych	odmownych	
				w tem	
				rzeczowa	brak opłat
IV Metalowa	blacharstwo	22	8	4	3
	bronzownictwo	—	—	—	—
	grawerstwo	—	—	—	—
	jubilerstwo	1	—	—	—
	kotlarstwo	—	—	—	—
	kowalstwo	166	47	26	32
	mosiężnictwo	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—
	ślusarstwo	69	18	13	13
	ślusarstwo precyzyj.	6	2	1	1
	ślusarstwo samoch.	8	—	1	—
	tokarstwo metali	—	—	—	—
	wyrób narz. optycz.	—	—	—	—
	zegarmistrzostwo	11	10	—	2
	złotnictwo	—	—	—	—
	Razem	283	85	45	51
V Spożywcza	cukiernictwo	42	10	1	2
	piekarstwo	152	44	20	21
	piernikarstwo	—	—	—	—
	rzeźnictwo	264	62	29	31
	wędliniarstwo	250	67	33	27
	Razem	708	183	83	81
VI Skórzana	białoskórnictwo	—	—	—	—
	cholewkarstwo	33	27	10	16
	garbarstwo	9	7	—	—
	introligatorstwo	1	—	1	1
	rymarstwo	26	15	3	4
	siodlarstwo	—	—	—	—
	szewctwo	207	86	23	75
	Razem	276	135	37	96
VII Usług osobistych	fotografowanie	11	9	—	1
	fryzjerstwo	122	67	22	16
	golarstwo	—	—	—	—
	perukarstwo	1	—	—	—
	Razem	134	76	22	17

Wydano zaświadczeń, stwierdzających posiadanie praw nabytych do samoist. prowadzenia rzem. (art. 198 ust. 4 Prawa Przem.)	Wydano wnioski i zaświadczenia z pobraniem opłaty			
	W wysokości pełnej bez zastosow. obniżki		Przy zastosowaniu obniżki	
	art. 146	art. 198	art. 146	art. 198
3	5	1	5	2
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
1	—	1	—	—
—	—	—	—	—
39	33	37	22	2
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
11	12	9	9	2
1	2	—	—	1
2	—	2	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
2	2	2	10	—
—	—	—	—	—
59	54	51	46	7
12	6	12	5	—
17	30	17	18	—
—	—	—	—	—
146	53	139	26	7
65	65	64	18	1
240	154	232	67	8
—	—	—	—	—
7	8	3	20	4
3	3	3	4	—
!	—	—	—	1
6	7	5	10	1
—	—	—	—	—
88	33	58	61	30
105	51	69	95	36
4	4	2	5	2
6	46	5	25	1
—	—	—	—	—
1	—	—	—	1
11	50	7	30	4

ją szczegółowe dane z jakich powiatów rzemieślnicy korzystali w największym stopniu z wspomnianych obniżek.

Z danych tych wynika, że najwięcej obniżek zastosowano do rzemieślników grupy włókienniczej — 116, z której na na same krawiectwo przypada 106, do rzemieślników grupy skórzanej — 95, grupy metalowej — 46 i t. p. Dalej, że w roku 1936 wpłynęło do załatwienia 2175 podań, z czego 708 złożonych przez rzemieślników grupy spożywczej — 352 podania rzemieślników grupy włókienniczej, 283 grupy metalowej, 276 grupy skórzanej, 271 grupy drzewnej, 151 — budowlanej i 134 — grupy usług osobistych, co stosunkowo do liczebności ogółu rzemiosła tej grupy stanowi duży odsetek, Według zaś poszczególnych terenów woj. Warszawskiego najwięcej podań wpłynęło z powiatu warszawskiego — 334, z pow. grójeckiego — 156, z pow. pułtuskiego — 142, z pow. radzymińskiego — 131, z pow. błońskiego 119 i włocławskiego — 109. W pozostałych powiatach prócz sochaczewskiego (31 podań) liczba podań przekracza 50, a nie dochodzi 100-tu.

Należy również wspomnieć o ilości wydanych opinii i wniosków na zasadzie art. 146 Ust. Przem. i zaświadczeń o prawie nabytym z art. 198 Ust. Przem. rzemieślnikom poszczególnych wyznań.

Na podstawie posiadanych materiałów ustalono, że na ogółem wydanych 744 wniosków z art 146 Ustawy Przemysłowej rzemieślnicy żydzi otrzymali — 389 wniosków czyli 52,3% ogólnej liczby, co potwierdza fakt słabszego ubiegania się tych rzemieślników o dowody uzdolnienia zawodowego w trybie normalnym.

Jeżeli chodzi o stwierdzenie praw nabytych, to zaświadczeń z tego tytułu Izba wydała 505 rzemieślnikom chrześcijanom a 272 rzemieślnikom żydom.

SPRAWY GOSPODARCZE.

Najwięcej uwagi poświęcała Izba w roku sprawozdawczym, jak zresztą co roku, sprawom podatkowym.

Nawiązany w roku poprzednim kontakt z Władzami Skarbowymi nie osłabł, czego wyrazem mogą być odbywane co pewien czas konferencje dotyczące podatkowych interesów rzemiosła tut. terenu.

Naogół praca Izby w tym dziale szła w kierunku udzielania informacji rzemieślnikom na ich zapytania, interweniowania w Urzędach Skarbowych w sprawach dotyczących wymiaru podatku, padawania do wiadomości ogółu rzemiosła nowych rozporządzeń skarbowych, wyjaśnień Władz Skarbowych i t.p.

Stosownie do przepisów Ordynacji Podatkowej powołano łącznie 1114 biegłych dla wymiaru podatków bezpośrednich. Wykazy powołanych biegłych zostały przesłane do poszczególnych Urzędów Skarbowych i Izby Skarbowej w Warszawie.

Ponadto załatwiła Izba szereg spraw ogólnych specjalnie ważnych dla rzemiosła, jak:

a) zebrała i dostarczyła materiały dla ustalenia przez Izbę Skarbową Okręgową norm średniej dochodowości na rok 1936.

b) zwróciła się do Izby Skarbowej z wykazem rzemieślników, pokrzywdzonych wymiarem podatku przemysłowego od obrotu za rok 1934, 1935 i 1936,

c) opracowała wnioski w sprawie zastosowania ulg podatkowych dla warsztatów rzemieślniczych w związku z akcją zwalczania bezrobocia.

Drugim ważnym zagadnieniem dla rzemiosła są sprawy kredytowe.

Sprawy kredytowe są szczegółowo omówione w specjalnym rozdziale. Tu tylko należy wspomnieć, że Izba pouczyła członków Komitetów Rozdzielczych przy K. K. O. o ich obowiązkach i wysokim poziomie etycznym jaki winni zachować przy opiniowaniu podań o kredyty.

Z dziedziny ubezpieczeń społecznych Izba w roku sprawozdawczym zajmowała się sprawą zryczałtowania składek w rzemiośle oraz sprawą ubezpieczenia rzeźników i wędliniarzy od szkód majątkowych z powodu chorób zwierząt rzeźnych. W sprawie zryczałtowania składek Izba wypowiedziała się na zasadzie zebranych materiałów z terenu, by zryczałtowany wymiar pozostawić tylko w warsztatach zatrudniających po jednym pracowniku.

Poza w. w. Izba załatwiła w ciągu roku sprawozdawczego cały szereg drobnych spraw z omawianej dziedziny.

Sprawami dostaw i eksportu i t. p. zajmował się w dalszym ciągu BOHR. — Sprawy te omawiane są w rozdziale osobnym.

PRACE STATYSTYCZNE

W roku sprawozdawczym Izba rozesłała szereg ankiet i kwestionariuszy do Cechów i Organizacyj rzemieślniczych, oraz do innych instytucyj, zbierając dane i materiały dotyczące zarówno sytuacji ogólnej rzemiosła jak i kwestji specjalnych, a mianowicie:

1) Kwestjonariusz o stanie gospodarczym rzemiosła do Cechów i Organizacji.

2) Ankieta o kredytach rzemieślniczych do Komunalnych Kas Oszczędności i Banków Spółdzielczych.

3) Ankieta w sprawie statystyki uboju i wysokości opłat do rzeźni miejskich

4) Ankieta w sprawie statystyki budownictwa w r. 1934 i 1935 do Zarządów Miejskich i Wydziałów Powiatowych.

5) Ankieta w sprawach zawodowych i gospodarczych — do kowali, ślusarzy, jubilerów, grawerów, krawców, stolarzy, piekarzy, szczotkarzy oraz do rzemieślników zajmujących się chemicznym czyszczeniem i farbowaniem odzieży i skórek futrzanych.

Poza w/w Izba zbierała szereg danych i materiałów statystycznych dla różnych instytucji i firm oraz udzielała informacji różnym firmom i osobom prywatnym, opracowując wykazy rzemieślników danego zawodu, podając adresy Cechów i t. p.

Do najważniejszych prac z zakresu statystyki poruczonej należą:

a) wykaz większych warsztatów rzemieślniczych dla BGK oddział we Włocławku,

b) wykaz warsztatów kowalskich dla Państwowych Zakładów Inżynierii w Modlinie,

c) statystyka ośrodków rzemiosła i chałupnictwa szewckiego, krawieckiego i bieliźniarskiego i t. p.

SPRAWY OŚWIATOWE I NAUKI RZEMIOSŁA

W sprawozdaniu swem za rok 1935 Izba zaznaczyła, iż przygotowuje na rok 1936 wzmożoną akcję oświatową wśród rzemiosła.

Przede wszystkiem więc w ciągu 1936 r. zrealizowane

zostały projektowane kursy dokształcające zawodowe dla rzemiosła, a mianowicie:

a) kursy dla rzemieślników budowlanych-mularzy i cieśli w Włocławku, Płocku i Warszawie.

b) kursy ogólno-dokształcające dla kandydatów na czeladników, mających minimalne wykształcenie domowe, a którzy uzyskali z Urzędu Wojewódzkiego zwolnienie od obowiązku ukończenia szkoły dokształcającej zawodowej w 6 miejscowościach. A mianowicie: Włocławku, Płocku, Ciechanowie, Skier niewicach, Pułtusku i Płońsku.

c) kursy uproszczonej księgowości dla samoistnych rzemieślników w Włocławku, Płocku, Kutnie.

d) kursy racjonalnego zdejmowania skór zwierząt rzeźnych w Płocku, Grójcu i Włocławku, poprzedzone przygotowawczym kursem instruktorskim w Toruniu.

e) Izba współdziałała przy organizowaniu przez Zarządy Miejskie k u r s ó w dla kamieniarzy w Włocławku, Płocku i Ciechanowie które korzystały z pomocy finansowej Funduszu Pracy.

Szczegółowy opis w. w. kursów znajduje się w rozdziale dotyczącym oświaty i nauki rzemiosła.

Prócz w. w. Izba poparła zainicjowany przez Instytut Naukowy Rzemiosła kurs dla rękawiczników i czapników, udzielając 5 uczestnikom materialnej pomocy.

Poza tym Izba urządziła cały szereg wycieczek dla terminatorów — uczniów i uczenic szkół dokształcających zawodowych Wycieczki potraktowane były jako nagroda za dobre wyniki pracy w szkole i urządzane na koszt Izby, jedynie utrzymanie pokrywali uczestnicy.

Wycieczki zwiedziły Wystawy w Poznaniu, Łodzi, Łowiczu i Warszawie, jak to szczegółowo omówiono w specjalnym dziale.

Poza tym Izba w zrozumieniu potrzeb szkół dokształcających zawodowych udzieliła szereg subwencji bezzwrotnych na pomoce naukowe następującym szkołom: w Gąbinie, w Grójcu, Rypinie i Brześciu Kuj.

Poparła Izba również starania organizacji społecznych zarówno rzemieślniczych jak i innych w kierunku opieki nad młodzieżą — udzielając subwencji na urządzenie świetlic — mianowicie: Związkowi Rzemieślników Chrześcijan we Wło-

cławku, Kujawskiemu Klubowi Wioślarskiemu, Rzemieślniczej Drużynie Harcerskiej, Komendzie PW i WF we Włocławku i Naukowemu Instytutowi Rzemieślniczemu w Warszawie.

Wreszcie rozesłała Izba do bibliotek przy żywotniejszych Cechach i Związkach rzemieślniczych broszurę K. Sokołowskiego „Rzemiosło".

Prócz tego ustalone zostały nagrody w postaci książek dla czeladników i mistrzów, którzy z wynikiem „b. dobrym" lub „dobrym" złożą odpowiednie egzaminy — dla czeladników „Jan Kiliński i Jego czasy" Wł. Gindrycha, dla mistrzów — „Rzemiosło" K. Sokołowskiego.

W roku 1935 Izba ustanowiła stypendia stałe im. Pierwszego Marszałka Józefa Piłsudskiego dla uczniów Szkoły Rzemiosła w Aleksandrowie oraz Gimnazjum Mechanicznego we Włocławku. W roku sprawozdawczym zaś z okazji poświęcenia pomnika bohatera — szewca w Warszawie — ustanowiono stałe stypendium im Jana Kilińskiego dla uczni Ślusarsko-Monterskich Kursów przy Towarzystwie Wojskowo Technicznym w Warszawie, oraz przyznano 5 jednorazowych stypendiów, zł. 300 dla uczestników kursu czapnictwa i rękawicznictwa, który organizuje w 1937 r. Instytut Naukowy Rzemieślniczy.

Poza w. w. sprawami w dziale oświaty rzemieślniczej zajmowała się Izba następującymi kwestiami:

a) zaopiniowała projekty programów egzaminacyjnych dla białoskórnictwa, blacharstwa, fotografowania i kowalstwa.

b) przy współudziale specjalnej Komisji rzeczoznawców rozpatrzyła i opracowała uwagi i poprawki do projektu jednorocznych szkół przysposobienia krawiecko-bieliźniarskiego.

c) wypowiedziała się co do wytycznych dla autorów programów liceów mechanicznych oraz elektrycznych.

Co się tyczy spraw nauki rzemiosła w roku sprawozdawczym Izba załatwiła szereg spraw indywidualnych, udzieliła szeregu informacyj o sposobie zawierania i rejestrowania umów i t. p.

Ze spraw o znaczeniu ogólnym podkreślić należy:

1) utrzymanie kontaktu z Inspekcją Pracy i informowanie Inspekcji w sprawach dotyczących nauczania rzemiosła na terenie województwa

2) wypowiedzenie się na zapytanie Związku Izb, że w

wypadku gdy praca w warsztacie odbywa się tylko 2 — 3 razy w tygodniu, ale daje możność terminatorowi całkowitego opanowania rzemiosła — umowa o naukę nie może być rozwiązana z powodu braku warunków nauczania.

3) udzielenie opinii Związkowi Izb w sprawie ustępu ostatniego art 158 Ustawy Przemysłowej dotyczącego uprawnienia do kształcenia terminatorów przed 16. XII. 127 r. na terenie b. zaboru rosyjskiego.

4) zaopiniowanie memoriału Związku Izb Rzemieślniczych skierowanego do Min. Przem i Handlu w sprawie zwolnienia od zakazu pobierania opłat za naukę niektórych rzemiosł przy czym Izba poparła stanowisko Związku Izb.

W celu uniknięcia nieporozumień, wynikających z niedokładnej znajomości przez szerokie sfery społeczeństwa, przepisów dotyczących nauki rzemiosła, Izba Rzemieślnicza w roku sprawozdawczym opracowała specjalne obwieszczenie w formie ściennego plakatu, o przepisach regulujących sprawy zawierania umów o naukę, uprawnień do kształcenia terminatorów i t p.

Obwieszczenia te zostały rozesłane do wszystkich Cechów, Organizacji rzemieślniczych oraz Zarządów Miejskich i Gminnych woj. Warszawskiego celem należytego ich spopularyzowania przez wywieszenie w miejscach publicznych.

Izba przypuszcza, że wydane pouczenie zmniejszy ilość wypadków działania na niekorzyść młodzieży przez nieznajomość obowiązujących przepisów.

Sprawy nauczania rzemiosła szczegółowo omówione są w rozdziale osobnym.

SPRAWY FINANSOWO-BUDŻETOWE

W roku sprawozdawczym Izba wykonała budżet w cyfrach następujących:

dochody budżetowe	zł.	151,311.63
wydatki budżetowe	zł.	147,092.19
nadwyżka	zł.	4,219.44

Ogólna kwota preliminarza w wydatkach i dochodach na rok 1936 wynosiła zł. 140,270.—.

Znaczne przewyższenie preliminowanych wpływów nastąpiło skutkiem wzmożonego napływu podań o dopuszczenie do

egzaminu czeladniczego, w wyniku czego osiągnięto z tego tytułu kwotę 41,052.40 — zamiast preliminowanych zł. 20,000.—. Pozatym znacznie przewyższyły preliminarz wpływy za rejestrację umów o naukę rzemiosła bezpośrednio w Izbie oraz wpływy za druki i legitymacje na prawo kształcenia uczniów. Zwiększone w ten sposób wpływy pozwoliły Izbie nie naruszyć kapitału zasobowego mimo, iż wydatki budżetowe również przekroczyły preliminarz.

Przekroczenie to jednakże jest dopuszczalne i całkowicie usprawiedliwione większą ilością przeegzaminowanych kandydatów na czeladników oraz mistrzów, a także przeprowadzonych badań umiejętności zawodowej.

Wydatki te są ściśle proporcjonalne do wzrostu dochodów w pozycjach odpowiadających im, jak to uwidocznione jest w załączonym zestawieniu rachunków.

Kwota uzyskanej nadwyżki budżetowej w wysokości zł. 4,219 gr. 44 powiększyła posiadany przez Izbę kapitał zasobowy, który w dniu 31.XII.1936 r. wynosi zł. 125,287 gr. 76. Poniżej umieszczone zestawienia ilustrują pośrednio rozwój prac jak również możliwości finansowe Izby począwszy od roku 1930.

Osiągnięte przez Izbę wpływy w latach						
1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
284,050.62	189,760.73	131,823.32	61,682.17	91,400.61	184,199.15	151,311.63
Dokonane przez Izbę wydatki w latach						
1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
128.332.70	267,366.98	143,184.18	78,326.69	76,802.97	120,571.38	147,092.19

Lata 1933 i 1934 są to lata raptownej zmiany koniunktury w rzemiośle co odbiło się ujemnie na wpływach Izby z tytułu świadczeń: taksy egzaminacyjne, opłata za rejestrację umów i t. p.

Jednocześnie są to lata ścisłej oszczędności w wydatkach Izby, nieraz kosztem niezbędnych potrzeb rzemiosła, a to celem usanowania zachwianej równowagi finansów Izby. Rok

1935 — to rok powrotu do normalnych warunków pracy, a jednocześnie stopniowej poprawy sytuacji rzemiosła, które znów licznie zgłasza się do Izby o różne świadczenia.

Rok sprawozdawczy również odzwierciadla tę sytuację. Zwiększające się stopniowo wydatki, spowodowane są zrozumieniem ze strony czynników decydujących, które umożliwiły Izbie należyte finansowanie potrzeb gospodarczych i oświatowych rzemiosła. Podniosło to oczywiste ogólną kwotę wydatków budżetowych.

Głównym źródłem dochodów Izby w ciągu lat były wpływy z tytułu czynności zleconych (taksy i opłaty za świadczenia) oraz wpływy z 15% dodatku do świadectw przemysłowych.

Podane niżej zestawienia tych wpływów i ich stosunek procentowy do ogólnej kwoty dochodów — ilustrują omawianą kwestię:

Rok	Ogólna kwota dochodów		Wpływy z 15% dod. do świad. przemysł.		Wpływy z taks egzam. i kwalifikac.		Inne dochody	
	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%
1930	284,050,62	100	34,541,22	12,2	171,757,—	60,4	77.752,40	27,5
1931	189,760,73	100	—	—	113,727,05	59,4	76,033,68	40,6
1932	131,823,32	100	36,670,82	27,8	19,256,75	14,6	75,895,76	57,6
1933	61,682,17	100	23,443 21	38,	17,370,60	28,1	20,868,36	33,9
1934	91,400,61	100	26.512,85	29,-	44,800,60	49,-	20,087,16	22,-
1935	184,199.15	100	33,053,37	12,5	97,257,95	52,8	53,887,83	34,7
1936	151,311,63	100	29,494,05	19,4	89,178.90	58,9	32,638,08	21.7

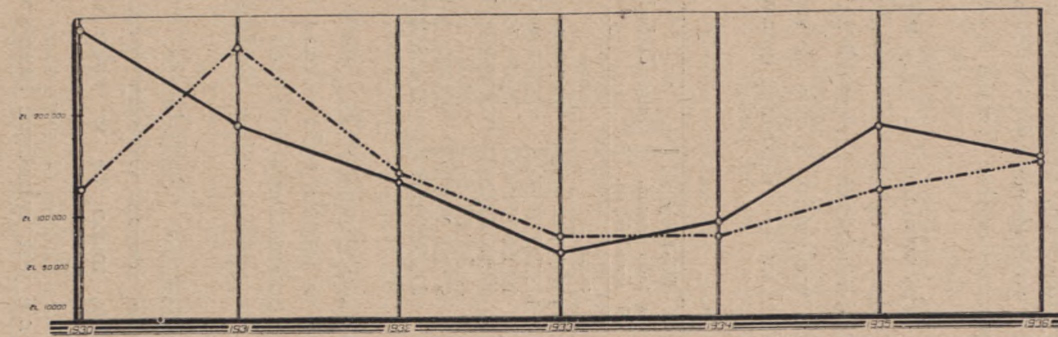
Jak z powyższego widać, wpływy z tytułu 15% dodatku do świadectw przemysłowych tyko w latach 1932 — 1934 stanowiły ponad 25% dochodów Izby, podczas gdy w latach 1935, 1936 spadły znacznie w stosunku do ogólnej sumy wpływów osiągniętych przez Izbę.

Natomiast wpływy za egzaminy czeladnicze, mistrzowskie i kwalifikacyjne stanowią coraz większy procent ogólnej uzyskanej kwoty dochodów, mimo że w roku 1936 wydatnie obniżono wszelkie taksy.

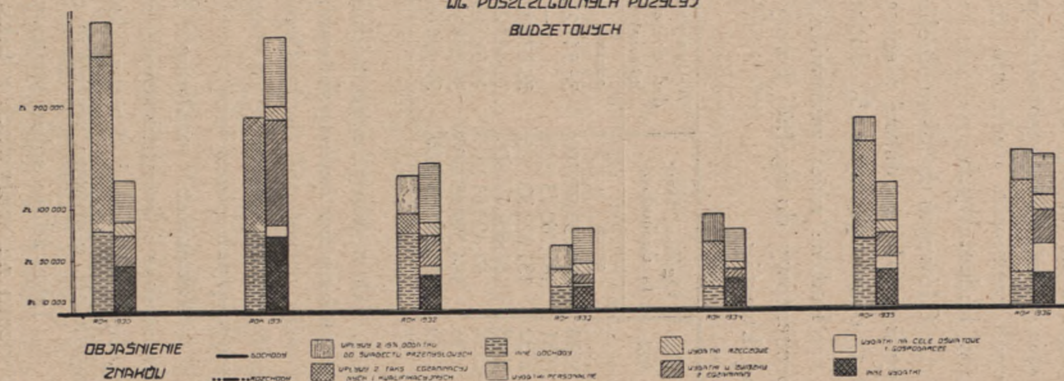
Izba zdaje sobie sprawę, że nie jest właściwe bazowanie budżetu na wpływach z taks.

Nie można bowiem budować t r w a ł e j egzystencji i pracy Samorządu Gospodarczego na chwiejnych podstawach wpływów, które wybitnie zależą od zmian koniuktury i zbie-

GRAFICZNE UJĘCIE DOCHODÓW I WYDATKÓW IZBY RZEMIEŚLNICZEJ we WŁOCŁAWKU W LATACH OD 1930 DO 1936

UPŁYWY I WYDATKI IZBY WG POSZCZEGÓLNYCH POZYCYJ BUDŻETOWYCH

giem lat powinny właściwie spadać, równomiernie do unormowania spraw uzdolnienia zawodowego w rzemiośle.

Przeglądając wydatki Izby, stwierdzić należy, że dopiero począwszy od roku 1935 ma Izba możność poparcia potrzeb oświatowych i gospodarczych rzemiosła chociażby w granicach niezupełnie wystarczających. Lata poprzednie nie były nastawione na tego rodzaju prace i budżety Izby nie przewidywały tych wydatków.

Niżej umieszczona tabela zestawia wydatki Izby, w latach od 1930 do 1936.

Rok	Ogólna kwota wydatków		Wydatki personalne		Wydatki rzeczowe		Wydatki w związku z egzaminami		Wydatki na cele oświatowe i gospod.		Inne wydatki	
	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%	suma	%
1930	128,332,70	100	40,346,09	31,4	13,046,73	10,3	30,515,80	23.7	—	—	44,424,08	34,6
1931	267,336,98	100	68,284,58	25.6	12,120.05	4,5	105.775,67	39,6	10,000	3,7	71,155,78	26,6
1932	143,184,18	100	57,831,57	40,4	13.150,—	9,2	30.409,94	21,2	8,000	5,6	33,792,67	23,6
1933	78,326,69	100	33,934,40	43,4	12,359,13	15,8	9,215,46	11,8	2,780	3,6	20,031,70	25,1
1934	76,802,97	100	32,232,37	42,-	6,763,80	8,8	8,351,30	10,9	—	—	29,455,50	38,3
1935	120.571,38	100	37,202,89	30,8	12,909,78	10,7	23,674,78	19,6	12,992,29	10,7	33,791,64	28,4
1936	147,092,19	100	39,577,19	26,8	15,203,75	10,3	33,942,96	22,4	29.193,10	19,8	29,175,19	20,7

Jak widać z powyższych cyfr rok 1933 i 1934 przyniosły gwałtowne kurczenie się wydatków, szczególnie zaś jeśli chodzi o wydatki rzeczowe. Były to zresztą lata przymusowej oszczędności, jak to wyjaśniono wyżej.

Wydatki personalne obejmujące wynagrodzenie oraz świadczenia socjalne, gwałtownie zmalały w r. 1933 w porównaniu do r. 1932, przyczem główną przyczyną było zmniejszenie personelu biura Izby i obniżenie wynagrodzenia pozostałym pracownikom. Lata następne przynoszą stały, choć słaby wzrost wydatków personalnych, co tłomaczy się angażowaniem nowych sił w miarę potrzeb Izby. Jednakże jak widać z zestawienia, wydatki personalne stanowią coraz mniejszy odsetek ogólnej kwoty wydatków Izby.

Wydatki rzeczowe, niewspółmiernie obniżone w r. 1934 zwiększyły się w latach 1935 i 1936.

Wydatki za egzaminy czeladnicze, mistrzowskie i kwalifikacyjne zmieniają się proporcjonalnie do zmian wpływów z tego tytułu.

Wreszcie jeśli chodzi o wydatki na cele oświatowe i gospodarcze w latach 1932 i 1933 były to kwoty wydawane sporadycznie bez zgóry

określonego planu, przeważnie na periodyki rzemieślnicze (Wydawnictwo „Rzemiosło" i t. d.) Dopiero w r. 1935, a głównie 1936 wykazują zgóry opracowaną systematyczną akcję w tych dwóch kierunkach, co uwidocznione jest w omawianej tabelce.

Szczegółowe zestawienie uzyskanych wpływów oraz dokonanych wydatków, jak również preliminowanych kwot w r. 1936 umieszczone jest jako załącznik do niniejszego.

SPRAWOZDANIE RACHUNKOWE IZBY RZEMIEŚLNICZEJ WE WŁOCŁAWKU

za rok 1936

Dział	§	Pozycja	DOCHODY	Suma wg. preliminarza	Wpływy rzeczywiste
			A. Zwyczajne.		
I	1	1	Taksy egzam. czeladnicze . . .	20.000.—	41.052.40
		2	„ „ mistrzowskie . . .	15.000.—	18.521.50
	2	1	Zaświadczenia o kwal. zawodowych	28.000.—	29.605 —
		2	„ o praw. nabytych .	15.000.—	14.298.25
		3	„ inne	500.—	147.15
	3		Rejestr. umów o naukę rzemiosła	100.—	4.457.50
	4		Wpływy za druki i inne opłaty .	4.000.—	5.758.90
II	2		Broszury i książki	1.000.—	776.75
III	1		Dział inform. handlowy	100.—	13.—
V	1		Odsetki z lokat gotówkowych . .	1.500.—	6.194.19
	2		„ od papierów procentowych	80.—	127.36
VI			Dochody inne	—	865.58
			B. Nadzwyczajne.		
I			Przelewy z kapit. zasobowego . .	21.990.—	—
VI			Dodatek do ceny świadectw przemysłowych	33.000.—	29.494 05
				140.270.—	151.311.63

Dział	§	Pozycja	WYDATKI	Suma wg. preliminarza	Wydatki rzeczywiste
			A. Zwyczajne.		
I	1	1	Urzędnicy ustaleni i nieustaleni .	32.520.—	32.520.—
		2	Dietariusze i konsultanci . . .	2.400.—	2.400.—
		3	Woźni i gońcy	1.200.—	1.200.—
	2	1	Ubezpieczenia społeczne i Fund. Pracy (virement 600 zł.) . . .	3.000.—	2.757.19
		2	Kasa Samopomocy	700.—	700.—
II	1	1	Czynsze	3.600.—	3.600.—
		2	Opał, światło i utrzymanie porządku	1 800.—	1.799.48
		3	Remont lokalu (virement 600 zł)	1.100.—	1.100 —
		4	Ubezpieczenia	100.—	77.24
	2	1	Materiały piśmienne	1 700.—	1.688.35
		2	Porto, opłaty telefonów i telegraficzne	2.320.—	2.313.34
		3	Czasopisma, książki i mapy . .	700.—	646.75
		4	Ogłoszenia i druki	2.000 —	1.937.65
		5	Druk sprawozdania	1.144,30	1.144.30
		6	Kupno i naprawa inwentarza . .	800 —	800.—
		7	Drobne	100.—	96.64
	3	1	Koszty podróży służbowych urzędników Izby	3.800 —	4.136.40
		2	Koszty podróży służbow. radców Izby	8.200.—	6.855.40
	4	1	Koszty reprezentacyjny ogólne . .	1.200 —	1.199.80
		2	Fundusz dyspozycyjne Prezesa Izby	2.400.—	2.400.—
III	1	1	Wydawnictwa własne	135,70	133.—
		2	Subsydiowane	1.650.—	1.650.—
	2	1	Subwencje na szkoły i kursy, . . zapomogi, stypendia i t. p. . .	12.000.—	11.976.25
		2	Popieranie gospod. rozwoju rzem.	8 000 —	7.984.79
	3	1	Składki do Związku Izb Rz. R.P.	13.200.—	13.200.—
		2	Do Naukowego Inst. Rzem. . .	1.000.—	1.000.—
IV	1	1	Działalność informacyjno handlowa	8.000.—	6.449.06
V	1	1	Egzaminy czeladnicze	10.000.—	17.456.96
		2	„ mistrzowskie	3.500.—	4.442 —
	2	1	Zaświadczenia o kwalifikacjach zawodowych	8.400.—	11.044 —
		2	Zaświad. o prawach nabytych .	1.500.—	1.234.—
VIII	2	1	Wydatki inne	1.500.—	695 69
			B. Nadzwyczajne.		
II	1	1	Koszty procesowe	600.—	453.90
				140.270.—	147.092.19

DZIAŁALNOŚĆ BIURA ORGANIZACYJNO-HANDLOWEGO RZEMIOSŁA

W roku 1936 BOHR przeprowadzało następujące prace:

I. Organizacja eksportu i dostaw. Zagadnienie to zostało omówione w odrębnym rozdziale na str. 231, 232 i 233 niniejszego sprawozdania. W tym miejscu należy jeszcze dodać, że rzemiosło było informowane: a) o przetargach dla instytucyj państwowych i samorządowych, (w tym 64 przetargi większe), b) o możliwościach wywozowych. W pierwszym jak i w drugim wypadku korzystano z materiałów B. O. H. R. przy Związku Izb oraz C. H. R. w Warszawie.

Celem zdobycia i powiększenia rynków zbytu na wyroby szewckie, krawieckie, rymarskie i kuśnierskie, nawiązany został kontakt z szefostwami Intendentur w Warszawie i Toruniu. Przeprowadzone wstępne przygotowania mają na celu takie zorganizowanie ww. zawodów, aby stały się one zdolne do podejmowania dostaw dla wojska, a następnie, by stworzyły stałe ośrodki rzemieślnicze, zdolne do wykonywania większych zamówień, gdyby tego zaszła potrzeba.

II. Sprawa importu surowców i maszyn. Podawano do wiadomości rzemieślników informacje o możliwościach importowych surowców i maszyn. Zbierano materiały i udzielano informacyj o krajowych źródłach zakupu surowców, maszyn i narzędzi.

Dla ułatwienia zakupu masła i ziarna kakaowego, BOHR zebrało deklaracje od zainteresowanych cukierników i przesłało je Centrali Handlowej Rzemiosła w Warszawie, zalecając jednocześnie rzemieślnikom zaopatrywać się w potrzebne surowce cukiernicze w tej instytucji

Interwencja w sprawie przydziału powroźnikom surowca „sisal" z kontyngentów przywozowych nie dała rezultatu.

Biuro przeprowadziło ankietę w sprawie zapotrzebowania przez rzemieślników tut. terenu surowców pochodzenia zagranicznego.

III. Organizacja lokalnych Kiermaszów Targów i Wystaw oraz udziału rzemiosła w wystawach ogólnokrajowych miała dwojaki cel: handlowy i dydaktyczny. Umożliwiło się rzemieślnikom zwiększenie sprzedaży ich wyrobów i skuteczną reklamę warsztatów oraz przekonało ich, że udział w targach czy wystawach jest konieczny dla rozszerzenia rynku zbytu. Rzemieślnik przekonał się, że wystawienie wyrobów na widok publiczny zapoznaje klientelę z produkcją jego warsztatu, a wzajem poucza go o wymaganiach i potrzebach klientów.

BOHR zorganizowało udział rzemiosła woj. Warszawskiego w III-cich Ogólno-Polskich Targach Rzemiosła w Poznaniu (Międzynarodowe Targi Poznańskie) w czasie od 26. IV. do 3.V.1936 roku.

Fragment Targów Poznańskich
Pan Minister P. i H. dr. Roman Górecki w towarzystwie p. Prezesa Zw. Izb Rzem. R. P. posła A. Snopczyńskiego zwiedza stoisko B. O. H. R'u Izby Rzemieślniczej we Włocławku.

Stoisko B. O. H. R. przy Izbie Rzemieślniczej we Włocławku na Targach Poznańskich.

W zbiorowym stoisku o powierzchni 40 m² były wystawione następujące wyroby:

1. Blacharstwo galanteryjne L. Bykowskiego z Włocławka, a w szczególności jedyne na Targach litery metalowe, które wzbudziły wielkie zainteresowanie. Okazało się, że szyldy metalowe sprowadzano z Niemiec, gdyż zainteresowani nie wiedzieli, że można je nabyć w kraju.

2. Warsztat ślusarstwa precyzyjnego I. Ciechurskiego z Włocławka był bezkonkurencyjnym na Targach w dziale manometrów i termometrów. Przedstawiciele nietylko firm prywatnych, ale i instytucyj państwowych przekonali się, że Ciechurski produkuje te artykuły, które dotychczas musieli sprowadzać z zagranicy. Na uwagę zasługuje: oferta firmy niemieckiej na umożliwienie wywozu do Szwecji oraz propozycje produkcji termometrów lekarskich, sprowadzanych dotąd z zagranicy.

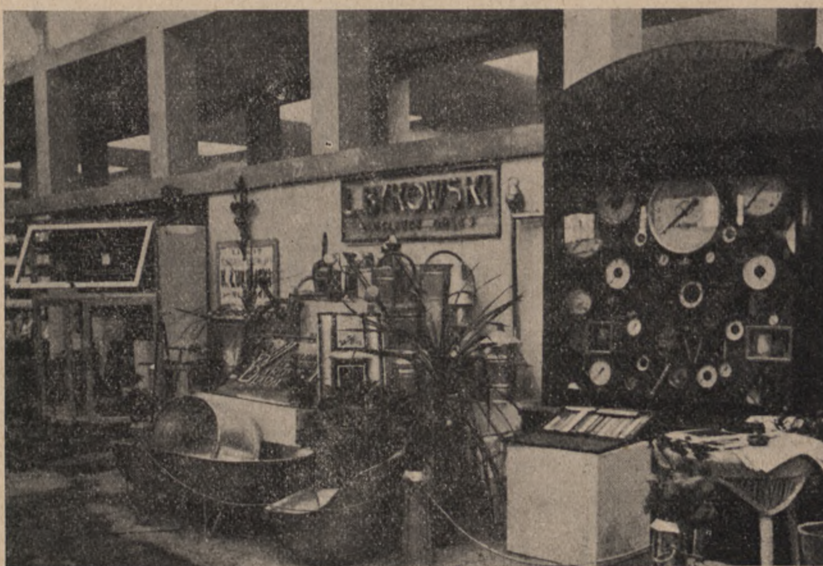
3. Zakład ślusarsko-budowlany Kazimierza Łukomskiego z Włocławka wystawił okna żelazne własnej bardzo pomysłowej konstrukcji. Z innych jego wyrobów zwracał uwagę zwie-

dzających krzyż żelazny, wykonany artystycznie. W dziale tym wykazaliśmy, że rzemiosło z powodzeniem może konkurować z wytwórczością przemysłową.

4. Wyroby powroźnicze pierwszorzędnych gatunków wystawili: H. Domnick pasy transmisyjne i J. Frankenstein sieci.

5. Solidnie wykonane kosze B-ci Markowskich z Płocka, gatunkiem przewyższały inne wyroby koszykarskie, nie mogły jednakże konkurować cenami np. z produkcją lwowską.

6. Spółdzielnia harcerska: „Zdobnictwo Łowickie" zgrupowała wszystkie rodzaje przemysłu ludowego powiatu Łowi-

Fragment stoiska B. O. H. R'u Izby Rzemieślniczej we Włocławku na Targach Poznańskich — rzemiosła grupy metalowej.

ckiego, reprezentując kilkunastu tamt. wytwórców. Pasiaki, hafty, wycinanki, lalki, drobne wyroby z drzewa, oraz wyroby gliniane ręcznie malowane zduna Konopczyńskiego z Bolimowa. były przedmiotem ożywionej sprzedaży, o czym świadczy 4-krotne nadesłanie towaru z Łowicza.

7. Artystyczne wyroby z gliny wystawiła firma W. Bębnowskiego z Aleksandrowa Kuj.

8. Również jedyna na targach porcelana ręcznie malowana M. Pawełki z Włocławka, wzbudzała ogólne zaintere-

Fragmenty stoiska B. O. H. R'u Izby Rzemieślniczej we Włocławku na Targach Poznańskich — przemysł i zdobnictwo ludowe.

sowanie, jednakże sprzedaż była tu średnia z powodu wysokich cen, podanych przez wytwórcę. Prezes Związku Izb Rzemieślniczych R. P. Pan Poseł A. Snopczyński wręczył Panu Ministrowi Przemysłu i Handlu jako pamiątkę od rzemiosła z odpowiednią dedykacją paterę ręcznie malowaną, wykonaną przez wymienionego rzemieślnika.

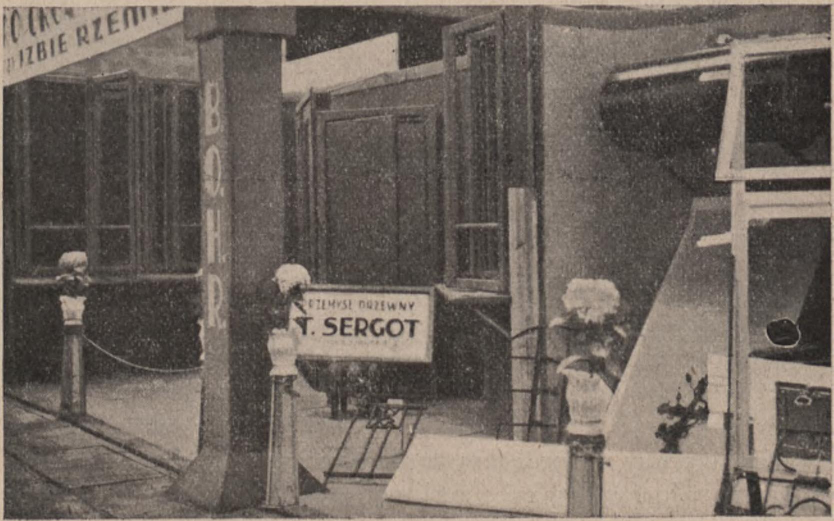
9. Powiat Gostyniński — wsie Sanniki i Szkarada wyłożyły pasiaki ludowe, hafty i firanki.

Rezultat handlowy stoiska BOHR nie da się cyfrowo ująć, gdyż trudno stwierdzić, jakie tranzakcje zostały spowodowane udziałem danego wystawcy w stoisku.

Drugą imprezą o doniosłym znaczeniu gospodarczym, w której wzięło udział BOHR, były Targi Gdyńskie, w czasie od 28 czerwca do 12 lipca 1936 r. Urządzone zostały dwa stoiska: budowlane i powroźnicze o łącznej powierzchni 60 m^2. Z budownictwa wystawiliśmy:

1) Stolarstwo budowlane, a więc drzwi i okna T. Sergota z Płocka,

2) ślusarstwo budowlane K. Łukomski z Włocławka wystawił oszczędnościowy boulier do grzania wody, okna, balustrady i t. p.

Fragment stoiska B. O. H. R'u Izby Rzemieślniczej we Włocławku na Targach w Gdyni — (stoisko rzemiosł budowlanych).

3) zduństwo reprezentował F. Skiermański z Włocławka, dając próby kafli.

W dziale powroźniczym wystąpili: J. Frankenstein z Włocławka z sieciami, oraz fabryka „Powroźnik" z Żyrardowa z linami, powrozami i galanterią.

Eksponaty rzemiosła woj. Warszawskiego wzbudzały duże zainteresowanie, czego dowodem jest, że Pan Vicepremier Kwiatkowski poświęcił obydwu stoiskom więcej czasu, interesując się szczególnie boulierem, oraz sprawą przydziału sisalu dla powroźnictwa. W rezultacie Targów, wystawcy otrzymali zamówienia i zaproszenia do złożenia ofert.

Fragment stoiska B. O. H. R'u Izby Rzemieślniczej we Włocławku na Targach w Gdyni — stoisko rzemiosła powroźniczego.

W ramach obchodu 800-lecia Łowicza BOHR urządziło wystawę rzemiosła woj. Warszawskiego. Wystawa objęła: prace terminatorskie, sztuki egzaminacyjno-czeladnicze i mistrzowskie, wystawę pamiątek i zabytków cechowych, oraz niektóre wyroby warsztatów rzemieślniczych. Ogółem zabudowano 170 m² powierzchni (oprócz przejść).

Liczby zwiedzających wystawę nie można ustalić, gdyż wstęp był bezpłatny, podkreślić jednak należy zainteresowanie wystawą wycieczek, które w tym okresie przybyły do Łowicza.

Koszt Wystawy, jak na imprezę o charakterze wojewódzkim był minimalny

Zgodnie z programem urządzenia Targów lokalnych zorganizowano Kiermasz Rzemieślniczy w Płocku, w czasie od 3 kwietnia do 7 kwietnia i Wiosenne Targi Rzemiosła Chrześcijańskiego we Włocławku od 23 do 29 maja 1936 roku. Jakkolwiek imprezy nosiły charakter lokalny i udział w nich brali tylko rzemieślnicy miejscowi, wynik reklamowy i handlowy był bardzo dobry. W Płocku zwiedziło Kiermasz 34.000 osób, zakupując wyrobów za przeszło 20 tysięcy złotych. We Włocławku prawie wszystkie eksponaty zostały wysprzedane, a warsztaty otrzymały szereg zamówień. Celowość urządzenia Kiermaszu potwierdza fakt, iż Zarząd Kasyna Oficerskiego we Włocławku po zapoznaniu się z miejscową wytwórczością stolarską, dokonał zamówienia na wykonanie całkowitego umeblowania Kasyna na miejscu, mimo, że pierwotnie noszono się z zamiarem sprowadzenia potrzebnych mebli z innej miejscowości.

Udział wzięło: w Płocku 29, we Włocławku 25 wystawców.

Fragment stoiska Targów Rzemiosła Chrześcijańskiego we Włocławku.

Organizując Targi lokalne o charakterze reklamowym i handlowym, BOHR miało na celu w pierwszym rzędzie wyprowadzenie rzemieślników ze swymi wyrobami, wielokroć

Fragment stoisk Kiermaszu Rzemiosła Chrześcijańskiego w Płocku

niedostępnych dla szerokiej publiczności warsztatów i wykazanie miejscowemu społeczeństwu charakteru i jakości produkcji rzemieślniczej, oraz możliwości nabywania tej produkcji bezpośrednio w warsztatach rzemieślniczych po cenach niższych. Po tych doświadczeniach szerokie rzesze rzemiosła wyczuły konieczność należytej reklamy swych wyrobów i potrzebę nawiązania bezpośredniego kontaktu z nabywcą-konsumentem.

Fakt, że rzemieślnicy, którzy brali udział w Targach lokalnych, uzyskali dość poważne zamówienia spowodował, iż dziś bardzo duża ilość rzemieślników ubiega się, aby im ułatwić udział w najbliższych lokalnych targach. Te i inne wypadki dostatecznie przekonywują, że rzemieślnicy zrywają ze swą dotychczasową tradycją biernego wyczekiwania na nabywcę, a sami starają się iść na rynek wewnętrzny, by zdobyć klienta. To też należy się spodziewać, iż projektowane targi na wiosnę 1937 roku będą bardzo licznie obesłane.

Urządzenie targów i organizowanie udziału rzemiosła w Wystawach, nie wyczerpuje jeszcze całej pracy BOHR w tym dziale. BOHR niezależnie od tego organizował z terenu wycieczki samoistnych rzemieślników na wystawy o charakterze ogólnopolskim, jak np. Przemysłu Metalowego i Elektrotechnicznego w Warszawie, Targi Poznańskie i tp. Wycieczki te miały na celu zapoznanie rzemiosła z nowoczesną wytwórczością i sposobami reklamy.

Fragment stoisk Kiermaszu Rzemieślniczego w Kutnie

Na skutek akcji BOHR'u rzemieślnicy w wielu wypadkach, biorą zorganizowany udział również w stałych targach wielkich odbywających się na terenie województwa, by i te targi wyzyskać dla celów reklamowych.

IV. Spółdzielczość została omówiona w odrębnym rozdziale tego sprawozdania. Akcja propagandowa BOHR'u objęła pouczenie rzemieślników na zebraniach i konferencjach o celach i zadaniach spółdzielczości. W wielu wypadkch kiedy powstała inicjatywa założenia spółdzielni zachodziła konieczność przeprowadzenia obszernych nieraz studiów i prac wstępnych nad możliwościami istnienia i rozwoju takiej pla-

cówki. Nie zawsze bowiem zdrowa inicjatywa która niemniej jest zasadniczym warunkiem, wystarczy do zorganizowania spółdzielni i utrzymania jej jako gospodarczo twórczej jednostki handlowej.

Przy organizowaniu spółdzielni wyłonić się mogą zagadnienia przeradzające się nieraz w przeszkody usunięcie których jest konieczne dla osiągnięcia celu. I tak np. w roku 1935 przy badaniu możliwości tworzenia spółdzielczych składnic skór, okazało się, że należy przede wszystkim podnieść gatunek skór surowych i dlatego w roku 1936 przeprowadzono specjalną akcję nauczania. A więc zorganizowane zostały 4 kursy instruktorskie prawidłowego zdejmowania i konserwacji skór: w Toruniu, Płocku, Grójcu i Włocławku. Z terenu wszystkich rzeźni woj. Warszawskiego, Cechy delegowały przedstawicieli, którzy przeszli wyszkolenie na kursie i po powrocie do domu nauczyli swych kolegów-rzeźników nowoczesnych metod zdejmowania skór przez odbijanie. W ten sposób przeszło przeszkolenie całe rzeźnictwo

Fragment sto.ska Kiermaszu Rzemieślniczego w Kutnie

z terenu Izby i obecnie Izba wystąpiła do Władz, o wprowadzenie w rzeźnictwie przymusu racjonalnego zdejmowania skór

bez kaleczenia pod nadzorem kierowników rzeźni. W programie prac BOHR na rok 1937 jest utworzenie trzech składnic surowcowych: we Włocławku, Płocku i Ciechanowie.

Wprowadzenie nowej metody zdejmowania skór ma doniosłe znaczenie dla gospodarstwa narodowego, gdyż wobec braku lepszych gatunków skór (niedziurawionych) trzeba je sprowadzać z zagranicy.

W tych miastach, gdzie rzeźnicy zastosowali zdejmowanie skór przez odbijanie, skóry zyskały na wartości do 20%.

V. Pouczano rzemiosło o zasadach kalkulacji. Zostały opracowane dla szeregu rzemiosł schematy kalkulacyjne.

VI. Podjęto prace nad poszczególnymi zagadnieniami gospodarczymi rzemiosła, a mianowicie: w sprawie dzierżawienia flaczarń, cen prądu elektrycznego i działalności Kujawskiej Elektrowni Okręgowej we Włocławku. Prace są w toku.

VII. Rzemieślnicy zwracają się coraz chętniej o informacje w sprawie zakupu maszyn, narzędzi i surowców. BOHR posiada odpowiednie dane, zebrane z fabryk i przedsiębiorstw względnie dane te uzupełnia. Zainteresowanych w zakupach, BOHR kieruje do Centrali Handlowej Rzemiosła.

VIII. W ciągu 1936 roku BOHR interweniował w sporach pomiędzy rzemieślnikami i klientami o wykonanie zamówień. Naogół społeczeństwo ceni interwencję Izby Rzemieślniczej i chętnie się do niej zwraca, powierzając w zaufaniu, rozstrzyganie zatargów.

IX. Plan działalności BOHR na r. 1937 w zasadzie zostaje utrzymany w ramach prac w roku 1936. Niezależnie od tego zostaną przeprowadzone prace, wynikające z potrzeb gospodarczych poszczególnych zawodów naszego terenu.

ZAKŁADY GRAFICZNE
B-CIA PIOTROWICZ
WŁOCŁAWEK

ZAKŁADY GRAFICZNE
B-CI PIOTROWICY
WŁOCŁAWEK